ORDERICI VITALIS

ANGLIGENAE

COENOBII UTICENSIS MONACHI

Historiae Ecclesiasticae

LIBRI VII ET VIII

E CODICE VATICANO REG. 703 A

ANNUENTE BIBLIOTHECAE APOSTOLICAE VATICANAE CONSILIO

CURA ET SUMPTIBUS SODALIUM GALLICAE HISTORIAE

NEC NON ET CHARTARUM SCHOLAE

PHOTOTYPICE DESCRIPTI

LUTETIAE PARISIORUM

—

MDCCCCII

LEOPOLDO DELISLE

INSTITUTI GALLICI SOCIO

BIBLIOTHECAE NATIONALIS SUMMO PRAEFECTO

PATRIAE HISTORIAE FAUTORI EXIMIO

IN EADEM BIBLIOTHECA

NEC NON ET INTER GALLICAE HISTORIAE

VEL CHARTARUM SCHOLAE SODALES

LUSTRIS DECEM FELICITER PERACTIS

HANC ORDERICI VITALIS HISTORIAE PARTEM

E NORMANNIA ROMAM OLIM TRANSLATAM

NUNC PHOTOGRAPHICA ARTE GALLIAE VINDICATAM

PRISTINORUM STUDIORUM MEMORES

OBTULERUNT GRATULABUNDI

COLLEGAE AC DISCIPULI

ANNO MDCCCCII

LISTE DES SOUSCRIPTEURS

SOCIÉTÉ DE L'HISTOIRE DE FRANCE

SOCIÉTÉ DE L'ÉCOLE DES CHARTES

SOCIÉTÉ DE L'HISTOIRE DE PARIS ET DE L'ILE-DE-FRANCE.
SOCIÉTÉ NATIONALE DES ANTIQUAIRES DE FRANCE.
SOCIÉTÉ DES ANTIQUAIRES DE NORMANDIE.
SOCIÉTÉ LIBRE D'AGRICULTURE, SCIENCES ET BELLES-LETTRES DE L'EURE.
SOCIÉTÉ DE L'HISTOIRE DE NORMANDIE.
SOCIÉTÉ HISTORIQUE ET ARCHÉOLOGIQUE DE L'ORLÉANAIS.
SOCIÉTÉ DES ARCHIVES HISTORIQUES DE LA GIRONDE
SOCIÉTÉ ARCHÉOLOGIQUE ET HISTORIQUE DE LA CHARENTE.
SOCIETA ROMANA DI STORIA PATRIA.
HISTORISCHE UND ANTIQUARISCHE GESELLSCHAFT, A BALE.

MEMBRES DES SOCIÉTÉS DE L'HISTOIRE DE FRANCE ET DE L'ÉCOLE DES CHARTES

ALBON (marquis d').
ANTIOCHE (comte d').
ARBOIS DE JUBAINVILLE (Henry d').
AUBERT (Félix).
AUBRY-VITET (Eugène).
AUCOC (Léon).
AUDIAT (Louis).
AUVRAY (Lucien).
BABELON (Ernest).
BAGUENAULT DE PUCHESSE (comte).
BAILLET (Auguste).
BARANTE (baron de).
BARTHÉLEMY (Anatole de).
BAUDON DE MONY (Charles).
BEAUCAIRE (comte Horric de).
BEAUCORPS (vicomte Max. de).
BEAUCOURT (marquis de).
BEAUNE (Henri).
BEAUREPAIRE (Charles de).
BEAUVERGER (baron de).
BELLAGUET (Mlle).
BERGER (Élie).
BERTHELÉ (Joseph).
BERTRAND DE BROUSSILLON (comte).
BESNIER (Georges).
BIDOIRE (Gustave).
BIENAYMÉ (Gustave).
BLANCARD (Louis).
BLOCH (Camille).
BOISLISLE (Arthur de).
BOISLISLE (Jean de).
BOLLANDISTES (Société des).
BONNARDOT (François).
BONNAULT D'HOÜET (baron de).
BORRELLI DE SERRES (colonel).
BOULAY DE LA MEURTHE (comte).
BROGLIE (prince Emmanuel de).
BRUEL (Alexandre).
BRUN-DURAND (Justin).
BRUTAILS (Auguste).
BUCHE (Henri).
CALMETTE (Joseph).

CAUWÈS (Paul-Louis).
CHABRILLAN (comte Paul de).
CHALANDON (Ferdinand).
CHAMPION (Honoré).
CHARLEMAGNE (Edmond).
CHARPIN-FEUGEROLLES (comte de).
CHARTRES (S. A. R. le duc de).
CHARVÉRIAT (Ernest).
CHATEL (Eugène).
CHAVANON (Jules).
COÜARD (Émile).
COUDERC (Camille).
COULON (Auguste).
COURAYE DU PARC (Joseph).
COURCEL (baron de).
COURCEL (Georges de).
COURCEL (Valentin de).
COURCY (marquis de).
COURTEAULT (Henri).
D'ALLEMAGNE (Henri).
DARESTE DE LA CHAVANNE (Rodolphe).
DAUMET (Georges).
DELABORDE (comte).
DELACHENAL (Roland).
DELAVILLE LE ROULX (Joseph).
DEMAISON (Louis).
DEMANTE (Gabriel).
DEPREZ (Michel).
DESJARDINS (Gustave).
DES MÉLOIZES (marquis).
DIEUDONNÉ (Adolphe).
DIGARD (Georges).
DOREZ (Léon).
DOUAIS (S. G. Mgr).
DUFOUR (Théophile).
DUFRESNE DE SAINT-LÉON (vicomte).
DUPONT-FERRIER (Gustave).
DURAND (Georges).
DURRIEU (comte Paul).
DUVAL (Louis).
ECKEL (Auguste).
FARGES (Louis).
FAUCON (Maurice).
FAVRE (Camille).
FEUGÈRE DES FORTS (Ph.).
FLAMARE (Henri de).
FLEURY (comte Paul de).
FRÉMINVILLE (Joseph de).
FRÉVILLE DE LORME (Marcel de).
FROMENT (Albert).
GAILLARD (Henri).
GALABERT (Philippe).
GÉRARD (Albert).
GERBAUX (Fernand).
GERBIDON (Émile).
GERMINY (comte Maxime de).
GRAND (Daniel).
GRAND (Roger).
GRANDMAISON (Charles de).
GRANDMAISON (Louis de).
GRÉA (Dom Adrien).
GROUCHY (vicomte de).
GUÉRIN (Paul).
GUIFFREY (Jules).
GUIGNARD (Philippe).
GUIGUE (Georges).
GUILHIERMOZ (Paul).
GUILLAUME (Joseph).
HANOTAUX (Gabriel).
HÉRAULT (Alfred).
HERBOMEZ (Armand d').
HÉRON DE VILLEFOSSE (A.).
HILDENFINGER (Paul).
HIMLY (Auguste).
HUARD (Robert).
ISNARD (Albert).
JARRY (Eugène).
JORET (Charles).
JOÜON DES LONGRAIS (F.).
KERMAINGANT (Paul de).
KOHLER (Charles).
LABANDE (Léon).
LABORDE (marquis de).
LAGUERRE (Léon).
LAIR (Jules).
LALOY (Émile).
LA MARTINIÈRE (Jules de).
LANGLOIS (Charles-Victor).
LAPIERRE (abbé).
LA ROCHEFOUCAULD (comte Aimery de).
LA RONCIÈRE (Charles de).
LA TRÉMOÏLLE (duc de).
LAUER (Philippe).
LAURENS (Henri).
LAVISSE (Ernest).
LE BLANC (Paul).
LE CACHEUX (Paul).
LECESTRE (Léon).
LE CHEVALIER (Émile).
LECOINTRE (comte Pierre).
LEDOS (Gabriel).
LEDRU (abbé Ambroise).
LEFÈVRE-PONTALIS (Eugène).
LEFÈVRE-PONTALIS (Germain).
LEFORT (Alfred).
LEFRANC (Abel).
LE GRAND (Léon).
LELONG (Eugène).
LEMOISNE (Paul-André).
LEMONNIER (Henry).
LÉVÊQUE (Pierre).
LEVILLAIN (Léon).
LONGNON (Auguste).
LORIQUET (Henri).
LUÇAY (comte de).
LYON (Bibliothèque des Facultés catholiques de).
MAGIMEL (Edmond).
MAÎTRE (Léon).
MANDROT (Bernard de).
MANTEYER (Georges de).
MARICHAL (Paul).
MARTIN (Henry).
MAULDE (René de).
MÉLY (Fernand de).
MERLET (René).
MEYER (Paul).
MIROT (Léon).
MISSAK EFFENDI (H.).
MONOD (Henri).
MONTALIVET (comte de).
MORANVILLÉ (Henri).
MOREL-FATIO (Alfred).
MORIS (Henri).
MORTET (Charles).
MORTET (Victor).
NADAILLAC (marquis de).
NAUROIS (Albert de).
NERVO (baron Robert de).
NEUFLIZE (Mme la baronne de).
NICOLAY (marquis de).
OMONT (Henri).
PANGE (comte Maurice de).
PARIS (Gaston).
PARME (Bibliothèque Royale de).
PASQUIER (Félix).

PASSY (Louis).
PATRY (Henri).
PÉLICIER (Paul).
PETIT (Joseph).
PICARD (Alphonse).
PICARD (Auguste).
PICOT (Georges).
PICOU (Gustave).
PLANCHENAULT (Adrien).
PORÉE (Charles).
POUPARDIN (René).
PRAROND (Ernest).
PRÉVOST (Gustave-A.).
PRINET (Max).
PRIVAT (Édouard).
PROU (Maurice).
PRUDHOMME (Auguste).
PUYBAUDET (Guy de).
RAGUENET DE SAINT-ALBIN (Octave).
RAMBUTEAU (comte de).
RAUNIÉ (Émile).
RAYNAUD (Gaston).
REIMS (Bibliothèque de la ville de).
REISET (comte de).
REYNAUD (Félix).
RIAT (Georges).
RICHEBÉ (Raymond).
RICHOU (Gabriel).
ROBERT (Ulysse).
ROCQUAIN (Félix).
ROTHSCHILD (baron Edm. de).
ROTHSCHILD (Mme la baronne James de).
ROUX (Agricol).
ROUX (Henri de).
ROY (Jules).
SAIGE (Gustave).
SAINTE-AGATHE (comte Joseph de).
SAMARAN (Charles).
SCHICKLER (baron Fernand de).
SCHMIDT (Charles).
SEMICHON (Charles).
SEPET (Marius).
SERVOIS (Gustave).
SOURY (Jules).
SOYER (Jacques).
STEIN (Henri).
TARDIF (Joseph).
TEILHARD DE CHARDIN (Emmanuel).
TERRAT (Barthélemy).
TERREBASSE (Humbert de).
THIOLLIER (Noël).
THOLIN (Georges).
TOULOUSE (Bibliothèque de la ville de).
TRANCHANT (Charles).
TRAVERS (Émile).
TROUILLARD (Guy).
TUETEY (Alexandre).
VALOIS (Noël).
VIARD (Jules).
VIDIER (Alexandre).
VIOLLET (Paul).
VOGÜÉ (marquis de).
WERLÉ (comte).

SOUSCRIPTEURS N'APPARTENANT PAS AUX DEUX SOCIÉTÉS

ANNERSTEDT (Claës), bibliothécaire de l'Université, à Upsal.
BAILLY (Anatole), membre de la Société archéologique de l'Orléanais.
BALZANI (comte Ugo), président de la Società Romana di Storia patria.
BESNARD (Alfred), membre de la Société de l'histoire de Paris.
BIBLIOTHÈQUE DE L'ÉCOLE DES BEAUX-ARTS (La).
BLANCHET (Adrien), membre de la Société de l'histoire de Paris.
BLANGY (comte de), membre de la Société des Antiquaires de Normandie.
CHANDENIER (Félix), membre de la Société de l'histoire de Paris.
CHATELAIN (Émile), membre de la Société de l'histoire de Paris.
CHEVALIER (abbé Ulysse), bibliothécaire des Facultés catholiques de Lyon.
CHRISTIAN (Arthur), directeur de l'Imprimerie nationale.
CLARETIE (Jules), membre de la Société de l'histoire de Paris.
COLARD (H.), membre de la Société de l'histoire de Paris.
CUISSARD (Charles), bibliothécaire de la ville d'Orléans.
DAUPELEY (Gustave), imprimeur des deux Sociétés
DAUPELEY (Paul), imprimeur des deux Sociétés.
DEJEAN (Étienne), directeur des Archives.
DEPOIN (Joseph), membre de la Société de l'histoire de Paris.
DEVILLE (Albert), membre de la Société de l'histoire de Paris.
DION (comte Adolphe de), membre de la Société de l'histoire de Paris.
DUFOUR (Antoine), membre de la Société de l'histoire de Paris.
DUPUIS (Ernest), membre de la Société de l'histoire de Paris.
DZIATZKO (Karl), bibliothécaire de l'Université à Göttingen.

ENGEL-DOLLFUS (Mme), membre de la Société de l'histoire de Paris.

FABRÈGE (François), membre de la Société archéologique de Montpellier.

FRANKLIN (Alfred), membre de la Société de l'histoire de Paris.

GAZIER (Augustin), membre de la Société de l'histoire de Paris.

GENTY (Tony), membre de la Société des Antiquaires de Normandie.

GRAVE (E.), bibliothécaire de la ville de Mantes.

GREDER (Léon), membre de la Société de l'histoire de Paris.

HAVET (Louis), membre de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres.

HÉON, chef du service des travaux d'exploitation à l'Imprimerie nationale.

HERLUISON (Henri), membre de la Société archéologique de l'Orléanais.

HETTIER (Charles), membre de la Société des Antiquaires de Normandie.

HIRIART (Léon), bibliothécaire de la ville de Bayonne.

IMPRIMERIE NATIONALE (L'), à Paris.

JADART (Henri), conservateur de la bibliothèque de Reims.

LACOMBE (Paul), membre de la Société de l'histoire de Paris.

LANGLOIS (abbé), conservateur à la bibliothèque de Chartres.

LAURENTIE (J.), membre de la Société de l'histoire de Paris.

LE VAYER (Paul), membre de la Société de l'histoire de Paris.

LORAIN (Paul), membre de la Société de l'histoire de Paris.

LOUBAT (duc de), membre de la Société de l'histoire de Paris.

LUCAS (Charles), membre de la Société de l'histoire de Paris.

LUMBROSO (baron Albert), à Rome.

MACON (Gustave), conservateur adjoint du Musée Condé.

MAÏSTRE (Henri), membre de la Société de l'histoire de Paris.

MAREUSE (Edgar), membre de la Société de l'histoire de Paris.

MASSIP (Maurice), conservateur de la bibliothèque de Toulouse.

MILET (Ambroise), conservateur de la bibliothèque de Dieppe.

MODONA (Louis), conservateur de la Bibliothèque Royale de Parme.

NARBEY (abbé), membre de la Société de l'histoire de Paris.

PAOLI (Louis), bibliothécaire de l'Université à Alger.

PICOT (Émile), membre de la Société de l'histoire de Paris.

PINGARD (Julia), membre de la Société de l'histoire de Paris.

PLUYETTE (Charles), membre de la Société de l'histoire de Paris.

RAVAISSON-MOLLIEN (Charles), président de la Société des Antiquaires de France.

REY (Auguste), membre de la Société de l'histoire de Paris.

ROMAN (Joseph), correspondant de la Société des Antiquaires de France.

SWARTE (Victor de), membre de la Société de l'histoire de Paris.

THOMPSON (Henry-Yates), correspondant de la Société des Antiquaires de France.

TOURNEUX (Maurice), membre de la Société de l'histoire de Paris.

VILLEPELET (Ferdinand), membre de la Société de l'histoire de Paris.

VIMONT (docteur), membre de la Société de l'histoire de Paris.

WAHLUND (Carl), professeur d'histoire à l'Université d'Upsal.

WALLON (H.), membre de la Société de l'histoire de Paris.

NOTICE

DU MS. 703 A DU FONDS DE LA REINE DE SUÈDE AU VATICAN

CONTENANT LES LIVRES VII ET VIII DE L'*HISTOIRE ECCLÉSIASTIQUE* D'ORDERIC VITAL

'*HISTOIRE ECCLÉSIASTIQUE* d'Orderic Vital[1], composée de 1123 à 1141 dans l'antique abbaye de Saint-Évroul, en Normandie, est une des sources les plus importantes de l'Histoire de France et d'Angleterre pour la seconde moitié du XIe et la première moitié du XIIe siècle; aussi avait-elle été comprise au nombre des premiers ouvrages dont la Société de l'Histoire de France, lors de sa fondation, avait décidé la publication. L'édition en fut confiée à Auguste Le Prévost, qui en fit paraître successivement les cinq volumes, de 1838 à 1855, avec le concours actif de Benjamin Guérard, puis de M. Léopold Delisle, à qui est due l'importante introduction historique publiée avec le dernier volume[2].

(1) Orderic Vital était le troisième et dernier fils d'Odelerius d'Orléans, qui avait suivi Roger de Montgommery en Angleterre, lors de la conquête. Il naquit près de Shrewsbury, le 16 février 1075; conduit en Normandie, à l'âge de dix ans, il fut admis le 21 octobre 1085 dans le monastère de Saint-Évroul et y reçut le nom de Vital, en souvenir de l'un des compagnons de saint Maurice, dont, ce jour-là, l'Église honorait la mémoire. Sa vie s'écoula paisible dans le monastère, où il mourut, à une date qu'on ignore, postérieurement à l'année 1141.

(2) *Orderici Vitalis, Angligenae, coenobii Uticensis monachi, historiae ecclesiasticae libri tredecim*, ex veteris codicis Uticensis collatione emendavit et suas animadversiones adjecit Augustus Le Prevost (Parisiis, 1838-1855, 5 vol. in-8). — La *Notice sur Orderic Vital* ajoutée à l'édition, en 1855, forme CVII pages; la plupart des éléments de la présente notice lui ont été empruntés.

Orderic Vital, vers l'année 1123, avait eu, dans le principe, le projet d'écrire une simple histoire de l'abbaye de Saint-Évroul; mais il ne tarda pas à élargir son cadre, et transforma bientôt son œuvre en une histoire générale depuis le début de l'ère chrétienne. L'*Histoire ecclésiastique* est divisée en treize livres, qui ont été composés à des dates diverses, depuis 1123 environ (livre III) jusqu'en 1141 (livre XIII); les livres I et II, qui contiennent un résumé général, ont été ajoutés après coup, en 1136, et retouchés en 1141. A une date ancienne, et sans doute contemporaine de l'auteur, ces treize livres ont été répartis en quatre volumes ainsi composés:

Tome	I.	Livres	I	et	II.
»	II.	»	VII	et	VIII.
»	III.	»	IX	à	XIII.
»	IV.	»	III	à	VI.

Les manuscrits anciens de l'*Histoire ecclésiastique* d'Orderic Vital sont particulièrement rares; deux seulement, contemporains de l'auteur, datent du XIIe siècle, tandis que tous les autres ne sont que des copies très postérieures, des XVe et XVIe siècles. Le premier de ces deux exemplaires, longtemps conservé dans l'abbaye de Saint-Évroul, et dont la mention figure à la fin d'un ancien catalogue des livres de ce monastère[1], est aujourd'hui à la Bibliothèque Nationale sous les n°s 5506 (1 et 2) et 10913 du fonds des manuscrits latins; il forme trois volumes contenant les livres I à VI, le début du livre VII, et les livres IX à XIII de l'*Histoire ecclésiastique*[2].

Le second exemplaire, qui date également du XIIe siècle, n'est plus représenté aujourd'hui que par un seul volume, le tome II, contenant la plus grande partie du livre VII et le livre VIII, qui manquent au ma-

(1) Cet ancien catalogue, transcrit au fol. 80 v° du ms. latin 10062 (anc. Suppl. lat. 801), a été publié par M. L. Delisle dans la notice précédemment citée, p. VII-XI; il a été réimprimé en tête du catalogue des manuscrits de la bibliothèque d'Alençon, p. 468-469 du tome II du *Catalogue général des manuscrits des bibliothèques publiques de France;* Départements (Paris, 1888, in-8). — On trouvera un fac-similé de ce catalogue dans l'*Album paléographique*..., avec des notices explicatives par la Société de l'École des chartes (Paris, 1887, in-plano), pl. XXXI. La mention de l'*Histoire ecclésiastique* s'y lit au début de la troisième ligne avant la fin: « Quattuor volumina Vitalis. »

(2) Voir, sur ces manuscrits, la notice déjà citée de M. L. Delisle, p. XCIII-XCVII. — Un fac-similé d'une page de l'exemplaire de Saint-Évroul a été donné dans l'*Album paléographique*, pl. XXXI.

nuscrit de Saint-Évroul. Il était autrefois conservé dans l'abbaye de Saint-Étienne de Caen et est maintenant classé sous le n° 703 A des manuscrits du fonds de la reine Christine de Suède, à la Bibliothèque du Vatican. On ne saurait mieux faire que de reproduire ici la description que M. L. Delisle a donnée lui-même de ce volume dans sa *Notice sur vingt manuscrits du Vatican,* publiée en 1876 dans la *Bibliothèque de l'École des chartes*(1):

Fragment d'Orderic Vital

N° 703 A du fonds de la Reine.

Volume de 52 feuillets de parchemin, hauts de 258 millimètres, larges de 180. Écriture du milieu du XIIe siècle.

Les 52 feuillets de ce volume, cotés 57-108, appartenaient primitivement au même volume que les 56 feuillets du manuscrit de la *Chronique de Saint-Étienne de Caen,* n° 703 du fonds de la Reine(2). Nous y trouvons, du fol. 57 au fol. 100 v°, une partie du livre VII et tout le livre VIII de l'*Histoire ecclésiastique* d'Orderic Vital: « Anno ab incarnatione Domini millesimo octogesimo quarto, indictione VII, Henricus Teutonicus rex multitudinem(3)... — ... ne longevitate predictum Robertum nec placida felicitate diutius potiti sunt(4). » Ce texte est d'autant plus important que, pour cette portion de l'œuvre d'Orderic Vital, nous ne possédons aucun autre manuscrit ancien. Jadis, quand je terminais l'édition de l'*Histoire ecclésiastique* entreprise par M. Le Prévost(5), je m'étais demandé si le ms. du Vatican ne consistait pas en quelques cahiers arrachés au ms. original, qui, de l'abbaye de Saint-Évroul, est arrivé à la Bibliothèque Nationale, et M Pertz(6) avait considéré cette conjecture comme très plausible. Après avoir vu le manuscrit, je dois déclarer que ma supposition n'était point fondée: le format du ms. du Vatican est plus grand que celui du ms. de Saint-Évroul, et l'écriture en est différente.

A la suite du livre VIII d'Orderic Vital, et sans aucune séparation, le ms. 703 A du fonds de la Reine nous présente: 1° (fol. 100 v°) quelques notes sur divers événements des années 1133-1140, qui ont trouvé place dans la nouvelle édition d'Orderic Vital(7); — 2° (fol. 100 v° et 101) la relation d'un miracle de saint Michel,

(1) Tome XXXVII (1876), p. 491-494, et p. 23-26 du tirage à part (Paris, 1877, in-8).

(2) *Ibid.*, t. XXXVII, p. 490-491, et p. 22-23 du tirage à part.

(3) Édition de la Société de l'Histoire de France, t. III, p. 161.

(4) Édition de la Société de l'Histoire de France, t. III, p. 456.

(5) *Ibid.*, t. I, p. XCVIII.

(6) *Monumenta Germaniae historica, Scriptores,* t. XX, p. 51.

(7) Tome I, p. XCVIII, note 2.

dont voici les premiers et les derniers mots : « Memorari et recitare decet memoriam sancti Michaelis archangeli, fratres karissimi, cunctis gentibus... — ... gloriam nominis sui, quod est benedictum in secula seculorum. Amen[1]. »

Sur le fol 101 v° commence un résumé d'histoire universelle depuis la Création jusqu'à la venue du Christ : « Omnipotens Deus, sicut sex diebus in inicio mundum creavit et ejus ornatum mirabiliter complevit septimaque ab operibus suis requievit, sic sex ętates seculi hominibus pro peccatis in laboribus et erumpnis distinxit... » La fin de ce petit traité a disparu par suite de l'enlèvement du feuillet qui faisait suite au feuillet actuellement coté 104 ; les derniers mots qui subsistent sont : « ... Egipto primus Ptolomeus Lagi filius annis XL regnavit, Jerusalem et Judeam in ditionem suam dolo redegit, plurimosque captivorum... » Ce résumé est annoncé dans les termes suivants par l'auteur des Annales qui forment aujourd'hui le ms. 703 (fol. 32) : « De David et Salomone et ceteris regibus et de his que evenerunt in suis temporibus, in fine hujus voluminis invenies continuatam narrationem in historia que ibi est ab inicio mundi usque ad adventum Domini. »

Par suite de la lacune qui vient d'être signalée, nous avons encore perdu le commencement d'un morceau dont il ne reste plus, au haut du fol. 105, que les onze dernières lignes. Dans ce court fragment, il est question de Constantin et de la fondation de Constantinople. Voici le début et la fin de ces onze lignes : « expergefactus surrexit imperator. Quid plura ?... — ... et sedes imperatoria usque hodie esse dinoscitur. Hęc omnia facta sunt ad laudem et gloriam nominis Christi, qui vivit et regnat per omnia secula seculorum. Amen. »

Le ms. se termine (fol. 105–108) par une lettre de Robert de Tombelaine[2], qui intéresse à la fois les monastères du Mont-Saint-Michel et de Saint-Vigor de Bayeux : « Fratribus Montem Beati Michaelis habitantibus, frater Robertus et fratres cęteri Beato Vigori in Monte Crhismatum servientes. Benedictus Deus pater et benedictus Deus Dei filius... — ... Correptus enim et correctus mores omnino mutavit, Deo omnipotenti se subdidit, ipsa sua vita dans testimonium quod vere manum Omnipotentis senserit, cui est honor et gloria et potestas in secula seculorum. Amen. » Cette lettre a été publiée par Mabillon[3], d'après un ms. du cardinal Ottoboni, qui venait de l'abbaye de Saint-Étienne de Caen. C'était, selon toute apparence, l'exemplaire même dont je m'occupe ici : en effet, le ms. 703 A du fonds de la Reine a anciennement appartenu à l'abbaye de Saint-Étienne, puisque, sur la dernière page, on lit une note, en caractères du XVe siècle, ainsi conçue : « Iste liber est de abbacia Sancti Stephani de Cadomo in Normannia, ordinis Sancti Benedicti, Baiocensis diocesis. »

(1) Une copie de ce morceau est à la Bibliothèque Nationale, dans le volume 1275 de la Collection Moreau, fol. 286 v°–288.

(2) Voyez *Histoire littéraire de la France*, t. VIII, p. 341, et Ch. Le Breton, *Étude sur la vie et les écrits de Robert de Tombelaine*; Rouen, 1867.

(3) *Annales ordinis Sancti Benedicti*, t. V, p. 656-662.

Le ms. 703 A n'a pas seulement servi pour la publication que Mabillon a faite de la lettre de Robert de Tombelaine. La Porte du Theil fit copier le fragment de l'histoire d'Orderic Vital qui en forme la partie la plus considérable. La transcription de La Porte du Theil, conservée à la Bibliothèque Nationale[1], a été employée pour l'édition de la Société de l'Histoire de France[2]; elle a été aussi consultée par M. Pertz[3]. Les continuateurs de dom Bouquet avaient déjà mis à profit quelques leçons du ms. 703 A pour établir le texte des fragments d'Orderic Vital insérés au tome XII du *Recueil des historiens*.

Grâce à la bienveillance avec laquelle Son Éminence le Cardinal secrétaire d'État a daigné autoriser exceptionnellement la reproduction du manuscrit, et au très obligeant concours du R. P. Ehrle, préfet de la Bibliothèque du Vatican, on possédera désormais une image fidèle, exécutée en phototypie par l'établissement Danesi, de Rome, qui lui a donné tous ses soins, de l'un des plus anciens exemplaires de l'*Histoire ecclésiastique* d'Orderic Vital. Cette reproduction rappellera en même temps et l'un des premiers travaux de M. Léopold Delisle et l'une des premières publications de la Société de l'Histoire de France.

(1) Collection Moreau, vol. 1275.

(2) Tome V, p. 209-219.

(3) *Monumenta Germaniae historica, Scriptores*, t. XX, p. 51.

Ici commence le livre VII de l'Histoire ecclésiastique d'Orderic Vital, à la page 639 de l'édition d'André Duchesne, après la lacune.

Anno ab incarnatione dñi millesimo octogesimo quarto indictio
ne vii. henricus teutonicus rex multitudinē saxonū. aleman
nor. lotharingensium. aliarumq; gentiu coacervavit. italiam
violent̄ ingressus penetravit. romā obsedit et expugnavit.
Porro romanis p cupiditate munerū que illis spoponderat
sese dedentib; urbem cepit. gregorium septimū de sede a
p̄lica expulit. et uuitbertum ravennatium metropolitanū ei nefarie sub
rogavit. Tunc gregorius beneventum secessit: et maxima dissensio in orbe [illegible]
nū filius ecclē detrimtum generavit. et ad multor pniciem diu pmansit. Gregori
enī papa qui hildebrannꝰ in baptismate dict̄ fuerat a puero monach̄ fuit omniq;
vita sua sapientie et religioni admodū studuit; assiduumq; certam contra pec
catū exercuit. P singlos gradus ecclasticor ordinū usq; ad summi pontificatꝰ
apicem ascendit. in quo sedecim annis legem di vigilant̄ observare studuit.
Zelo quippe veritatis et iusticie inflammatꝰ omē scelus arguebat. nullique contra rec
titudinem p timore seu favore parcebat. Inde psecutionem et exilium ab iniquis
hīs et inge dñi contrariis ptulit. nec tn̄ ab eis qualibet arte unquā admoveri pot
henricum q̄ teutonicum regem quia divine legis prevaricator erat incorri
bilis sepe admonuit [illegible] excommunicavit [illegible]
prefatꝰ uxorem suam [illegible]
dis adulterii voluptatib; [illegible] gaudens in [illegible] legali [illegible] exhor
tationib; omnino infestꝰ obstitit. Godefridus [illegible] lotharingie dux [illegible]
ris [illegible] bellū contra henricū commovit: et multis [illegible] militib; congregatis
cū eo conflixit. ipsumq; cū dedecore victū de campo [illegible] et sic iniuriam soro
ris sue vindicavit. Sepe idem rex [illegible] ob
concupiscebat. ad curiam suam fraudulent̄ accersiebat: et occulte premissis satelli
tib; suis in via securos pimebat. [illegible] aliisq; multis nequitiis fedus [illegible]
innumeros complices [illegible] pditioni ad pniciem [illegible] Gregorius papa tan
tor scelerū querelas ut audivit: [illegible] ob
secravit. [illegible] mediciū et doctore [illegible] nichil pfecit. Sepe multor pre
sulum sinodū adunavit: et de [illegible] impio [illegible] turpiter et nefarie polluebat [illegible]
[illegible] tractavit. Denique henricū sepe admonitū et in factionib; pertinacē [illegible]
[illegible] iudicio sinodi excommunicavit [illegible] potestate
regni damnabilit̄ usurpata exspoliavit. et conradū comitē auctoritate ap̄lica p
plurim [illegible] manꝰ presulū in regem consecravit. [illegible]
in domo [illegible] parentib; [illegible]
[illegible]
[illegible] Deinde [illegible]
decreti contempsit. publicum [illegible] rebellium contra conradū [illegible]
ipsū [illegible] iugulavit. et exercitum eius [illegible] clade [illegible]
Henricus itaq; hac victoria elatus [illegible] quod amiserat [illegible] rebelles
coherceut: magnisq; sibi virib; adauctis romam obsedit totumq; [illegible]
contra Gregorium papam exercuit. Mercatꝰ est [illegible]

absalon ingentes turmas contra dauid patrem suum congesserat, consilio achitophel
gilonitis arma leuauerat; ipsoque patre cum suis discedente ierusalem inuaserat. ac ad ultimum
multa bellatorum milia pessumdederat. sic nefaria uoluntate in multis completa misera
biliter perierat. Sic iste contra patrem suum arma sustulit; meritoque postea diram a prole sua
persecutionem pertulit. Inquirentibus autem cur tam horrenda contra caput ecclesie presumpserat,
hanc tante discordie causam inter se et papam esse cum cachinno asserebat, quod medicus egrotum
nimis acriter curare impatientem nisus fuerat. Obsidionem ergo ualidam per triennis tempus
applicuit. romanos uiribus et minis terruit. muneribus et promissis leniuit. et his modis,
ciues alliciens urbem optinuit. Deficientibus itaque romanis, Gregorius papa apuliam expetiit;
ibique a normannis honorifice susceptus, quatuor annis habitauit. et mandata uite filiis
ecclesie preminans uite labores peregit. Tunc heinricus augustus uuicbertum rauennatium metropoli
tanum quem clementem nuncupauerunt in sede domini contra fas intrusit; et hac de causa grauius
in mundo et diutina dissensio multos duplici morte multauit. Mediolanenses
et maguntini et multi alii quorum numerus incertus ante gregorium apostolicum anathematizabantur,
armis quoque crudeliter impugnabantur, et contra gregorium cum suis errantes inuitationes ad unitatem
ecclesie reuocabant [illegible] ecclesiasticum excommunicabat.

Odo fuerat [illegible] inuasorum [illegible] omnesque tam peregrinos quam indigenas
quos [illegible] ad [illegible] deflectere in precibusque elaborabat. et resistentes in
debitamque subiectionem heretico denegantes torquebat aut morte ferali puniebat. In
tanta obscuritate catholica gemens ecclesia orans dominum [illegible] lux [illegible]
et ablatis discordie auctoribus pacem et ueritatem conferret in terra bone uoluntatis.

In diebus illis [illegible] greca [illegible] bellis [illegible] iuuenibus [illegible]
ingentibus [illegible] et [illegible] [illegible] ot [illegible]
[illegible] [illegible] michahel [illegible]
imperatorem [illegible] [illegible] [illegible]
cere compellit [illegible] filias ducis roberti uuiscardi quarum uni idem [illegible]
[illegible] Turbatis uero michahel [illegible]
normannorum [illegible] Magnanimus uero uuiscardus dux
[illegible] honorifice suscepit [illegible] muneribus leniuit et multa
[illegible] [illegible] eum [illegible]
[illegible] [illegible] est [illegible] ad effectum rei quam
summopere [illegible] Alexius princeps militie [illegible]
[illegible] turcos [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] Erat enim [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] Obsidione itaque [illegible] aliquot diebus uallata est [illegible]
[illegible] [illegible] cum patet
[illegible] Alexius augustalem palatium [illegible] de regali throno precipitatum
[illegible] [illegible] ipse cunctis [illegible]
[illegible] imperiale [illegible] regnum [illegible] annis [illegible]
[illegible] pauperibus bellatoribus [illegible]

magnanimus: affabilis militib; munerumq; dator largissimus. diuineq; legis cultor deuo
tissimus. Ipse mox ut regnare cepit. filium michahelis quem cecatum fecerat de turcilis fustu
lit. et abbati cenobii sci cirii tuendum tradidit. Ille u. in pote mundo inutilis monach'
ibidem fact' est. omniq; uita sua cum seruis di commorat' est. Filiasq; uuiscardi pfat' heros
ac si ipse genuisset eas amauit. blandit' et pie tractauit. et fere .xx. annis sub tutela sua
in deliciis educauit. Officium illarum erat mane dum imperator de suo stratu surrexisset: ma
nusq; suas ablueret: mappulam et pectinem eburneum afferre. et barbam imperatoris pectere.
H obsides puelle facili gratoq; seruitio a ribali principe deputate sunt: que post longum temp' roge
rio comiti sicilie augusto fauenti ut amico reddite sunt. Dotidie mundi rota uersatur 169
mutabilis. Vera pbatae fieri mortales dicta tonantis. Eadem mensura qua mensi fueritis: remecie
tur uobis. Ecce sicut michahel pepulit diogenem uitricum suum de regali solio. sic ipse de
eodem culmine precipitat' est a buttinatio: qui nichilominus simili repulsa detect' e ab alexio;
Alexius cum patriarcha regie urbis ac sapientib' et senatorib' regni grecor consilium
habuit. et reb' gestis tam p'scis quam modernis pfunde pscrutatis communi decreto defi
niuit: ne sceptrum impium redderet michaheli qui ad hostes publicos confugerat. et malefi
ciis se et omnia sua normannis commiserat: quib' moris est impiu sociis non reddere sed auferre.
et quos aballis debent liberare. iniq; ad optinendum debitos tauces adiuuare: crudeli ritu
demptis honorib' sibi penitus subiugare; Anglos g° qui pempto heraldo rege cum
pcerib' regni albionem reliquerant. et a facie uuillelmi regis p pontum in traciam nauiga
uerant. alexius in amicitiam sibi asciuit. eisq; principale palatium preciosaq; thesauros pa
lam commendauit: quin etiam eos capitis sui rerumq; suarum custodes posuit. A quattuor
mundi climatib' innumere bellator cohortes contra eum conuenerunt. ipsumq; uita
regnoq; priuare multum conati sunt. s; frustra uehementer laborauerunt. Nam ipse simul
et inimicos inuidiis peregrine deo euasit. et in senectute sua iohannem filium suum consor
tem imp'ii fecit. Sic cunctis sapienter intuentibus pspicue lucet. quod quem ds defensat
ac refouet: nemo deicere uel adnichilare preualet. Procellis itaq; tot motionum ut
diximus in illirico seuientib' et michahele italos ad auxilium sui sollicitante lacrimis
et querelis; robert' uuiscardus ex omni ducatu apulie et calabrie fortem exercitum germanu
ner x langobardor contraxit. et ualida classe parata portum otrente intrauit. Deinde
ppsis uentis spirantib; p mare adriacio applicuit. et oppidanis uiriliter obstantib' in time
tum mensis urbem obsedit. In exercitu quippe suo non plusquam .x. milia bellator habebat.
nec innumeros s; in fortitudine uiror aduersarios terrebat. et bellicosam a[illegible] tempi
b; admih et agamnonis gra inuadebat. Robt' gifardus et guillelm de grentemaisnilo
aliiq; plurimi tirones qui nuper de neustria uenerant: huic expeditioni iderant. Marcus
buamundus uuiscardi fili' ex normannica matre patrem iuuabat. parte exercitus ab
sente patre pruido regimine ducebat. et in omnib' prudent' agens futuri uirtutis spe
ciem prestabat. Rogeri aut' fr' ei' cognomine bursa iussu patris in apulia remanserat. et
ducatum sibi ex hereditate matris debitum custodiebat. Alexius imperator [illegible]
erectus ingentem exercitum aggregauit. et obsidentes urbem sua terrestri naualiq;
prelio conterere sategit. Interea dum augustales ueredarii undiq; mitterent. et [illegible]
[illegible] bellator de insulis maris et de adiacentib' prouinciis conglomerent. quadam die mar
cus buamundus cum quingentis militib; pabulatum precessit. et ingentis milita' qui obiectis
adminiculari exercitum expeditum preibant forte obuiauit. Mox uteisq; mutuo in fectus.

acrę certamen inierunt. Porro danai normannorum impetum non ferentes terga uerterunt.
multasque manubias amiserunt. Tunc etiam crucem perdiderunt: quam constantinus imperator
pugnaturus contra maxentium uisa cruce in cęlo fecerat. Redeuntes itaque de conflic
tu normanni gaudium ingens et uictorię spem sociis retulerunt. pelasgi autem
grauissimum dolorem et diffidentiam pro amissa cruce domini habuerunt: quam maximo
auri talento redimere multum laborauerunt. Uerum uuiscardus talem mercatum
agere indignum duxit: quia eam in cruce pro uirtute Christi preciosius omni auro estimauit.
Hanc itaque crucem secum in multis periculis portauit: quam post mortem eius cenobium sanctę
trinitatis uenusię reuerenter usque hodie custodit. et cum aliis sanctorum pignoribus excolit.

Mense octobri alexius imperator diracio appropiauit: et legiones suas ex multis natio
nibus accitas ad bellum ordinauit. Deinde commisso prelio magna sanguinis effusio
facta est: et ingens detrimentum utrique parti seuo marte furente collatum est. Denique
fidelem paucitatem et instantiam occidentalium peregrinorum dominus de cęlo respexit. eisque uic
toriam concessit: copiasque orientales quę in uirtute sua confidebant contriuit. et cum de
decore fugauit. Deinde robertus dux tam nobili triumpho exhilaratus diracium reliquit:
longiusque cum exercitu suo progressus in bulgaria hiemauit. Regionem enim circa diraci
um obsidione trium mensium deuastauerat: et nichil ibi unde homines uel equi subsiste
re possent dimiserat. Tunc legati romanę ęcclesię ad robertum ducem cum litteris apostolicis
uenerunt: eumque suppliciter salutantes dixerunt. Gregorius papa o strenuissime
dux tuo pater filium te humiliter et omnes obsecrat: ut apostolicę sedi festinanter inuincibili
tua probitas subueniat. nec ullam huic subuentioni pro amore dei excusationem preponat.
Henricus enim alemannorum rex romam obsidet: et papam cum clero sibi adherente in arce
crescentis inclusum coherc[et]. Ibi nimirum papa circumseptus cum turma fidelis populi. timet
defectione [illegible] qui nimis cupidi sunt et uersipelles deludi. et manibus inimicorum tradi
[illegible]. Ad te [ergo] ab illo missi sumus. celeremque opem tuam ad tantam necessitatem req
[ui]rimus. fortitudo tua super omnes inimicos tuos diuinitus sullimata est: nec ei mortalis manus resis
tere potest. quamdiu deo militaueris et uicario sancti petri principis apostolorum obedieris.

His auditis magnanimus heros ualde anxiatus est. Nam uenerando papę a perfidis leonibus perse
cuto sicut petro in carcere herodis succurrere desiderat: et exercitum suum quem numero pau
cissimum inter multos hostes et callidos atque atroces computat. in terra aliena sine duce uelut
agnos inter lupos relinquere uehementer [illegible]. Tandem exercitus summatibus [illegible] a quo ad dominum
omne bonum procedit. conuocatis agminibus: [illegible] cum buamundo filio suo ait. Semper obsecu
dare deo [illegible] pro communi catholicę ęcclesię pastorem allocuturus nos oportet. Auxiliante
deo iussioni papę obediam: [illegible] porro ad uos redire satagam. Interea uos prudenter
in hac prouincia requiescite [illegible] hostes undique circumspecti estote. Siquis presumpse
rit bello uos impetere. in uirtute dei [illegible] [illegible] bellare [illegible]
tis nec occasionem prelianti hostibus detis: neque indigenas [illegible] [illegible] egressus fuero
contra uos lacessatis. Inuiictam in domino [illegible] [illegible] et [illegible] fuerit
celeriter redibo. Per animam tancredi patris mei iuro. et hoc iure iurando uobis firmiter
assero: quod donec reuersus ad uos fuero. non utar balneo: barba mea non radetur neque ce
saries mea tonsorabitur. Post hęc uerba bellicosus miles cum paucis comitibus hui
mare mox ingressus est: et deo ducente in apuliam profectus est: et inde assumptas ar
matorum cohortes romam progressus est. Porro henricus imperator uiso [illegible] compro

qd robertus dux constantinopolitanum imperatorem supauerit· ac ad subuentionē
pape quasi fulgur cum nimio impetu et impulso aduenerit: uariis euentibus
sollert' consideratis ualde timuit. iamq; facta cum quibusdam romanorum pceribus pace
partem urbis recepit: ac postmodū occiduas regni sui partes repetiit. Maluit
quippe sanus et liber honeste discedere: quam finibus unctū agonothetā expectare· et
repentini certaminis inuolui turbine. Dum tam grauis tumult' et tot bellorum
tempestates in mundo seuirent: et regna terrarū ut puppem inter pelagi fluctus
agitarent: uenerabilis robert' abbas sce eufemie post quam de bello diraceno in ca
labriam rediit· ueneno ut fertur in esca sumpto· u· kł· decembris egrotare cepit.
Nam quidam genere sarracenus arte pistoria biuensi cenobio seruiebat. Hic soro
rem uuillelmi prioris filii ingranni in matrimonio habebat: et p quadam latenti
causa satisq; paruis occultum contra abbatem odium gestabat. Unde instinctu
diaboli ferculū eius ueneno corrupit: imitat' ismahelem patrem suū qui ferali ludo
simplicem isaac grauare studuit. Deinde uiii· dī monachis lugentibus xiii· dieb'
eger iacuit: dataq; confessione sacraq; sumpta communione· ii· idus decembris obiit;
In eccla sce dei genitricis marie quam ipse a fundamento construxit sepultus ē: et p singulos
annos anniuersari' dies reuerent' celebrari ob memoriam ei' constitut' ē. Hoc libent'
agit' a monachis quos ipse in eremo ut pat' filios educare molit' est: paupib' q; ubertim
elemosinam ipso die p defuncto pastore largiri mos est. Appropinquante uuiscardo urgentes ro
mani conuenerunt: et qd ab aduenis piscatoribus caput orbis impugnaretur indignum
duxerunt. Multis ē hortatibus animati cū armis obuiam processerunt: sed statim a norman
nis in re militari nimis obduratis facto impetu repulsi sunt. Deinde uictores cum eis
mixti fugientibus urbem intrauerunt: [illegible] feruidi ducis ignem tectis iniecerunt.
Sic uuiscardus ferro et flammis sibi aditū romę patefecit: nec ullus ciuium
postea contra eum mutire ausus fuit. Deinde peruenienti ad turrim crescentis pa
pa cū clero obuiam exiit· p labore et subuentu grates egit· p obedientia a reatib'
absoluit et etiam ei a deo benedictionē poptauit. Post alternam heroum collocu
tionem et depromptam a papa querelarum relationem: iratus dux subintulit
huiuscemodi comminationē. Romani ciues pessimi sunt et infideles: pro eo q; erga sedis
cuius p innumerabilibus beneficiis sibi collatis sunt et erunt semp ingrati. Roma
que mundi caput et peccatorum medicina olim dicta est: nunc habitatio draco
nū et totius nequitię fouea facta est. Hanc ē ipse nunc iam latronum ferro seu
flamma destruam: sordidos nefariosq; habitatores eius punam. Persecutionem in
xpm quam iudei exercuerunt: romani gnaciō pficere conati sunt. Nonne sicut iudei
xpm crucifixerunt· sic romani membra xpi petrū et paulū martirizauerunt. Quid
dicam de lino et cleto· clemente et alexandro· sixto et thelesphoro· calixto et urbano.
cornelio et fabiano. Omnes hi pontificatus cura mederi languentibus studuerunt: et aptis
curis quos saluare nitebantur iniuriose perempti sunt. Demq; qd referam de sebasti
ano· quem sagittatum in cloaca suspenderunt gurgitis. Quid de laurentio quem crati
ferree imposuerunt· et prunis suppositis ut piscem assauerunt. Quid de ypolito·
quē alligatum equis in dumis discerpserunt. Quid de hermete· tiburtio zenone
ualentino· aliisq; scis· quorum numerus humanę noticię ē incomprehensibilis. Famam
refero et caspulat' assertione multorum· qd tota roma pfusa est precioso cruore mrm.

et in latrinis romanorum innumera latent corpora sanctorum. Eadem crudelitas que tunc grassa
batur in paganis nunc debachatur in falsis christianis: qui cupiditate illecti fauent prophanis.
et contra catholicam ecclesiam auxiliantur hereticis insanis. Nulla igitur eis pietas impendenda
est. Ultore gladio impios puniam. cruentam ciuitatem igne succendam: et transalpi
nis gentibus replendam optulante deo meliorem restituam. Tunc papa ad pedes ducis
corruit: lacrimisque perfusus ait. Absit hoc a me: ut roma destruatur per me. Non enim ad destru
ctionem urbis: sed ad saluationem electus sum plebis. Malo dominum nostrum ihesum christum morte sequi: quam
peccatoribus puniendis iniurias meas nequiter ulcisci. Creatori quippe nostro contrarii sunt:
qui statuta eius despiciunt. et ordinem ecclesie truculenter impediunt: dominicumque gregem ut
lupi rapaces dispergunt. Ipsi nimirum est iniuria et ultio: seruitus quoque et retributio. Nouit pios
clientes: et abhorret aduersarios furentes. Eius ergo omnipotentie nos et nostra commendamus.
et corde beniuolo exoramus: ut legi sacre aduersantia censorio ense recidat. et nos ad
beneplacitam uoluntatem suam infatigabiliter dirigat. Sic iratum ducem papa leniuit. accep
toque consilio de turre crescentis cum clero sequaci exiuit: et comitante duce cum ualida ma
nu ducis albam adiuit. Hanc utique urbem ascanius iulus enee filius condidit: et constanti
nus augustus sancto siluestro pape dedit. Dux autem apostolica benedictione accepta ad mare
accelerauit: et transpontum ceteros suos se firmauit ut eis iurauerat expetiit. Interea callidus
imperator grecorum ut robertum adisse italiam cognouit: ratus quod normannos absente du
ce destitutos debilitare posset insurrexit. multas cohortes adunauit. et inuitos ad
bellum normannos coegit. Commisso autem prelio normanni debiles impares reperti sunt.
et multos exceptis in initio certaminis territi et pene uicti sunt. Nam ut paucitatem sui
et absentiam fortunati ducis et multitudinem hostium perpenderunt: pene fugam ante pug
nam inierunt. Sed cum buamundus in conflictu cum turmis sui uacillans trepidaret. et
anxius dominum ex corde inuocaret: diuine pietatis auxilium affuit. et uox huiusmodi desu
per intonuit. Buamunde quid agis? Preliare fortiter. Nam ille qui patrem tuum iuuit. te similiter
adiuuabit: si in illo confisus fueris. eique fideliter militaueris. Hac uoce normanni recreati et
confortati sunt: et in antea progressi pelasgos acriter impulerunt. Quorum impetu achiui repen
te repulsi sunt: et terga uertentes spolia multa indigentibus peregrinis dimiserunt. Regressus
de tuscia guiscardus suos hac uictoria satis hilares inuenit: ipseque tam nobili tripudio
exultans deo gratias egit. Buamundum uero qui uulneratus fuerat in certamine: ut curaretur
misit ad medicos psalernie. quorum fama per orbem admodum diuulgatur excellentia medici
nalis peritie. Porro duracenni dum normannos perpendunt in bulgariam longe progres
sos. pluresque pinnacias de imperio bizanteo militari manu adeptos. seseque ab auxilio traciu
seu macedonum [illegible] suorum penitus remotos. diffidentes mutuo sepe tractant:
quid sibi nimis in arto positi consulant. Tandem peritiores quid agant uicissim diffiniunt.
Legatos ad ducem clam mittunt. pacem poscunt: et quod absque ullis satellitibus eius tradant
ueraciter promittunt. At ille quod postulant concedit. et. ccc. milites ad recipiendam urbem
mittit. Noctu itaque uenientibus normannis ciuitas aperta est: quibus receptis pax inter utrosque
et securitas firmata est. Sichelguada uxor roberti guiscardi. filia erat guamaichi du
cis psalernitani. sororque gisulfi: qui ducatu priuatus fuerat per ualidam inuasionem
sororii sui. Hec buamundum priuignum suum odio habebat. metuens ne per eum qui a forti
or erat. et sensu multaque probitate pollebat. rogerius filius suus amitteret ducatum
apulie et calabrie. qui sibi competebat hereditario iure. Unde ipsa letiferam

potionem confecit: et Psalernitanis archiatris misit. inter quos enutrita fuerat et a
quibus ueneficiorum eruditionem perceperat. Protinus ipsi uoluntatem domine et alumne
sue cognouerunt: et Buamundo quem curare debuerant, uirus mortis contu
lerunt. Quo percepto ad mortem egrotauit: patrique suo per nuntium languorem suum
protinus intimauit. Callidus uero dux dolos uxoris sue subito animaduertit: ipsamque
ante se tristis accersiens sic interrogauit. Viuit ne Buamundus dominus noster? Que res
pondit. Nescio domine. At ille afferte inquit michi textum sancti euuangelii et gladium. Quibus
allatis gladium accepit. et super sacra sic iurauit. Audis Sichelguada. per hoc sanctum euuan
gelium iuro. quod si Buamundus filius meus hoc morbo quo detinetur mortuus fuerit.
hoc ense interficiam te. Porro illa tali allegatione nimis territa salubre antidotum
preparauit: et medicis suis quos mortem parauerat Psalernum confestim transmisit. nouam
que ut sibi perditam adminicularentur blanditiis et precibus obnixius sollicitauit. Archiatri de
tectam fraudem et angustiam herilem audientes et in futurum ne terribiles minae
ducis complerentur precauentes. toto nisu iuuenem quem leserant omni exercitio phi
sice artis mederi certabant. Opitulante deo qui per eundem Turcos et Agarenos christiane
fidei hostes comprimere decreuerat eger conualuit: sed tamen omni uita sua pro ueneno quo
infectus fuerat pallidus permansit. Interea uersipellis et ingeniosa mulier multa secum
reuoluebat. nimioque metu indesinenter stimulata considerabat: quod si legatus suus ad trans
fretandum mare tardaret. et egrotus ante aduentum eius emigraret. illa iuratam sibi mortem
ense mariti non euaderet. Sed aliam econtra tergiuersationem truculentam et omnino execrabi
lem excogitauit. Veneno uirum suum pro dolor infecit. Protinus ut ille egrotare cepit. et
ipsa de ineuitabili casu eius non dubitauit: conuocatis parasitis suis cum reliquis Lango
bardis noctu surrexit. ac ad mare pergressa naues optimas cum omnibus suis intrauit. et
omnes reliquas naues ne Normanni eam persequerentur incendit. Dum uero litus Apulie atti
git: quidam miles de satellicio eius clam egressus Psalernum noctu uenit. et Buamundum
festinanter aggressus ait. Surge cito et fuge. et salua te. Cumque ille causam inquireret:
nuncius respondit. Pater tuus mortuus est: et nouerca tua in Apulia est. Huc autem festinat uenire.
ut occidat te. Nec mora Buamundus tam graui rumore perturbatus asinum ascendit. clam
urbem exiuit: ad Iordanum principem Capue consobrinum suum confugit. a quo amicabiliter receptus
fraudes et minas nouerce sue sic euasit. Illa uero ut Psalernum peruenit. et egresso quem quere
bat delusam se comperit. uehementer contristata est: et Rogerius filius eius cognomento Crumena am
plius citra mare ducatum ex successione maiorum adeptus est. Vndique nimis anxietatibus aggra
uati sunt in peregrina regione Normanni. dum maximum ac strenuissimum ducem suum tucdeno
muliebri dolo perditum: et robur exercitus sui defectione Langobardorum qui cum domina sua clam
discesserant imminui. et se non posse in Italiam quia naues eorum combuste erant sine graui
mora et difficultate proficisci. Magnanimus itaque dux Robertum comitem Lorotelli. et Goisfredum
de Conuersana nepotes suos. Hugonem Monoculum de Claro Monte. et Guillelmum de Grente
maisnilo. Odonem quoque bonum marchisum sororium suum. aliosque cognatos proceresque suos ad se conuo
cauit: et quid acturi essent interrogauit. Cumque omnes mesti musitarent nec certum quid proferrent
ait. Vltio diuina pro peccatis nostris nos percutit: et a nimiis cupiditatibus nostris nos reprimit. Iuste nos
ut dominus seruos suos uerberat: et perspicue quod mundi gloria non sit appetenda nobis intimat.
Gratias illi pro omnibus que nobis impertiri dignatus est agamus: et ut nostri semper misereatur toto
corde appetamus. Ecce nos de pauperibus infimisque parentibus processimus: et sterile rus

constantini uacuosque necessariis rebus penates reliquimus. et pselin romaniçum mag-
no timore uix pertransiuimus. Deinde donante deo magnas et multas urbes opti-
nuimus: sed hoc non nostris uiribus nec meritis sed diuinę ordinationi imputare de-
bemus. Denique de imperio constantinopolitano pro reatibus indigenarum inuasimus.
quantum potest in quindecim pagrari diebus. Optime nostis quod in sui presidium inui-
tatus sum a michahele imperatore. quem ciues sui de solio regni nequiter expulere.
cui filiam meam filio eius tradidi legitime. Constantinopolim quam possidet
imbellis populus deliciisque seruiens et lasciuię: decreueram si deo placuisset
catholicis pugnatoribus subiugare. qui sanctam dei ciuitatem ierusalem turcis aufe-
ferrent. ethnicisque bello repulsis christianum imperium dilatarent. Propter hoc desi-
derium tam magnum laborem et tam periculosum agonem iniui: sed hoc aliter ordi-
nauit irreprehensibilis uoluntas omnipotentis dei. Dauid templum deo ieruso-
limis construere uoluit. sed hoc a salomone filio eius peragi cum ingenti tripudio
deus disposuit. Sic labor noster uel actu uno futuris temporibus consummabitur. et fructus
laboris quandoque manifestabitur. et incitamentum tante probitatis nobilibus posteris
nostris propinabitur. Nunc ergo o uiri fortes sapiens consilium accipite: pristinamque uirtu-
tem uestram quam in arduis et angustis rebus multotiens experti estis perdere nolite. Vnus homo
sum ac ut reliqui mortalis. uos autem multi estis. multisque carismatibus largiente
deo uigetis. famosa uero gesta que longe lateque diuulgata sunt uos fecistis: nec unquam
maiora a tam paucis et infirmis hominibus leguntur in aliquibus historiis quam iuuante
deo facta sunt a uobis. Fortiorem itaque et sapientiorem de uobis eligite. ipsique nobis
ducem constituite. ne perdatis fecundam tellurem quesitam magno labore sed paruo
tempore. Buamundus filius meus sanita et sospitate uiget: quantotius nobis succurrere
satagit. Hęc et his similia duce prosequente: petrus francigena aliique contuber-
nales eius dicta subtiliter intuentes dixerunt. In hoc negotio quod nobis imponis ingens
discrimen est et maxima difficultas. Innumeri sunt hostes et nos pauci sumus. nimiumque
nobis aduersatur imperator potens et callidus: quem te cohibente grauiter in multis
sepe offendimus. Fortitudini eius lateque potentię nequaquam possumus resistere. Multis enim dominatur
regnis et nationibus. Vtinam ad domos nostras unde discessimus. cum pace et salute regre-
di ualeamus. His auditis dux ualde ingemuit: diuque cum fletu inuocare filiumque
suum sic lugere cepit. Heu me miserum tot infortuniis circumdatum. Olim multas no-
center et iniuste multa peregi. Nunc simul mala inuenerunt me: que prometui longo
tempore. Summe deus nunc parce michi pie deus miserere mei peccatori. fortis deus succurr-
re populo tuo quem huc adduxi. Filium buamunde. uirtute et sensu thebano par-
epaminunde. ubi repiam te? Nobilis athleta buamunde. militiam thessalo achilli
seu francigene rollando equiparande. uiuisne an detineris periculo? Quid tibi contigit.
quod probitas tua deuenit? O si sospes quem te dum tusciam adirem dimisi presto
adesses: opulentam bulgarie regionem armis nostris optentam possides. Scio namque
quod tanta strenuitate polles ut si morti meę dominio patrii interesses. ius quod bel-
lo adquisiui iuuante deo nullatenus amitteres. Eia commilitones optimi caute uo-
bis consulite. et quod a laribus uestris ualde remoti estis perpendite. Recolite quam magna nor-
manni fecere. et quod parentes uestri francis et britonibus et cenomannensibus multotiens
restitere. et fortiter uicere. Ad mentem reducite quam magna me duce gessistis in italia

et Siciliam, Psalernum et Barum, Brundisium et Tarentum, Bisinianum et Regium, Siracusam et Palernum, Cosentiam et castrum Iohannis, aliasque multas urbes et oppida optinuistis. Gisulfum quoque Salernitanum ducem et Maxsonem Neapolitanum comitem, aliosque principes fortissimos me duce per Dei iuuamen superastis. Nunc ergo ne uilescat animositas pristinę magnanimitatis conamine, electione communi unum ex uobis ut dixi ducem constituite, uberesque prouincias quas iam nacti estis insigniter uobis retinete.

Nullus eorum qui rebus istis interfuere ausus fuit ducatum huiusmodi suscipere, sed omnes de fugę presidio maluerunt cogitare. Deinde anno ab incarnatione Domini millesimo octogesimo quinto Robertus Wiscardus Apulię dux insignis, nostris quoque temporibus pene incomparabilis, sancta confessione a peccatis mundatus et salutaris eucharistię perceptione munitus, non militari robore prostratus sed liuore femineo corruptus, quo primus Adam est de paradisi sede precipitatus, non armis sed ueneno lesus, adueniente mortis hora mundo est sublatus. Quo defuncto Normanni corpus eius salierunt, et cum pace redditum in patriam suam ab imperatore petierunt. Imperator autem licet letaretur quia liberatus a terribili hoste fuerit, defunctum tamen ducem qui numquam de bello fugerat ex pietate multum planxit. Licentiam his qui redire in Italiam uellent cum cadauere principis sui et omnibus rebus suis benigniter concessit; aliis uero qui secum remanere sibique seruire uellent larga stipendia pepigit. Bizantio ex tunc itaque fideliter famulati sunt, quem antea fortiter impugnauerunt. Remeantes autem in Apuliam corpus ducis Venusię detulerunt, ibique in cenobio sanctę Trinitatis cum luctu magno sepelierunt. Venerabilis Berengarius abbas filius Arnaldi filii Helgonis eidem monasterio preerat, quem Rodbertus archimandrita prius apud Uticum educauerat, et inde Robertus abbas secum in Calabriam adduxerat. Deinde ab Alexandro papa Venusiensi monasterio abbas consecratus est, atque post aliquot annos pro merito uitę et sapientię doctrina ad pontificatum prefatę urbis a papa Urbano PROMOTUS est.

Dum uero furerent turbidę tempestates quę superius memoratę sunt, quidam sortilegi Romanorum quis in papatu succederet Hildebranno indagarunt, et quod post transitum Gregorii Odo Romanus papa fore comperierunt. Hoc audiens Odo presul Baiocensis qui cum fratre suo Guillelmo rege Normannis dominabatur et Anglis, paruipendens potestates et diuitias regni occidentalis nisi iure papatus dominaretur latius et omnibus terrigenis, Romam misit, palatium sibi emit, senatores Quiritum magnis muneribus datis sibi amicicia copulauit, palatiumque suum multis sumptibus et superfluis apparatibus exornauit. Hugonem Cestrensium comitem magnamque cohortem precipuorum militum asciuit, ut secum in Italiam proficiscerentur obsecrauit, et ingentia precibus promissa pariter addidit. Illi uero quia Normanni leues et externa uidere cupidi sunt, presumptori episcopo cui principatus Albionis et Neustrię non sufficiebat assenserunt. Ingentes quoque fundos quos in occiduis climatibus possidebant deserere decreuerunt, ac prefato presuli transpadum comitatum per fidem spoponderunt.

Apparatum huiusmodi prudens rex Guillelmus edidicit, sed non approbauit, regnoque suo multisque aliis ualde nociturum estimauit. Unde festinanter in Angliam transfretauit, et Odoni episcopo cum grandi pompa nauigare in Normanniam cupienti ex insperato in insula Uecta obuiauit. Ibi in unum congregatis in aula regali primoribus regni rex ita locutus est: Egregii proceres uerba mea diligenter audite, et salubre consilium mihi queso tribuite. Antequam transfretassem in Normanniam, regimen Anglię fratri meo Baiocensi episcopo commendaueram. In Normannia multa contra me

surrexerunt: et ut ita dicam intimi et forinseci me invaserunt. Robertus filius meus et
tirones quos enutrivi, et quibus arma dedi, contra me rebellaverunt: eisque mei ma-
leficii clientes et finitimi hostes gratanter adheserunt. Verum deo cui servivi
me protegente nil profecerunt: nec de meo aliquid nisi ferrum in vulneribus suis opti-
nuerunt. Conglobatos in me Andegavenses paratos ad bellum terrore compressi:
pariterque modo rebellantes Cenomannos armis et viribus compescui. His nimirum
occupationibus ultra mare irretitus fui, ibique diu moratus publicis utilitatibus labo-
riose deservivi. Interea frater meus Angliam vehementer oppressit, et ecclesias fundis et red-
ditibus exspoliavit, ornamentis ab antecessoribus editis nudavit, milites meos qui contra Da-
nos et Hibernenses et alios hostes nimis infestos Angliam tutari debuerant sedu-
xit, et trans Alpes in externa regna me contempto pertrahere disponit. Nimius dolor cor
meum angit, precipue pro ecclesiis dei quas afflixit. Christiani reges qui ante me regnave-
runt, ecclesiam dei amaverunt, honoribus et xeniis multi generis locupletaverunt.
Unde nunc ut credimus in amena sede felici retributione gaudentes requiescunt. Adelbertus,
Eduinus, Aethelstanus, Edmundus, Adulfus, ac Alfredus, Eduardus senior et Edgarus, cognatusque
meus et carissimus dominus Eduardus dederunt opes ecclesie sancte que est sponsa dei. Et frater meus cui totius
regni tutelam commendavi violenter opes diripuit, crudeliter pauperes oppressit, frivola spe mili-
tes surripuit, totumque regnum injustis exactionibus concutiens exagitavit. Quid inde agendum
sit caute considerate, et mihi queso insinuate. Cumque tantum omnes virum timerent, et sententiam in illum pro-
ferre dubitarent, magnanimus rex ait: Noxia temeritas semper comprimenda est: nec uni ad detrimen-
tum reipublice pro alicujus favore parcendum est. Hunc igitur virum qui turbat terram comprehendite: et
ne in deterius prevaleat sollerter custodite. Cumque nullus in eum auderet injicere manum: rex
ipse prius apprehendit eum. Illo autem reclamante: Clericus sum et minister domini; non licet pontificem
damnare sine judicio pape: providus rex ait: Ego non clericum nec antistitem damno, sed comitem me-
um quem meo vice mea preposui regno, rationem commisse villicationis audire volens comprehendo.
Sic regia potestas prefatum presulem ... in Normanniam deduci fecit, et in arce Rotoma-
gensi incarceravit, ibique inclusum iiii annis, id est usque ad finem vite sue diligenter custo-
divit. Capite non inquietudinis dejecto multum motio conquievit, et provida regis prudentia regnum suum
... munivit. Ecce in hoc homine palam completum videmus quod in libro mi-
thologiarum dicitur Fulgentii: Qui plus querit quam licet, minus ... Presulatus Baiocensis et co-
mitatus Cantie ingentibus gazis abundans, et per totam Angliam ... normannica regis potesta-
te commune non ... uni clerico non sufficiebat, qui universo mundo preferri satagebat. Igitur ad hoc
non cogebat divina assumptio nec canonica electio, sed insatiabilis cupiditatis immoderata presump-
tio, et quod habebat perdidit et inclusus diu gemuit, exemplum posteris ne similibus inhi-
ent dereliquit. His temporibus indictione septima Mathildis regina Anglorum egrotavit, et di-
utina infirmitate arrepta ... suos cognovit et obitum defleverunt omnibusque ... pacti-
mos xxxi exegit salutari sacramento munita iiii non. novembris obiit. Deinde corpus ejus
ad cenobium sancte trinitatis quod ipsa sanctimonialibus apud Cadomum construxerat delatum est, et ab episcopis
ac abbatibus multis inter chorum et altare venerabiliter tumulatum est. Exequias ejus celebraverunt
monachi et clerici cum pauperum agmine: quibus ipsa vivens frequenter profuit, in Christi nomine.
Memoriale ejus super ipsam ex auro et gemmis mirifice constructum est, et epitaphium hujusmodi
litteris aureis comiter exaratum est:
Egregie pulchri tegit hec structura sepulchri
Moribus insignem germen regale Mathildem. Dux Flandrita pater huic extitit, Adala mater.

Francorum gentis roberti filia regis. Et soror henrici regali sede potiti. Regi magnifico Guillelmo
iuncta marito. Presentem sedem. presentem fecit et edem. Tam multis terris quam multis
rebus honestis. A se ditatam. se procurante dicatam. Hec consolatrix inopum pietatis amatrix.
Gazis dispersis pauper sibi. diues egenis. Sic infinite petiit consortia uite. In prima mensis post
primam luce nouembris. Cadomense cenobium sce et indiuidue trinitati dicatum
mathildis abbatissa per annos. xlvii. strenue rexit. atque ceciliam regis filiam aliasque plu
res in dei famulatu sollerter educauit. et regulariter instruxit. Qua defuncta nobilis ceci
lia successit. et pluribus annis tempore fratris sui henrici regis officium matris gessit. Deinde
filia Guillelmi consulis filii stephani blesensis regimen eiusdem ecclesie suscepit. sed immatura
morte preuenta paruo tempore tenuit.

Post obitum gloriose mathildis regine. Guillelmus rex pene. iiii. annis quibus
superuixit. multis procellis tribulationum contra eum insurgentibus uehementer
laborauit. Nam quidam cenomannensium qui quasi naturali semper inquietudine agi
tantur et mobilitate sua pacem turbant. ipsique turbantur. contra regem Guillelmum arma sump
serunt. sibique multasque aliis dispendia magna procurauerunt. Hubertus enim uicecomes ge
ner Guillelmi niuernensium comitis quibusdam paruis occasionibus regem prius offendit.
sicque modum in maius crescentibus castra sua bellummontem et fredernaicum reliquit. et cum
uxore sua omnibusque suis ad castrum quod sca susanna uocatur. ut publicus hostis secessit. Illud
nempe municipium ad quod confugit. super ariua fluuium situm est in ardua rupe. in con
finio cenomannensium et andegauensium. Illuc militarem manum sibi accersiit. et nor
mannis qui cenomannensem pagum tutari conabantur dampna dampnorumque formidinem non segni
ter intulit. Erat enim nobilitate clarus. sensu et probitate precipuus. ingenti uirtute
et audacia feruidus. et pluribus insignis longe lateque famosus. Custodes autem cenoman
nice urbis et circumiacentium oppidorum infestationibus huberti frequenter lacessiti sunt.
regique Guillelmo querelas infortunii sui retulerunt. et ab eo auxilium poposcerunt. Rex igitur
exercitum normannorum acciuit. partemque cenomannorum qui sibi cohherebant accersi
uit. et hostilem patriam cum ualida manu adiuit. Sed castrum sce susanne quod inaccessibile
erat pre rupibus et densitate uinearum quibus circumdabatur obsidere nequiuit. nec hostem
qui intus erat ad libitum coartare ualuit. quia fortiter sibi precauebat. et amplos aditus habebat.
Rex itaque quoddam municipium in ualle bengiei construxit. ibique magnam militum copiam
ad arcendum hostem constituit. ipse uero pro magnis regni negociis in neustriam rediit.
Regis familia cui alannus rufus britonum comes preerat. diuitias. equos et bellicas sump
tus prestabat. sed castrensis cuneus eis uirtute et multitudine equiparari satagebat.
Nam de aquitania et burgundia aliisque prouinciis gallie probati milites ad hubertum
conuolabant. eique totis nisibus auxiliari suamque probitatem ostentare feruenter optabant.
Unde factum est. ut ex detrimentis bengicorum susanneusis castrum ditaretur. et cotidie ad resistendum
magis magisque confortaretur. Multoties opulenti normannorum et anglorum proceres capie
bantur. quorum redemptionibus uicecomes et robertus burgundio cuius neptem in coniugio habe
bat. aliique adiutores sui honorifice ditabantur. Sic tribus annis hubertus normannis restitit. et
inimicorum opibus locuples intactus permansit. In hac guerra robertus de ueteri ponte
et robertus de uacceio aliique egregii normannorum milites multumque lugendi occisi sunt.
Nam. xiii. kl. decembris dum normannica cohors impetum in hostes faceret. quidam puer
imberbis qui secus uiam inter uepres absconditus erat sagittam emisit. et ricardum de

aquila engenulfi filium letaliter sub oculo percussit. Furentes autem socii concurrerunt, et per-
cussorem statim comprehenderunt atque pro vindicta nobilissimi baronis occidere volue-
runt. Sed moriens richerius ei subvenit. Nam dum vellent eum iugulare: vulneratus
quanto potuit conatu exclamavit: Sinite illum pro amore dei. Peccatis meis exigentibus
sic debeo mori. Mox dimisso percussore lugendus heros peccata sua sodalibus suis
confessus est: et sic antequam urbem adire potuisset mortuus est. Deinde corpus eius
delatum est ad quoddam monasterium quod engenulfus pater eius in sua
possessione construxerat in honore sancti sulpicii presulis biturecensium ibique
cum ingenti luctu parentum et affinium tumulatum est a gisleberto venerabili
episcopo ebroicensium. Merito vir iste a notis plangebatur, quia multis bonis in
vita sua decorabatur. Erat enim corpore formosus pulcher et agilis in legendi fi-
delis religiosis hominibus supplex et humilis in negociis [illegible] cautus et facundus:
in omni conversatione sua tranquillus et dapsilis. Hic habuit coniugem
iudith ricardi abrincatensis cognomento goz filiam sororem scilicet hugonis
cestrensium comitis ex qua genuit gislebertum aquilensem et engenulfum
et matildem et alios plures filios et filias. Gislebertus autem solus annis decedenti-
bus patrie probitatis et honoris heres successit, ac iulianam strenuissimi
comitis mauritanie goifredi filiam coniugem duxit, que richerium
et engenulfum ac goisfredum et gislebertum peperit quorum duo medii cum guil-
lelmo adelino henrici regis filio aliisque multis nobilibus vi kalendas decembris
naufragio perierunt. Matildis vero potenti viro roberto de molbraio comi-
ti nordanhymbrorum nupsit qui eodem anno contra guillelmum rufum regem
anglorum rebellavit sed paulo post captus fere xxxiiii annis in carcere prefati re-
gis et henrici fratris eius sine prole consenuit. Nunc ad rem unde paulisper
digressus sum remeabo. Mense ianuario guillelmus de warenna et baldri-
cus de guitreio nicholai filius atque gislebertus de aquila cupiens mortem richerii
fratris sui vindicare cum valida manu normannorum impetum facere super oppida-
nos conati sunt sed multi per ferrum vulneribus [illegible] lacerati sunt. Tunc guillelmus
ebroicensium comes captus est et madhelius de guarenna filius godefridi parum letaliter
vulneratus est. Deinde [illegible] armigeris et commilitonibus ad hospitium suum repor-
tatus est: et mox accersito sacerdote reatus suos confessus est. et sacro viatico communi-
tus obitumque suum prestolari preparatus est. Normanni qui munitionem in valle
bengici custodiebant gravibus damnis afflicti et fortissimorum casibus tironum imminu-
ti deteriora sibi adhuc formidabant. Et quia hubertum nec [illegible] nec felicitate
superare valebant: multo consilio studioque ad regis amicitiam eum revocare temp-
tabant. Ille nichilominus hostes in hac guerra diutius et potestate admodum con-
corroboratus: serene tamen pacis securitatem preoptans prudentia animatus sequestrorum
conatibus. Nec mora legati ad regem in angliam missi sunt. Rex autem ut hervicum
brittonem quem magistrum militum constituerat et richerium aliosque pugiles acerri-
mos interisse audivit suamque adversarium felici fortuna pre [illegible] confligere contra
se confortari comperit: nimia precacitate in deteriorationem precipitari res suorum
precavit. Prudentes quoque omnes preteritos reatus huberto indulsere. Ille autem accepta se-
curitate ad regem transfretavit. et facta inter eos amicicia omne paternum ius

honorifice recepit. Normanni et cenomannenses gaudebant: quia quadriennio con-
flictu multipliciter uexati fuerant. Deinde quamdiu rex Guillelmus uixit, prefatus heros
ei fidus extitit: honoremque suum libertate plaudens gratanter tenuit, filiisque suis
radulfo et huberto moriens dimisit. His temporibus miliciam anglici regni rex
Guillelmus conscribi fecit, et sexaginta milia militum inuenit: quos omnes dum necesse esset
paratos esse precepit. Nam chunutus iunior rex dacorum ingentem classem tunc pa-
rabat, et in angliam quam parentes sui sueinus et chunutus olim sibi subiugarant
uenire, et ius suum repetere disponebat. Erat enim ante deum pietate deuotus, et inter
homines potentia magnus, multarumque probitatum laude dignus. Hic nimi-
rum minis et apparatibus suis nouos inuasores qui angliam incolebant terruerat: sed
uariis euentibus impeditus uiuente notho rege ad effectum non attigerat. Regnan-
te autem Guillelmo iuniore dum multe naues parate in litore starent, idoneoque
uento iam flante in angliam nauigare per naues armatum exercitum collocarent,
rex chunutus uelle dei exploraturus ecclesiam intrauit, ante altare humiliter pro-
cubuit, dominumque ut iter suum secundum beneplacitam uoluntatem suam dirigeret cum lacrimis
orauit. Deinde frater eius templum ingressus est. Qui dum regem solum ante aram prostra-
tum prospexit, cogitare cepit quam magnus labor et quam graue periculum tot milibus
pro uno homine imminerent, et iidem auferretur uita uel emensque mutatio fi-
eret. Nec mora gladium abstraxit, et orantis regis caput abscidit, statimque men-
tis aufugit. Porro tam tristi nuntio mox exercitus dispersus est, et ad proprium unusquisque
negocium reuersus est. Denique seniores populi calomanoth fratrem regis parricidam exu-
lante regem constituerunt. Corpus uero chunuti regis honorifice in basilica sepelierunt:
ad cuius tumulum multa miracula diuinitus facta sunt. Ibi grande cenobium monachorum
constructum est, et monasticus ordo sicut in anglia apud eoues hamum seruatur
regulariter constitutus est. Inde nimirum primi monachi danos adierunt, et cenobiale
ius barbaris mirantibus diligenter ostenderunt. Merito prefatus rex a monachis
aliisque religiose uite uiris honoratur. Primus enim ipse ritus gentis sue que neophyta
nimisque effrenis erat correxit, et metropolitanas sedes ac episcopales secundum sancta canonum
constituit: monachosque a fratri iuuenis et incognita danis erant accersiuit, et opportune
habitationis locum in regno suo liberaliter eis delegauit. Anno ab incarnatione domini m.
lxxx.vii indictione decima: nono die maii corpus sancti nicholai archiepiscopi et con-
fessoris de myrrea in barum translatum est. Quam translationem qualiter et a quibus facta sit
iohannes archidiaconus barensis ecclesie luculenter describit. Et eius dictis liber parumper
excerpta, et mentionem tam gloriose rei huic opusculo inserere: ad notiam studiosorum
qui nondum dicta iohannis uidere, si forte contingat: in illud dignentur inspicere.
Tempore alexii imperatoris turci aliique paganorum populi rabiem suam exercentes
terrarum fines inuaserunt, deoque permittente latam illius regionem christianorum de-
populati sunt. Ecclesias propter peccata christiane plebis destruxerunt, cruces et imagines
uel altaria atque sanctuaria uariis modis uiolauerunt: et multas urbes cum ciuibus suis in
[illegible] Sic per multos annos debacchati sunt, et innumeras strages
dederunt peregrinis. Myrrea namque metropolis licie [illegible] dominio subiecta est.
Plurisque ciuitatis [illegible] peremptis [illegible] euacuata est. Barenses autem qui mercibus
[illegible]

Ordericus l. 7. [illegible] Anno 108[illegible]

ad territorium accesserunt. peregrinum quendam ad basilicam beati nicholai que in castro
est exploraturum premiserunt. Qui rediens multos turcorum renuntiavit adesse et ad
exequias principis castri qui defunctus ibidem iacebat convenisse. Quo audito barenses
carbasa expanderunt illico versus antiochiam proras navium direxerunt: paucisque diebus
secundo cursu mirream advenerunt. Ibi navem veneticorum invenerunt: et de pluribus ut mos
est invicem percunctari ceperunt. Erant enim de barensibus quidam veneticis noti et amici:
qui ceperunt de corpore sancto alternatim confabulari. Venetici autem quod dudum conceperant animis:
non dubitaverunt edere verbis, palos quoque ferreos et malleos se habere preparatos confessi sunt:
et quia temptare deberent consilium habitum illic pandere non distulerunt. Quod cum audissent
barini ad hoc incipiendum et perficiendum maiori desiderio sunt accensi: non tam sui pro
gloria et honore totiusque patrie magnitudine quam pro tanti excellentissimi confessoris
amore. Negotium quoque ob quod antiochiam ierant expleverunt: et inde comitante duce
domino remeaverunt. Cum vero prospere mirream ad litus appropinquarent: iamque a prore deficientes ar
dore ultra transire vellent. imperante deo contrarius ventus ab alia parte surrexit. nau
tasque barinos austro quiescente ibi remorari coegit. Voluntatem itaque dei intelligentes
arma continuo comprehenderunt paucosque qui rates interim custodirent acie facta
relinquunt: et reliqui muniti ac parati velut hostibus obviarent. festinant ad ecclesiam
ire. que longe quasi spatio trium miliariorum erat a littore. Denique claustrum ecclesie introeunt.
arma deponunt: ecclesiamque sanctam humiliter subeunt. sanctumque presulem flagitare satagunt. Fini
tis vero singulorum precibus ceperunt editituos percunctari ubi iaceret corpus sancti nicholai. Qui mox locum
ostendunt: et de liquore sancto extrahentes illis tribuunt. Tunc lupus barensis presbyter de oleo
sancto in mintrea ampulla suscepit. ipsamque in alto ut ibi tutius servaretur ponit. que casu dum lo
querentur pavimentum super marmoreum cecidit sed illesa non sine admiratione omnium permansit.
Porro barenses cum tribus monachis qui ad custodiendas reliquias relicti erant. qui a temptantes colloqui
ceperunt. Volumus hinc sanctum corpus tollere: nostramque ad patriam transvectare. Hac enim pro causa
romano missi a pontifice venimus tribus adductis navibus. Si consentire nobis hoc vo
lueritis. dabimus vobis de una quaque puppi centum aureos solidos. Audientes vero
hec monachi statim stupefacti et paventes dixerunt. Qualiter hoc audemus incipere. cum
nullus mortalium hactenus hoc valuerit impune temptare? Quis temerarius tanti commercii
esse poterit emptor vel venditor? Que tam preciosa res et admirabilis tanto thesauro
comparabitur? Si domini tantum non temerare set precibus et supplicationibus aliud non inchoare
temptaverunt. aliter vos valebitis operari? Sinite ergo amplius tantum vetas ... quia dum
ne placitum non est maiestati. Iam nunc probate esse locus. hoc dicentes non posse fieri putabant quod
illi volebant. Nam fere ducentarum olimpiadum curricula transierant ex quo beatus nicholaus
qui in nicena synodo sub beato silvestro papa et constantino principe facta fuisse legitur. de
mundo migravit: nullusque de reliquiis eius vel occulte furari vel manifeste turbidus rape
re vel a domino precibus valuit hactenus impetrare. Barenses vero pavebant quia in extraneo loco pau
ci inter multos erant: et sol ad occasum vergebat. reditusque ad naves formidabilis erat. Sitim
divinitus confortati primo monachos comprehendunt eorumque sollerter custodiunt. Specu
latores quoque cautius exponunt qui undique venientes prospiciant: et ipsi hinc et inde cum
armis divisi per turmas stant. Audaces itaque probissimi iuvenes xl et iiii fortis ad obsis
tendum parati stant. et duo presbyteri lupus ac grimoaldus cum paucis aliis in ecclesia que agenda
sunt peragunt. ... que letanie vocantur inchoant. Sed nimio timore correpti quod

inchoaverant, clarius exprimere non poterant. Interea matheus unus ex nautis ferreum uirilem malleum arripuit, marmoreum pauimentum percussit et fregit, sub quo cementum repperit. Quo diminuto et eiecto: urne dorsum marmoree statim apparuit. Hinc ergo exorta leticia magis magisque infodere, ueteremque iuncturam calce colligatam quadam cum asciola rumpere ac dissipare fragmentaque non tardabant eicere. Quibus eiectis foris pilaque detecta: et a predicto inuenie malleo percussa, unoque in latere fracta, flagrantissimus odor exiuit, qui mira eos qui aderant delectatione suauitatis impleuit. Porro prefatus iuuenis manum immisit: mirumque liquorem adesse primo sensit, quo urna eademque non etate parua, plena quasi usque ad medium uidebatur esse.

Deinde dexteram immersit, preciosissimumque thesaurum quem in summo desidio querebat inuenit: celeriterque impauidus extrahere cepit. Denique pro capite querendo totus in multitudinem liquoris intrauit, et pedibus ac manibus ut necesse erat caput hinc inde requirens inuenit, ac demum de salutifero latice uestibus et toto corpore madefactus exiuit. Hoc itaque post obitum sancti nicholai fere post dcce annos xii kalendas maias actum est. Deinde quia loculus deerat, et res inopinatam ita euenerat, sancti reliquias tunica lupi presbiteri prout poterant inuoluere, ipsumque lupum ferentem sacrum onus statim omnes secuti sunt. Laudantes itaque deum pro sanctissima preda quam non de hostibus sed dominico de gazophilatio sumpserant: ad littora maturabant. Fiuntque de marmorea urna quam ruperant quidam asportauerunt, ex quibus a multis pontificibus per italiam multa altaria tabuleque itineraria consecrate sunt. Ad portum autem ut uenere: orta est contentio in cuius naue mitteretur omnis laudabile. Optabant enim secum omnes tantum sodalem et patronum habere. Omnibus tandem pacifice placuit ut matheus nauis illud ueheret, si tamen ipse prius iure iurando de bona societate fidem illis faceret. Quod ita factum est. Ratem itaque letanti ascenderunt, reliquias alio panno nouo et candido inuoluunt, et in uasculo ligneo quo nautę sibi cementum seruare solebant recondunt.

De dolore uero mirreensium pro damno sibi facto dum notum illis factum est: multa referre necesse non est. Nam ut dirissimo quodam tamen incole mirrei castri quod non longius miliario uno abierant in momentulo quod factum est audiunt undique uelociter concurrunt, itaque nimium ac tristissimum ad littora tendunt. Raptoque de pastore [illegible] lugentes crines et barbas euellunt. Ac conclamantes [illegible] promunt;

Tempore quo miseris heu nobis accidit isto | Quod patrie nostre [illegible] amisimus
Munera namque dei multos seruata per annos | Iam facili rapto perdidimus subito.
Hactenus hoc fuerat uicie ditata superno | Thesauro tellus ac decorata nimis.
Laudibus eximiis toto celebrata per orbem. | Et munita patris magnanimi meritis.
Infelix mirrea tuis spoliata manebis | Cultibus et donis: mestaque semper eris.
O nicholae pater toto ueneraberis orbe. | Cur patriam nostram deseris immo tuam.
Hic genitus fueras, sciisque parentibus altus. | Hic puer et iuuenis uirque, senexque pius
Hic pater et dominus pastor christoque benignus | Hactenus hac patria uiuus et exanimis.
Quilibet hanc miseram quociens adulsa premebant. | Auxilium poscit mox pater alme tuum.
Rebus in aduersis aderas spes una salutis | Munimen tribuens supplicibus populus.
Nos tu precibus presens ueneranda fauebas. | Votaque suscipiens queque rogata dabas.
Vndique currebant cunctis e partibus orbis. | Ad sacrum tumulum sepe salutiferum.
Nouerit heu uacuum sumus hac quod turba fidelis | Omnis cessabit cultus et omnis honor.
Munera quippe dei decet et gratia prima. | Historie solum nomen erit ueteris.
Pastor oues pascens nos committis alendas | Relinquente gregem mox lupus adueniet.

Virtus · solamen · nostrum decus omne leuamen · Tu spes una salus · causaque leticie.
Ve nobis miseris · hec omnia perdimus; at nos Hinc subito et luctus · perpetuusque dolor.
Heu cui tale nefas fuit hec permissa potestas Et sacere: et tantum sic uiolare locum.
Et male tractauit cuius temeraria dextra: Fecit et hoc furtum quis modo sacrilegus:
Sic fortunati qui predam fertis opimam. Nos infelices occupat omne malum.

Mirreis itaque nimium lugentibus · luctumque suum ulcisci non ualentibus; leti barenses celeriter rudentes exsoluunt · et remigantes nocte illa insulam que cacabum dicitur adeunt: et inde matesitras ad insulas profecti sunt; hinc uero discedentes nimia cum fatigatione remorum ad loca que macri dicuntur applicuerunt: ibique triduo propter boream sibi contrarium permanserunt. Unde nimium turbati sunt et dubitare ceperunt utrumnam corpus sancti nicholai secum haberent an ipse a beris ultra ferri uellet ceperunt. Tunc eustasius unus ex illis per uisionem de dubietate correptus est: et nimis dum inuisu irudinum morsibus lingua eius cruentaretur tremefactus.

Deinde communi decreto minutas reliquiarum particulas quas furtim sibi quisque [illegible] eorum subtraxerat protulerunt: et cum iure iurando quod nil de reliquiis sibi peculiare retinerent asseruerunt, Romoaldus ducis de dentibus et de minutis articulis quos occultos habuerat manifestauit; Sic omnes alii particulas quas sibi clam sequestrauerant attulerunt · et ceteris [illegible] restituerunt. Denique prospero uento flante latiumque carinis equor sulcantibus: cuidam uni nautarum in somnis sanctus nicholaus apparuit · confortauit: et quod · xx · die ex quo corpus eius abstulerunt barinum portum intraturi essent predixit. Ille uisum socíis narrauit: et ipsi inde magna confidentia

Auicula quedam ex impulso nautis [illegible] uolitans apparuit. cumque [illegible] in hesito, frequenti aduentu suo letificauit, [illegible] suauissimum [illegible] sonabat, aliisque delectabilibus [illegible] adiua [illegible] apparuit.

Ducente deo ad portum sancti georgii qui [illegible] miliariis a barinis menibus abest aduenerunt: et inde ad clerum barensem et populum nuncios premiserunt, Tota ciuitas inopinato gaudio confestim repleta est: et mox itaque sexus et omnis etas ad litora egressa est. Porro naute capsellam cum reliquiis commendarunt religioso helie abbati cenobii sancti benedicti quod supra portum situm est; Ille uero sacra pignora reuerenter suscepit · in pre fatam ecclesiam cum [illegible] nono die mensis maii [illegible] diligenter custodiuit.

Tunc [illegible] barinorum [illegible] religiosi [illegible] talibusque dominis nouissimi et familiaris [illegible] abor[illegible] [illegible] nauis [illegible] stabant. [illegible] presul [illegible] diem alterum disposuerat ingredi causaque orationis ierlim proficisci, Sed legatis cum litteris [illegible] aduenit: nunciantes [illegible] primus an[illegible], Ille [illegible] dimisso quod incepit tenere: gaudens barum [illegible] properare; Corpus itaque sancti nicholai a barensibus susceptum est: [illegible] [illegible] idus maii constituta est; Tunc ad curtem [illegible] portatum [illegible] in precii beati stephani prothomartyris que ante tres annos fabricata fuerat ab archiepiscopo [illegible] petentibus et cunctis ciuibus reuerenter positum est. Deinde propriam basilicam sancto nicholao ceperunt. Seniq; corpus et oblationes fidelium et opus basilice uenerando helie abbati commiserunt, ipsumque prepositum consensu archiepiscopi et fauore omnium super omnibus que agenda erant constituerunt; Rotinus diuerse multitudines de uniuersis totius hesperie prouinciis concurrunt: innumera quoque signa et miracula cotidie [illegible] us [illegible]

Nam in primo die dum scm corpus in ecclia sci benedicti ut dictum est de
positum fuit. amplius quam .xxx. infirmantes utriusq; sexus et omnis etatis a
multimodis infirmitatib; liberantur perfectaq; sanitate recepta cum gratiarum
actione leti et incolumes remeant. Aliis quoq; dieb; sequentis temporis quot
demoniaci uel surdi. quot claudi seu muti siue ceci. quot denique alii multi
generis egritudinib; oppressi. penitusq; alleuiati sunt et sanati. nouis parti
cularum signare nequimus et numerare. Infinitus enim est ut equipollenti
significatione preostendimus. et nobis incognitus numerus. Prefatus iohannes
barensis diaconus ex cuius libro breuiter hec excerpsi. duodecim prelata
miracula scripto signauit. sed nec ipse nec alius omnes sanitates et alia sub
sidia posteris notificare potuit que deus omnipotens per merita sanctissimi pontifi
cis nicholai seruis suis fidelibus petentib; usq; hodie clementer exhibu
it. Denique permittente deo plures ecclesie de scis reliquiis prefati presulis
optinuerunt. et non solum itali et pelasgi sed et alie gentes scis pignorib;
habitis deo grates concinunt. Christoforus enim quidam miles qui translationi
nobilis nicholai interfuit. unam costam in manica sua sibi retinuit. Nec mul
to post infirmatus aduenusiense cenobium confugit. monachatum a berengario
archimandrita requisiuit et impetrauit. secumq; costam sci nicholai scę tri
nitati presentauit. et de morbo conualuit. Eodem tempore stephanus cantor ce
nobii quod fulco senior comes apud andegauiam urbem in honore sci nicho
lai construxerat apuliam abiit. et plicentiam domni natalis abbatis sui
monachile scema ex industria dimisit. Deinde ut clericus bari habita
uit. magnamq; familiaritatem ac postmodum potestatem inter edituos
basilice sci pontificis optinuit. Tandem conspecta facultate brachium sci ni
cholai quod apte argenteo tectum erat. et extra mausoleum ad signandum
populis seruabatur furtim arripuit. et in gallias aufugere patriamq;
suam cenobiumq; suum tanto thesauro ditare satagit. Verum quia mox
ut tale latrocinium sibi factum barenses comperiunt. longe lateq; uereda
rios suos ad confines suos et amicos atq; patronos miserunt. omnesq; trami
tes quib; itur in franciam sollicite uitari ne fur huiuscemodi elon
garetur conati sunt. stephanus uenusiam diuertit. ibiq; timidus late
re uolens hiemauit. et serenum iter expectans egrotare cepit. Deinde
deficiente sibi censu necessario. coactus est pre inedia distrahere argentum
de sco brachio. Interea per totam italiam et siciliam fama uolitauit. quod a
gallis surreptum est brachium beati nicholai. Denique dum de tali furto
crebra locutio populos moueret. et a quibusdam uenusientib; famulisq;
monachorum argentea tectura uisa et cognita est. et in conuentu mo
nastico rumor huiusmodi perstreperet. erembertus impiger cenobita cum
famulis monasterii ad [illegible] languentem accurrit. subitoq; fun
dens impetu brachium sci nicholai ac si eidem commendasset [illegible]
poscit. At ille deprehensum se uidet. et in tanto turbine nesciens quo se
uerteret. pallidus et tremens purgenti monacho preciosum pignus
exhibet. Quod ille cum ingenti gaudio recipit et mox ad cenobium suum

[illegible]iutatis monachis et cunctis ciuib; dm̄ laudātib; deuehit̃: ibiq; scs nicholaus usq;
hodie pignora sua [illegible] in multis necessitatib; mirifice succurrit.
Prefatus aut̄ [illegible] normannus ante conuersionē miles stre-
nuus postmodū u° monachus in [illegible] [illegible]. Hisdem temporib; quidā
miles de normannia guillelmus cognomine pantulfus in apuliam abiit et quia
scm nicholaū ualde diligebat. de reliquiis ei° multū quesiuit. deoq; iu-
uante pcurationē ei° a [illegible] unū dentē et duo frusta
de marmoreo tumulo optinuit. Erat enim [illegible] strenuus. ingenio pre
dit° [illegible] sensu diuitiis maximi [illegible].
Hic [illegible] in normanniā rediit. et ad ppri predium
qd̄ [illegible] plures [illegible] congrue reliquias suscipere denuncia-
[illegible]. Anno [illegible] dnice incarnationis. m. lxxx[illegible] indictione xv.
[illegible] almi confessoris nicholai cū aliis scorū reliquiis a guillelmo pantulfo
de apulia [illegible] in basilica noionensi in honore sci petri prisco tempe
[illegible] suscepitonē rogerii uticensis abbis.
et radulfus [illegible] abbatis postmodū cantuariensis archiepi accer
[illegible] et cū [illegible] studio monachorum et tripudio laicorū scās reliqās mense
iunio [illegible] in argentea pixide [illegible] militis libaltō parata di-
ligenti compsuerunt. frequent̃ [illegible] et ab aliis egrotantib; sepe-
dicta pignora requisita sunt. meritisq; almi presulis nicholai pie postulantes obta-
tam sanitatem adepti sunt. Non multo post prefatus herois noue basilice funda-
mentum iactauit. [illegible] uiginti marcis argenti magnā opis partē edidit. s; plib;
[illegible] op impedimentū [illegible] ad effectū pmo fundatore cadente puenit.
[illegible]. Ipse [illegible] et lescelina uxor [illegible] defuncti sunt. et ibidē in claustro
monachorū sepulti [illegible]. [illegible] ac rodbert° ac [illegible] filii eorū
studiū [illegible] in ecclesiasticis rebus [illegible]. Hec itaq; de trans-
latione corpis sci nicholai ueracit̃ opi nrō inseruimus. ipsiūq; mirabiliū opificem
fidelit̃ deposcimus. ut sacrorū meritorū memor nri misereat̃ et p nobis dm̄ inde-
[illegible] deprecet̃. Nunc [illegible] unde aliquantulū digressi sumus: redeamus in
[illegible] normannos et francos renouato bellorum [illegible] tertium.
[illegible] unde grauissimū pondus detrimentorū clericis
[illegible] inflictū est. Hugo namq; cognomine stauelus et radulfus ma-
[illegible] aliiq; oppidani madantensis castri cont̃ regem guillelmū insurrexerunt.
et magna manu latrunculorū aggregata; plures discursus in normanniā fecerunt.
Aucturam fluuiū dirimentem a francia neustriā. noctu cū satellicio suo ptransi-
bant. et in ebroicensem diocesim ad nocendū crudelit̃ parati pariter irruebant.
Terram maxime guillelmi de britolio circa paceium. et rogerii de ibreio deuas-
tabant. ductisq; armentorū gregib; et captis hoīb; normannos subsannantes
immoderate turgebant. Unde bellicosus rex guillelmus uehement̃ iratus. totā
uulcassinam prouinciam calumniari cepit. pontisariā et caluimontē atq;
madantū; reddi sibi a philippo rege francorū requisiuit. Et n̄ ius suū
sibi redda[illegible]: terribilib; minis in hostes euehit̃. Ratio calumnie huiusmodi ē;
Rex henricus rotbti francorū regis fili°. dū post mortem patris; iure pmo

gentia deberet redimiri regni fascib; s; a regina constantia matre sua nouercali odio
insequeret. eiq; ipsa in regno gallorum preponere robertū frēm suū ducē burgundi
onū conaret. consultu amalrici senioris de monte forti filii guillelmi hanoensis fis
canum cū .xii. satellitib; uenit. & robertū normannorum ducē ut sibi materna frau
de miserabilit exulanti subueniret humilit expetiit. Quem prefat dux ut pote
naturalem dnm suū liberalit suscepit. & secū donec pascalis festiuitas expleret gra
tant detinuit. Deinde normannorum agmina undiq; aggregauit. acerrimā expe
ditionē in gallia fecit. & aurelianensē urbē normannico impetu ignem immit
tens incendit. Damis itaq; incompabilib; ceruicositatē francorum confregit. quib;
coherciti repulsum clitonem regno suo restituit. Henric aūt in regno confirmat
roberto duci grās egit. eiq; p beneficio suo totū uulcassinū a fluuio isara usq; ad ep
tam donauit. Hoc nimirū drogo eidem puincie comes libentissime concessit. ho
minioq; facto dū uixit. prefato duci fideli seruiuit. Ambo consules stēmate
uirtutū pollebant. & sese uicissim admodū diligebant. mutuaq; honoratione & pro
uectu tripudiabant. Prefatus drogo erat ut dicunt de psapia caroli magni regis
francorum. eiq; sepedict dux in coniugiū dedit consobrinā suam godiouam sororem
edwardi regis anglorum. ex qua orti sunt radulfus & gaulteri comites ac uenerandus fulco
presul ambianensiū. Hec nimirū puella cū frē suo in neustria exulabat. dū chnut
danorum rex angliam uirtute bellica inuaserat. & genuinos heredes alfredū &
edwardū effugauerat. ac edmundū & edwin clitonē edrici dolis peremerant.

Post aliqt annos defuncto roberto duce apud niceam bithie urbē. rebellauert
proceres normannie contra guillelmū infantē. qui dū pat eius cū drogone comite
ierusalem iuit. octo solūmodo erat annorum. & a patre cōmissus tutele alan
ni consanguinei sui comitis britonū. Robto itaq; & drogone defunctis in pegrina
tione & alanno dū montem gomerici obsidet p fraudē normannorum letalit corrup
to ueneriosa potione. & eorum heredib; nefarie priuatis necessaria tuitione. henric
rex cum ... francorum qui semp normannis aduersant. uulcassinū pagū auide re
petiit. iuriq; suo pmodū semp mancipauit. Guillelm aūt tunc p puerili debilitate ius
uendicare suū n potuit. postea u maiorib; sibi curis in cenomannenses & anglos
crescentib; conticuit. & contra henricū dnm suū seu philippū filiū ei p uulcassino
pago arma leuare distulit. Igitur anno .xxi. exq sup anglos regnauit. requisitionē & ca
lumniam de uulcassino comitatu philippo regi francorum fecit. Ille aūt seditiosorum in
uolus sophismatib; usus ē. & angligene regis petitiones omnino spnens frustrat est.

Guillelm g ultima mensis iulii septimana cū exercitu suo manditū ex inpuiso uenit. &
cū castrensib; mixtim intrauit. Milites enī ex urbe exierant. ut uiderent concula
tionē segetū suarū & extirpationē uinearum. qs ascelin goellus p die qm recedut
nisset cū normannorum uirib; deuastauerat. Irruens itaq; exercit regis cū oppidanis por
tas ptransiuit. & p rabiem armigerorum immisso igne castrū cū ecclīs & edib; combust
... sicut fert hominū multitudo uiolentia ignis depiit. Tunc ibi ex nimio estu &
labore pinguissimus rex guillelm infirmat ē. & sex ebdomadib; languens grauit m
...ē. Inde quidam qui paci aduersabant gaudebant. & libam pmissionē furandi
sentes alienas rapiendi expectabant. Porro alii q securitate pacis exultabant. pa
cifici patroni mortē multū formidabant. Ille u qui semp in omni uita sua sapientiam

consilio usus fuerat. Cunctis ut fidelis servus amaverat: sanctęque matris ecclesię inde
fessus defensor extiterat. usque ad mortem laudabili memoria viguit. Et
sicut vita sua etiam finis venerabilis extitit. In egritudine sua usque ad ho
ram mortis integrum sensum et vivacem loquelam habuit. scelerumque peni
tens peccata sua sacerdotibus dei revelavit. ac secundum morem christianitatis de
um sibi placare humiliter studuit. Circa illum presules et abbates et religiosi vi
ri commorabantur. et morituro principi salubre consilium perennis vitę largie
bantur. Et quia strepitus rotomagi quę populosa civitas est. intolerabilis erat
egrotanti. extra urbem ipse rex precepit se efferri: ad ecclesiam sancti gervasii
in colle sitam occidentali. quam ricardus dux avus eius dederat cenobio fiscan
nensi. Ibi gislebertus lyxoviensis episcopus et guntardus gemmeticensis abbas cum
quibusdam aliis archiatris sedulo excubabant: et de spirituali cum corporali sa
lute regis sollicite tractabant. Denique rex morbo nimium ingravescente
dum sibi mortem videret inevitabiliter imminere: pro futuris quę non videbat, sed
intimo corde revolvendo pertimescebat: crebro cum suspiriis ingemiscebat. Fi
lios itaque suos Guillelmum rufum et henricum qui aderant et quosdam amicorum
convocavit: et de regni ordinatione sapienter ac multum providenter tractare cepit. Ro
bertus enim filius eius qui maior natu erat. multotiens olim contra patrem suum
litigaverat. et tunc nuper pro quibusdam ineptiis similiter stomachatus ad regem
francorum discesserat. Verum sapiens heros in futurum sibi multasque commoda
facere non distulit: omnesque thesauros suos ecclesiis et pauperibus deique ministris dis
tribui precepit. Quantum vero singulis dari voluit. callide taxavit: et coram
se describi a notariis imperavit. Clero quoque madantensi supplex ingentia donaria mi
sit: unde restaurarentur ecclesię quas combusserat. De fide et iusticia servanda.
de lege dei et pace tenenda: de privilegiis ecclesiarum et statutis patrum observandis
omnes qui presentes erant admonuit. et allocutionem perenni memoria dignam ad
mixtis interdum lacrimis eloquenter sic edidit. Multis inquit o amici gravibusque
peccatis onustus contremisco: et mox ad tremendum dei examen rapiendus quid fac
iam ignoro. In armis enim ab infantia nutritus sum: et multa sanguinis effusione
admodum pollutus sum. Nullatenus enumerare possum mala quę feci per sexa
ginta quatuor annos quibus in hac erumnosa vita vixi: pro quibus absque mora ratio
nem reddere nunc cogor equissimo iudici. Dum pater meus sponte proficiscens
in exilium. commisit mihi normannię ducatum: tenellus eram puer utpote
octo annorum. ex quo tempore usque nunc semper subivi pondus armorum: ipsum
que iam ducatum fere quinquaginta sex annis gessi in discrimine bellorum:
Mei cives quibus preeram mihi sepe insidiati sunt: et damna gravesque iniurias mihi nequiter
intulerunt. Turchetillum nutricium meum et osbernum herfasti filium norman
nię dapiferum: comitemque Gislebertum patrem patrię cum multis aliis rei
publicę necessariis fraudulenter interfecerunt. His itaque rebus gentis meę
fidem expertus sum. Noctibus multotiens cognatorum timore meorum a gualterio
avunculo meo de camera principali furtim exportatus sum: ac ad domicilia la
tebrasque pauperum ne a perfidis qui ad mortem me querebant invenirer trans
latus sum. Normanni si bono rigidoque dominatu reguntur strenuissimi sunt.

et non in arduis rebus inuicti omnes excellunt. et cunctis hostibus fortiores supe-
rare contendunt. Alioquin sese uicissim dilaniant atque consumunt. Rebel-
liones enim cupiunt. seditiones appetunt. et ad omne nefas prompti sunt.
Rectitudinis ergo forti censura coherceantur. et freno disciplinae per tramitem
iusticiae gradi compellantur. Si uero ad libitum suum sine iugo ut indomitus
onager ire permittuntur. ipsi et principes eorum penuria et confusione probrosa
operientur. Pluribus hoc experimentis iam dudum edidici. Proximi consan-
guineique mei. qui debuissent contra omnes mortales me omnimodis tutari.
frequenter conspiratione facta in me insurrexerunt. et pene omnem patris mei
hereditatem michi abstulerunt. Guido rainaldi burgundionum ducis ex
adeliza amita mea filius. malum michi pro bono reddidit. Nam ego eum de alia regi-
one aduenientem benigniter susceperam. ac ut unicum fratrem honoraueram.
atque uernonum et brionnam partemque normanniae non modicam donaueram.
Ille uero uerbis et actibus michi derogauit. me nothum degeneremque et a principatu
indignum detestatus iudicauit. et hostiliter diffamauit. Quid plura referam? fidem
suam michi mentitus in me rebellauit. per ceterosque meos rannulfum baiocensem ac hai-
monem dentatum et nigellum de constantino aliosque multos michi subtraxit. secum-
que periuros esse nefario monitu coegit. Immemor itaque hominii et fidelitatis quam
michi iurauerat. totam normanniam auferre sategit. Sic adhuc imberbis uil-
lum coactus sum arma leuare. et in planicie apud ualesdunas contra consobrinum
hominemque meum dimicare. Tunc auxiliante deo qui iustus iudex est inter cadomum
et baiocas hostes uici. quibus uictis et subiectis patrium ius libere possedi. Deinde
munitionem brionnae obsedi. guidonem uulneratum et de bello fuga elapsum in-
clusi. nec inde discessi donec hostem publicum de neustria expulerim. et cunc-
ta eius munimina optinuerim. Non multo post alia michi grauissima aduersitas
oborta est. Patruus namque meus malgerius rotomagensis archiepiscopus. et guillelmus frater
eius cui archas et comitatum talogii gratis dederam me uelut nothum contempserunt.
et henricum regem ac engelrannum comitem pontiui contra me accersierunt. Mox
ego ut in constantino huiusmodi rumores audiui. multis dissuadentibus iter iniui.
Aliquantos milites qui feruentiores ad ictus dandos erant archas premisi. et ipse cum exer-
citu non grandi subsecutus arduam munitionem obsedi. Sed antequam rura quae
inter duo flumina sunt sedam et guarennam attigissem. precursores mei preoccu-
pauerunt engelrannum comitem in castrum intrare festinantem. ipsumque fortiter
pugnantem quia miles erat asperrimus occiderunt. et agmina eius fugauerunt. Obsidio-
ne graui castrenses cohercui. et periurum comitem exulare coegi. nec in omni
uita sua redire ad id quod omiserat permisi. Prothuum quoque presulem qui nec deo deuotus
nec michi fidus erat de pontificali sede per decretum papae deposui. et maurilium ue-
nerabilem cenobitam quem michi deus de florentia ciuitate italiae transmiserat in
loco eius subrogaui. Henricus regali potentia fretus. et militari audacia fer-
uidus. hostiumque meorum derogationibus admodum stimulatus. sepe nisus est me uelut in-
ermem conculcare. multisque modis preterire et indebita michi iura imponere.
Sepius cum ingenti armatorum manu terram meam ingressus est. sed numquam de pre-
da spoliisque meis hominumque captura meorum gauisus est. Cum grandi pompa

minisq; terribilib; plerumq; fines meos intrauit: s; nunquam let nec sine dedecore ad sua repedauit. Plures secum probitate ualentes huc adduxit: quos quia meo meorumq; gladio pdolor pierunt non reduxit. Quondam nimis contra me inflammatus ingentem exercitum galliae in duas partes diuisit rex henricus: ut nos opprimeret fundos geminis irruptionib; Ipse unam phalangem in ebroicensem diocesim ut usq; ad sequanam omnia deuastaret introduxit. aliamq; odoni fratri suo ac rainaldo de claro monte et duob consulib radulfo de monte desiderii atq; Widoni de pontiuo commendauit: ut p ... neustriam cito introirent. braium et talogium atq; caletensem totumq; rotomagensem pagum inuaderent. ferro et flamma necne rapinis usq; ad mare penitus deuastarent. Hoc itaq; comperiens ego contra non segnis ... contra regis mappalia ... sequanae cum meis me semper opposui: et ubicumq; conarentur ... meum depopulari armis et bello calumniam paraui. Robertum ... comitem et rogerium de mortuo mari aliosq; milites probatissimos misi contra odonem eiusq; legiones. Qui dum penes castrum quod mortuum mare dicitur occurrissent franci utrisq; partis agminib: paratis terribile prelium commisse. et ex utraq; parte multum sanguinis effusum ... enim bellatores erant strenui: et usq; ad mortem cedere nescii. Hinc feriunt ... cupidine adquirendi: illinc feriunt normanni spe feruentes euadendi et se suosq; lares defendendi. Tandem iuuante deo uicere normanni. et fugere franci. hoc itaq; bellum transequanam in hieme ante quadragesimam fecere ... anno p bellum ualedunense. Tunc Wido pontiui comes captus est. et odo cum rainaldo ... fugatus est. Radulfus quoq; comes partim capere: ... rogerius princeps militiae meae illi suffragante. Hominium enim iam dudum illi fecerat. In illo ... necessitate pulchrum illi et competens seruitium impendit ... in castro suo ... et pace saluum ad sua perduxit.

Pro hac offensa ... de normannia ... paulo post reconciliatus illi ceterum honorem reddidi. Castrum tamen mortui maris in quo inimicum meum saluauit illi iure ut reor abstuli. sed Guillelmo de guarenna consanguineo eius tyroni legitimo dedi. Widonem ... comitem ... quem diu ... in carcere habui. et post duos annos hominium ab eo tali tenore recepi: ut exinde mihi semper fidelis existeret et militare seruitium mihi ... cum centum militib; ... Deinde muneribus ... et honoratum cum pace dimisi. ... radulfi de comina que trans sequanam contigerunt. regi francorum mandaui. Quibus auditis ille prima noctu surrexit. et cum exercitu suo uelociter aufugit, nec unq; postea securus in terra mea pernoctauit. Sic a pueritia mea innumeris pressuris undiq; inretitus fui. s; p gratiam dei de omnib; honorifice ereptus sum. Inuidiosus ergo omnib; uicinis meis factus sum. s; auxiliante deo in quo semper spem meam posui a nullo superatus sum. hoc saepe senserunt britones et andegauenses. hoc experti pulantur franci atq; flandrenses. hoc grauiter experti sunt angli et cenomannenses. Goifredus martellus comes andegauorum. et conanus princeps britonum. atq; Robertus fresio satrapa morinorum in multis machinationib; insidiati sunt. s; custodiente deo licet multum optassent et plures insidias pstruxissent numquam uoti compotes effecti sunt. Diadema regale quod nullus antecessorum meorum gessit adeptus sum. quod diuina solummodo gratia non ius contulit hereditarium. Quantos ultra mare labores et periculosos conflictus pertulerim contra exonios et cestrenses et nordanhimbros. contra scotos et gualos: norduuigenas et dacos et contra ceteros aduersarios

qui conabant me regno anglie spoliare: difficile ē enarrare· in qb omib; puenit in
sors uictorię. Si quāuis sup huiuscemodi triumphis humana gaudeat auiditas· me
tn̄ intrinsecus pungit & mordet formidinis anxietas: dū ppendo qđ in omib; his
grassata ē· ieua temeritas. Vnde uos o sacerdotes & ministri xpi suppliciť obsecro.
ut orationib; uris me cōmendetis omipotenti dō: ut peccata quib; admodū pmor
ipse remittat· & p suam infatigabilem clemntiam int suos me saluū faciat. Thesau
ros q; meos iubeo dari ecclīs, & paupib;, ut que congesta sunt ex facinorib; disp
gant in scis scor usib;. Debetis enī recolere qm dulciť uos amaui: & qm fortiť contra
oms emulos defensaui. Ecclām dī matrē scilicet mām nunqm uiolaui: s; ubiq;
ut ratio exegit desidanť honoraui. Ecclāsticas dignitates nunqm uenundedi; simoniam detestať semp refutaui. In electione psonarū uite meritū & sapi
entię doctrinam inuestigaui: & qntū in me fuit omiū dignissimo eccle regim cōm
daui. Hoc ueraciť pbari potest in lanfranco cantuariensiū archipsule.
hoc in anselmo beccensiū abbate. hoc in gerberto fontanellensi· & durando tro
arnensi· & in aliis multis regni mei doctorib;· quor celebris laus p orbem
ut credo tęrę finib; [illegible] socios ad colloquium elegi, in hor contubernio ueritatē &
sapientiā inueni, ideoq; semp gaudens optabam eor consiliis ptrui. Nouem abbatię
monachor & una sanctimonialiū que a patrib; meis in normannia fundate sunt:
me adiuuante cū auxilio dī creuerunt & gliose multarū augmtis rerū qsdam
magnificate sunt. Deinde ducat mei tempe decem & septem monachor atq; sex uno
[illegible] et plures elemosine psimurget
[illegible] Hoc quippe ut ego inspirante deo fui condi
[illegible] fundator fundus adiutor & beniuolus incentor. Omis q; res qs in eris [illegible]
[illegible] deo & scis ei dediuit psalute spiali: in neustria & anglia benigne
concessi & cartas [illegible] contra omis emulos & infestatores pncipali auctoritate
gratis confirmaui. [illegible] tempe. hec heredib; meis relinquo
[illegible] mei me sequimini: ut hic & in euū coram deo & ho
minib; honoremini. Hoc precipue uos uiscera mea cōmoneo· ut bonor & sapientū inde
fluente inhereatis sodalicio· & eor in omnib; si diu gliosi uultis psistere obediatis impio;
P ior sophistarū doctrina ē bonū a malo discernere· iusticiam omimodis tenere· nequiciam
q; omi molimine cauere· infirmis & paupib; ac iustis parcere & subuenire· supbos & in
iquos comprimere ac debellare· & ab infestatione simpliciū refrenare· [illegible] deuo
te frequentare· diuinitatis cultū sup oms diuitias amare· & diuinę legi nocte dieq; [illegible] in
[illegible] & psis infatigabiliť obtemperare. Ducatū normannie [illegible] ten
[illegible] contra heraldū certasse roberto filio meo concessi: cui quia primogenitus ē & hominii
pene omiū huius patrię baronū iam recepit concessus honor nequit abstrahi. Si [illegible]
dubitanť scio qđ uere misera erit regio: que subiecta fuerit ei domino. Supbus
enī est & insipiens nebulo: trucią; diu plectendus infortunio. Neminē anglici
regni heredem constituo: s; eterno conditori cui sū & in cuius manu sunt omia illud
commendo. Non enī tantū decus hereditario iure possedi: s; diro conflictu &
multa effusione humani cruoris piuro regi heraldo abstuli· & interfectis [illegible]
tis fautorib; ei dnatui meo subegi. Naturales regni filios plus [illegible] habui nobiles

et vulgares crudeliter vexavi. iniuste multos exheredavi. innumeros maxime in
pago eboracensi fame seu ferro mortificavi. Deiri enim et transhumbrane gentes
exercitum suenonis danorum regis contra me susceperunt: et robertum de cuminis cum
mille militibus intra dunelmum aliosque proceres meos et tirones probatissimos in di-
versis locis peremerunt. Unde immoderato furore commotus in boreales anglos
ut vesanus leo properavi: domos eorum iussi segetesque et omnem apparatum atque supel-
lectilem confestim incendi. et copiosos armentorum pecudumque greges passim
mactari. Multitudinem itaque utriusque sexus tam dire famis mucrone mulctavi.
et sic multa milia pulcherrime gentis senum iuvenumque pro dolor funestus truci-
davi. Fasces igitur huius regni quod cum tot peccatis optinui: nulli audeo tradere nisi
deo soli. ne post funus meum adhuc deteriora fiant occasione mei. Guillelmum filium
meum qui mihi a primis annis semper inhesit. et mihi pro posse suo per omnia libenter obedivit.
opto in spiritu dei diu valere. et in regni solio si divina voluntas est feliciter fulgere.
Hec et his similia dum rex Guillelmus multa dixisset. et stupor adstantes callide
que futura timentes invasisset. henricus iunior filius ut nil sibi de regalibus
gazis dari audivit. merens cum lacrimis ad regem dixit. Et mihi pater quid tribuis?
Cui rex ait. Quinque milia libras argenti de thesauro meo tibi do. Ad hec henricus
dixit. Quid faciam de thesauro si locum habitationis non habuero? Cui pater respon-
dit. Equanimis esto fili et confortare in domino. Pacifice patere ut maiores fratres tui pre-
cedant te. Robertus habebit normanniam. et Guillelmus angliam. Tu autem tempore tuo
totum honorem quem ego nactus sum habebis. et fratribus tuis divitiis et potestate presta-
bis. His ita dictis, metuens rex ne in regno tam diffuso repentina oriretur turbatio.
epistolam de constituendo rege fecit lanfranco archiepiscopo. suoque sigillo signatam tra-
didit Guillelmo rufo filio suo. iubens ut in angliam transfretaret continuo. Deinde
osculatus eum benedixit. et trans pontum ad suscipiendum diadema properanter direxit.
Qui mox ad portum qui witsant dicitur pervenit. ibique iam patrem obiisse audivit. Henri-
cus autem festinavit denominatam sibi pecuniam recipere. diligenter ne quid sibi deesset
ponderare. necessariosque sodales in quibus confideret advocare. munitumque gazophilacium sibi
procurare. Interea medici et regales ministri qui languidum principem custodie-
bant. proceresque qui ad eum visitandi gratia veniebant. ceperunt pro vinctis quos in carcere
tenebat eum affari. ac ut misereretur eis et relaxaret suppliciter deprecari. Quibus
ipse ait. Morcarum nobilem anglorum comitem iam diu vinctum tenui et iniuste. sed pro ti-
more ne per eum si liber fuisset turbaretur regnum anglie. Rogerium vero de britolio quia
valde contumaciter contra me furuit. et radulfum de guader consobrinum suum et mul-
tos alios in me provocavit: in vinculis artavi. et quod in vita mea non egredietur iuravi.
Sic multos in vinculis inieci ex merito proprie perversitatis. aliosque plures pro metu fu-
ture seditionis. Hoc enim censura rectitudinis exigit. et divina lex per moysen rec-
toribus orbis precipit: ut comprimant nocentes, ne perimant innocentes. Hinc autem
in articulo mortis positus sicut opto salvari et per misericordiam dei a reatibus meis ab-
solvi: sic omnes mox iubeo carceres aperiri omnesque vinctos preter fratrem meum baiocen-
sem episcopum relaxari. liberosque pro amore dei ut ipse mei misereatur dimitti. Hac tamen tali
tenore de carcere procedant ut antea iure iurando securitatem rei publice mi-
nistris faciant. quod pacem in anglia et normannia omnibus modis teneant et

pacis adversariis pro posse suo viriliter resistant. Cumque robertus moritolii comes audisset regali sententia fratrem suum perpetuo vinciri: multum contristatus est. Herluinus quippe de contavilla herlevam roberti ducis concubinam in coniugium acceperat. ex qua duos filios odonem et robertum genuerat. Guillelmus autem dux et postea rex uitricum suum magnis et multis honoribus in normannia et anglia ditaverat: et filios eius radulfum quem de alia coniuge procreaverat. fratres quoque suos uterinos odonem et robertum maximis possessionibus sublimaverat. Nam postquam Guillelmum cognomento uuerlencum moritolii comitem filium malgerii comitis pro minimis occasionibus de neustria expulerat: roberto herluini filio fratri suo comitatum moritolii dederat. Defuncto quoque hugone baiocensi episcopo radulfi consulis filio: predictum presulatum concesserat odoni fratri suo. quem postmodum in anglia prepositum cantie regno. Denique hunc pro nimietate sua ut supra plenius intimatum est. rex Guillelmus in insula uecta cepit. quattuor annis in carcere tenuit: nec etiam in morte pro insolentia sua relaxare voluit. Unde prefatus moritolii comes admodum merebat: et pro fratre suo per se et per amicos suos supplicatione interpellabat: precibusque languentem fatigabat. Cumque multa obnixe pro baiocensi presule rogarent: eorumque supplicatione fatigatus rex ait. Miror quod prudentes non indagatis: quis aut qualis est uir pro quo supplicatis. Nonne pro tali uiro petitis. qui iam diu contemptor extitit religionis. et argutus incentor letifere seditionis? Nonne hunc iam cohercui quattuor annis episcopum. qui dum debuerat esse iustissimus rector anglorum: factus est pessimus oppressor populorum. et monachilium destructor cenobiorum? Seditiosum liberando male facitis: et uobismet ipsis ingens detrimentum queritis. Euidenter patet quod odo frater meus leuis est et ambitiosus. carnis inheret desideriis et immensis crudelitatibus. et numquam mutabitur a lenociniis et noxiis uanitatibus. Hoc perspicue in pluribus expertus sum: ideoque constringo non antistitem, sed tirannum. Absque dubio si euaserit. totam regionem turbabit. et multis milibus perniciem subministrabit. Hec non ex odio ut hostis profero: sed ut pater patrie plebi christiane prouideo. Si enim caste et modeste se haberet sicut sacerdotem et dei ministrum ubique condecet: cordi meo maior quam referre possim leticia inesset.

Spondentibus autem cunctis emendationem pontificis: rex iterum ait. Uelim nolim, ita fiet petitio: quia me defuncto uehemens subito rerum fiet mutatio. Inuitus concedo ut frater meus de carcere liberetur: sed scitote quod multis periculum mortis seu graue impedimentum inuenietur. Baldrico autem nicholai filio quia seruitium insipienter reliquit. et sine mea licentia in hispaniam abiit: totam terram suam pro castigatione abstuli. sed nunc illi reddo pro amore dei. Illo melior in armis tiro reor non inuenitur. sed prodigus et leuis est. ac per diuersa uagatur. Sic Guillelmus rex licet nimio illum dolore grauiter angeretur: sanatum mente ac uiuam loquela efficaciter fruebatur. et in omnibus de negotiis regni poscentibus promptum et utile consilium impertiebatur.

Denique quinto idus septembris. feria quinta. iam phebo per orbem spargente clara radiorum spicula: excitus rex sonum maioris signi audiuit in metropolitana basilica. Percunctante eo quid sonaret: responderunt ministri. Domine hora prima iam pulsatur in ecclesia sancte marie. Tunc rex cum summa deuotione oculos ad celum erexit. et sursum manibus extensis dixit. Domine mee sancte dei genitrici marie me commendo: ut ipsa suis sanctis precibus me reconciliet carissimo filio suo

domino nostro Ihesu Christo. Et his dictis protinus expiravit. Archiatri autem et ceteri coessentes qui regem sine gemitu et clamore quiescentem tota nocte servaverant, et nunc ex insperato sic eum mox migrasse viderunt, vehementer attoniti et veluti amentes effecti sunt. Porro ditiores ex his illico ascensis equis recesserunt, ac ad sua tutanda properaverunt. Inferiores vero clientuli ut magistros suos sic manicasse perspexerunt, arma, vasa, vestes et linteamina omnemque regiam supellectilem rapuerunt, et relicto regis cadavere pene nudo in area domus aufugerunt. Cernite precor omnes qualis est mundana fides. Unusquisque quod potuit de apparatu regio ut milvus rapuit, et confestim cum preda sua aufugit. Impietas itaque iusticiario labente impudenter prodiit, et rapacitatem circa ipsum ultorem rapine primitus exercuit.

Fama de morte regis pernicibus alis volavit, et longe lateque gaudium seu merorem audientium cordibus intulit. Nam mors Guillelmi regis ipso eodem die quo Rotomagi defunctus est in urbe Roma et in Calabria quibusdam exheredatis nuntiata est, ut ab ipsis postmodum veraciter nobis in Normannia relatum est. Malgerii quippe ipsi oppido [illegible] clientes suos quos rapere [illegible] inhiabant, per occasum iudicis absolutos vidit.

Opulentia pompa quam despicabilis est, quia nimis vana et labilis est. Recte pluvialibus bullis equiparanda dicitur, quae in momento valde turgida erigitur, subitoque in nichilum redigitur. Ecce potentissimus heros cui nuper plusquam centum milia militum avide serviebant, et quem multe gentes cum tremore metuebant, nunc a suis turpiter in domo non sua spoliatus est, et a prima usque ad tertiam supra nudam humum derelictus est. Cives enim audito Rotomagenses lapsu principis valde tristati sunt, et pene omnes velut ebrii desipuerunt, et palam acsi multitudinem hostium imminere urbi vidissent turbati sunt. Unusquisque de loco ubi erat recessit, et quid ageret a coniuge vel obvio sodali vel amico consilium quesivit. Res suas quisque aut transmutavit aut transmutare decrevit, pavidusque ne inveniretur abscondit.

Religiosi tandem viri clerici et monachi collectis viribus et intimis sensibus processionem ordinaverunt, honeste induti cum crucibus et thuribulis ad sanctum Gervasium processerunt, et animam regis secundum morem sanctae Christianitatis deo commendaverunt. Tunc Guillelmus archiepiscopus iussit ut corpus eius Cadomum deferretur, ibique in basilica sancti Stephani prothomartyris quam ipse condiderat tumularetur. Verum fratres eius et cognati iam ab eo recesserant, et omnes ministri eius eum ut barbarum neglectim deseruerant. Unde nec unus de regiis satellitibus est inventus qui curaret de exequiis corporis ipsius. Tunc Herluinus quidam pagensis eques naturali bonitate compunctus est, et curam exequiarum pro amore dei et honore gentis suae viriliter amplexatus est. Pollinctores itaque et vespilliones ac vehiculum mercede de propriis sumptibus conduxit, cadaver regis ad portum Sequanae devexit, impositumque navi usque Cadomum per aquam et aridam perduxit. Tunc domnus Gislebertus abbas cum conventu monachorum venerunt obviam feretro processionaliter, quibus flens et orans multitudo clericorum et laicorum adhesit. Sed mox sinistra fortuna omnibus pariter maximum terrorem propinavit.

Nam enorme incendium de quadam domo protinus erupit, et immissos flammarum globos extulit, magnamque partem Cadomensis burgi damnose invasit. Omnes igitur ad ignem comprimendum clerici cum laicis cucurrerunt; soli vero monachi ceptum officium compleverunt, et soma regis ad cenobialem basilicam

psallentes perduxerunt. Denique ad sepeliendum maximum ducem et patrem patrie:
congregati sunt omnes episcopi et abbates normannie. ex quibus ad noticiam posterorum libet
quosdam nominare: et presenti breuiter in pagina denotare. Guillelmus rotomagensis ar
chiepiscopus. odo baiocensis episcopus. Gislebertus ebroicensis. Gislebertus maminot lexouiensis.
michahel abrincatensis. Goisfredus constantiniensis. et Girardus sagiensis. Abbates
quoque hi sunt. Anselmus beccensis. Guillelmus de ros fiscannensis. Gerbertus fontinellensis.
Guntardus Gemmeticensis. Marinus uticensis. fulco diuensis. durandus troarnen
sis. robertus sagiensis. osbernus [illegible]censis. rogerius de monte sancti michahelis in periculo
maris. rotomagenses archimandrite nicholaus de sancto audoeno. et Gaulterius de mon
te sancte trinitatis. et alii plures quos nominatim proferre prolongum est. Omnes hi ad exequias famo
si baronis conuenerunt. ipsumque in presbiterio inter chorum et altare sepelierunt.
Expleta missa cum iam sarcofagum in terra locatum esset [illegible] corpus adhuc in feretro
iaceret: magnus Gislebertus ebroicensis episcopus in pulpitum ascendit. et prolixam locutionem
de magnificentia defuncti principis eloquenter protelauit. quod ipse fines normannici iuris
strenue dilatauerat. gentemque suam plus quam omnes antecessores sui sullimauerit. [illegible]
[illegible] et pacem [illegible] fures et predones uirga rectitudinis uiriliter
castigauerit. et clericos ac monachos [illegible] [illegible] [illegible] munierit.
[illegible] locutione plebem rogauit. et pro [illegible] multis fletibus [illegible] attestantibus
[illegible]. Quia nullus homo mortalis potest in hac uita sine peccato uiuere. in caritate
dei uos omnes precamur pro defuncto principe. ut pro illo apud omnipotentem dominum studeatis
intercedere. eique si quid in uos deliquit benigniter dimittere. Tunc Ascelinus Arturi filius de tur
ba surrexit. et uoce magna querimoniam huiusmodi cunctis audientibus edidit.
Terra ista [illegible] area domus patris mei fuit. [illegible] dux [illegible]
comes normannie. patri meo uiolenter abstulit. omnique denegata rectitudine [illegible]
potentia fundauit. Hanc igitur terram calumnior et palam reclamo. et ne corpus raptoris operia
tur [illegible] meo. nec in hereditate mea sepeliatur ex parte dei prohibeo. Hoc ubi episcopi et proceres
[illegible] et uicinos eius qui eundem non dixisse [illegible] intellexerunt.
[illegible] acciuerunt. omnique remota uiolentia precibus blandis lenierunt. et pacem
cum eo fecerunt. Nam pro loculo solius sepulture [illegible] [illegible]. pro reli
qua tellure quam calumniabatur equipollens mutuum eidem promiserunt. et post non multum
tempus pro salute specialis eri [illegible] adiuerunt pactum compleuerunt. Porro dum corpus in sarco
fagum mitteretur. et uiolenter quia uas imprudentium cementariorum breue et strictum erat com
plicaretur: pinguissimus uenter crepuit. et intolerabilis fetor circumstantes personas et
reliquum uulgus impleuit. Fumus thuris aliorumque aromatum de turibulis copiose ascen
debat: sed teterrimum putorem excludere non preualebat. Sacerdotes itaque festinabant exe
quias perficere: et actutum sua cum pauore mapalia repetere. Ego autem subtiliter inuestigaui
et ueraciter enucleaui que in lapsu ducis pie ostendit dispositio dei. Non fictilem cuius
dam uenitudo [illegible] loquaci comedia cachinnantibus parasitis fauco: sed ueraci historia lectoribus
narro euentus uarios [illegible] [illegible] prosperitas paruerunt aduersa: ut terreret terrigenarum
corda. Rex quondam potens et bellicosus. multisque populis per plures prouincias metuendus
in area iacuit nudus. et a suis quos genuerat uel aluerat destitutus. Ere alieno in
funebri cultu indiguit: ope gregarii pro sandapila et uispillonibus conducendis
eguit: qui tot hactenus et superfluis opibus nimis abundauit. Secus [illegible]

formidolosus uectus est ad basilicam: liberoq; solo qui tot urbib; et oppidis et uicis
principatus est caruit ad sepulturam; Ruina uentris eius tot delectamtis enutra
cũ dedecore patuit: et prudentes ac insipientes qualis sit glã carnis edocu
it; Inspecta siquidem corruptione cenosi cadaueris quisq; monet ut meliora
q̃m delectamẽta sunt carnis que t̃ra ẽ. et in puluerem reuertet labore saluta
ris continentie mercari [illegible] exnet; Diuitis et pauperis pare conditio;
et similit ambos inuadit mors et putredo. Nolite ergo confidere in principibus
falsis o filii hominũ: sed in deo uiuo et uero qui creator est omniũ; Veteris et no
ui testamẽti seriem reuoluite: et exempla inde multiplicia uob capessite:
q̃d cauere q̃d ue debeatis appetere. Nolite sperare in iniquitate. et rapinas
nolite concupiscere. diuitie si affluant: nolite cor apponere. Omnis enim caro
ut fenũ: et omnis gl̃a eius ut flos feni; Exaruit fenũ et flos eius decidit: uerbũ
aũt dñi manet in et̃nũ. Hic septimo libro uiceusis historie placet cũ fine regis
t̃minũ dare. et in octauo de filiis eius et multimoda perturbatione que diuinus
g̃ra uehem̃t et angliam afflixit aliq̃ posteris enodare; uolo.

Ici commence le livre VIII d'Orderic Vital.

Anno ab incarnatione dñi millesimo septimo.
indictione decima. Guill̃s nothus rex anglorum. v. id. septembris rotoma
gi defunctus est. et corpus eius in eccl̃a sc̃i stephi prothomartiris cadom sepultum
est; Robertus aũt filius eius normannorum dux et cenomannorum p̃ncepi nomine tenus
multis annis factus e s; corpori et ignauie subact nunq̃m ut decuit in uirtute
et iusticia p̃ncipat'e; Guill̃mus rufus ep̃lam patris sui lanfranco archiepo detu
lit: qua p̃lecta idem presul cum eodem iuuene lundoniam p̃perauit. ipsumq;
ad festiuitatem sc̃i michahelis archangeli in ueteri basilica sc̃i petri apli que
uuestmonasteriu dr̃ regem consecrauit. Hic. xii. annis. et x. mensib; regna
uit. patremq; sui in quibusdam [illegible] sequi studuit. Nam militari p̃bi
tate et sc̃lari dapsilitate uiguit. et superbie libidinisq; aliisq; uiciis nimium
subiacuit. s; erga dñm et eccl̃e frequentatione cultumq; frigidus extitit.
Hic auri et argenti gemmarumq; copiam othom aurifabro erogauit. et sup
patris sui mausoleũ fieri mirificũ memoriale precepit. Ille ũo regis iussu [illegible]
insigne op condidit. q̃d ex auro et argento et gemmis usq; hodie competenter
splendescit. Egregii uersificatores de tali uiro unde tam copiosum tema [illegible]
canendi reppererunt: multa concinna et preclara poemata protulerunt. s; solius thome
archiep̃i eboracensis uersus huiusmodi p̃ dignitate metropolitana ex auro
insculpti sunt; Qui rexit rigidos normannos atq; britannos; Audacter uicit
fortit optinuit. Et cenomannenses uirtute coherciut enses. Imperiiq; sui
legib; applicuit. Rex magnus parua iacet hac Guill̃s in urna. Sufficit et mag
no parua domus domino. Ter septem gradib; se uoluerat atq; duob; Virginis in gre
mio phebus et hic obiit. Eodem anno multi normannorum nobiles regi suo
morte coniuncti sunt. Nam dũ rex adhuc egrotaret. cognatus eidem gulbertus
altagiensis filius ricardi de hugleuilla uir bonus et simplex. xix. kl̃ septẽbris
defunctus ẽ: et in eccl̃a sc̃e marie q̃ sex monachos ex uticensi cenobio constituerat sepult
ẽ. Ibi etiam post. iii. annos religiosa mulier beatrix uxor eius. iv nonas ianuarii tumu
lata est. Moriente duce suo normannum multas lacrimas fuderunt. et in pro

Illo saltem p(er)amneis et cognatis suis qui tunc mortui sunt. Simon de Monte
forti gener Ricardi comitis Ebroicensium. et Guillelmus Paganellus. Hugoque iuue-
nis strenuissimus Hugonis de Grentemaisnil filius. et cognatus eius Robertus de Rodelento
atque Guillelmus de Abrincis filius Wimundi aliique illustres uiri obierunt. Beati quidem
bene mortui sunt: quia erumnas desolate regionis ac defensore carentis non uiderunt.
Tunc in Normannia subito facta est nimia rerum mutatio: gelidusque timor inhesit omni populo
et potentibus importune flagrans ambitio. Robertus de Bellismo festinabat ad curiam regis
colloqui cum illo de rebus necessariis; perueniens ad introitum Brionne. audiuit regem
mortuum esse. Qui mox cornipede regirato Alencionem uenit: et inprouisos regis sa-
tellites statim de pretorio eiecit. Hoc quoque fecit Bellismę et in omnibus aliis castellis suis. et non solum
suis. et in uicinorum suorum quos sibi pares dedignabatur habere municipiis. que aut in-
tromissis clientibus suis sibi subiugauit. aut penitus ne sibi aliquando resistere possent destru-
xit. Guillelmus etiam comes Ebroicensis de Dangione regios expulit excubitores. et
Guillelmus de Britolio ac Radulfus de Conchis aliique omnes in sua ditione redegerunt
munitiones. ut unusquisque libere posset contra uicinum suum et collimitaneum exercere
inimicitias damnabiles. Sic proceres Neustrie de munitionibus suis omnes regis custodes
expulerunt: patriamque diuitiis opulentam propriis uiribus uicissim expoliauerunt. Opes itaque
quas Angli aliisque gentibus uiolenter rapuerunt: merito latrociniis et rapinis perdiderunt.
Omnes ducem Robertum mollem esse desidemque cognoscebant. et ideo facinorosi eum
despiciebant. et pro libitu suo dolosas factiones agitabant. Erat quippe idem dux au-
dax et ualidus. militieque laude dignus. eloquio facundus. sed in regimine sui suorum-
que inconsideratus. In erogando prodigus. in promittendo diffusus. ad mentiendum leuis et in-
cautus. Misericors supplicibus. ad iustitiam super iniquos faciendam mollis et mansuetus.
In definitione mutabilis. in conuersatione omnibus nimis blandus et tractabilis: ideoque
peruersis et insipientibus despicabilis. Corpore autem breuis et grossus: ideoque Breuis ocrea
est a patre cognominatus. Ipse cunctis placere studebat. cunctisque quod petebant aut dabat
aut promittebat uel concedebat. Prodigus dominium patrum suorum cotidie imminuebat.
insipienter tribuens unicuique quod petebat. et ipse pauperescebat. unde alios contra se robo-
rabat. Guillelmo de Britolio dedit Ibericum ubi arx quam Albereda proauia eius fecit fortis-
sima est. et Rogerio de Bellomonte qui solebat Ibreium iussu Guillelmi regis custodire con-
cessit Brionnam quod oppidum munitissimum et in corde terre situm est. Odo Baiocensis episcopus
postquam de carcere liber egressus est: totum in Normannia pristinum honorem adeptus est.
et consiliarius ducis uidelicet nepotis sui factus est. Erat enim eloquens et magnanimus.
dapsilis et secundum seculum ualde strenuus. Religiosos homines diligenter honorabat.
clerum suum acriter ense et uerbo defendebat. ecclesiamque preciosis ornamentis copiose per omnia
decorabat. Hoc attestantur edificia que construxit: et insignia ex auro et argento uasa
et indumenta quibus basilicam uel clerum ornauit. In adolescentia pro germanitate ducis
data est ei Baiocensis presulatus: in quo plusquam quinquaginta annis pollens diuersa ex-
operatus est. In quibusdam spiritus ei laudabiliter dictabat. in nonnullis uero spiritui caro miserabiliter
principabatur. Carnali ergo ardore stimulatus genuit filium nomine Iohannem: quem nunc
in curia Henrici regis uidemus eloquentia magnaque probitate pollentem. Sed quamuis
in quibusdam prefatum Odonem secularis demutasset leuitas: multum tamen excreuit
ipse rei emendatione ecclesiastice. Ecclesiam sancte Dei genitricis Marie a fundamentis

cepto eleganter consummauit, multisque gazis et ornatibus affatim ditauit. Ad ecclesiam sancti Uigoris episcopi baiocensis, que sita est extra murum urbis monachos posuit, eisque religiosum et sapientem Robertum de Tumbalenia patrem preposuit. Qui inter reliqua pretie sue monimenta breuem et luculentam sensuque profundam super Cantica canticorum expositionem dimisit in ecclesia. Verum postquam prefatus pontifex ut predictum est clausus fuit in carcere, predictus abbas relictis omnibus propter peregre uenit, ueniensque Romam a Gregorio septimo papa detentus honorifice usque ad mortem romane fideliter seruiuit ecclesie. Fundatore itaque episcopo uinculis mancipato, et abbate in latias partes abeunte, nouicius grex monachorum dispersus est, et questas pro ut quisque potuit sedibus ad idem cenobium nunquam reuersus est.

Denique presul Odo Gerontio diuionensium abbati dedit predictum monasterium, ibique usque hodie cella floret diuionensium. Sic euidenter patet quod antistes Odo monasticum ordinem ualde dilexisset. Docilesque clericos leodicum mittebat, et ad alias urbes ubi philosophorum studia potissimum florere nouerat, eisque copiosos sumptus ut indesinenter [illegible] philosophico fonti possent insistere largiter administrabat. De discipulis quos ita nutrierat fuerunt Thomas archiepiscopus eboracensis atque Samson frater eius episcopus uuigornensis, Guillelmusque de Ros abbas fiscannensis, et Turstinus glestoniensis, multique alii qui nostris temporibus in ecclesia dei floruerunt, et subiectis omnibus pabulo doctrine radiisque uirtutum sollerter profuerunt. Sic Odo pontifex licet secularibus curis admodum esset irretitus, multa tamen laudabilia permiscebat illicitis actibus, et que facinorose aggregabat largiter ecclesiis et pauperibus. Tandem nutu dei compunctus dominice incarnationis anno millesimo .xcvi. indictione quarta omnia reliquit, et iter ierusolimitanum cum Roberto duce nepote suo arripuit, [illegible] plurimis decenniis arripuit, et presente Gisleberto ebroicensium episcopo [illegible] mortem [illegible] obiit. Corpus uero eius in basilica sancte Marie sepultum est, super quod [illegible] facta est.

Robertus normannie dux opes quas habebat [illegible] distribuit, et [illegible] pspe et cupidine [illegible] Henricum fratrem suum ut de thesauro suo sibi daret requisiuit, quod ille omnino facere noluit. Dux autem mandauit ei quod si uellet de terra sua uenderet illi. Henricus ut audiuit quod concupiuit, mandato fratris libenter adquieuit. Pacto itaque inter fratres firma facta est. Henricus duci tria milia librarum argenti erogauit, et ab ipso totum constantinum pagum que tertia normannie pars est recepit. Sic Henricus abrincas et constantiam montemque sancti Michahelis in periculo maris, totumque feudum Hugonis cestrensis consulis quod in neustria possidebat primitus optinuit. Constantiensem itaque prouinciam bene gubernauit, suamque iuuentutem laudabiliter exercuit. Hic in infantia studiis litterarum a parentibus traditus est, et tam naturali quam doctrinali scientia nobiliter imbutus est.

Hunc Lanfrancus dorobernensis archiepiscopus dum iuuenile robur attingere uidit [illegible] ad arma pro defensione regni instruxit, eumque lorica induit, et galeam capiti eius imposuit, eique ut regis filio et in regali stemate nato militie cingulum in nomine domini cinxit. [illegible] xii. annis quibus super anglos Guillelmus rufus regnauit, laboriosam per uarios motus fortunae totam uitam transegit, et multis [illegible] exercitatus multa edidicit. Denique defuncto fratre suo regnum anglorum conscendit, quod iam fere .xxx.iii. annis tenuit. Mores eius et actus sub suis locis donante deo si uita comes fuerit enodabo. Nunc uero adnarrationis ordinem redire decerno, et que nostris temporibus acta sunt posteris intimabo. In primo anno principatus duorum fratrum optimates utriusque regni conueniunt, et de duobus regnis nunc diuisis que mani

una pridem et uenerit ciuitate sequimur. Labor inquietudinis nobis incessanter crescit et maxima diminutio potestatis nostrae opumque nobis incumbit. Hactenus enim in Normannia sub ducibus magnis honorifice potiti sumus paterna hereditate, quam parentes nostri qui de Dacia cum Rollone ante centum septuaginta annos uenere nacti sunt cum magna strenuitate. Deinde nos cum Guillelmo duce pontum transfretauimus, et Saxones Anglos cum ipsis armis qui tunc possidebant, et fundos eorum cum omnibus diuitiis non sine magno cruoris nostri dispendio optinuimus. Proh dolor en uiolenta nobis orta est mutatio, et nostrae sublimitatis repentina deiectio. Quid faciemus? Ecce defuncto seniore nostro duo iuuenes succedunt, iamque dominatum Angliae et Normanniae subito segregarunt. Quomodo duobus dominis tam diuersis et tam longe ab inuicem remotis competenter seruire poterimus? Si Roberto duci Normannorum digne seruierimus, Guillelmum fratrem eius offendemus, unde ab ipso spoliabimur in Anglia magnis redditibus et praecipuis honoribus. Rursus si regi Guillelmo congrue paruerimus, Robertus dux in Normannia penitus priuabit nos paternis hereditatibus.

Summopere cauendum est ne tale diuortium contingat nobis sub principibus his, quale sub Roboam et Ieroboam contigit Israhelitis. Omnis populus per duos principes in sese diuisus est, et lege templo et cerimoniisque Dei pessundatis in apostasiam lapsus est. Sic Hebraei per detestabile dissidium in sua uiscera nequiter armati sunt, et seruientes Baalim multa suorum milia trucidarunt. Ad postremum uero pars eorum qui numquam postea rediere sub Assiriis in mediam captiuitatem, et alia pars sub Caldeis Babilonicam captiuitatem passa est. Et Thebeis quoque contigit sub duobus fratribus Ethiocle et Polinice. Nonne multa milia utriusque partis corruerunt, adulterinum uero ipsi fratres mutuis uulneribus conciderunt, et extraneis successoribus hereditarium ius dimiserunt? Haec et multa huiusmodi sollerter intueri debemus, et prudenter precauere ne per consilium iuuenile pereamus. Inuiolabile foedus firmiter ineamus, et Guillelmo rege deiecto uel interfecto qui iunior est et proteruus, et cui nichil debemus, Robertum ducem qui maior natu est et tractabilior moribus, et cui iam dudum uiuente patre ambo fidelitatem iurauimus, principem Angliae ac Neustriae ad seruandam unitatem utriusque regni constituamus.

Hoc itaque consilium Odo praesul Baiocensis et Eustachius comes Boloniensis atque Robertus Belesmensis aliique plures communiter decreuerunt, decretumque suum Roberto duci denuntiauerunt. Ille uero ut impotens et inconsideratus ualde gauisus est promissis inualibus, seseque spopondit eis si [illegible] assistiturum omnibus, et collaturum more efficax auxilium ad perpetrandum [illegible].

Post natale Domini praedicti proceres in Angliam transfretauerunt, et castella sua plurimo apparatu muniuerunt, multamque partem patriae contra regem infra breue tempus commouerunt. Odo nimirum ut supradictum est palatinus Cantiae consul erat, et plures sub se comites uirosque potentes habebat. Rogerius comes Scrobesburiensis et Hugo de Grentemaisnil qui praesidatum Legrecestriae regebat, ac Robertus de Rodelento nepos eius aliique plures fortissimi milites seditiosis fauebant, et munitiones suas fossis et hominibus atque alimentis hominum et equorum abundanter instruebant. Iam audaces praedones inuadebant praedas pagensium, auidi praestolantes ducem Robertum, qui statuerat praecursores suos uere redeunte sequi cum innumeris legionibus militum. Tunc Osbernus Ricardi cognomento Scrop filius, et Bernardus de Nouo Mercato gener eius, aliique complices eorum qui fines Merciorum possidebant, in territorio Wigornensi rapinis et caedibus prohibente et anathematizante uiro Dei Wulfstano episcopo nequiter insistebant.

Rex uero Guillelmus ut uidit suos intra sua contra se pessima cogitare, et per singula crebrescentibus malis ad peiora procedere, non meditatur est ut timida uulpes ad tenebrosas cauernas

sagacit· sicut leo fortis et audax rebellium conatus terribilit' comprimere; Lanfran
cum itaq; archiepm̄ cum suffraganeis presulib; et comites anglosq; naturales con
uocauit: et conat' aduersarior ac uelle suū expugnandi eos indicauit; At illi re
gem ut pturbatores pacis comprimeret adhortati sunt: seseq; promptissimos
ad adiuuandū polliciti sunt. Anglor uero triginta milia tunc ad seruitiū re
gis sponte sua conuenerunt: regemq; ut pfidos pditores absq; respectu puniret
admonuer' dicentes. Viriliť age ut regis filius· et legitime ad regnū assūptus,
Securus in hoc regno dn̄are omib; Nonne uides qd' tecū sum'· tibiq; gratanter
paremus.' Passim p totam albionem impa: omsq; rebelles deice regali iusticia.
Vsq; ad mortē p te certabim': nec unq̄m t' aliū preponem' Stultū nimis ē et ppha
nū: noto regi preferre hostem extraneū; Detestabilis gens est: que pncipi suo in
fida est; Phalanx mortis sit uicina: que dn̄i sui gaudet ruina; Sollert' anglorum
rimare historias: inuenies q; semp fidos pncipib' suis angligenas; Rex ḡ rufus indige
narū hortatu promptior surrexit: et congregato exercitu magno, contra rebelles
pugnaturus pcessit. Tunc odo baiocensis cum quingentis militib;, rofensē urbem
se conclusit: ibiq; robertū ducem cum suis auxiliarib; scd̄m statuta que pepigerant
prestolari pposuit. Non enī seditiosi q̄muis eēnt plurimi· multisq; gazis et armis
et ingenti apparatu stipati: ausi erant contra regem in regno suo preliari; Oppidū
ḡ rouecestre sollicita elegerunt puisione· qm̄ si rex eos non obsedisset in urbe
in medio posita latius habentes lundoniam et cantuariam deuastarent· et p ma
re qd' proximū est insulasq; uicinas p auxiliis sibi accersendis nuncios cito dirigerent.
Animosus autē rex conatus eor preuenit· oppidumq; maio mense cum grandi
exercitu potent' obsedit· firmatisq; duob; castellis omnē exeundi facultatē
hostib; abstulit; Predicto itē prelibauim' oppidulo odo presul et eustachius comes
atq; robert' belesmensis cum multis nobilib; uiris et mediocrib' tenebantur· auxi
liumq; roberti ducis qui deliciis mollicieq; detinebat' frustra expectabant; Roge
rius u̇ merciorum comes multiq; normannor qui cum rege foris obsidebant:
clam adminiculari q̄ntum poterant inclusis satagebant· non tn̄ palā con
tra regem arma leuare audebant; Omīs epi anglie cū anglis sine dolo re
gem iuuabant: et p serena patrie pace que bonis semp amabilis est labora
bant. Hugo comes cestrensis et robert' de molbraio nordanhimbror comes.
et Guillelm' de guarenna ac robertus haimonis filius· aliiq; legitimi maturi
q; barones regi fideliť adherebant: eiq; armis et consilio contra publicos
hostes commode fauebant. In oppido rofensi plaga similis egyptior plage
apparuit: qua deus qui semp res humanas curat et iuste disponit· antiq̄
miracula nr̄is etiam temporib; recentia ostendit. Nam sicut sciniphes importu
nitate sua egyptios infestabant et nec ad momentū ab infestatione sua ces
sabant: ita muscę obsessos incessanter molestia importune uexa
bant. Obsessi nempe extra castellū exire nequibant: et plures eor diuer
sis infortuniis grassantibus morbo interibant. Innumerabiles ḡ muscę homi
nū et equorum ceno nascebant'. et tam estatis q̄m inhabitantiū calo
re confouebant': et oculis ac narib; et cibis ac potib; inclusor horribiliter
ingerebant'. Tanta itaq; importunitate muscarū stimulabat' cohors superba:

rebellium: ut numquam die uel nocte possent capere cibum. In magna parte ipsorum abumque:
dine muscarum uicissim flabellis defenderent ora sociorum. Tandem odo baiocensis et complices
sui diutius obsidionem pati non potuerunt. unde Guillelmum regem nuncius petierunt. ut
pacem cum eis faceret. ac oppidum ab eis reciperet: tali tenore ut terras. fundos et omnia que
hactenus habuerant ab ipso reciperent. et ipsi eidem ut naturali domino fideliter amodo seruirent.
His auditis rex iratus est et ualde rigidus intumuit: et in nullo flexus legatorum postula
tionibus non adquieuit. Sed perfidos traditores in oppido uirtute potenti capiendos
iurauit: et mox patibulis suspendendos et aliis mortium diuersis generibus de terra
delendos asseruit. Videntes autem hi qui obsidebant cum rege ad necem parentum
et amicorum qui obsessi erant tam ualide regis animum furere: cum ingenti supplicati
one ad eum accesserunt. eique multa prece multoque fauore blandiri conati sunt. Dicunt itaque.
Laudetur deus qui semper adiuuat sperantes in se: et dat bonis patribus eximiam sobolem
succedere. Ecce turgidi iuuenes et cupiditate cecati senes iam satis edocti sunt: quod re
gie uires in hac insula nondum defecerunt. Nam qui de normannia tamquam milui
ad predam super nos cum impetu aduolarunt. et in anglia regiam stirpem defecisse
arbitrati sunt: iam Guillelmum iuuenem Guillelmo sene non debiliorem cohibente deo experti
sunt. Iam pene uicti uiribus tuis succumbunt: et fatiscentes magnitudinem tuam
supplices exposcunt. Nos quoque qui tecum maximis in periculis sicut cum patre tuo persistimus:
nunc tibi humiliter astamus. et pro compatriotis nostris obnixe supplicamus. Decet munerum ut
sicut tumidos et uecordes uicisti fortitudine: sic humiliatis et penitentibus parcas man
suetudine. Seueritatem regiam tempera clementia: et glorie uirtutis tue sufficiat celebris
uictoria. Dauid rex magnus Semei maledicenti se pepercit: et ioab atque abisai aliosque bella
tores per aduersante sibi absalon ne perimerent eum obnixe rogauit. In diuinis uoluminibus
abundant exempla huiuscemodi: a quibus non discrepat sagax poeta in libello de mi
rabilibus mundi. Parcere prostratis scit nobilis ira leonis: tu quoque fac simile quisquis dominaris in orbe.
Et dicentibus Guillelmus rex ait. Fateor me uiribus uestris hostes expugnasse: et per auxilium
dei cum labore uestro gratanter tropheo appropinquasse. Uerum tanto cautius precauere
debetis: ne me precibus uestris a rigore rectitudinis deuiare cogatis. Quisquis parcit per
iuris et latronibus. plagiariis et execratis proditoribus: aufert pacem et quietem innocentibus.
innumerasque cedes et damna serit bonis et inermibus. Quid federatis peccantibus quod illi no
cuit: quod mortem meam uestris uiribus perpetrauerunt: et omni posse suo contra me populos cum detri
mento multorum erexerunt. Omnia sua illis dimisi. nulloque reatu contra me commoti:
et illi summopere in facta sunt inprimis. Unde reor omnino esse iustum. ut dauid mag
ni regis quem in proposita imitandum irrefragabiliter teneamus iudicium. Sicut baa
na et rechab filii remmon berotite qui regem isboseth in domo sua decollauerunt
iudicante dauid in hebron suspendio perempti sunt: sic isti insidiatores regni pri
matu terribili animaduersione ut presentes et futuri terreantur et castigentur huius
tibi omnis relatione. Ad hec optimates regi dixerunt: Omnia que dicis domine rex uera
et iusta esse censemus: nec uni uerbo rationis tue contra dicere ualemus. Beniuolen
tia tua cogente potentiam tuam humiliter oramus: ut consideres qui sunt pro quibus
tantopere rogamus. Baiocensis odo patruus tuus est: et pontificali sanctificatione predi
tus est. Cum patre tuo anglos subiugauit: et quique in multas anxietatibus periculose subue
nit. Quid contra eum agendum est? Absit ut in sacerdotem domini manus inicias. uel sanguinem

cum esset christus domini? In tali causa reminiscere quid fecerit Saul in Nobe: et quid pertulerit in monte Gelboe. Quis presumet tibi nefarie suadere, ut antistitem domini patruumque tuum velis condemnare? Vetuo. Omnes ergo precamur ut illi benivolentiam tuam concedas, et illesum in Normanniam ad diocesim suam abire permittas. Comes Boloniensis patri tuo satis fuit fidelis, et in rebus arduis strenuus adiutor et contubernalis. Robertus quoque Belesmensis qui patri tuo fuit valde dilectus, et multis honoribus olim ab ipso promotus, qui nunc magnam Normanniae partem possidet, fortissimisque castellis corroboratus pene omnibus vicinis suis et Neustriae proceribus preeminet. His itaque si animum tuum rancorem indulseris, et tecum benigniter retinueris, aut saltem a te cum pace dimiseris: eorum adhuc amicicia servitioque in multis eventibus utiliter perfrueris. Idem qui ledit foris post ut amicus obedit. In horum comitate pollent seseque tibi offerunt eximii tirones: quorum servitutem inclite rex parvipendere non debes. Ergo quos iam superasti potestate divitiis et ingenti probitate: subiuga tibi magnificentia et pietate.

Magnanimus itaque rex fidelium suorum precibus victus assensit. exitium et membrorum debilitationem obsessis indulsit: et de oppido exeundi facultatem cum equis et armis concessit. Sed omnem spem habendi hereditates et terras in regno eius quamdiu ipse regnaret funditus abscidit. Tunc Odo pontifex a rege Rufo impetrare temptavit: ne tubicines in eorum egressu tubis canerent, sicut moris est dum hostes vincuntur et per vim oppidum capitur. Rex autem iratus quod petebat omnino denegavit, nec se concessurum etiam pro mille auri marcis palam asseruit. Oppidanis ergo cum merore et verecundia egredientibus, et regiis tubis cum gratulatione clangentibus: multitudo Anglorum que regi adherebat, cunctis audientibus vociferabatur et dicebat: Torques torques afferte, et traditorem episcopum cum suis complicibus patibulis suspendite. Magne rex Anglorum, cur sospitem pateris abire incentorem malorum? Non debet vivere periurus homicida, qui dolis et crudelitatibus peremit hominum multa milia. Hec et alia probra mestus antistes cum suis audivit: sed quamvis acerba minaretur, indignationi sue satisfacere non potuit. Sic irreligiosus presul de Anglia expulsus est, amplissimis possessionibus spoliatus est. Tunc maximos questus quos cum favore optimatum iusto dei iudicio cum ingenti dedecore perdidit: et confusus Baiocas rediit, nec in Angliam postmodum repedavit.

Anno itaque primo Guillelmi Rufi regis in initio estatis Rofensis urbs ei reddita est, omniumque qui contra pacem enses acceperant nequam commotio compressa est. Nam iniqui et omnes malefactores ut audaciam regis et fortitudinem viderunt, qui predas et cedes aliaque facinora cum aviditate amplexati fuerant contremuerunt: nec postea xii annis quibus regnavit mutire ausi fuerunt. Ipse autem callide se habuit: et vindicte tempus opportunum expectavit. Quorundam factiones severissimis legibus punivit: aliquorum vero reatus ex industria dissimulavit. Antiquis baronibus quos ab ipso aliquantum desciverat nequitia, veritus pepercit pro amore patris sui cui diu fideliter inheserant, et pro senectutis reverentia, sciens profecto quod non eos diu vigere sinerent morbi et mors propera. Porro quidam qui intro graviter se errasse in regiam maiestatem noverunt, tanto ferventius omni tempore postmodum ei famulati sunt: et tam muneribus quam servitiis ac adulationibus multis modis placere studuerunt.

Cum in supradicta tempestate vehementer Anglia undique concuteretur, et mutuis vulneribus incole regni cotidie mactarentur: quia hi regem deicere temptabant, illi econtra pro rege viriliter dimicabant: Grithfridus rex Gualorum cum exercitu suo fines Angliae invasit, et circa Rodelentum magnam stragem hominum et incendia fecit. Ingentem quoque predam cepit: hominesque in captivitatem duxit. Robertus autem Rodelentensis a principe de obsidione Rofensi rediens, et tam acerbos damnososque sibi rumores comperiens:

vehementer dolens ingemuit, ac terribilibus minis iram suam evidenter aperuit. Erat enim miles fortis et agilis, facundus et formidabilis, largus et multis probitatibus laudabilis. Hic Eduardi regis armiger fuit, et ab illo cingulum militiae accepit. Unfridus pater eius fuit filius Ansfridi de Vegene Daci; Adeliza vero mater eius soror Hugonis de Grentemaisnil, declarata stirpe Geroianorum.

Hic praecipuus agonitheta inter militiae labores ecclesiae cultor erat, et clericos ac monachos valde diligens honorabat, ac elemosinis pauperum pro modulo suo libenter instabat. 114

Porro Uticense coenobium ubi fratres sui Ernaldus et Rogerius monachi erant, et pater suus ac mater aliique parentes eius tumulati antea iacebant, valde dilexit, ac pluribus suis locupletavit. Hinc illi ecclesiam de Telliolo, et hoc habebat in ecclesia de Dambleinvilla, et et presbiterium dedit. Et hoc quod habebat in ecclesia de Torneor cum presbitero concessit, decimamque molendinorum et omnium censuum suorum, et redecimationem promptuariorum suorum addidit. Idem vero Robertus in Anglia dedit sancto Ebrulfo et monachis eius Adbivellam, terram duarum carrucarum, et xx. villanos, et ecclesiam cum presbitero, decimamque totam, et villam quae Chercabia dicitur cum ecclesia et presbitero, ecclesiamque de Insula, et in civitate Cestra ecclesiam sancti Petri de Mercato, et tres hospites. Quae omnia ut sanctus Ebrulfus solide et quiete sicut ea ipse dederat possideret, in capitulum Uticense venit, et de his omnibus quae dicta sunt coram Mainerio abbate et conventu monachorum concessionem suam confirmavit. Tunc ibidem cum eo fuerunt Raxso decanus et Hugo de Millaio, Guillelmus pincerna filius Grimoldi, et Rogerius filius Geroii, Durandus et Burnellus, Osbernus de Orgeriis atque Galterius praepositus. Interfuerunt hi dum Robertus in basilicam perrexit, et donationem rerum supramemoratarum super altare posuit. Haec breviter tetigi de donis quae praefatus heros Uticensi contulit ecclesiae; nec me velit quaeso prudens lector inconsiderate subsannare, si titulum incepti operis dum tempus est prosequor in narratione.

Robertus Unfridi filius dum puer erat cum patre suo in Angliam transfretavit, et Edwardo regi donec ab eodem miles fieret domi militiaeque servivit. Deinde fulgentibus armis tam induitus, regiisque muneribus honorifice ditatus, parentes suos revisere concupivit, et regis accepta permissione ad suos ovans repatriavit. Facto autem Senlacio bello, et rege Guillelmo multis hostium tumultibus occupato, praefatus vir cum Hugone consobrino suo Ricardi de Abrincis cognomento Goz filio iterum ad Anglos transivit, et semper in omnibus exercitiis quae militibus agenda erant inter praecipuos viguit. Deinde post multos agones praedicto Hugoni comitatus Cestrensis datus est, et Robertus princeps militiae eius et totius provinciae gubernator factus est. Tunc vicini Britones qui Guali vel Gualenses vulgo vocitantur, contra regem Guillelmum comitesque eius fautores nimis debachabantur. Decreto itaque regis oppidum contra Gualos apud Rodelentum constructum est, et Roberto ut ipse pro defensione Anglici regni barbaris opponeretur datum est. Bellicosus marchio contra inquietam gentem sepissime conflixit, crebrisque certaminibus multum sanguinis effudit. Incolis itaque Britonibus saevo marte repulsis fines suos dilatavit, et in monte Dagannoth qui mari contiguus est fortissimum castellum condidit.

Per xv. annos intolerabiliter Britones protrivit, et fines eorum qui pristina libertate tumentes nihil omnino Normannis debuerunt invasit, per silvas et paludes et per arduos montes persecutus hostes multis modis profligavit. Nam quosdam communiter ut pecudes invenerunt occidit, alios vero diutius vinculis mancipavit, aut indebitae servituti atrociter subiugavit. Christicolae non licet fratres suos sic opprimere, qui in fide Christi sacro renati sunt baptismate. Superbia et cupiditas quae per orbem mortalium possident pectora, Robertum marchisum absque modo ad praedas stimulabant et homicidia; pro quibus idem in horrendum praecipitium meruit postea. Nam tertio die mensis Iulii Grithfridus rex Gualorum cum tribus navibus sub montem qui dicitur Hormaheva littori appulsus est, et mox piratas

exercitus quasi lupi rapaces ad depopulandam regionem diffusus est. Interim mare fluctus suos retraxit, et in sicco littore classis piratarum stetit. Gritfridus autem cum suis per maritima discurrit, homines et armenta rapuit, ac ad naves exsiccatas festine remeavit.

Interea clamor vulgi Robertum meridie dormitantem excitavit, eique hostilem discursum per terram suam nunciavit. Ille vero ut erat acer impiger surrexit, et mox precones ad congregandum agmen armatorum per totam regionem direxit. Porro ipse cum paucis bellatoribus imparatus Gualos prosecutus est, et de vertice montis Hormaheve qui nimis arduus est captivos a piratis ligari, et in naves cum pecoribus precipitari speculatus est. Unde marchisus audax ut leo nobilis vehementer infremuit, hominesque paucos qui secum inermes erant ut antequam estus maris rediret super Gualos in sicco littore irruerent admonuit. Illi vero pretendentes suorum paucitatem, et per arduum montis precipitium descendendi difficultatem. Denique Robertus dum videret inimicum agmen cum preda sua prestolari reditum maris quo aufugeret, nimis doluit, impatiensque more per difficilem descensum sine lorica cum uno milite nomine Osberno de Orgeriis ad hostes descendit. Quem cum viderent solo clipeo protectum et uno tantum milite stipatum, omnes pariter in illum missilia destinant, et scutum eius iaculis intolerabiliter onerant, et generosum militem letaliter vulnerant. Nullus tamen quandiu stetit et parmam tenuit, ad eum comminus accedere vel eum ense impetere ausus fuit. Tandem bellicosus heros spiculis confossus genua flexit, et scutum missilibus nimis onustum viribus effectus dimisit, animamque suam Deo sanctaeque Dei genitrici Marie commendavit. Tunc omnes in illum irruunt, et in conspectu suorum caput eius abscidunt, ac super malum navis pro signo victorie suspendunt. Hoc plures de cacumine montis cum ingenti fletu et mesticia cernebant, sed hero suo succurrere non valebant. Deinde comprovinciales de tota regione adunati sunt, sed frustra, quia marchiso iam mutilato suffragari nequiverunt. Classem tamen parata piratas per mare fugientes prosequebantur, nimis tristes dum caput principis sui super malum puppis intuebantur. Cumque Gritfridus et complices sui respicerent persecutores nimis iratos pro iniuria herili advenire, caput deposuerunt et in mare proiecerunt. Hoc ut Roberti satellites conspexerunt, nequaquam persequi homicidas desierunt. Corpus vero eius cum nimio luctu Anglorum et Normannorum sustulerunt et Cestram detulerunt, ibique in cenobio sancte Wareburge virginis sepelierunt. Nuper illud cenobium Hugo Cestrensis consul construxerat, eique Ricardus Beccensis monachus abbas preerat, ibique Deo monachorum gregem inter belluinos coetus nutriebat.

Post aliquot annos Ernaldus monachus Unfridi filius in Angliam transfretavit, et ossa Roberti fratris sui Roberto de Limesia Merciorum episcopo concedente sustulit, ac in Normanniam ad Uticense monasterium transtulit. Que Rogerius abbas cum conventu fratrum honorifice suscepit, et in claustro monachorum secus ecclesiam in meridiana parte tumulavit. Prefatus Ernaldus cum quattuor nobilibus sociis Widone et Rogerio, Drogone et Odone in adolescentia militiam deseruit, et factus monachus plus ceteris sodalibus suis in monachatu desudavit, et fere quinquaginta annis in ordine monachili fervidus vixit. Hic nimirum ecclesie sue utilitatibus satis inhiavit, pro quibus britannicum pelagus multoties transfretavit, atque Apuliam et Calabriam Siciliamque ut de spoliis parentum suorum ecclesie sue subsidium suppeditaret penetravit. Tunc Guillelmum abbatem sancte Eufemie fratrem suum, et Guillelmum de Grentemaisnil consobrinum suum, aliosque cognatos suos in Italia locupletatos adiit, ipsisque benigna tribuentibus quicquid potuit in monasterio suo conferret abstulit. Sic de rebus parentum suorum ornatus et alia commoda ecclesie sue procuravit, ipsosque consanguineos utilitatibus monasterii subiugavit. Multas iniurias atque

in locis graviter, sed ab incepto conatu licet plurimis

repulsas plurimis adversitatibus in medium et frequenter impeditus depelli non potuit. Predictus vir his et huiusmodi nisibus satis peracte studuit, eiusque studio conditur super tumulum fratris sui lapideus arcus usque hodie consistit. Rainaldus pictor cognomento Bartholomeus variis coloribus arcum tumulumque depinxit, et Vitalis Angligena satis a Bernaldo rogatus epitaphium elegiacis versibus hoc modo edidit.

Hoc in mausoleo Robertus de Rodelento. Conditur humano more soli gremio;
Filius Unfridi clarorum spermate nati. Fortis et illustris iste fuit iuvenis;
Dapsilis et pugnax, agilis, formosus et audax Miles in orbe fuit vivere dum licuit;
Marchio munificus sociisque fidelis amicus, Ut Christi sponse paruit ecclesie;
Presbiteros, monachos, pupillos et peregrinos Semper honorabat, largaque dona dabat;
Construxit castrum tenuitque diu Rodelentum, Firmiter indigenis oppositum rabidis;
Barbaricas contra gentes exercuit arma; Multa pericla probo sponte ferens animo;
Montem Snaudunum fluviumque citum Coluenum Pluribus armatus transiliit vicibus;
Precipuam pulchro Bleddeno rege fugato Predam cum paucis cepit in insidiis;
Duxit captivum lorisque ligatum Hoellum, Qui tunc Walensi rex preerat manui;
Cepit Grithfridum regem, vicitque Trehellum. Sic micuit crebris militie titulis;
Ad tandem incaute Walenses ausus adire Occidit estivi principio Iulii;
Prodidit omnimodis; rex est gavisus Hoellus. Facta vindicta monte sub Hormaeua;
Et caput secuit Grithfridus et in mare iecit. Soma quidem reliquum possidet hic loculum;
In claustro sancti requiescit patris Ebrulfi. Pro meritis cuius sit sibi plena salus;
Quondam robustus hic iacet nunc exanimatus. Hinc dolor in tota personat hac patria;
Hic modo fit pulvis, iam nil agit utilitatis. Ergo pie lector eius adesto memor;
Hunc ut in etherea locet arce roga prece digna Cum lacrimis verum qui regit omne dominium;
Christe Dei splendor, vite dator et reparator Orbis, huic famulo propiciare tuo;
Eripe Tartareis Robertum Christe caminis. Est nimis ipse reus, terge precor facinus;
Parce quod ipse piam rogitans clamore Mariam Confitens rigidis occubuit iaculis;
Indulge culpas, mansuras annue gazas, Ut queat in mediis semper inesse choris. Amen.

Guillelmo Rufo per omnes Anglorum regiones dominante et ubique rebelles principali censura forti comprimente, turgidus Odo de Anglia eiectus Baiocensem diocesim repetiit, et Roberto duce mollius agente toti Normannie dominari satagit. Provincia tota erat dissoluta, et predones catervatim discurrebant per vicos et per rura, nimiumque super inermes debachabantur latrunculorum caterve. Robertus dux nullam super malefactores exercebat disciplinam, et grassatores per viii annos sub molli principe super imbecillem populum suam agitabant furiam. Importune sanctam ecclesiam vexabant, et possessiones quas antecessores boni liberaliter dederant violenter auferebant aut devastabant. Desolata gemebant monasteria, et monachi ac sanctimoniales grandi premebantur penuria. Inter tantarum simultatum pestilentiam nullus honos deo sacratis exhibebatur seu reverentia. Cotidie fiebant incendia, rapine et homicidia, et lugebat plebs nimiis calamitatibus attrita. Filii nequam emergebant in Normannia, qui enormi cum aviditate ad cuncta prompti erant facinora, et crudeliter matrie depascebantur viscera. Inter hec impune procedebat petulans illecebra, molles flammisque cremandos turpiter fedabat Venus sodomitica. Maritale thorum publice polluebant adulteria, et circa divine legis observantiam multiplex aderat neglegentia. Episcopi ex auctoritate dei exleges anathematizabant, theologi piis sermonibus dei reos

admonebant: sibi omnibus timor et cupiditas cũ satellitib; suis immoderate resistebant; Ad
ulteriora passim municipia confugiebant: et ibidem filii latronũ seu catuli lupor addila
cerandas bidentes nutriebant; Occasiones inimiciciarũ abiniqs querebant. ut mutu
is conflictib; frequenter cedes frequentarent: et rapacitates cũ incendiis irreuerenter conta
tu agitarent; Grauiter hec sentit et in attestatione depopulata regio: et gemens uiduatum
debiliumq; plurib; oppressa malis cruciatur; Sic per desidiam ignaui ducis in breui dispiit:
et in magnam egestatem ac perturbationem dedecusq; occidit. quicquid per uiuacitatem studiumq; soller
tis eri et fauctor et actiue: longoq; tempore in neustria propagatũ ē. In estate postquam certus rumor
de rofensis dedicione citra mare profertur: Henricus clito constantiniensis comes in angliam
transfretauit. et a fratre suo terram matris sue requisiuit. Rex autem Guillelmus benigniter cũ ut decu
it fratrem suscepit. et quod petierat totum concessit. Deinde peractis quibus ierat in autumno ualeuale
fecit: et cũ roberto belesmensi qui iam per annos potentes cũ rege pacificatus erat in normanniam
remeare disposuit. Interea quidam maliuoli discordie satores eos anticipauerunt. et talia ueris
miscentes roberto duci denunciauerunt. quod henricus frater suus et robertus belesmensis cũ rege ruffo
essent pacificati. ac adducis dampnũ sacramento eius obligatione confederati; Dux autem illos poten
ac fortissimos milites tes sciens. eorumq; conatus ualde pertimescens: cũ baiocensi episcopo consiliũ iniit. et prefatos opti
mates preoccupauit; Nam antequam aliquid molirentur. cũ securi ad litus maris de nauibus
egrederentur: ualida militũ manu missa illos comprehendit. uinculis coartauit: et unum
baiocas aliumq; noilleio sub manu baiocensis tiranni custodie mancipauit; Rogerius comes
scrobesburie ut robertũ filiũ suũ captũ audiuit: accepta a rege licentia festinus in neustri
am uenit. et omnia castella sua militari manu contra ducem muniuit; Porro baiocensis odo
uelut ignivomus draco pro eo quod uictam nimis iras contra regis insolentiam uarias sedicio
nib; commouebat normanniam. ut sic aliquatenus in nepotisuo acceptum expulsus fuerat ma
chinaretur ultionem. Ipsũ nempe dux multũ metuebat: et quibusdam consiliis eius adquiescebat:
quedam uero flocci pendebat. Cumq; turbationib; innormannia sediciosi et multa mala cupientes
addere possimus: presul odo adducem rotomagũ uenit. et consideratis totius prouincie negociis du
cem. Quisquis gubernaculum regni debet tenere. populoq; dei qui diuersis in morib; diffusus est.
preminere. innas et asper pro ratione expetit sic ubiq; Sit innas ut agnus bonis et subiectis ac humi
lib;: asper autem ut leo prauis et rebellib; ac contumacib;. Hoc domine dux sagaciter perpende. ut bene
nobilis preses ducatui normannie. quem diuinitus suscepisti ex paterna successione; Confortare: et
uiriliter age; Ecce predones et exlegeres per totam terram debachantur: et pessimis assiduisq; actionibus
pene paganis assimilantur. et enormitate scelerũ si dici fas ē adequantur; Clamant undique monachi
et uidue et dormis. inaudita facinora frequenter audis et parui pendis; Non sic egit sanctus
dauid nec magnus alexander. non sic iulius cesar nec seuerus afer. non sic annibal cartaginensis nec
scipio affricanus. non cirus persa nec marius romanus. Quid moror in relacione barbarorum obscura. quorum
etiam nomina nobis sunt incognita? Replicemus notiora. et sanguini nostro propinquiora. Reminiscere
re patrũ tuorum et pauorum: quorum magnanimitatem et uirtutem timuit bellicosa gens francorum.
Rollonem dico et Guillelmũ longam spatam atque tres ricardos et robertũ auũ tuũ: postremo Guillelmũ pa
trem tuũ cunctis antecessorib; sublimiorem. Horum queso rigorem emulare et efficaciam. sicut illi
predecessorum suorum secuti sunt uigorem et industriam: qui regna mundi per immensos labores optinu
erunt. tirannos compresserunt: et seuas gentes edomuerunt. Exsurge citius et innumeram aggre
ga exercitum normannie. et in urbem cenomannicam proficiscere. Ibi sunt muniapes tui in
arce quam pater tuus condidit: et tota ciuitas cũ uenerabili hoello episcopo tibi gratanter obedit.

Iube ut illuc om̃s cenomannensiũ proceres ueniant ad te: et obsecundantib; letis affatib; et
beniuola mente congratulare; Contempnentes ũ cũ uirtute militari aggredere. et
munitiones eor̃ nĩ cito reddiderint se: p̃uat̃ obside; Cenomannensib; subiugatis rogeriũ
comitẽ aggredere: et ipsũ cũ p̃genie sua de finib; normannie funditꝰ exclude; Ne time
at-s; in uirtute dĩ confidas; Virile robur arripe: et consiliũ sapientũ tene; Iam robtũ
rogerii p̃mogenitũ tenes in carcere. iam si p̃manẽs ut bonũ ducẽ decet p̃stiteris in
agone: talauacios subuersores de ducatu tuo poteris penitꝰ expellere; Maledicta ẽ p̃sa
pia eor̃: aliꝰ nefas et machinatꝰ quasi ius hereditariũ; Hoc nimirũ horrenda mors eor̃
attestatꝰ: quor̃ nullus cõmuni et usitato fine ut ceteri homines defecisse inuenitꝰ; Tala
uaciana p̃pago nĩ nunc eam eradicaueris: adhuc ut opinor nociua t̃ erit. et inexpugnabił.
Habent quidẽ fortissima castella. bellisimũ. lib cionẽ. axeiũ. alentionẽ. damfrontẽ. scm̃
senericũ. rupẽ de ialgeio p q̃ ab audaci hugone digladiata ẽ. mabilia. mamercias et iu
naciũ. et alia plura. que guillelm̃ belesmensis et robt̃. ino et guarin̄ aliiq; successores eor̃
sup̃be construxerunt: aut ui seu fraude dñis suis uł finitimis surripuerunt; Dolis et sce
lestis machinationib; semp̃ inhiauerunt: nec ulli amicor̃ uł affiniũ fidem seruauerẽ.
Simplicib; itaq; uicinis nece seu captione supplantatis admodũ creuerunt: et ingentes do
mos ac fortissimas munitiones cũ nimio sudore pagensiũ condiderẽ; Hunc omnia opti
me dux tute illis auferre poteris: si magnanimi patris tui et op̃is eł fortis emulator ex
titeris; Pat̃ eñi tuus omnia predicta munimĩta in manu sua habuit. et quibuscũq; uoluit ad
tuitandum cõmendauit; Verũ robt̃ qui iam ligatũ coheres mox ut regẽ defunctũ au
diuit: municipes tuos de munitionib; tuis p sup̃biam suã expulit. sueq; ditioni ut
exheredatos te munimina subegit; Hec omnia que dixi sapientꝰ inspicias. ut bonus
princeps p pace scẽ matris ecclẽ. et p defensione paupũ debiliũq; laudabilit̃ exurge: et
resistentes uirtute contere; Confractis cornib; primor̃ q̃ ceruicem erexerẽ contra te: reli
qui uisa deiectione contubnaliũ formidabũ te. et iussis tuis famulabuntꝰ sine contradictioẽ.
Tunc popłs dei sub tutela p̃tectionis tue securus in pace letabit̃: et p salute tua omnipotentẽ
dñm pie dep̃cabit̃; Cultꝰ diuinitatis in regione tua cunctis ab ordinib; uigetꝰ celebra
bit̃: et lex dĩ cũ securitate cõmuni salubrit̃ obseruabit̃; Exhortatoriam antistis allo
cutionẽ om̃s q̃ aderant laudauerẽ: et sese adducis officium p defensione tocius patrię hi
lariť optulerẽ; Dux ergo robt̃ aggregato exercitu cenomannis p̃fectꝰ ẽ: et tam a clero q̃m a ciuib;
tripudianter susceptꝰ ẽ; Deinde legationib; eł auditis conuenerẽ ad eũ goisfredus madem
ensis: robt̃ burgundio et helias fił iohis. aliiq; plures parati ad seruitiũ ducis; Agminib;
ũ normannię preerant presul baiocensis. et guillelm̃ comes ebroicensis: radulfus de conchis
et nepos eł guillelm̃ breotoliensis. aliiq; militares uiri multis p̃bitatib; precipui; Paganꝰ de mon
te dublahel cũ aliis contumacib; castrũ balaonẽ tenebat: et uenienti duci cũ turmis
suis acritꝰ resistebat; Ibi osmundus de gaspreio pulcherrimꝰ miles et honorabilis
ꝃ septembris occisus ẽ: cuiꝰ corpꝰ a bernaldo monacho uticũ deductũ est. et in porticu
ante ualuas ecclę sepultum est; Post plurima dãna utriq; partis balaonenses pacẽ
cũ duce fecerunt. et post modicũ normanni simul ac cenomannenses cũ duce castrũ
scĩ serenici obsederunt. Ibi familia robti belesmensis erat. cui robt̃ q̃drellꝰ acerrimus
miles et multo uigore conspicuus preerat: qui hortatu rogerii comitis obsidentib; fortitꝰ
obstabat; Verũ deficiente alimonia castrũ captũ ẽ: et prefatꝰ municeps iussu irati ducis
p̃uatꝰ oculis p̃uatus ẽ; Aliisq; plurib; qui contumacitꝰ ibidem restiterant sine p̃ncipi normannię

debilitatio membrorum inflicta est ex sententia curiae. Tunc Gaufredus Madeniensis cum
Cenomannensium tribunis ad ducem accessit: eique Robertum Geroium Robertum Geroianum filium pre
sentavit. Iste nepos erat ducis, utpote consobrinus eius; sed in Apulia cum parentibus suis qui magna
ibidem potentia pollebant iamdudum conversatus est. Nunc autem ad ducem dominum suum et consangui
neum fiducialiter accedit, servitiumque suum fideliter offerens hoc a te castrum nunc requirit quod
pater suus omni vita sua hereditario iure possedit, tenuit et ibi obiit. Tunc Robertus dux
ista poscentibus facile annuit: et Roberto Geroio castellum sancti Serenici reddidit. Ille vero fere
xxxvi annis promodum communivit et vallis vetisque munivit, et moriens Guillelmo et
Roberto filiis suis dereliquit. Habitatoribus huius municipii quies et pax pene semper desunt. Fini
timique Cenomannenses seu Normanni iurgiis et seditionibus insistunt. Scopulosum
montem anfractibus saltus Hunnivus ex(?) partibus ambit, in quo sanctus Serenicus venerandus con
fessor tempore Milehardi Sagiorum pontificis habitavit. Ibi monachile cenobium fundavit,
cum glorioso coetu diu Domino militavit, ibique cursu beato peracto nonas maii feliciter ad Dominum
migravit. Denique Karolo simplice regnante cum Hastingus Dacus cum gentilium phalange
Neustriam depopularetur, sancti corpus a fidelibus in castrum Teoderici translatum est, et dispersis mo
nachis monasterium destructum est. Succedenti vero tempore incolarum facta est mutatio. Sanguina
rii praedones ibi speluncam latronum condiderunt, qui sub regimine sancti Serenici contemp
tores mundi modeste conversati sunt, et in ordine monachico magnum Dei militiam
gesserunt. Centum quadraginta ut fertur sub praefato archimandrita cultores ibidem militia
Domini Sabaoth laboraverunt, quorum lapidea sepulchra palam advenientibus intra basilicam et in
circuitu eius testimonio sunt, cuius meriti et reverentiae homines inibi requiescunt. Scelesti
quoque habitatores multa infortunia merito perpessi sunt, et caedibus ac combustionibus multi
modisque pressuris ac deiectionibus frequenter afflicti sunt. Municipes Alencionis et Bellis
mi aliarumque munitionum ut audierunt quam male contigerit Roberto Quadrello et complicibus
qui cum eo fuerunt, valde territi sunt; ac ut debitas venienti duci munitiones redderent
consilium inierunt. Verum Robertus dux ab incepta virtute cito defecit, et mollicie suadente
ad lectum et quietem unde recurrit, exercitumque suum ut quisque ad sua repedaret dimisit.
Rogerius quoque comes dissolutis agminibus Normannorum atque Cenomannensium gavisus est:
et per dicaces legatos a duce pacem filioque suo absolutionem postulans multa falso pollicitus est. Dux autem
impudicus erat et instabilis, ad lapsum facilis, ad tenendum iusticiae rigorem mollis. Ex insperato frivolis frivolis
pactionibus infidorum adquievit: et pace facta Rogerio comiti petita concessit, atque Robertum Beles
mensem a vinculis absolvit. Ille vero iam liberatus [illegible] iussa ducis atque minas minus
appetivit: praeteritique memor iniuriae diutinam multiplicemque vindictam exercuit. Nam
per quindecim annos quibus promodum in Neustriam simul manserunt admodum furuit, totam
que terram eius pluribus modis turbavit. Multos ab atrio eius et famulatu callidis tergi
versationibus abstulit: et dominium ducis quod antecessores eius possederant et copiose auxerant mini
nuit. Erat enim ingenio subtilis, dolosus et versipellis, corpore magnus et fortis, audax
et potens in armis, eloquens nimiumque crudelis, avaritia et libidine inexplebilis. Per
spicax seriorum commentor operum, et in exercitiis mundi gravissimorum patiens laborum.
In extruendis edificiis et machinis aliisque arduis operibus ingeniosus artifex, et in
torquendis hominibus inexorabilis carnifex. Sanctam ecclesiam non ut filius matrem honoravit,
adiuvit atque vestivit, sed velut privignus novercam deturpavit, oppressit ac spoliavit.
Hunc denique post innumeros reatus et dolosas factiones iusto Dei iudicio in vinculis artavit

henricus rex: ut equissimus censor et adhoc specialiter adeo inspiratus miserorum strenuus
uindex. Verum de his alias. Prefatus uir precurante Guillelmo rege qui multum eundem
dilexerat propter amorem parentum eius rogerii et mabiliae. filiam Guidonis pontiui comi-
tis agnetem nomine uxorem duxit. ex qua filium nomine Guillelmum progenuit: qui hereditario iu-
re amplas possessiones in neustria et pontiuo per multum modum late possedit. Rotbertus enim ut di-
uitiis sic tirannide omnes fratres suos superauit. et omnem antecessorum suorum in norman-
manico iure patrimonium exheredatis fratribus inuasit. et longo tempore solus optinuit.
Contribules suos nobilitate pares sibi subiugare summo nisu laborauit. et quasdam
prout insatiabilis cupiditas dictauit: dolis uel intolerabilibus bellis aut insidiosis as-
saltibus sue ditioni curuauit. Hoc experti sunt hugo de nonanto. paganellus et
rotbertus de sancto serenico. bernardus de firmitate et alii multi quos idem sepe contristauit.
multisque modis terruit et afflixit. Multos nimirum demptis honoribus et combustis man-
tionibus humiliauit. seu depopulatis possessionibus in nimiam egestatem redegit. uel quod est
peius debilitatis membris mancos aut loripedes uel orbatos luminibus inutiles reddidit.
Misera itaque regio in desolationem redibat. dum flagrans tirannidis cruenti marchionis
omnes finitimos conculcare ambiebat. contra quem animositas ingenuitate pari tumenti
pristinam libertatem usque ad mortem defensare satagebat. Sic immissa cotidie detrimenta cresce-
bant. et pro uindicta uel adquisitione dampna dampnis adiecta res mortalium conterebant. ter-
rigenasque ad inediam minabant. Goisfredus rotronis mauritaniae comitis filius contra
rotbertum arma sustulit. et excalfoium multasque alias in circuitu uillas combussit. multas
que predas hominesque captos adduxit. Erat enim idem consul magnanimus. corpore pulcher et
ualidus. timens deum et aecclesiae cultor deuotus. clericorum pauperumque dei defensor strenuus.
in pace quietus et amabilis bonisque pollebat moribus. in bello grauis et fortunatus. finitimis
que intolerabilis regibus et inimicis omnibus. Hic nobilitate parentum suorum et coniugis suae bea-
tricis inter illustres spectabilis erat. strenuosque barones et in armis acres oppidanos suae di-
tioni subditos habebat. Filias quoque suas consularibus uiris dedit in matrimonio. margaritam hen-
rico comiti de guarewico. et iulianam gisleberto de aquila oppido. ex quibus orta est elegantis so-
bolis generosa propago. Goisfredus itaque comes tot stemmatibus exornabatur. et armis ani-
misque cum diuitiis et amicis fulciebatur. et quod est super omnia timore dei superatur neminem timens ti-
leo progrediebatur. Damfrontem fortissimum castrum aliosque fundos iure caluniabatur. et rotberto cog-
nato suo auferre nitebatur. Contristabatur quod inermes et inmeritos premebat. sed in campo pu-
blicum hostem reperire nequibat. contra quem debitam ultionem exerceret. Nam ille qui pene omnes
comprimebat: omnes nihilominus metuebat. ideoque publicum certamen cum hoste committus
agere non audebat. In munitionibus que suis callide latitabat. et predones discurrere per
fines suos plerumque merens sinebat: nec eis obuiam procedere quamuis militiae fortissimus
esset presumebat. Callidus enim precauebat ne si progrederetur: ad domesticis suis in manibus hostium
relinqueretur. Sic longa lis inter duos potentes marchisos perdurauit. et multa subditis
detrimenta cedesque generauit. Pax equidem malorum fomes inter altos proceres undique per norman-
niam pullulauit. et enormem tragediis farraginem preparauit. Perturbata undique
procerum turgidis seditionibus neustria sub molli principe pacificisque inter incendia cre-
brasque depredationes gemitibus suis gemitibus. clementissimus humani generis rector seruis
suis condoluit. emeritosque quosdam de lacu miseriae et conualle lacrimarum consortio mor-
talium exemit. et animam ... statu desiderabilis paradisi ut reor nouis in consimili studio

religionis commilitonibus pie associavit. Durandus siquidem Troarnensis abbas grandaevus,
ab infantia monachus, religione et sapientia praecipuus, ecclesiastici cantus et divini dog-
matis doctor peritissimus, sibi durus carnifex, aliisque mitis opifex, post multos divini cul-
tus labores in lectum decubuit, et bene ut prudens et fidelis servus ire ad curiam
domini sui paratus, iii idus februarii de saeculo migravit. In eius transitu res non silenda
contigit. In corpore praefati patris dum obiret bipertitus color visus est. Nam in sinistra par-
te vultus eius et totius corporis usque ad pedes niveus candor apparuit, totamque dexte-
ram partem plumbeus livor obtexit, et omnino dexteram medietatem ut albedo si-
nistram a vertice capitis usque ad pedes optinuit. Insolitum itaque discrimen conspecti
coloris terrorem intuentibus incussit, et inusitatae rei causam studiosis inquisitoribus ad
exprimendam subtilitatem perspicacitatis suae ingessit. Inde diversi diversa dixere, sed non est meum
hunc brevi loquio singula inserere, quae multipliciter eloquentes ex habundantia sensus
contemplativam vel presentem et futuram sui protulere. Quidam quidem levam et dexteram ad actualem vitam interpretati sunt; alii vero pro-
digium hoc presagium fore futurorum opinati sunt. Venerabiles discipuli glebam re-
ligiosi doctoris in capitulo suo reverenter sepelierunt, et in candido lapide qui suppositus
est epitaphium hoc addiderunt: Hic tegitur tumba boni ac venerabilis abba. Durandus vivi nor-
ma monasterii. Addidit laudem presentem condidit edem. Qua sibi perpetuum credimus
esse domum. Luce sub undena februi resoluta habena Carnis ad angelicam dirigitur patriam.

Sepulto pastore Troarnensi grex Arnulfum Sagiensis monasterii priorem elegit, ac ut
sibi preponeretur a rectoribus ecclesiasticis et principibus suis expetiit. Illis autem congratu-
lantibus et libenter quod postulabatur annuentibus, Arnulfus Troarnensium regimen suscepit, quod fere
xxii annis sollerter tenuit, et tam verbis quam scriptis et salutaribus exemplis subiectos
erudivit. Prefata nimirum duo monasteria sicut ab uno principe primordium fundationis ce-
pere, sic ex uno fonte usus divinae servitutis et monastici ordinis institutionem sump-
sere. Rogerius enim de Monte Gomerici utrumque coenobium monachis dicavit, et Sagien-
sium norma utrumque monachico ritu applicavit. Unus amor hos pariter coenobitas
connexuit, signipotensque Martinus Turonensis archipresul suo mancipatu commissos
custodit. Sagienses a Troarnensibus primum sibi abbatem sumpsere, et nunc eodem adhuc
patre vivente amicabilem sibi vicissitudinem de discipulis eius repetiere. Quo adepto
deo gratias egerunt, bonique pastoris sollertia bene profecere. Tunc Robertus Normanniae dux
optimatum suorum supplicationibus acquiescens Henricum fratrem suum concessit, et a vinculis
in quibus cum Roberto Belesmensi constrictus fuerat absolvit. Circa haec tempora Gregorius papa
in urbe Beneventana defunctus est, et Desiderius Cassiniensis abbas in Victorem Romanum papam
electus et intronizatus est. Defuncti vero papae corpus in confessione sancti Bartolomei apostoli tumula-
tum est, ubi meritis eius fideque petentium copia miraculorum divinitus ostensa est. Nam leprosi de aqua
unde corpus eius ablutum fuerat petierunt, qua consecuta fideliter loti sunt, et opitulante
deo penitus mundati sunt. Victor papa postquam apicem pontificatus ascendit, primam missam in die sancto
pentecostes sollenniter cantare coepit, sed occulto dei nutu gravem morbum subito incurrit.
Nam diarria cogente ter ad latrinam de missa ductus est, et sic in papatu vix una tantum
missa perfunctus. Hic magne nobilitatis et sapientie fuit ac religionis, coenobiumque sancti patris
benedicti quod in monte Cassino constructum est longo tempore rexit. Inde ad presulatum assumptus
repente ut diximus infirmatus est, et in egritudine cum a pentecoste usque ad augustum languisset
defunctus est. Quo defuncto romanus clerus convenit, et Odonem ex monacho presulem

ostiensem in urbanum romanum papam elegit. Hunc deus misit maximum principem contra allophilos constitutum: turremque david cum propugnaculis contra faciem damasci communitum. Hic erat natione gallus. nobilitate et mansuetudine clarus: civis remensis. monachus cluniacensis: aetate mediocris. corpore magnus: modestia discretus. religione magnus: sapientia et eloquentia precipuus. Adhuc guibertus invasor apostolice sedis ecclesiam dei conturbabat: ac adulando vel persequendo cunctos quos poterat ab unitate pacis ad suum scisma pertrahebat. Odo nimirum comes sutrie nepos eius erat: et ecclesiastice pacis fautores pluribus pressuris coercebat. Urbanus papa consiliis industrio celorum quae non relinqueret turre aspeccatorum super sortem tuitorum: misit legatos et epistolas romane auctoritatis francis et grecis. aliisque gentibus per orbem constitutis: ut in fide catholica inrefragabiliter persisterent. et omne scisma a lege dei et corpore christi quod est ecclesia callide precaverent. Solus henricus teutonum princeps et pedissequi eidem guiberto cohercebant: gallici et angli aliique gentes pene omnes per orbem urbano pie obsecundabant. In apulia omnes normanni catholico pape concorditer favebant: verum inter se truculenter dissidebant. et fratres plusquam civilia bella vicissim conserebant. Rogerius enim cognomento crumena .i. bursa ducatum apulie solus cum matre potiebatur: quod buamundus frater eius apud iordanum principem capue exulans egre patiebatur. Unde auxilio eiusdem iordani sororii sui aliorumque parentum amicorumque suorum arma contra fratrem suum arripuit: partemque patrii honoris quam ipse cum patre bello subegerat viriliter repetere cepit. Cuius guerram frater et noverca tolerare nequiverunt: commodi consilium ab amicis expetere coacti sunt. Persuasione ergo rogerii sicilie comitis aliorumque pacem fecerunt: eique barum atque affinitas tarentum aliasque duas urbes cum multis oppidis tradiderunt. Fratres itaque post talem concordiam fecerunt: mabiliam sororem suam guillelmo de grentemaisnil in matrimonium dederunt. et dotem eius quia valde probus erat plurima castra submiserunt. Connexione huiusmodi necessitudinis normanni provide mutuo religati fuerunt: et magnam italie partem quam drogo et unfridus atque ricardus et super omnes robertus guiscardus optinuerant usque hodie possederunt. Anno ab incarnatione domini m.lxxxix. indictione xii. robertus primus abbas sagiensis monasterii vir bonus et simplex mense ianuario infectus decidit: et perceptis dominicis sacramentis xviii. kalendas febr. de seculo migravit. Cui radulfus seifredi de securris filius eidem cenobii monachus in regimine successit. Hic litteris admodum fuit imbutus. eloquens et iocundus. ideoque amabilis omnibus. In iuventute de illustri familia monachilem ad conversationem venit. et decem annis in monasterio per diversos gradus officiorum humiliter ministravit. Undecimo tandem anno abbatie curam iubente et consecrante girardo sagiensi presule suscepit: et xxi. annis inter sevos bellorum turbines strenue rexit. diuque strenue auxilio pro temporis opportunitate res ecclesie diligenter auxit. Deinde rotberti belesmensis sevitiam minis imminente in angliam confugit: quem rex henricus honorifice secum detinuit. et post gundulfum presulem rofensi episcopo prefecit. Inde post aliquot annos post mortem venerabili anselmo archipresuli successit. et ix. annis dorobernie metropoli prefuit. Anno tercio guillelmi rufi regis anglorum lanfrancus cantuariensis metropolitanus episcopus defunctus est et in basilica sancte trinitatis quam ipse mirifico ope construxerat ante crucifixum sepultus est. Beccensis anselmus supra scriptum compatriote sui memoriam heroico carmine volumini lacrimabiliter indidit: deinque nitui per triennium in cathedram dorobernie ecclesiastica electione post mortem ascendit. Deinde infra x. annos quibus permodum regnavit guillelmus rufus: thomas eboracensis metropolitanus episcopum suum morte secutus est cum aliis multis episcopis et abbatibus. Wulstanus presul wigornensis. et robertus herfordensis. simulque

salesburiensis. et gualchelinus guentoniensis. balduinus quoque archiater et abbas sancti
edmundi regis et martyris. turstinus glestoniensis. et rainaldus abundoniensis.
aliique plures episcopi et abbates obiere. quos singillatim pro fastidio legentium nolo nominare.
His temporibus quidam clericus nomine Rannulfus. familiaritatem rufi regis adeptus est: et super omnes
regios officiales ingeniosis accusationibus et multifariis adulationibus magistratum a rege
consecutus est. Erat enim ingenio acer. corpore pulcher. lingua disertus. comessationibus
et ebrietatibus. libidinique nimis deditus. crudelis et ambitiosus. suisque prodigus. extraneis autem
predo rapacissimus. Hic de obscura satis et paupere parentela prodiit. et multum ultra
natales suos ad multorum detrimentum sublimatus intumuit. Turstini cuiusdam plebeii presbyteri
de pago baiocensi filius fuit. et a puerilibus annis inter pedissequos curiales cum uilibus pa
rasitis educatus creuit. callidisque tergiuersationibus et argutis uerborum machinati
onibus plusquam arti litteratorie studuit. Et quia semetipsum in curia magni regis
Guillelmi arroganter illustribus preferre ardebat: nesciente rege iussus multa inchoabat.
infestus in aula regis plures procaciter accusabat: temereque maioribus quasi regia ui fultus impera
bat. Vnde a robto dispensatore regio flambardus cognominatus est. quod uocabulum
ei secundum mores eius et actus quasi prophetice collatum est. Flamma quippe ardens multis factus.
intulit genti nouos ritus: quibus crudeliter oppressit populorum corda. et ecclesie cantus temporales mu
tauit in planctus. Hic iuuenem fraudulentis stimulationibus inquietauit regem. incitans
ut totius anglie reuiseret descriptionem: anglicęque telluris comprobans iteraret partitio
nem. subditisque recideret tam aduenis quam indigenis quicquid inueniretur ultra certam dimen
sionem. Annuente rege omnes carrucatas quas anglice hidas uocant funiculo mensus est
et descripsit. postpositisque mensuris quas liberales angli iussu eduardi regis largiter distri
buerant imminuit: et regales fiscos accumulans colonis arua retruncauit. Ruris ita
que olim diutius nacti diminutione et insoliti uectigalis graui exaggeratione: suppli
ces regie fidelitati plebes indecenter oppressit. ablatis rebus attenuauit: et in nimiam eges
tatem de ingenti copia redegit. Huius consilio iuuenis rex morientibus prelatis ecclesias
cum possessionibus olim sibi datis inuasit. et tam in abbatiis cenobitas quam in episcopiis episco
pales decanos et canonicos cuilibet satellitum suorum subegit. Paruam autem admodum sumptuum
distributionem uerum eis delegabat: et reliquos redditus sue dicioni mancipabat. Sic auari
cia regis in ecclesia dei nimis exarsit: et nefarius mos tunc incepit. usque in hodiernum diem
perseuerans multis animabus exitio fit. Hac enim de causa cupidus rex pastores ecclesiis impo
nere differebat. et populus rectore. ceu grex pastore carens. lupinis dentibus patebat. et mul
timodarum toxicatis missilibus culparum sauciatus interibat. Princeps itaque nimia cupidita
te flagrans suo inferre erario largas opes. quas ecclesie dei gratanter et deuote dederunt
antiqui anglorum reges. edilbertus scilicet ac eduinus. offa atque athulfus. elfredus et edgarus.
aliique principes cum suis optimatibus. illi minimum ad fidem nostram conuersi diuinitus fideliter colue
runt. et de suis abundantius monachis et clericis affluenter largiti sunt: ut speciales
ministri sacre legis copioso uictu pasti gaudenter deoque alacriter peragerent: et in locis sancti
tatis celebres excubias deo indesinenter exhiberent. Hinc peregrini et uiatores securi ue
niebant. et ibidem post laborem uitam reparationem sumebant. atque per mediam uberem
alimoniam et ministratione pauperali reficiebantur. Sic ex insperato sic consolati deo gratias
agebant. et piorum factoribus qui longe ante tantum sibi suffragium preparauerant
creatorem omnium pie exorabant.

[illegible] absque ulla [illegible] [illegible]

Antequam normanni angliam optinuissent, mos erat ut dum rectores ecclesiarum obirent: episcopus cenobiorum quae in sua diocesi erant res sollicite describeret, et sub dicione sua donec abbates legitime ordinarentur custodiret. Similiter archiepiscopus episcopii res antistite defuncto servabat: et pauperibus vel structuris basilicarum vel aliis bonis operibus cum consilio domesticorum eiusdem ecclesiae distrahebat. Hunc profecto morem Guillelmus Rufus a tirocinio regni sui persuasione Flambardi abolevit: et metropolitanam Cantuariae sedem sine pontifice tribus annis esse fecit, eiusque redditus suis thesauris intulit. Iniustum quippe videtur omnique rationi contrarium, ut quod deo datum est fidelium liberalitate principum, vel sollertia dispensatorum ecclesiasticae rei laudabiliter est auctum, denuo sub laicali manu retrahatur: et in nefarios seculi usus distrahatur.

Indubitanter credendum est quod sicut illi qui deo de suis opibus pie dederunt, iam retributionem meritorum donante deo receperunt: sic sacrilegi sacrorum invasores ultore deo punientur, opibusque quas iniuste possident cum ingenti dedecore spoliabuntur. Omnipotentis enim lex certa est et vera: unde sicut iustitiae cultoribus gratiosa pollicetur stipendia, sic transgressoribus prosequutoris dira comminatur supplicia. In omni pagina divinae auctoritatis misericordia et veritas predicantur: et luce clarius omni erudito manifestantur. Mirum est quod humanum cor in nefas tam facile labascit, et plus presentia et caduca quam futura et perpetua concupiscit: dum omnia divino patere optutui et nichil e divino examine indiscussum evadere noverit. Postquam Dorobernensis metropolis presule viduata in timore et luctu exegerat triennium: tandem iustus arbiter qui de celo prospicit super filios hominum et videt omnes amplecti vanitates vanitatum: acerba passione percussit regem anglorum multimoda scelerum fece coinquinatum. Egritudine quoque urguente sacerdotes domini advocavit, spiritualibus archiatris animae suae ulcera confessione denudavit, emendationem vitae promisit, et ecclesiasticos rectores secundum voluntatem domini archiepiscopum eligere precepit.

Tunc forte Anselmus Beccensium abbas pro utilitatibus ecclesiae suae in angliam transfretaverat. Audita iussione regis de metropolitani electione sancta ecclesia exultavit: convenientium seniorum una congregavit, et de negotio pro quo convenerant tractare cepit. Tandem considerata scientia et sapientia venerabilis Anselmi concorditer omnes ipsum elegerunt in nomine domini: invitumque renitentem secundum morem ecclesiasticum preposuerunt Cantuariorum metropoli. Intronizatus itaque sollers pastor frequenter ingemuit: prudenter perpendens quam grave et periculosum pondus ad portandum susceperit. Non intimescebat pro sui sustentatione sed trepidabat pro multorum perditione: quos a lege dei videbat oberrare sua sub gubernatione.

In diocesi sua multa corrigenda perspexit. Peccantem regem ceterosque proceres sepe corripuit: unde plurima ab eis adversa tulit, et pro zelo iustitiae bis exulavit. Dictis et exemplis salutaribus perversos mores subditorum emendare studuit: sed obdurata quorumdam iniquitate in multis non sicut voluisset profecit. Perversi quippe sicut Salomon ait difficile corriguntur: et stultorum infinitus est numerus. In diebus illis lucerna vere scientiae obscuris micabat pene cunctis in ordinibus: mundique principes cum subiectis agminibus inherebant tenebrosis operibus. Guillelmus Rufus albionis rex iuvenis erat protervus et lascivus: quem nimis inhianter prosequebantur agmina populorum impudicis moribus. Impiosus et audax atque militaris erat: et multitudine militum pompose tripudiabat. Militiae titulis applaudebat: illisque pro fastu secularem admodum favebat. Pagenses contra milites defendere neglegebat: quorum possessiones a suis tironibus et armigeris impune devastari permittebat. Tenacis memoriae et ardentis ad bonum seu malum voluntatis erat. Tribus filiis;

latrunculis imminebat: pacemq; serenã p subiectam regionem seruari ualent' coge
bat. Omĩs incolas regni sui aut illexit largitate. aut compressit uirtute & terrore:
ut nullus contra eũ audet aliqͦ mͦ mutire. Confirmat itaq; in regno turmas
optimatũ asciuit. & guentoniȩ congregatis quȩ intrinsecus ruminabat sic ore
deprompsit. Hostis inquit egregii barones qualit' egerit erga me uob' frĩs mei
fides: & quantos m̃ p'eurauerit labores; Non op' ẽ multis sermonib' referre. qđ ho
mines meos in regno meo excitauerit contra me: & sũmope machinat' fuerit me
regno uitaq; priuare; Satis omĩb' liquet. qđ intolerabile m̃ in primo regni mei an
no intulisset: n̄ diuina uirt' p pietatẽ suam illud a me repulisset; Ecce lacrimabi
lẽ querimoniã scã ecclia de transmarinis partib' ad me dirigit. quia ualde mesta
cotidianis fletib; madescit: qđ iusto defensore & patrono carens int' malignantes
q̃si ouis int' lupos consistit. Terrã meã fraudulentia & uirib; aufferre sat egit:
qui t'ram suã a malignis predonib' defendere neglegit; Nunc ẽ commoneo uos
omĩs qui patris mei homines fuistis. & feudos uros in normannia & anglia de illo te
nuistis. ut sine dolo ad probitatis op' m̃ uirilit' unanimes faueatis. Non debem' pati
latronũ conuenticula. ut ab illis fideles opp'mant' & scõr destruant' cenobia: quȩ
patres nr̃i sũmo nisu construxert' in neustria. Tota regio eccliis patet atq; rapi
nis. sepe ex necessitate reminiscens guillelmi magni p'ncipis: qui bellis eam eripuit
ext'nis & intestinis; Decet ẽ ut sicut nom̃ ei' & diadema gero: sic ad defensionem
patriȩ in hereditate ei' studio; Colligite queso conciliũ. prudent' inite consiliũ: sen
tentiã pferte. qđ in hoc agendũ sit discrimine; Mittã si laudatis exercitũ in nor
manniã: & iniurias quas m̃ fr̃ m̃s sine causa machinat' ẽ. talionẽ rependã; Ecclȩ
dĩ subueniã: uiduas & orphanos inermes ptegam. fures & sicarios gladio iusti
cie puniam; His dictis omĩs assensũ dederunt. & magnanimitatẽ regis
collaudauerũt. Tunc guillelm̃ rex guillelmũ de guarenna comitẽ sudhregiȩ
constituit: quẽ paulo post mors nulli parcens e medio rapuit; Corp' u° ei'
cluniacenses monachi quos lauuis honorifice locauit in capitulo suo sepelier'.
& q's ul' qualis uir ibidẽ requiescit. his uersib' sup tumulũ in albo lapide
sculptis denotauerũt. Hic guillelme comes locus est laudis tibi fomes; Hui' fundator
& largus sedis amator. Iste tuũ funus decorat. placuit quia munus; Paup'ibus
xp̃i qđ prompta mente dedisti; Ille tuos cineres seruat pancratius heres; Scõr
castris iuncte sociabit in astris; Optime pancrati fer opem te glorificanti; Daq;
poli sedem. talem t' qui dedit hedem; Prefati consulis filii guillelm̃ & ranul
dus cũ gundreda matre sua successerũt: & sub guillelmo atq; henrico anglie
regib; probitate & potentia diu claruerũt; Robto q°q; haimonis filio rex guillelm' mul
tos honores tribuit: & int' maximos optimates angliȩ ipsũ sullimauit.
Hic sibiliã rogerii comitis filiam uxorẽ duxit. quȩ filiã ei' nomine mathildẽ pe
perit: quam postmodũ robt' henrici regis fili' in matrimonium sibi coniunxit.
Primus normannor' stephanus de albamarla fili' odonis campanie comitis
regi adhesit. & regiis sumptib; castellũ suũ sup aucũ flum̃ uehement' muni
uit: in quo ualidissimã regis familiã contra ducẽ suscepit. Quẽ mox gorna
censis girardus secut' ẽ. Nam gornaciũ & firmitatẽ & goisleni fontẽ aliasq; mu
nitiones suas regi tradidit: finitimosq; suos regie parti subicere studuit. Deinde

robertus aucensium comes et Gualterius Gifardus atque Radulfus de Mortuo Mari et pene
omnes qui trans Sequanam usque ad mare habitabant Anglicis commercati sunt et de
regiis opibus ad muniendas domos suas armis et satellitibus copiosam pecuniam
receperunt. Tunc Robertus dux contra tot hostes repagulum parauit. filiamque suam quam
de pellice habuerat Helie filio Lamberti de Sancto Sidonio coniugem dedit. et Archas cum
Buris et adiacente prouincia in maritagio tribuit. ut aduersariis resisteret. Calogi
umque comitatum defenderet. Ille uero iussa uiriliter complere cepit. Roberto enim duci et
Guillelmo filio eius semper fidelis fuit. et sub duobus regibus Guillelmo et Henrico multa
pertulit. labores uidelicet ac exheredationis damna. exilium et multa pericula.
Audientes Cenomanni discidium Normannorum. cogitauerunt fastuosum excutere a se iugum
eorum. quod olim facere multociens conati sunt sub Guillelmo magno rege Anglorum. Hoc
Robertus dux ut comperit. legatos et exenia Fulconi Andegauorum satrape destinauit.
obnixe rogans ut Cenomannos a temerario ausu compesceret. ac in Normanniam
ad se grauiter egrotantem ueniret. At ille obsecranti libenter adquieuit. ducemque iam
conualescentem repperit. Post plurima pacis et amicicie colloquia Fulco comes dixit
duci Roberto. Si mihi quam ualde cupio rem feceris unam. Cenomannos tibi subiciam. et omni
tempore tibi ut amicus fideliter seruiam. Amo Bertradam sobolem Simonis de Monte Forti
neptem scilicet Ebroicensis comitis Guillelmi. quam Heluisa comitissa enutriuit custodit. et sua sub
tutela custodit. Hanc mihi coniugem trade obsecro. et quecumque tibi pepigi semper seruabo. Protinus
ex parte ducis super hac re comes Ebroicensis requisitus est. Qui mox cum suis necessariis
amicis consilium iniit. et exitum rei sollicite inuestigauit. Tandem negocio diligenter
indagato ad curiam ducis accessit. et inter cetera sic duci dixit. Rem domine dux postu
las a me mihi ualde contrariam. ut neptem meam que adhuc tenera uirgo est. digamo tra
dam. quam sororis nostris mihi commendauit nutriendam. Verum pro inde commodum tuum queris.
meumque parui pendis. Cenomannensem comitatum uis tibi optinere pro nepte mea. et tu
mihi auferre hereditatem meam. Iustumne est quod moliris? Non faciam quod poscis. nisi reddideris
mihi Bathuentum et Noiogionem. Vaceium et Grauentionem. Scoceium aliosque fundos Radulfi
patrui mei. qui pro magnitudine capitis et congerie capillorum ioco se cognominatus
est Caput asini. nepotique meo Guillelmo Bretoliensi Pontem Sancti Petri. et reliqua que ra
tionabiliter et legaliter poterimus approbare. quod nostra debeant esse hereditario iure. Legitimi
siquidem mihi testes sunt et in omnibus idonei. quod Robertus de Guaceio filius prefati Radulfi
patrui mei. me totius iuris sui heredem constituit. Sed Guillelmus rex consobrinus noster quia po
tentior nobis fuit. omnes hereditatis nostre partes sicut leo in particione ceruí suas fecit.
His domine dux sapienter consideratis tene rectitudinem nobis. et nos tuis te optemperabimus.
Dux autem huiusmodi responsione audita. ex consultu sapientum decreuit iussis
ut dare minora. ne perderet maiora. Tunc Edgarus adelinus et Robertus Belesmensis
atque Guillelmus de Archis monachus Molismensis precipui ducis consiliarii erant. Guillelmi
ergo Ebroicensis et Guillelmi Bretoliensis nepotis eius peticionibus dux adquieuit. et pre
nominata cum territoriis suis oppida tribuit. preter Scoceium quod Girardus de Gornaco
possidebat. qui de eadem parentela processerat. Filius enim Basilie Girardi Flaitelli filie
erat. tanteque potentie cui nemo uim inferre poterat. Deinde Andegauensis consul con
cupitam puellam gaudens suscepit. et uiuentibus adhuc duabus uxoribus tertiam desponsauit.
que filium ei nomine Fulconem peperit. Pacti quoque sui memor Fulco Cenomannos adiit. eosque pluris

proceribus expromissis quam iu compescere studuit: et conspirationem rebellionem in annuum saltem
spacium distulit. Hic in multis reprehensibilis et infamis erat: multisque vitiorum pestibus
obsecundabat. Ipse nimirum quia pedes habebat deformes, instituit sibi fieri lon-
gos et in summitate acutissimos subtolares: ita ut operiret pedes, et eorum celaret tube-
ra que vulgo vocantur uniones. Insolitus inde mos in occiduum orbem processit: levibusque
et novitatum amatoribus vehementer placuit. Unde sutores in calciamentis quasi caudas
scorpionum quas vulgo pigacias appellant faciunt: idque genus calciamenti pene cuncti
divites et egeni nimium expetunt. Nam antea omni tempore rotundi subtolares ad for-
mam pedum agebantur: eisque summi et mediocres clerici et laici competenter utebantur.
At modo seculares perversis moribus competens scema superbe arripiunt. Et quod olim hono-
rabiles viri turpissimum iudicaverunt, et omnino quasi stercus refutaverunt,
hoc moderni dulce quasi mel estimant, et velut speciale decus amplectentes gestant.
Robertus quidam nebulo in curia Rufi regis prolixas pigacias primus cepit implere
stuppis, et hinc inde contorquere instar cornu arietis. Ob hoc ipse Cornardus
cognominatus est: cuius frivolam adinventionem magna pars nobilium ceu quoddam
insigne probitatis et virtutis opus mox secuta est. Tunc effeminati passim in orbe domina-
bantur, indisciplinate debachabantur: sodomiticisque spurciciis fedi catamite flammis
urendi turpiter abutebantur. Ritus heroum abiciebant, hortamenta sacerdotum
deridebant: barbaricumque morem in habitu et vita tenebant. Nam capillos a
vertice in frontem discriminabant, longos crines veluti mulieres nutriebant:
et summopere comebant, prolixisque nimiumque strictis camisiis indui tunicisque
gaudebant. Omne tempus quidam usurpabant, et extra legem dei moremque patrum
pro libitu suo ducebant. Nocte comesationibus et potationibus vanisque confabulati-
onibus, aleis et tesseris aliisque ludibriis vacabant, die vero dormiebant. Sic post obitum
Gregorii pape et Guillelmi nothi aliorumque principum religiosorum in occiduis partibus
pene totus abolitus est honestus patrum mos antiquorum. Illi enim modestis vestiebantur
indumentis, optimeque coaptatis ad sui mensuram corporis: et erant habiles ad equi-
tandum et currendum, et ad omne opus quod ratio suggereret agendum. Ast in diebus
istis veterum ritus pene totus novis adinventionibus commutatus est. Femineam
mollitiem petulans iuventus amplectitur: feminisque viri curiales in omni lascivia
summopere adulantur. Pedum articulis ubi finis est corporis colubrinarum simili-
tudinem caudarum imponunt: quas velut scorpiones pre oculis suis prospiciunt.
Humum quoque pulverulentam interularum et palliorum superfluo sirmate verrunt:
longis latisque manicis ad omnia facienda manus operiunt, et his superfluitatibus
onusti celeriter ambulare vel aliquid utiliter operari vix possunt. Sincipite scalcia-
ti sunt ut fures: occipitio autem prolixas nutriunt comas ut meretrices. Olim pe-
nitentes et capti ac peregrini usualiter intonsi erant, longasque barbas gestabant:
indicioque tali penitentiam seu captionem vel peregrinationem spectantibus pretendebant.
Nunc vero pene universi populares cerriti sunt et barbatuli: palam manifestantes
specimine tali quod sordibus libidinis gaudeant ut fetentes hirci. Crispant cri-
nes calamistro, caput velant vitta sine pilleo. Vix aliquis militarium procedit
in publicum capite discooperto, legitimeque secundum apostoli preceptum tonso. Exterius ita-
que habitu gestuque monstrant: quales interius conscientias habeant et qualiter

per arctum callem ad Deum pergant.

Altissimus ꝗ iudex e sullimi uidens solio. qđ nimium flagitiis inheret hu-
mana intentio: populum ineruditum plebemq; indisciplinatum multiplici percutit
flagello; Morbis eni macerari & bellis inquietari terrigenas permittit. hipocritasq;
presidib; subigit: quos sibi contrarios sueq; legis spontaneos preuaricatores pspicit.
Electi aute qui zelo phinees inflamant᷑. int᷑ reprobos crebro irascunt᷑. ac ad dnm
cu ppha conqueruntur. Vidi preuaricantes & tabescebam: quia eloquia tua
n custodierunt. Vnde a bonis doctorib; arguunt᷑: obsecrant᷑. increpant᷑
in omi patientia & doctrina: s; his omib; ptinacit᷑ obstat maliuoli cordis
obduratio nefaria. que solet omiu fouere ac defende scelerum contagia.
Si persius & plaut᷑ aliiq; mordaces satirici nunc adessent. & curiose inda-
garent: qualit᷑ n̄rates clā palāq; libr᷑ suos pp̄etrent. immensā reprehenden
di materiam & subsannandi in ppatulo reperirent. Innumeris itaq; lapsib;
pspectis inmundo: gerõius grossinus in quadā epta scripsit int᷑ reliq; Gisle
berto maminoto lixouiensium epõ; Virtutu lampas q̄ pristina splendida
etas: Transtulit omne suu prius in astra iubar. Temporib; nris tenebris inuol
uit᷑ orbis: Nec ualet extinct᷑ iam releuare caput. Nec pbi est hodie. nec cu
rans de pbitate: Nec preciu nec honor. nec pbitatis amor. Enormitatē malicie
q̄m passim grassari pspexit: ardens scolasticus ypbolice detraxit. Bliterio qq;
flandrita in poemate qđ sup henrico cesare nup edidit: ruinā mundi & mi-
seros mortaliu euent᷑ elegiacis modis luculent᷑ denotauit. Alii q̄; plures litte-
rati sophiste magnos quest᷑ ptulerunt de flagitiis & erumnis hui' scli. quos
secut᷑ in presenti opusclo breuit᷑ meminit: q̄ tpe cisalpes cepit ineptia pigatia
rum. & supflua plixitas capillor atq; uestiu terre sordes frustra scopantium.
De scitate & miraclis scor mallem scribere multo libentius q̄m de nugis in
fruniorum friuolisq; nepotationib;; si pncipes nri & antistites scis psecte insisterent
carismatib; & pdigiis pollerent scitate preconiaab;; Ast ego unm illis ut scificent
infere nequeo: unde his omissis sup reb; que fiunt uerace dictatum facio;
Nunc aute adnarrationis ordine redeo. Anno ab incarnatione dni. m. xc. indic
tione. xiii. cenomanni contra normannos rebellauert᷑. electisq; custodib; con-
de munitionib; nouu pncipe sibi constituerunt. Nam q̄ uiuente Guillmo rege
contra eu rebellare multocies conati sunt: ipso mortuo statim de rebellione ma
chinari ceperunt. Legatione ꝗ filiis azonis marchisi ligurie direxert᷑. eisq; uelle
suu intimantes plegatu dixerunt. Cur tam segnes & ignaui estis. ut hereditate
urām n repetatis. q̄m nos ultro seruiam᷑ uobis? Mortui s̄ omīs cenomannensis
pncipat᷑ legitimi heredes. tamq; nullus uob' uicinior est heres. Guillmus cuā uio
lent᷑ multor inuasor iam decidit. qui p margaritā herbti filiam q̄m roberto
filio suo sociare uoluit: sue ditioni diu nos mancipauit. Ecce filii ei' quor
un' regno preest anglie. alt᷑ ducatu normannie. mutuis cedib; conturbant᷑.
sibi inuicem aduersant᷑. rapinis & incendiis malignant᷑. & pene usq; adin
ternitione seuientes labunt᷑. Nos aute cenomannicā urbem & oppida ei'
in pace possidem᷑. uobq; fidelit᷑ mandam᷑: ut huc confestim ueniatis. & he
reditario iure nob' presideatis. Hec itaq; cenomanni liguribus mandauerunt.

n̄ p amore eoꝝ. s; ut aliqua rationabili occasione iugum excuterent normannoꝝ. ᵃˢˢ
q̄d fere xxx. annis fortit̄ detriuerat turgidas ceruices illoꝝ. Ligures germani
audita legatione gauisi sunt; initoq; consilio cū necessariis amicis q̄d agen
dū eēt pscrutati sunt; Tandē diffinierunt ut fulco qui maior natu erat pa
tris honorē in italia possideret: hugo aut̄ fr̄ ei͛ cenomannensē ꝑncipatū ex matris he
reditate sibi reposceret; Denique gaufredus madeniensis & helias aliiq; ciues & oppi
dani uenientē hugonē susceperunt: eiq; adoptinendū ius ex materna hereditate
competens aliquandiu suffragati sunt. Venerabil̄ aut̄ hoellus antistes q̄ dono Guill̄
mi regis presulatū habuit: ipsi filiisq; ei͛ semꝑ fidel̄ extitit. & in q̄ntū potuit: tru
culentā recalcitrationē dissuasit; Prefatos ū intolixit. pontificali iure anathema
tizauit. & aliminib; scē matris ecclē sequestrauit; Qua ꝑpt̄ rebellionis incentores
contra eū nimis irati sunt: & iniuriis eū terribilit̄ afficere cōminati sunt; Interea
dū p diocesim suam cū clericis suis equitaret. & ep̄ali more officiū suū sollert̄ exer
ceret: helias de flechia eū comprehendit. & in carcere donec hugo in urbe ce
nomannica suscept͛ fuisset ui̇ctū presulē tenuit; Porro eccl̄ā dī pontificis sui
afflictioni ualde condoluit. dūq; scās imagines in crucib; & scōrū scrinia
reliquiarū adterrā deposuit: & portas basilicarū spinis opturauit. & aclan
gore signoꝝ celebriq; cantu solitisq; solenniis ut uidua merens cessauit. lachrimisq;
Cinomanni pq̄m notū comitē suū diutiis & sensu ac uirtute ꞇ uacauit;
inopē eē cognouerunt: imprudentes facti sui penitentes eū sicut sichimitę
abimelech despicabilē & exosū habuerunt; Imprudens enī & ignauus & ac de
ses erat: tanteq; dignitatis habenas moderari nesciebat; Hic filiam roberti
uuiscardi coniugem habuit: s; generose coniugis magnanimitatē uir igna
uus ferre n̄ ualens ipsā repudiauit. pq̄re papa urban͛ eū palam excommu
nicauit. Oms̄ allobroges ipsū exectati sunt: & inuenta occasione ferocib; cisalpinis
extorrē destinauerunt; Indus int̄ gnaros & timidus int̄ animosos milites consul
constitut͛ ullis habebat: multiplicq; t̄rore frequent̄ exanguis angebat. & fugā
q̄d precipuū sibi remediū putabat; meditabat̄. hoc aduertentes cenonomanni ual
de lęti sunt: & maiorem ei metū semper eas incusserunt; Tandē helias consobrinus
ei͛ ad eū accessit: & cū eo de imminentib; causis tractans dixit; Audio multitu
tē popłm dn̄e q̄d in patriam tuam uis redire: dulcesq; mores & commatem? dō
mine gentis relinquere; Hoc pfecto nullus amicoꝝ tuoꝝ t̄ debet dissuadere;
Nam sicut mores tui placidi sunt amantq; tranquillitatem pacis: sic huius incolę regni
oms̄ consuetus uacant bellis. & impatientes sunt quietis; Preterea impacabiles nor
manni cenomanniam calūniantur: & cū ingenti feritate cinomannicis dira
comminant̄; Nam filii regis Guill̄mi qui olim int̄ se dissidebant nunc reconcili
ati sunt: & in normanniam cū grandi exercitu conuenerunt. ut intram nr̄am re
pente irruant: & nos qui contra illos rebellauimꝰ atrocib; armis impugnent &
puniant. hanc sine dubio crede precipuā causā pq̄a Guill̄ rex cū ingenti pom
pa uenit in neustriam. etū ut reor aduenit nobis pariet grauē metū & occupa
tionē maximā. Hęc ita dicenti hugo manifeste ꝑpalauit helię. q̄d ipsū uellet
consulatū uendere: patriosq; penates reuisere; Helias dixit. Cognatus tuus sum dn̄e.

suffragioque tuo sublimatus es in consulatus honorem: quem nulli potes nisi mihi dare vel
vendere. Nam filia Herberti comitis Lancelino de Balgenceio nupsit: eique Lance
linum Radulfi patrem et Iohannem meum genitorem peperit. Hoc itaque disserui manifeste:
ut me sicut te scias ortum de comitis Herberti progenie. Nunc ergo de me quod inter nos
convenerit accipe: et consulatus stemma mihi dimitte, quod meum debet esse consanguini
tatis iure. Grave quidem et laboriosum appeto: quia vix aut numquam dum tibi filii regis
Guillelmi adversati erunt in pace possidebo. Valde indignum videtur tantis principibus qui
nos circumvallare possunt multum centum milibus: ut a collimitaneis contribulibus
impune patiantur aliquod dedecus: vel aliquid mihi auferant sine terribili calumnia quod liber
ius: quod pater eorum quolicumque pacto fuerit nactus. Me quoque libertatis amor nihilominus stimu
lat: et hereditatis avitae rectitudo dimicandi pro illa fiduciam in Deo mihi suppeditat.
His dictis ignavus Allobrox annuit: et pro comitatu Cenomannensi decem milia soli
dorum Cenomannensis monetae recepit. Helias vero recedente Ligure comes Cenomannorum
factus est: et xx annis adepto consulatu strenue potitus est. Heres quoque soceri sui Gervasii
de Castro Ligeri factus est cuius filiam habuit ex qua filiam nomine Eremburgem genuit: quam
domini sui filio Fulconi Andegavorum comiti in matrimonium copulavit. Hic in accepta
potestate vitam suam multum emendavit: et multiplici virtute floruit. Clerum et coetum Dei
laudabiliter honoravit: et missis servitioque Dei cotidie ferventer institit. Subiectis equi
tatem servavit: pacemque pauperibus pro posse suo tenuit. His temporibus in Normannia nequitiae va
ries nimium crevit: et in cunctis climatibus eius ultra modum redundavit: miserosque regio
nis indigenas miserabiliter conturbavit. Armorum crebra collisio in conflictibus frendebat:
et multorum sanguine tellus madebat. Anno secundo postquam Guillelmus rex obiit Ascelinus
cognomento Goelus Guillelmo Bretoliensi domino suo arcem Ibreii furto surripuit et Rodberto
duci prodidit. Guillelmus autem pro redemptione arcis qua carere noluit mille quingentas
libras duci erogavit. Recepta vero turri presidatum Ibreii pro vindicta Goello abstulit:
et omnibus rebus quas sua dicione sub habebat eum spoliavit. Inde diutinum inter eos bellum furuit:
et rapinis incendiisque cum cedibus hominum vicina regio luxit. Amalricus de Monte For
ti qui fortis cognominabatur pro virtute qua vigebat: et cunctis affinibus qui secum [illegible]
commorabantur audacia et feritate formidabilis erat. Dum interim Guillelmum Bretoliensem [illegible]
ferienti leo irrueret: et solus contra duos milites certamen iniret: ab uno [illegible]
latere perculsus est: ipsoque die mortuus est. Quo defuncto Ricardus frater eius patrimonium [illegible]
adeptus est: et pro nece germani super Guillelmum ulcisci summopere molitus [illegible]

Robertus dux Gisleberto Ingenulfi de Aquila filio militiam quam valde probus erat [illegible]
[illegible] eique pro remuneratione patruique tuitione castrum de Grunni [illegible]
[illegible] Robertus Belesmensis felle livoris et ira commotus exercitum aggregavit: et in prima
ianuarii septimana castrum per quattuor dies obsedit. et inter hibernos imbres et pruinas [illegible]
assultibus impugnavit. Gislebertus autem cum paucis sed animosis pugnatoribus fortiter intus ob
tit iaculisque missilibus et lapidibus hostes reliquos in vallum precipitavit. quosdam vulneravit:
vit: nonnullos etiam exanimavit. Interea Gislebertus de Aquila nepos Aquilensis erus [illegible] supperatu[illegible]
ne cum lxxx militibus noctu castrum introivit. alimentis et armis ac propugnatoribus illud
munivit. adminiculoque tali patruum suum corroboravit. Porro Belesmensis tyrannus
videns loci munitione validam: [illegible] [illegible]

in obsidione diutina. furibundus recessit cum ingenti mesticia: nichil lucratus preter
suorum uulnera. Sequenti anno dum prefatus eques Gislebertus de sancta scolastica ue-
niret. et molinis colloqui cum Duda eiusdem castri domina diuertisset: post colloquium
in antonio cognomento baron ibidem arma sua forte dimisit. et inermis ipse cum
armigeris suis circa uesperam festinanter abscessit. Protinus eum gerardus capreolus
et rogerius de ferrariis aliique corbonienses milites fere .xiiii. persecuti sunt: uiuumque
comprehendere conati sunt. Qui dum ueloci equo ueheretur: et manus inimi-
corum effugere niteretur. ab uno eorum lancea in latere punctus est: ipsiusque merenta
ob quod hoc perpetrarant nobilis heros ipso die mortuus est. In crastinum autem uis
sextili de corpus eius ad sanctum sulpicium delatum est: ibique cum parentibus suis a Gisleb-
berto ebroicensium episcopo et serlone uticensi abbate cum multorum luctu tumulatum est.
Porro Goisfredus mauritanie comes perpendens quod homines sui graue facinus
pegerint. et ex occisione strenuissimi baronis ingentium detrimentorum terre sue
seminarium peperunt: cum Gisleberto aquilensi nepote eius pacem fecit. eique iulia-
nam filiam suam in matrimonium coniunxit: que richerium et Goisfredum ac Gisle-
bertum ipsi peperit. Sapiens itaque consul subiectis et heredibus suis commode consu-
luit. dum dulcedine coniugalis amplexus exortum scelus occuluit. ne de radice
praue actionis multiplex nefas pullularet. et rediuiuum inter posteros semper
in peius excresceret. Fedus itaque inter consobrinos heredes nunc usque indisso-
lubile persistit: et serena pax eos blande salubriterque connectit.
Eadem septimana qua Gislebertus ut dictum est inter molinos et aquilam inte-
riit: Goellus contra Guillelmum bretoliensem dominum suum campestri certamine
dimicauit. et secum habens ricardum de monte forti magnamque multitudinem
francorum hostilem exercitum contriuit. Guillelmum autem cum multis aliis captum uin-
culis iniecit: et in squalore carceris sequenti quadragesima crudeliter afflixit.
et rigorem quadragesimalis penitentie inuitum pro peccatis suis subire coegit. Dein-
de per hanc occasionem ricardus de monte forti et hugo de monte gomerici. ger-
uasius de nouo castello aliique plures francorum et normannorum una conuenerunt:
et pacem inter Guillelmum et Goellum apud bicheruallum composuerunt. Tunc Gui-
llelmus ut pactum exigebat goello isabel filiam suam in coniugium sociauit: et pro re-
demptione sua mille trecentas libras et equos et arma et alia multa donauit.
Qui etiam arcem ibreii tristis et inuitus adiecit. Nefarius itaque predo his opibus
admodum ditatus intumuit. et castellum suum quod reuera spelunca latronum erat:
fossis et densis sepibus ad multorum damna conclusit: ubi totam uitam suam rapinis et
cedibus finitimorum exercuit. Ex coniuge sua septem filios genuit. quorum nequitia
nimis excreuit. et multos flere ex ociis uiduarum et pauperum seuis opibus exciuit.
Eodem tempore alia turbatio in neustria surrexit. Robertus comes mellen-
ti muneribus et promissis Guillelmi regis turgidus de anglia uenit. rotoma-
gum ad ducem accessit: et ab eo arcem ibreii pro precio repetiit. Cui dux respondit.
Equipollens mutuum patri tuo dedi: brionnam nobile castrum pro arce ibreii. Comes
mellenti dixit. Istud mutuum non concedo: sed quod pater tuus patri meo dedit habere
uolo. Alioquin per sanctum nigasium faciam tibi quod displicebit. Iratus ergo dux illico eum

comprehendi et in carcere uinciri precepit: et Brionnam Roberto Balduini filio custo
diendam commisit. Callidus senex Rogerius de Bellomonte ut captam prolem audiuit:
per aliquot dies aliis actionibus quasi infortunium pignoris non curasset specie tenus
intendit: suique merorem tristis animi leto uultu dissimulauit. Deinde ut intriga
tum ducem estimauit: premissis muneribus eum adiuit et honorifice salutauit. Qui cum
que ab illo resalutatus fuisset: dixit. Gratias ago domine dux uestre sublimitati: quia filii mei
superbiam principali seueritate castigasti. Hoc ego iam dudum debuissem facere: si
necessaria mihi uirtus inesset in hac senili etate. Crebro nempe insania eius proterua
me contristauit: monitaque meos multotiens contempsit. Corripiendus ergo erat et
docendus: qualiter loqui deberet maioribus et minoribus. Haec et alia huiuscemodi Rogerius
ad fauorem ducis leniter locutus est: et ille futura non precauens adulanti congratulatus est.
Ad omnia ducis consilia familiariter iam admissus est: et sic quomodo de sobolis ereptione
prudenter agere nisus est. Erat enim ex antiquis et precipuis Roberti ducis et Guillelmi regis op
timatibus: gener Gualeranni comitis Mellentici et Hugonis sororius: fidei et legalitatis
probabili laude dignus: amicis fultus et parentibus: diuitiis et amplis honoribus: muni
tis oppidis atque probis hominibus ualidisque filiis et filiabus: quorum unus Mellenti
comes erat in Gallia: et alter Guarewici consul in Anglia. Hic itaque sensu et opibus cunctis
uicinis superatis: accedens ad ducem dixit. Debes domine dux meum clementer agere: et frequenter
recolere quod omni tempore fidelis extiterim domui Normannie. Nunquam domino meo frau
dem feci: sed pro illo magnos et periculosos labores sustinui. Hoc intimum potest in bello
luce clarius intueri: quod in puericia patris tui contra rebelles gessi: ubi cum corruerunt Ro
gerius de Hispania et filii eius Elbertus et Elinantus atque plures alii. In fide semper persistere
ab infantia elegi: et hoc hereditarium ius a Turolfo auo meo et Unfrido patre meo ac
cepi: omnique uita mea in aduersis et prosperis feruenter seruaui. Absit ut amodo cum iam
silicernius incipiam deseruire fraudibus: quas odiui hactenus: et ab ineunte semper etate
totis deuitaui nisibus. Et quia pater tuus nunquam repulit me declinantem a suo latere: sed
fortem in sua perdurantem fidelitate: nimiasque pro illo aduersitates tolerantem uirili ro
bore: pre ceteris optimatibus suis ad omnia secreta sua semper habuit me. Rogerio talia
dicenti dux dixit. Magnam legalitatem tuam domine Rogeri quam tempore patruum meorum
magnifice exhibuisti: multis attestantibus optime noui. Unde sicut illi te dilexerunt:
consiliisque tuis probabilibus utiliter adquieuerunt: ego nichilominus prudentie tue congra
tulor: monitaque tuos amplector. Quod autem filium tuum uinculis inieci: hoc sine dubio pro con
temptu tuo non feci: sed pro eius stomachatione stulta nimiumque proterua quam inmaciter et importune
insistebat mihi. Rogerius dixit. Quia temerarium iuuenem castigasti: leto gratias egi: mag
nasque iterum gratias ago uestre sublimitati. At nunc si placet uestre serenitati: parcendum est
illi. Relaxa castigatum: et fidelem tibi exhibebit famulatum. Delibutus itaque dux
huiuscemodi uerbis Mellenticum comitem a uinculis absoluit: et cum patre liberum abire permisit.
Non multo post Rogerius cum filio suo ducem ut Brionnam sibi redderet requisiuit: et ob hoc
ingens pecunie pondus promisit. Dux autem pecunie cupidus poscenti facile annuit:
et prefato municipi oppidum Rogerio reddi precepit. Ille uero duci remandauit dicens.
Brionnam suo iure retinere sicut eam pater tuus in sua tenuit proprietate: ergo non differo redde
re. Alioquin hereditatem meam seruabo: nec alteri tradam dum aduixero. Omnibus enim

[illegible] provincie indigenis evidenter innotuit quod ricardus senior dux normannorum go
defredo filio suo brionnam cum toto comitatu donavit, quam ipse nichilominus gisleberto
filio suo moriens dimisit. Deinde gisleberto comite nequiter interfecto a malignis homi
nibus, et pedagogis filiorum eius cum eisdem pueris ad balduinum flandrensem timore tiranni
corum fugientibus: patris tui avi mei comitatum partim dominio suo mancipavit, partim extrane
is ad libitum suum distraxit. Post longum tempus dum ipse filiam balduini flandrite con
iugem accepit, precibus eiusdem balduini balduino patri meo molas et sappum reddidit:
et filiam amite sue uxorem dedit. ricardo autem fratri eius beneficia et orbeccum restituit.
Denique gratia vestra domine cui per omnia parere desidero, brionnam gisleberti comitis avi mei prin
cipale oppidum nunc possideo: deoque rectitudini mee adminiculante fine tenus tenebo.
His auditis rogerius ducem acriter stimulavit ne deficeret, sed viriliter repente armatorum manu
aggregata rebelles comprimeret. et munitissimum castrum quod in meditullio terre situm
est obsidione sibi subigeret. Igitur robertus dux in ebdomada pentecostes brionnam obse
dit. quod robertus balduini filius cum sex tantum militibus contra phalanges armatas defendere
satagit. Ceterum belmonticus heros et mellenticus comes ingentes bellatorum tur
mas adunaverant. et prefatam munitionem vel sociorum adminiculis et aliunde [illegible]
subito [illegible] et viriliter instantes oppidum post nonam acerrime impugnabant.
Tunc calor ingens incipientis estatis et maxima siccitas erant: que forinsecus
expugnantes admodum iuvabant. Callidi enim obsessores in fabrili fornace que
in proximo [illegible] fuerat ferrum missilium calefaciebant: subitoque super tectum princi
palis aule in munitione iaciebant. et sic ferrum candens sagittarum atque pilorum in
arida tectorum lanugine imbricum totis nisibus figebant. Unde magnus ignis celeriter
exortus est: et defensoribus oppidi valide pugnantibus doliique nescientibus nimis con
fortatus est donec flamma super capita eorum extemplo progressa est. Quam mox ut super se
cunctam [illegible] viderunt collapsis viribus defecerunt: et furentibus per omnia [illegible]
eius flammarum globis clementie duci se dediderunt. Sic robertus dux ab hora nona brion
nam ante solis occasum optinuit. quam guillelmus pater eius cum auxilio henrici francorum regis
sibi vix intra tres annos subigere potuit. dum guido filius rainaldi burgundionis post
prelium vallis dunensis illuc presidium sibi statuit. In expugnatione predicti castri gislebertus
de [illegible] princeps militie erat. et obsidentium turmas de ponte aldemari et bellemon
te [illegible] ordinabat. ac ut intolerabilem assultum darent audacter incitabat. Interea
[illegible] desuper ruente letaliter in capite percussus est [illegible] a sociis lugentibus pene exam
mis de pressura preliantium eiectus est. Deinde post breve spacium sanus de lipotosmia rediit:
et tribulanter ad circumstantes vociferari cepit. O miseri mortales quid facitis. cur tempora
vestra perditis? Cur mundi vanitates diligitis. et ea que vere salubria sunt et perman
sura oblivioni traditis? Si miserias et tormenta que male vivendo meremini sci
retis. et horrenda que [illegible] una saltem hora sentiretis: omnia presentia labentis
seculi delectamenta pro nichilo estimaretis. Hec dicens et his addere plura volens obmu
tuit: et famosus optio sic inter verba deficiens hominem exuit. [illegible] gestis dux bri
onnam rogerio reddidit: et roberto municipi compatiens patruum feudum promisit. Amicis
enim et parentibus admodum [illegible] erat: et erga ducem plurimos adiutores habebat.
Nam sicut supra dictum est guillelmus rex filios gisleberti comitis ricardum et balduinum

carós habuit. & tam p(ro) uicinitate sanguinis quam p(ro) strenuitate ambos eos sullimauit:
& plurib(us) fundis atq(ue) honorib(us) & potestatib(us) in anglia & in normannia ditauit. Pre
fati q(ue) fr(atr)es bonis uxorib(us) & honorabili sobole donati s(un)t. Ricardus eni(m) rohaidē Gaulterii
Gifardi filiā accepit: que filios ei & filias pep(er)it. rogeriū & Gisleb(er)tū. Gaulteriū & rob(er)tū.
atq(ue) ricardū beccensē monachū. cui henric(us) commisit eliense cenobiū. Balduinus genu
it rob(er)tū & Guill(el)mū. ricardū nochuūq(ue) Guigeriū. Isti nimirū temp(or)e Guill(el)mi regis &
filior(um) ei(us) laboriosa s(e)c(u)li p(ro)bitate uiguere. uariisq(ue) flatib(us) instabilis fortune agitati in
pelago huius mundi p(er)iculose fluctuauere. Wigeri(us) aut(em) nouissim(us) hor(um) mundialis militie
discrim(en) sponte deseruit. in beccensi cenobio comā deposuit. & in monachatu fere .xl.
annis sub uenerabilib(us) archimandritis Guill(el)mo & bosone uixit. Perstrepentib(us) undiq(ue)
p(ro)eliis in neustria: securitate pacis p(er)frui non potuit ebroicensis p(ro)uincia. Illic nempe p(ro)p(ter)
quā ciuile bellū int(er) opulentos fr(atr)es exortū ē. & maligna sup(er)barū emulatione mulierū
malicia nimis augmentata ē. Heluisa namq(ue) comitissa contra isabelem de conchis p(ro) q(ui)b(us)dā
contumeliosis u(er)b(is) irata ē: comitemq(ue) Guill(el)mū cū baronib(us) suis in arma p(ro)p(ri)a commouere totis
uirib(us) conata ē. Sic p(er) suspiciones & litigia feminarū. in furore succensa s(un)t fortiū corda
uiror(um): quor(um) manib(us) paulo p(ost) multis mutuo cruor effusus ē mortaliū. & p(ro)uillas ac uicos
multarū incensa s(un)t tecta domor(um). Ambe mulieres que talia bella sciebant loquaces & ani
mose ac forma elegantes erant. suisq(ue) maritis imp(er)abant. subditos homines p(re)mebant: ua
riisq(ue) modis t(er)rebant. Magna tamen in eisdē mor(um) diuersitas erat. Heluisa quidē sollers erat & facun
da. s(ed) atrox & auara. Isabel u(er)o dapsilis & audax atq(ue) iocosa. ideoq(ue) coessentib(us) amabilis & grata.
1 In expeditione int(er) milites ut miles equitabat armata. & loricatis equitib(us) ac spiculatis satellitib(us)
nō minori p(re)stabat audacia: q(ua)m dec(us) italie turni commanipularib(us) u(er)go camilla. Emulabat(ur)
lampedonē & marseppiā. ippolitē & pentesileā: aliasq(ue) reginas amazonū bellatrices quarū nō
certamina pompei(us) trog(us) & maro uirgili(us) refert. aliiq(ue) historiarū scriptores: q(ui)b(us) attinuerunt
asie reges. & p(er) xv. annos armis edomuere asiaticas gentes. Ebroicenses multos adiutores
habebant: & incendia multa p(re)dasq(ue) comeantis plerumq(ue) faciebant. s(ed) in(con)clusi illi nō dispa
res inimicis taliones reddebant. Radulf(us) rotb(er)tū ducē adiuit. querelas dampnor(um) que a
contribulib(us) suis p(er)tulerat intimauit. & exile adiutoriū ab eo poposcit. s(ed) frustra quia nichil
optinuit. Hinc alias conuersus ē. & utile sibi patrocinium q(ue)rere compulsus ē. Regē anglie p(er)
legatos suos interpellauit eiq(ue) sua infortunia mandauit. & si sibi suffragaret(ur) se & omnia
sua p(ro)misit. His auditis rex gauisus ē. & efficax adminiculū indigenā pollicitus ē. Deinde
stephano comiti & girardo de gornaco aliisq(ue) tribunis & centurionib(us) qui p(re)erant in
normannia familiarib(us) ei(us): mandauit ut radulfū totis adiuuarent nisib(us). & oppida ei(us)
munirent necessariis omnib(us). Illi autē regiis iussionib(us) alacrit(er) obsecundauere: & radul
fo p(ro)pria regi placere intentes suffragati s(un)t. Mense nouembri Guill(el)m(us) comes ingentē
exercitū aggregauit: & conchas expugnare cepit. Duo nepotes ei(us) uiri potentes Guill(el)
m(us) de britolio & ricardus de monte forti cū eo erant: & cū turmis suis conchesios impug
nabant. Ibi ricardus de monte forti dū cenobialē curiā beati petri castellionis inuade nō
ret p(ro) reuerentia monachor(um) qui cū fletib(us) uociferantes d(omi)n(u)m interpellabant ab incepto
desisteret. hostili telo repente p(er)cussus ē: ipsoq(ue) die cū maximo luctu utriusq(ue) partis mor
tuus ē. Geruasius enī frater erat isabel. & ex sorore nepos Guill(el)mi comitis: unde formidabile
marchisiū utraq(ue) pars luxit. q(uia) p(ro)nimo timore & p(er)tinacitate p(er)tinacē malū faciens initii.

Cadauer autē predicti militis ad natale solū a suis translatū est. et a Sparlone in
cimiterio sci̅ Thomę apli̅ sepultū est. Ibi nempe maioris monasterii regulares mona
chi deo seruiunt. ibiq; senior Simon Amalrici fili⁹ et filii ei⁹ tumulati sunt.
Non multo p̄ Ebroicenses denuo congregati sunt: et dolorē suū ulcisci cupi
entes Conchense territoriū depredari aggressi sunt. Tunc Radulfus p inualidū
agm̄ desti⁹ et de familia regis habuit: cupidisq; tironib; foras erumpere
dixit. Armamini et estote parati: s; de munitione ñ exeatis. donec ego iu
beam uob. Sumpte hostes preda onerati: et discedentes mecū uiriliť insequi
mini. Illi autē principi suo q̄ pbissim⁹ et militię gnarus erat obsecundarē. et
abeuntes cū preda pedetentim psecuti sunt: eisq; se uertentib⁹ ebroicenses relicta
preda fugerunt. Tunc Guillelm⁹ Breteliensis cū aliis plurib⁹ capt⁹ est: et uictoriam
hui⁹modi pax secuta ē. Ebroicenses enī erubescentes qd̄ guerrā supbe ceperant. et
inde maximū pondus detrimti cū dedecore ptulerant: conditionem pacis p̄ tirera
nalē guerrā adquieuerūt. et in unū conuenientes hui⁹modi pactū confirmauerunt.
Guillelm⁹ auunculo suo Radulfo tria milia librarū p redemptioē sua dedit. et Rogeriū
consobrinū suū Radulfi filiū totī iuris sui heredē fecit. Ebroicensis quoq; comes eun
dem Rogeriū utpote nepotē suū consulat⁹ sui heredem constituit: s; diuina dispo
sitio que nutib; humanis ñ subicit̄ aliud pu̇idit. Idem iuuenis morib⁹ egregiis
pollebat. et cunctis sodalib; ac subiectis clientib; et uicinis admodū amabilis
erat. Clericos et monachos diligebat. et competentī honorabat. Preciosis uestib;
quib; supbi nimis insolescunt ita declinabat̄: et in omni ęuo suo sese modeste re
gere nitebat̄. Quondā milites ociosi simul in aula Conchis ludebant et collo
quebant̄: et coram dn̄a Elisabeth de diuisis rematib⁹ ut moris ē. huiusmodi confa
labant̄. Tunc quidā eorū dixit. Nup uidi somniū: q̄ ualde territ⁹ sū. Uidebā dn̄m
in cruce fixū et toto corpe liuentē: seseq; quasi pre angustia nimis torquentem.
meq; terribili uisu aspicientē. Talia narranti q̄ aderant dixerūt: hoc somniū gra
ueē ac terribile: et uidet̄ horrendū di̇ iudiciū t̄ portendere. Balduin⁹ autem
Eustachii Bolonię comitis fili⁹ dixit. Et ego nup in somnis uidebā dn̄m ihm̄ in
cruce pendentē: s; clarū et pulchrū ac m̄ alacrit̄ ridentē. dexteraq; sua me bñd.
necdicentē: signūq; crucis sup capite meū benignitē facientē. Astantes ũ respon
derē. Tali ostensione dulcedo magnę grĩe uidet̄ t̄ fulgere. His auditis Rogeri⁹
adolescens matri suę dixit. Noui hominē nec longe ē: qui similia p uisum
contemplat⁹ ē. Cūq; mat̄ insisteret. et diligent̄ inquireret. q̄s aut que uidiss;
adolescens erubuit. et manifeste rem publicare noluit. Tandē a genitrice
et psentib⁹ amicis multū rogat⁹ respondit. Quidā in uisione sua nup uidit
dn̄m ihm capiti suo manū imponentē: et clementer benedicentē. hisq; uerb
eū uocantē. Ueni cito dilecte mi ad me: et dabo t̄ gaudia uitę. Audacter
d̄ eū in hac uita ñ diu uicturū assero: quem sic a dn̄o uocatū cognosco.
Non multo p̄ tres prefati tirones ut diuersa retulerunt: uarios euentus
experti sunt. Prim⁹ eorū in expeditione quadā male sauciat⁹ est: et sine confessio
ne ac uiatico mortuus ē. Balduin⁹ autē gener Radulfi de Conchis in dextro
humero dn̄i crucē sumpsit: et Urbani papę iussu sc̄am cometis ecclesiam

peregrinationē arripuit, In illo itinere sup omīs compares suos exaltatꝰ est:
& uirtute crucifeni opificis ꝑut in sōmo speculatꝰ fuerat, ɫ̃ose suffultꝰ Pri
eisi ragel·i·edisse nobilissime urbis dux factꝰ est: & p̄ aliquot annos defunc
to godefredo fr̄e suo diu regno ierlm̄ potitꝰ est; Hic contra paganos multociens
preliatꝰ est: multisq; triumphis adminiculante deo gloriatꝰ est; Rogeriꝰ uero
eodem anno q̊ hec uisa fuerant in lectū decubuit: & deuote completis in
eo quęq; fideli uiro competunt. idus maii de mundo migrauit. & cū luctu
multorꝫ castellionis cū parentib; suis sepultꝰ quiescit. Eodem tempe constan
tinensis henricꝰ clito strenue regebat: rigidusq; contra fr̄s suos psistebat;
Iam contra ducē inimicicias agitabat: p iniusta captione q̊m nudiꝰ tercius
ut predictū est ab illo ꝑpessus fuerat; Regi nichilominꝰ anglie hostis erat.
p t̃ra matris sue q̊ rex eundē in anglia dissaisiuerat. & robto hamonis
filio dedat; Hic itaq; p causis oppida sua constantē firmabat: & fautores
sibi de ꝑcerib; patris sui plurimos callide conciliabat; Abrincas & cesaris
burgū. & constantiā atq; guabreiū. aliasq; munitiones possidebat. &
hugonē de montē & ricardū de radueris aliosq; constantinienses p̄t̃ robtū
de molbraio secū habebat: & collectis undiq; militib; prece precioq; cotidie cres
cebat; Tot pestib; inquietabatur neustria: & cedib; ac flāmis homines ac tectos
& casas tradebat gehennalis furia. Vis anglici regis pene p totā normanniā dis
currebat. & normannicis optimatib; ei fauentib; ꝑpt̃ eius pecuniā rectore deso
latā sibi mancipabat ꝑuinciā; Ciues etiā rotomagi regiis munerib; & pmissis
illecti de mutando ꝑ̊ncipe tractauerē: ac ut normannię metropolim cū sō ge
co duce regi pderent consiliati sunt. Huiꝰ nimirū factionis incentor conā
nꝰ Gisleb̃ti pilati filꝰ erat: qui inter ciues ut pote ditissimꝰ corꝫ p̄cellebat; Is cum
rege de tradenda ciuitate pactū fecerat. & immēnsis opib; ditatꝰ in urbe uige
bat: ingentemq; militū & satellitū familiā contra ducē cungidus uigil pasce
bat; Maxima pars urbanorꝫ eidē adquiescebant: s̄ multi tn̄ p fide dūta ser
uanda resistebant. & opportunis tergiuersationib; detestabile facinꝰ impedie
bant; Ceterū conanꝰ de suorꝫ consensu contribuliū securus ꝫ̃mmū constituit. diē q;
statuto exercitū regis de gornaco aliisq; regalib; castris accersiuit: & rotomagū
confestim uenire precepit. Dux autē ubi tantā contra se machinationē comperit.
amicos in quib; confidebat ad se conuocauit. Tunc etiā cū henrico fr̄e suo &
cū aliis quib;dā qui ab eo desciuerant fedus amicicie pepigit: & Guillelmo comiti
ebroarū & rotbto belesmensi atq; Guillelmo britoliensi & Gisleb̃to de aq̊la aliisq;
fidelib; suis desolationē sui cita legatione intimauit; Henricꝰ g̊ primꝰ ei suppetias
uenit & p̄mo subsidiū fr̄i contulit. deinde uindictā uirilit̃ ingratorꝰ exercuit;
Tercio die nouembris Gisleb̃tꝰ de aquila militū turmā ducis ad seruitium
duxit. & p pontē sequane claustralē portā urbis adiit. & tunc ex alia par
te rainaldus de guarenna cū ·ccc· militib; ad calcegiensē portā ꝑperauit; Tunc
conanꝰ dixit suis; Surgite confestim & armamini: q̊a temp̄ n̄ est ulteriꝰ p̄stol
landi; En a meridie ueniunt hostes nos impugnare: & ab occidente seruiens
facti nos adiuuare; festinate ꝫ̊ fautorib; & inimicis ut decet occurrite.

A dictis sodalibus aptae: et hostibus armis acriter obseratae. Pars quippe civium cucurrit ut Gislebertum cum suis repelleret: et alia pars conata est occidentalem portam reserare, ut Rainaldum cum suis intromitteret. Praeterea iam pridem quidam de regiis satellitibus in urbem introierant: et paratam rebellionem tacite praestolantes seditionis moram egre ferebant.

Denique dum militaris et civilis tumultus exoritur: hinc et inde clamor attollitur: et tota civitas pessime confunditur, et in sua viscera crudeliter debachatur. Plures enim civium contra cognatos vicinosque suos aditumque portam dimicabant: dum quaedam pars duci et altera regi favebant. Dux autem ubi furentes ut dictum est in civitate advertit: cum henrico fratre suo et commanipularibus suis de arce prodiit, suisque velociter suffragari appetiit. Sed dum perturbationis ingens tumultus cuncta confunderet: et nesciretur quam quisque civium sibi partem eligeret, dux persuadentibus amicis ne pernicie inhonesta stolide incurreret: cunctisque normannis perenne opprobrium fieret, fugiens cum paucis per orientalem portam egressus est: et mox a suburbanis in ecclesia quae mala palus dicitur fideliter ut specialis erus susceptus est. Deinde cimba parata sequanam intravit: et relicto post terga conflictu trepidus ad ermentrudis villam navigavit. Tunc ibidem a guillelmo de archis molismensi monacho susceptus est: ibique in basilica sanctae mariae de prato finem commotae seditionis praestolatus est.

Postquam Gislebertus aquilensis cum militia sua suorumque quam iuvamine civium qui perditionis participes non erant australem portam obtinuit, et henrico aliisque ducis auxiliaribus associatus contra rebelles in urbe certamen iniit, timidis et reis praesumptoribus in nefario conatu deficientibus pars ducis crevit, atque adversarios fortiter feriens superior praevaluit. Tunc vehemens burgensium caedes facta est: et conanus proditorum signifer cum aliis multis captus est. Timor et luctus erat ingens in civitate: utrisque certantibus aut cadentibus aut fugientibus flentes vociferabantur feminae. Innocentes et rei passim caedebantur: aut fugiebant aut capiebantur. Civibus ut praelibatum est vicissim dissidentibus et tristis infortunii procellis proeliantibus: regia cohors territa fugit, latebrasque silvarum quae in vicino erant avide potens delituit: et subsidio noctis discrimen mortis seu captionis difficulter evasit. Conanus autem a victoribus in arcem ductus est: quem henricus per solaria turris ducens insultando sic allocutus est. Considera conane quam pulchram tibi patriam conatus es subicere. En ad meridiem delectabile parcum patet oculis tuis: et saltuosa regio silvestribus abundans feris. Ecce sequana piscosum flumen rotomagensem murum allambit: navesque plurimis mercimoniis refertas huc cotidie devehit. En ex alia parte civitas populosa moenibus sacrisque templis et urbanis aedibus speciosa: cui iure a priscis temporibus subiacet normannia tota. Conanus ironica insultatione henrici pavidus ingemuit: et supplex clementiam exorans ait. Pro proprio reatu domine damnandus sum: sed nunc misericordiam posco propter deum creatorem omnium. Pro redemptione mei domino meo aurum dabo et argentum: quantum repperire potero in thesauris meis meorumque parentum. Et pro culpa infidelitatis fidele usque ad mortem rependam servitium. Cui henricus dixit. Per animam matris meae traditori nulla erit redemptio: sed debitae mortis acceleratio. Tunc conanus gemens clamavit alta voce. Pro amore dei confessionem mihi permittite. Verum henricus acer fratris ultor iniuriae prae ira infremuit: et contemptis eius supplicationibus ipsum ambabus manibus impulit: et per fenestram turris deorsum praecipitavit. Qui miserabili casu in momento contractus est: et antequam solum attingeret mortuus est. Deinde cadaver illius iumenti caudae innexum est: et per omnes rothomagi

vicos ad trenglos desertores turpiter peractum est; Locus ipse ubi vindicta huiusmodi
perpetrata est: saltus Conani usque in hodiernum diem vocitatur. Rodbertus autem dux ut de prato
ad arcem rediit. et quae gesta fuerant comperit: pietate motus infortunium Conani condoluit:
sed fortiori magnatorum censura praevalente reis parcere nequivit. Tunc ibi Robertus
Belesmensis, et Guillelmus Bretoliensis affuerunt: et Rodomagenses incolas velut ex
teros praedones captivos abduxerunt. et squaloribus carceris graviter afflixerunt. Guillelmum
Ansgerii filium Rodomensium ditissimum a Guillelmo Bretoliensi ductum captivum et per longos
carceris squalores redemit se librarum tribus milibus. Sic Belesmici et Aquilini ceterique ducis
auxiliarii contra se truculenter saeviunt. civesque metropolis Neustriae vinculatos at
trahunt: cunctisque rebus spoliatos ut barbaros hostes male affligunt. Ecce quibus erumnis
superba perfligatur Normannia. quae nimis olim victa gloriabatur Anglia: et naturalibus regni
filiis trucidatis sive fugatis usurpabat eorum possessiones et imperia; Ecce massam divitiarum
quas aliis rapuit. eisque pollens ad suam perniciem insolenter tumuit: nunc non ad delectamentum
sui sed potius ad detrimentum miserabiliter distrahit; Nunc sicut Babilon de eodem bibit tribulationum
calice: unde nequiter alios solita est inebriare. Quis totum mala pauper gemit clerus. monachorum
ploratus cetus: et desolatus ubique maeret inermis populus; Soli gaudent sed non diu nec feliciter qui
furari seu praedari possunt per nequitiam; Pro dolor sacerdotalis pene adnichilata est reverentia. et pene
omnis denegatur obedientia: vehementer insurgente et furente malorum violentia; Ut quid in Neustria
tantum effrenata furit crimi- indigenasque Normannos peculiari subigunt ruinis? Quia in diebus
illis non erat rex neque dux in Israel. atque iuxta vitulos Ieroboam rebellis plebs immolabat in Dan et Bethel;
Unde transgressores legis a bruco et brucho et locusta et rubigine comesos plangit et hortatur
Iohel; Quattuor his cladibus apposita plane denotantur. iiii. animi passiones. metus et cupiditas. do
lor et gaudium; Metus et cupiditas humana praecordia stimulant et corrodunt. eademque letali gau
dio seu dolori subdentes decipiunt; Leta obsecundant libidini: tristicia vero inherent crudelitati;
Horum meminit Virgilius in poemate suo dicens; Hinc metuunt cupiuntque. dolent. gaudentque;
neque auras; Respiciunt clausi tenebris et carcere caeco; Qui enim perturbationum tenebris involvuntur:
clarum sapientiae lumen iam non valent intueri: nec vitiorum gurgite emergere; Multa in divina
pagina quae subtiliter coaptata nostri temporis eventibus video similia; Ceterum allegoricas allega
tiones et idoneas humanis moribus interpretationes studiosis rimandas relinquo. simpliceque Nor
mannicarum historiam rerum adhuc aliquantulum protelare satagam; Iam describam laboribus ebroicensi
um et factionibus perfidisque rotomagensium expediam conflictus et damna commissa; Robertus Belesmensis in
eminenti loco qui Furcas vulgo dicitur castellum condidit. et illuc habitatores Vinacii transtulit. et con
finitimos etiam de sua sibi subicere satagit; Aliudque oppidum quod castellum Gunterii nuncupatur
super Olnam fluvium ad Curbam construxit: per quod Holmetiam regionem sibi licet iniuste penitus subiugare
pertinuit; Sic ultra natales suos et avorum suorum nimium elatus insurrexit: et pene per totam iusti patroni
advocati carentem Normanniam paribus suis obstitit. et collimitaneos omnes comprimere cepit; Omnibus
visis Normannici proceres turbati sunt: nimioque maerore afflicti de resistendo diu multique tracta
verunt; Praecipue qui vicinitores erant tiranni eminimus et conatui nefario insurrexerunt primus Hugo
de Grentemaisnilio. et Ricardus de Curceio. et inopia sua munere armis et alimentis et militari
auxilio; Praefati quippe viri etate canebant. audacia et nobilitate pollebant. vicinitate ac neces
situdine connecti urgebantur; Robertus enim Ricardi filius uxorem duxerat filiam Hugonis: quae marito
suo quinque filios peperit; Magnanimus Hugo in iuventute sua magna probitate floruerat.

coniugemq; pulcherrimã adelidem filiam iuonis comitis de bello monte duxerat. q̃
pepit ei robertũ. guillelmũ. hugonẽ. iuonẽ. et albericũ. adelinã et haduisã. rohesiã et
mathildẽ et agnetẽ. Tantã pgeniẽ et tam speciosam multifida sors inuoluit. et nullum
ex his p̃ter robertũ ad canos usq; uiuere pmisit. Ipse nimirũ pmogenitꝰ extitit. cunctis
q; fr̃ib; suis et sororib; defunctis trigamũ consenuit. Primo duxit agnetẽ ranulfi
fi baiocensis filiam. deinde emmã rob̃ti de stoteuilla filiã. demq; luciã sauarici
filii cane filiã. Guillelmꝰ autẽ et iuo coniuges habuerũt. quoꝝ unꝰ in apulia duxit
uxorẽ mabiliã rob̃ti uuiscardi filiã. et alt̃ in anglia gisleb̃ti de ganda filiam.
Adelina u̾ nupsit rogerio de ibreio. et rohes rob̃to de curceio. mathildis hugo
ni de monte pinciomi. et agnes guillelmo de saia. Haduisa autẽ iam nubilis immatu
ra obiit. Precipuus itaq; hugo filiis generisq; et pluribꝰ amicis fretꝰ. acrit̃
bellũ contra rob̃tũ cepit. tirannidiq; illiꝰ insigniũ uirtute auxiliatoꝝ fortit̃ resti
tit. Ac ille frm̃ suoꝝ rogerii et arnulfi multorũq; sibi subiectoꝝ uiribꝰ tumens
finitimos despexit. multisq; conatib; illos pessundare et possessiones eoꝝ deuas
tare cepit. Ad conflictꝰ istoꝝ conuenerũt mathieus comes de bello monte et guillelmꝰ de
garlanda aliiq; plures. ut in tali gimnasio suas ostentarent pbitates. Ibi teo
baldus gualeranni de britolio filiꝰ et guido rubicundus occisi sũt. quoꝝ prior
qr cornipes et omia indumenta eiꝰ candida erant candidꝰ eques appellabatur. sequẽs
u̾o q; rubeus q̃a rubeus erat cognominabatur. Rob̃tus autẽ uidens qđ insignes uici
nos p se uincere n̄ posset. q̃a nobilitas mentis et audacia et robur ad pferendũ uel
agendũ ardua preualeret. ducẽ normannoꝝ supplex pmissis deliniuit. et
contra emulos uenire suos obnixis pcibꝰ exorauit. Anno q̃ ab incarnatione dñi
m. xc. i. indictione. xiiii. rob̃tꝰ dux normannoꝝ mense ianuario curceiũ obse
dit. s; ingenuis optimatib; suis parcens coartare obsessos neglexit. Rob̃tꝰ u̾o
p tres septimanas dolis et uiribꝰ in hostes omnimodis surrexit. et diuisis machina
tionib; municipiũ infestauit. s; copia militũ fortit̃ int̃ obstante multociẽs
repulsus erubuit. Ingentẽ machinã q̃m berfredũ uocitant contra munitionẽ
erexit. et copiose bellicis apparatib; instruxit. s; nec sic oppidanos ad libitũ
suũ coartauit. Quociẽs enĩ assultũ contra curceiũ inchoabat. tociẽs militaris
uirtꝰ de grentonis mansione suppetias festinabat. et assultores ab incepto uio
lentẽ retrahebat. Inde castellani guillelmũ de ferrariis et guillelmũ de rupia
et alios plures compͥhenderũt. quoꝝ redemptionibꝰ optime aditi sũt. S; bellica
sors uariatur. et uictor a uicto plerumq; supatur. Iuo filiꝰ hugonis et ricardus
gulberti filiꝰ a forinsecis hostib; capti sũt. aliiq; plures qui rob̃ti durũ carcerẽ
experti sunt. Tunc hugo arma p senio n̄ ferebat. s; sapientia consilioq; acutus
omib; eminebat. Hic obsidione diutina grauari uehemt̃ doluit. ideoq;
obsidenti duci mandauit. Patri tuo et auo diu seruiui. et in eoꝝ seruitio multa
grauia ptuli. Tibi q; semp fidelẽ exitit. Quid ergo. qđ inte peccaui. Unde pme
rui tã hostilit̃ ate impugnari. Dnm̃ meũ te publice fateor. et ideo contra te
n̄ preliabor. Si uis a me ducentas libras accipe et uno tantũ die uis recede.
ut te absente liceat m̃ cũ rob̃to belesmensi dimicare. Pater itaq; rob̃ti sub pte
ctione ducis admodũ confisꝰ est. et obsessos plus cohercere n̄ erit reuerentia

fidelitatis q̃m hostiliũ armoꝝ t̃rore; Olibanus extra munitionẽ int̃ machinã oppi
diq; portã stabat: ibiq; panificus ad sub sidiũ inclusoꝝ panes coquebat: q̃a p acce
leratione obsidionis in nouo munimĩto ɔstruere furnũ oppidanis fas ñ fuerat.
Contigit ḡ ut circa olibanũ creberrime cędes fierent. & plurimo sanguine fuso
plures anime de carcere carnis atrociť exirent. Curcienses enĩ panes in furno
armis tuebant̃. eisq; belesmenses auferre nitebant̃: & hac de causa multę strages
crudeliť agebant̃. Quadã die dũ panis in furno coqueret̃: & int̃ inimicas
partes ex p̃cacitate uehemens ira oriret̃. armatę acies utrinq; conuenerũt. initoq;
conflictu fere .xx. homines occisi sunt; multiq; uulnerati qui de panib; emptis
cruore suo ñ gustauerũt. In conspectu obsidentiũ commilitones obsessoꝝ in castellum
cotidie intrabant: & armis ac alimĩtis ñ curante duce socios ne deficerent c̃fortabat.
Quondã de conflictu robto cũ suis fugientib;: insecutores armigerũ q̃ndã fecerũt
in berfrediũ ascendere. & a boreali plaga ignẽ immittere; Iusto itaq; dĩ iudicio machi
na combusta ẽ: quę tirannico iussu in dieb; scę natiuitatis dñi p̃ius fabricata est.
Ad obsidionẽ sollerii girardus sagiensis epĩs ut dissidentes parrochianos suos pa
cificaret uenit: hospitiũq; suũ apud duuense cenobiũ ɔstituit. Pacẽ dissidentibus
p̃posuit: s; discordia preualente repulsus ingemuit. Robt̃ insup iniuriã ei maximã
fecit. eũq; nimis contristauit. Nam puerũ q̃ndã q̃ presuli ministrabat. dũ p exercitũ
puerili more ludens equitabat: eiectũ de equo compr̃hendit. & in carcere trusit. sibiq;
compedẽ retentauit. Idem puer ricardus de guaspreia filius seuoldi uocitabat̃: cuius
parentela contra robtũ sese iamdudũ defendere totis uirib; nitebat̃. Epĩs autẽ ut cle
ricũ suũ sine reatu a robto captũ audiuit. sibi eundem p̃tinus reddi precepit: & nisi red
deret̃ totũ exercitũ interdixit. Post aliquot ḡ dies in uerbis clericus lib̃ dimissus est:
& antistes languens sagiũ ad p̃priam sedem reportat̃ ẽ. Ibi dñicis sacramĩtis munit̃ ẽ:
& int̃ man̄ discipuloꝝ .xi. kł. februarii defunct̃ ẽ. cuius corp̃ in eccła scĩ geruasii marti
ris tumulatũ ẽ. In eadem septimana Guillelm̃ rufus angloꝝ rex cũ magna classe
in normanniã transfretauit: cuius aduentu audito comes dux cũ robto aliisq;
obsidentib; actutũ recessit. & unusq̃sq; p̃p̃ria repetiit. Mox omĩs pene norman
noꝝ optimates certatim regẽ adierunt. eiq; munera recepturi maiora cũ summo
fauore contulerũt. Galliq; & britones ac flandritę ut regẽ apud aucũ in neustria cõmorari
audierũt: aliiq; plures de collimitaneis p̃uinciis ad eũ conuenerũt. Tunc magnificen
tiam ei alacriť expti sunt: domũq; petentes cunctis eũ p̃ncipib; suis diuitiis &
liberalitate preposuerunt. Deniq; duo frĩs rotomagũ pacifice conuenerũt: & inimicum
congregati a bolitis prioribus querimoniis pacificati sũt. Tunc ingentia robt̃ dux a r
dona recepit. eiq; aucense comitatũ & albamarlam totamq; t̃ram gerardi de gor
naco & radulfi de conchis cũ omib; municipiis eoꝝ eisq; subiectoꝝ concessit. ñ
prefat̃ rex a ianuario usq; ad kł. augusti regali more cum suis habitauit.
Quod in ep̃atu lexouiensi in capite ianuarii contigerit cuidam p̃sbitero p̃ter
mittendũ ñ estimo. nec comp̃mendũ silentio. In uilla que bonaualle dr̃ gual
chelinus sacerdos erat: qui ęcclę scĩ albini andegauensis ex monacho epi & confes
soris deseruiebat. Hic anno dñicę incarnationis . m. xci. in capite ianuarii accersi
tus ratione exegit: q̃ndã egrotũ in ultimis parochię suę t̃minis noctu uisitauit.

Nō

Cumque solus rediret et longe ab hominum habitatione remotus iret, ingentem strepitum ve
No lut maximi exercitus coepit audire, et familiam Roberti Belesmensis putavit esse, que festinaret
Curceium obsidere. Luna quippe octava in signo arietis tunc clare micabat, et gradientibus
iter demonstrabat. Prefatus presbyter erat iuvenis, audax et fortis, corpore magnus et agilis.
Audito itaque tumultu inordinate properantium timuit, et plurima secum tractare coepit
an fugeret ne a vilibus parasitis invaderetur et inhoneste spoliaretur, aut validam manum
pro defensione sui erigeret si ab aliquo impeteretur. Tandem quatuor mespuleas arbores in agro
procul a calle prospexit, ad quas latitandi causa donec equitatus pertransiret cito divertere
voluit. Verum quidam enormis stature ferens ingentem maxucam presbyterum properantem preve
nit, et super caput eius levato vecte dixit: Sta, nec progrediaris ultra. Mox presbyter diriguit,
et baculo quem baiulabat appodiatus immobilis stetit. Arduus vero vectifer iuxta eum stabat, et
nichil ei nocens prestolantem exercitum expectabat. Ecce ingens turba peditum pertransibat,
et pecudes ac vestes multimodamque suppellectilem et diversa utensilia que predones aspor
tare solent super colla scapulasque suas ferebat. Omnes nimirum lamentabantur, seseque ut festinarent
cohortabantur. Multos etiam vicinorum suorum qui nuper obierant presbyter ibidem recognovit, et
merentes pro magnis suppliciis quibus ob facinora sua torquebantur audivit. Deinde turma
vespillonum secuta est, cui prefatus gigas repente associatus est. Feretra fere quingenta ferebantur, et
unumquodque a duobus baiulis ferebatur. Porro super feretra homines parvi velut nani sedebant, sed
magna capita ceu dolia habebant. Ingens etiam truncus a duobus Ethiopibus portabatur, et super
truncum quidam misellus dire ligatus cruciabatur, et inter angores diros ululatus emittens voci
ferabatur. Teterrimus enim demon qui super eundem truncum sedebat, igneis calcaribus in lumbis
et tergo sanguinolentum importune stimulabat. Hunc profecto Gualchelinus interfectorem Stephani
presbyteri recognovit, et intolerabiliter cruciari pro innocentis sanguine vidit, quem ante biennium
No idem effuderat, et tanti piaculi penitentia non peracta obierat. Deinde cohors mulierum se
cuta est, cuius multitudo innumerabilis presbytero visa est. Femineo more equitabant, et in mulie
bribus sellis sedebant, in quibus clavi ardentes infixi erant. Frequenter eas ventus spacio quasi cubiti
unius sublevabat, et mox super sudes relabi sinebat. Ille autem candentibus clavis in natibus
vulnerabantur, et punctionibus ac adustione horribiliter torte vae vae vociferabantur, et flagi
tia pro quibus sic penas luebant palam fatebantur. Sic nimirum pro illecebris et delectationibus obscenis
quibus inter mortales immoderate fruebantur, nunc ignes et fetores et alia plura quam referri
possunt supplicia dire patiuntur, et eiulantes miserabili voce penas suas fatentur. In hoc
agmine prefatus sacerdos quasdam nobiles feminas recognovit, et multarum que adhuc
vivebant mannos et mulas cum sambucis muliebribus prospexit. Stans presbyter talibus visis
contremuit, et multa secum revolvere coepit. Non multo post numerosum agmen clericorum et mo
nachorum, iudices atque rectores eorum, episcopos et abbates cum pastoralibus cambucis advertit. Clerici
et episcopi nigris cappis induti erant, monachi quoque et abbates nigris nichilominus cucullis amicti
erant. Gemebant et plangebant, et nonnulli Gualchelinum vocitabant, ac pro pristina familiari
tate ut pro se oraret postulabant. Multos nimirum magne estimationis, quos humana opinio sanctis iam in
celo coniunctos astruit, illic presbyter vidit. Hugonem videlicet Lexoviensium presulem, et abbates pre
cipuos, Mainerium Uticensem et Gerbertum Fontinellensem,
aliosque multos quos nominatim nequeo recolere nec scripto retexere. Humanus
plerumque fallitur intuitus, sed Dei medullitus prospicit oculus. Homo enim videt in facie, Deus autem in corde.

n regno genitoris beatitudinis ppetua claritas om̄ia irradiat: ibiq; pfecta societas om̄e de
lectam̄tū adepta in filiis regni exultat. Ibi nichil inordinate agit̄: nichil inquinatū
illuc introducit̄. nichil sordidū honestatiq; contrariū illic repit̄. Unde qcqd incon
ueniens fex carnal̄ cōmisit purgatorio igne decoquit̄. uariisq; purgationib; ꝓut ętnꝰ
censor disponit emundat̄. Et sicut uas excocta rubigine mundū et diligent̄ undi
q; politū in thesaurū recondit̄: sic anima om̄i uitiorū a contagione mundata paradisū
introducit̄. ibiq; om̄i felicitate pollens sine metu et cura letat̄.

Terribilib; uisis pbr admodū trepidabat. baculoq; innisus terribiliora expectabat. Vīō
Ecce ingens exercitus militū sequebat̄: et nullus color nisi nigredo et scintillans ignis in
eis uidebat̄. Maximis om̄s equis insidebant. et om̄ib; armis armati uelut ad bellū
festinabant. et nigerrima uexilla gestabant. Ibi ricardus et balduin̄ filii gisleberti comi
tis q̄ nup obierant uisi fuere: et alii multi q̄s n̄ possū enumerare. Int̄ reliq̄s landric̄ de
orbecco qui eodem anno pemptꝰ fuerat pbrm alloq̄ cepit. eiq; legationes suas horrendis
uociferando intimauit. ac ut mandata sua uxori sue referret sūmope rogauit. Subse
quentes aut̄ turme et que precedebant: uerba eī interrūpendo impediebant. pbroq;
dicebant. Noli crede landrico: q̄a mdax ē. Hic orbecci uicecomes et causidic̄ fuerat et ultra
natales suos ingenio et pbitate admodū excreuerat. In negociis et placitis ad libitū iudi
cabat. et p acceptione munerū iudicia puertebat. magisq; cupiditati et falsitati q̄m rectitu
dini seruiebat. Unde merito in suppliciis turpit̄ denotat̄ ē. et a complicib; suis m̄dax
manifeste appellat̄ ē. In hoc examine nullus ei adulabat̄. nec ingeniosa loqcitate sua ei
aliquis precabat̄. Verum q̄a dū poterat aures suas ad clamores paupis obturare solit̄ ē:
nunc aut̄ in tormentis ut execrabil̄ auditu indign̄ omino iudicat̄ ē. Gaulchelin̄ aut̄ pq̄m
multorū militū ingens cohors ptransiit: intra semet ipsū sic cogitare cepit. Hec sine du
bio familia herlechini ē. A multis eam olim uisam audiui. s; incredulus relatores
derisi: q̄a certa indicia nunq̄m de talib; uidi. Nunc u̅ manes mortuorū ueracit̄
uideo. s; nemo m̄ credet cū uisa retulero n̄ certū specim̄ t̄rigenis exhibuero. De
uacuis igit̄ equis q̄ sequunt̄ agm̄ unū apprehendā. confestim ascendā. domū
ducā. et ad fidē optinendā: uicinis ostendā. Mox nigerrimi cornipedis habe
nas apprehendit. s; ille fortit̄ se de manu rapientis excussit. aliterq;
p agm̄ ethiopū abiit. Pbr aut̄ uoti compotē se n̄ eē doluit. Erat enim etate iuue
nis animo audax et leuis: corpe u̅ uelox et fortis. In medio ig̊ strata paratus
constitit: et uenienti paratissimo cornipedi obuiā manū extendit. Ille aut̄ subsi
tit ad suscipiendū pbrm: et exalans de narib; suis ptendit nebulam ingentē uelut longissi
mā quercū. Tunc sacerdos sinistrū pedē in teripedē misit. manūq; arreptis loris clitelle
imposuit. subitoq; nimiū calorē uelut ignē ardentē sub pede sensit. et incredibile frig̊
p manū q̄ lora tenebat eī precordia penetrauit.

Dum talia fiunt: accurrunt horrendi quatuor
equites. et t̄ribilit̄ uociferantes dicunt. Cur eq̄s n̄ros inuadis? Nobiscum
uenies. Nemo n̄rm lesit te: cū tu n̄ra cepisti rape. At ille nimiū t̄rit̄ caballū dimisit.
trib;q; militib; eū prende uolentib; q̄rt̄ dixit. Sinite illū. et pmittite loqui mecū: q̄a con
iugi mee filiisq; meis mea mittam mandata p illū. Deinde nimiū pauenti pbro dix.
Audi me queso: et uxori mee refer que mando. Pbr respondit. Quis sis nescio. et uxo
rem tuam non cognosco. Miles dixit. Ego sū Guillelm̄ de glotis filius baronis

quondam dapifer Guillelmi bretoliensis: et patris eius Guillelmi herfordensis comi
tis. Pre iudiciis et rapinis inter mortales anhelaui: multisque facinoribus plus quam
referri potest peccaui. Ceterū sup omīa me cruciat usura. Nā indigenti
cuidam pecuniam meā erogaui. et quoddā molendinū eius p pignore recepi. ipsoque
censū reddere n̄ ualente tota uita mea pignus retinui. et legitimo herede exhere
dato heredibus meis reliqui. Ecce candens ferrū molendini gesto in ore: quod si
ne dubio michi uideō ad ferendū grauius rotomagensi arce. Dic ergo beatrici uxo
ri meę et rogerio filio meo ut michi subueniant: et uadimoniū unde multo
plus receperunt quam dedi uelociter heredi restituant. Presbiter respondit. Guillelmus de
glotis iam dudū mortuus est: et huiusmodi legatio nulli fideliū acceptabilis ē.
Nescio quis es: nec quī tui sunt heredes. Si rogerio de glotis uel fratribus eius aut ma
tri eorū presumpsero talia enarrare: ut amentē deridebunt me. Porro Guillelmus
obnixe insistens rogabat: et plurima notissimaque signa diligenter inculcabat.
Presbiter autē intelligens ea que audiebat: omnia tamen se scire dissimulabat. Tandem
multa prece uictus adquieuit: et iussa ut rogatus fuerat se pmisit. Tunc Guillelmus
cuncta recapitulauit: et longa confabulatione multa eidē replicauit. Interea
sacerdos cepit secū tractare: quod n̄ auderet execrabilis biothanati mandata cuilibet
annunciare. Non decet inquit talia promulgare. Nullatenus que iniungis cuilibet
referam. Mox ille furibundus manū extendit: et presbiterum p fauces apprehendit. se
cūque p terram trahens minare cepit. Captiuus autē manū qua tenebatur ardentem
uelut ignem persensit: et in tali angustia repente exclamauit. Sancta maria gloriosa
mater xpi adiuua me. Protinus ad inuocationē piissime genitricis filii dei auxiliū
presto affuit: quale omnipotentis ordinatio disposuit. Nam quidam miles solum
ensē dextra ferens superuenit: gladiumque nudum quasi ferire uellet uibrans
dixit. Cur fratrem meū interficitis maledicti? Sinite illū et abite. Mox illi auola
runt: ethiopicamque phalangē prosecuti sunt. Abeuntibus cunctis miles inuia cū
gualchelmo demoratur: et ab eo sciscitatur. Cognoscisne me? Presbiter respondit. Non.
Miles dixit. Ego sum robertus filius rodulfi cognomento blondi: et sū frater tuus. Cumque
presbiter p tam insperata re uehementer admiraretur. nimiūque plus que uiderat uel dictū
est uel senserat angeretur: miles ei de puericia utriusque multa cepit recensere. et
notissima signa recitare. Sacerdos autē audita optime recolebat: s; ore confite
ri n̄ ausus omia denegabat. Tandem prefatus eques ait. Miror duriciā et hebitu
dinē tuā. Ego te post mortē utriusque parentis nutriui. et sup omnes mortales dile
xi. Ego te ad scolas in galliam direxi. et uestes nummosque tibi copiose porrexi. ali
isque multis modis tibi pdesse satis elaboraui. Nunc horū immemor efficeris: meque
tantūmodo recognoscere dedignaris. Tunc presbiter ueridicis fantminibus ubertim platis.
conuictus est allegationibus certis: palamque cum lacrimis fassus est affamina fratris.
Tunc miles dixit ei. Merito debuisses mori nostrarū particeps penarū nunc no
biscū uehi: quia res nostras nefaria temeritate inuasisti. Hoc nullus alius inchoare
ausus fuit: s; missa quam hodie cantasti ne perires te saluauit. Michi quoque nunc p
missum est tibi apparere: meūque miserū esse tibi manifestare. Postquam in normannia
tecum locutus fui. a te salutatus in angliam perrexi: ibique finē uite iussu creatoris

accepi. et pro peccatis quibus nimis oneratus eram immania supplicia pertuli. Arma que fertis
ignea sunt. et nos fetore teterrimo inficiunt. ingentique ponderositate nimis opprimunt.
et ardore inextinguibili comburunt. Hactenus itaque huiuscemodi penis inenarra-
biliter cruciatus sum. Sed quando in anglia ordinatus fuisti. et primam missam pro fidelibus
defunctis cantasti. radulfus pater tuus suppliciis ereptus est. et scutum meum quo vehementer
angebar elapsum est. Ensem hunc ut vides adhuc fero. sed in hoc anno relaxatio
nem ab hoc onere fiducialiter expecto. Dum miles hec et alia huiuscemodi diceret. et Nō
diligenter ad eum presbyter intenderet. quasi strumam sanguinis instar humani capitis ad
eius talos circa calcaria vidit. stupensque sic interrogavit. Unde tanta coagulatio cru
oris imminet calcaneis tuis? At ille respondit. Non est sanguis sed ignis. et maio
ris mihi videtur esse ponderis quam si ferrem super me montem sancti michaelis. Et quia preciosis
et acutis utebar calcaribus ut festinarem ad effundendum sanguinem. iure sarcinam in
talis baiulo enormem. qua intolerabiliter gravatus nulli hominum depromere valeo pene quanti-
tatem. Hec indesinenter meditari mortales debent. et timere immo cavere ne pro reatibus
suis tam dire luerent. Plura mihi non licet tecum frater fari. quia miserabile agmen festinanter cogor
prosequi. Obsecro memento mei. precibusque piis et elemosinis succurre mihi. Nam a pascha florum
usque ad unum annum spero salvari. et clementia creatoris ab omnibus tormentis liberari. Tu vero sol
licitus esto de te. vitamque tuam prudenter corrige. que pluribus vitiis sordescit. scitoque quod
diuturna non erit. Ad presens sile. Res quas nunc ex insperato vidisti et audisti silentio comprime.
et usque ad tres dies nemini presumas enarrare. is dictis miles festinus absces
sit. Presbyter autem tota septimana graviter egrotavit. Deinde postquam convalescere cepit. luxovium
adiit. Gisleberto episcopo cuncta ex ordine recitavit. et ab eo medicamenta sibimet necessaria
impetravit. Post modum fere xv annis vegetus vixit. et hec que scripto tradidi aliaque
plurima que oblivione abolita sunt ab ore ipsius audivi. et faciem eius horrendi mili
tis tactu lesam perspexi. Hec ad edificationem legentium scripsi. ut in bonis consolidentur
iusti. et a malis resipiscant perversi. Amodo inceptam repeto materiam. Anno ab incarnatione Nō
domini .m.xci. indictione .xiiii. mense ianuario. Guillelmus rufus rex anglorum cum magna
classe in normanniam transfretavit. et robertus dux audito regis adventu statim ob
sidionem curceii reliquit. et robertus de belismo cum suis complicibus aufugit. Rex autem
in neustria usque ad augustum permansit. et dissidentes qui eidem adherere voluerunt regali
auctoritate pacavit. Henricus quoque ingentes querelas contra utrumque fratrem promebat. par
temque de ampla possessione magnifici patris sui requirebat. sed eorum tenacitate nimia
perdurante nil impetrabat. Aggregatis britonibus et normannis constantiam et abrincas
aliaque oppida munivit. et ad resistendum totis nisibus insurrexit. Verum hugo cestrensis
comes aliique fautores eius paupertatem perpendentes. et amplas opes terribilemque potentiam
Guillelmi regis metuentes. egregium clitonem in bellico angore deseruerunt. et mu
nicipia sua regi tradiderunt. In medio quadragesime Guillelmus rex et robertus dux montem
sancti michaelis obsederunt. ibique henricum fratrem suum incluserunt. et fere xv diebus eum cum suis
aque penuria maxime coercuerunt. Porro callidus iuvenis dum sic a fratribus suis coartaretur.
et a cognatis atque amicis et confederatis affinibus undique destitueretur. et multimoda pe
nuria omnium quibus homines indigent inedia angeretur. prudenter secum tractans varios
mortalium casus precogitavit. et infrunito impetu pessum elato sese ad meliora

tempa reseruare decreuit. Liberũ tandẽ sibi sociisq; suis exitũ de monte ab obsidentib; poposcit. Illi admodũ gauisi sunt: ipsũq; cũ omni apparatu suo egredi honorifice pmiserunt. Henric itaq; redditis munitionib, p britanniã transiit. britonib; qui sibi solũmodo adminiculũ contulerant grates reddidit. & confines postmodũ francos expetiit. In pago uilcassino nobił exul ñ plenis duob annis comorat diuersa hospicia quesiuit. unoq; tm milite unoq; cleri co cũ trib armigeris content paupem uitã exegit. Sic regia ples in exilio di dicit paupiem ppeti. ut futurus rex optime sciret miseris & indigentib com pati: eorq; defectioni uł indigentie regali potentia seu dapsilitate suffra gari. & rit infimor expt eis pie misereri. Nunc robt dux magnã partẽ norman nie Guillmo regi concessit: fereq; duob annis abellis normannia quieuit. Post solemnitatẽ pentecostes Guillm archieps sinodũ epor & abbatũ apud rotomagũ aggregauit: & cũ duce robto suffraganeisq; presulib de sagiensi psulatu trac tare cepit. Tandẽ finito consultu serlonẽ uticensiũ rectorẽ elegit. eiq; salariensẽ epatũ ualde renitenti commisit. Deniq; decimo k iulii pfatũ cenobitã rotoma gũ conuocauit: & in ecclia scẽ dei genitricis marię canonice consecrauit. Porro ue nerandus serlo suscepti pontificat sarcinã. xxx ii. annis & iiii. mensib strenue ges sit. eccleq; dei sollerti studio tm psp̃a & adũsa pdesse sategit. Si duos nimis ac pũos habuit parrochianos. robtũ scilicet bellesmẽsẽ & rotronẽ mauritaniensẽ eor q; complices: qui crudeliť int se dissidebant: & pacẽ eccle dei frequent uiolabant. ouesq; dnici gregis qs xps sanguine suo redemit bellicis tumultib dispgebant. & multimodis factionib opp̃mtes dilamabant. Contra eos gladiũ ubi dei audacť exeruit. obduratos inneqtia multociens excõmunicauit: s; in pace firma rebelles discipłos erudire uł seruare uix aut numqm potuit. Vnde mimirũ qm diu pon tificatũ tenuit: semp in tumultu & pturbatione laborauit. & plerũq; furia robti nimiũ seuiente in anglia uł italia exulauit: multoq; metu anxius gemuit.

Vticensis aũt abbatia pqm prefat rector suus epatũ suscepit. de pastore sollici ta predictũ pastorẽ suũ: xii. k augusti accersiuit. factoq; triduano ieiunio de eli gendo abbate tractare cepit. Affuerũt etiã tres abbates. fulco diuensis. arnulfus troarnensis. & radulfus sagiensis. Lecta aũt lectiõe de ordinando abbe scdm re gulam sci benedicti: elegerũt dõnũ rogeriũ de sappo monachũ eiũdẽ cenobii. q simplicitate pollebat. & pitia litterarũ: multaq; honestate & bonor dulcedine mor. Tunc hermannũ por & ernaudus de telliolo aliiq; plures eũ ad curiã ducis duxerũt: s; ducẽ in normannia ñ inuenerũt. Clandestinis eñ factionib qb; trans marinis contra pacẽ & securitatẽ regni moliebant subito auditis: ambo firt de ne ustria in angliã ex inspato transfretauerũt mirantib cunctis. Tunc hermannus ad domũ regendã uticũ regressus ẽ. & ernald cũ electo abbe principes regni p mare secut ẽ. Peruenientes aũt in uillã regiã qm uuindresorias dicunt electionem monachis conuent cũ auctoritate sagiensis epi triũq; abbatũ duci ostenderunt. At ille gratant assensũ dedit. & prefato rogerio p baculũ pastoralẽ in eo tempore moris erat cenobii curã in exteriorib; reb; cõmisit. ap̃cib; q; suis luxouiensi epo ut eũ in omib; canonice pueheret mandauit. Guillm q; rex eũdẽ monachũ

tunc ibidem benigniter asciuit. et omnia quae pater suus proceresque eius uticensi aecclesiae olim dederant concessit: et regali auctoritate in carta firmauit. Factis itaque pacibus iterato Rogerius uticum .xv. kalendas ianuarii rediit: et a fratribus honorifice susceptus .xxxiiii. annis abbatiae praefuit. Hic centum et quindecim discipulos ad monachatum suscepit. quorum uitam mobilis fortuna uariabiliter agitauit. Nam quidam eorum uirtutibus florentes ad supernae uocationis brauium deo iuuante peruenerunt: nonnulli uero insidiante sathana in temulentam uiciorum uoraginem relapsi sunt. iusto recepturi iudice quod meruerunt. Sex nimirum ex his quos uenerabili rogerio subiectos diximus: abbates uidimus. id est Guarinum sartensem. Goisfredum aurelianensem. Gislebertum Glotensem. atque Robertum pruneriensem. Guillelmum bassum. et ludouicum. Guarinus enim magistro successit: et uticensis aecclesiae regimen pluribus annis tenuit. Robertus autem pruneriensis tornense cenobium in anglia strenue gubernauit: Goisfredus uero aurelianensis crulandensi aecclesiae fere .xv. annis praefuit. et Guillelmus bassus holmense monasterium sancti benedicti diu rexit.

Porro ludouicus iudicio maiorum expulsis canonicis de balcherii uilla: primus monasticum ordinem cum .x. monachis coepit in sancti Georgii martiris basilica. Gislebertus uero de Glotis uir nobilis et facundus lirense cenobium fere .x. annis rexit: et in multis emendauit. Uticenses itaque monachi de penetralibus monasterii regulariter extracti sunt: et ad plurimorum emolumentum in culmine prelationis sullimati sunt. ut dum quasi lucernae super candelabrum lucerent. cupientibus ingredi domum domini praesemitam iusticiae aditum salutis ostenderent. Sed exteriorum perturbationes rerum quae per desidiam seu nequitiam secularium principum fiunt: ordini aecclesiastico et rigori monastico multociens impedimento sunt. Quod omnes qui in normannia ut constituto ei religioni seruire concupierunt: tempore roberti ducis et philippi regis francorum nimis experti sunt. Anno ab incarnatione domini .M.XC.II. indictione .XV. henricus Guillelmi regis filius danfrontem oppidum auxilio dei suffragioque amicorum optinuit. et inde fortiter hereditarium ius calumniari satagit. Nam idem dudum tumor non ut frater a fratribus habitus est: sed magis ut exul exterorum id est francorum britonum auxilia querere coactus est: et quinque annis diuersorum euentuum motibus admodum fatigatus est. Tandem danfrontani nutu dei erumnis tam preclari exulis compassi sunt: et ipsum ad se de gallia accersitum per harcherium honorifice susceperunt. et excusso roberti de belismo a quo diu grauiter oppressi fuerant dominio. henricum sibi principem constituerunt. Ille uero contra robertum normanniae comitem uiriliter arma sumpsit: incendiis et rapinis expulsionis suae iniuriam uindicauit. multosque cepit et carceri mancipauit. Inter haec dum quendam hominem nomine rualedum de terra sancti ebrulfi cepisset. apud danfrontem castellum deposuit. Qui cum sederet ad focum tempus enim erat: cum lacrimis sanctum ebrulfum coepit inuocare ac dicere. Deprecor te sancte ebrulfe amice dei. ut me de ista captiuitate eripias. Scis enim quia semper tibi fideliter deseruiui. Cumque haec dixisset: subito obdormiuit. Et ecce quidam manum eius apprehendens: coepit eum trahere.

Tunc expergefactus: sensit omnem dolorem de corpore suo recessisse. Erat enim ualde debilitatus et in tantum ut nec de loco absque adiutorio alterius mouere se posset. Ceciderat uero in[...] de uinculo super quod ligatus fuerat. Itaque coepit intra semet ipsum cogitare quid ageret. quomodo de domo egredi posset. Uiderat enim quod miles qui eum ibidem deposuerat. hostium per quod exitus introitum patebat ualide cum cuneo obfirmasset. Tamen assumptis uiribus fidei accessit ad hostium. et manu repagulum tenuit. Tum mirum dictu cuneus qui fortiter infixus fuerat ad terram decidit. Ille uero aperiens hostium: peruenit ad exitum ortuli. Et aspiciens multitudinem militum ante se in platea uidit consistere. et extendens manum dixisse fertur. Sancte ebrulfe

ducere me. Sicq; ire ... post ... iter ... a milite amicus per medias acies
transiuit. ac ... oculos ... Nullus autem eum interrogauit quis esset. uel quo tenderet.
pr... quod ... iter ... unde uenerat. Circa sextam uero horam respiciens post se:
uidit militem qui eum cepat ... currere uenientem. Qui magno timore perculsus
... quedam ... que se ... obtulerat ... Cumq; perductus miles prope
eiusdem loci aduenisset interrogauit bubulcos quibidem arabant si hominem quendam
fugientem uidissent. promittens ... solidos illis absq; mora se daturum quem eum insinuassent.
At illi dei timore admoniti quamuis ... negauerunt se scire. Cumq; ille recessisset. de loco ... captiuus ... et fretus dei adiutorio et beati e-
brulfi: incolumis ad ... peruenit. p... in corpore usq; ad nostra tempora. Hoc uero
quod retulimus ex ipsius ore audiuimus. eiq; ... et laudabilis uite est sine scrupulo credimus.

Circa hec tempora in regno gallie feda turbatio exorta est. Bertrada enim andegauorum
comitissa metuebat ne uir suus quod iam duabus aliis fecerat sibi faceret. et relicto cubili eius
contemptui ceu uile scortum fieret. conscia nobilitatis et pulchritudinis sue fidissimum legatum philippo regi francorum destinauit. eiq; quod in corde tractabat edicere non
distulit. Malebat enim ultro uirum relinquere. aliumq; appetere. quam ab alio relicta omnibus
patere despectui. Denique mollis princeps comperta lasciue mulieris uoluntate flagitio
consensit ipsamq; relicto marito gallias expetentem cum gaudio suscepit. Porro generosam et religiosam coniugem suam nobilis florentii ducis fresonum filiam que ludouicum et constan
tiam ei pepererat dimisit. et bertradam que tribus annis cum fulcone ande
gauensi demorata fuerat sibi copulauit. Odo baiocensis episcopus baiocensium execrande desponsationis fecit. ideoq; ... regi ... pro recompensatione ... famulatus ecclesias
... oppidi ... habuit. Nullus enim francorum presulum execrabilem consecratione
nem dignatus est facere. sed ... ecclesiastice rectitudinis ... magis quam hominum
studuerunt placere. et omnes turpe copulam unanimiter ... panathemate. Sic
petulans pelex adulterum comitem reliquit. adulteroq; regi usq; ad mortem adhesit. Abo
minabile crimen mechie in solio regni gallie proh dolor perpetratum est. unde inter opulentos
... magnum tumultus et plurimorum conatus exortus est. Verum uersipellis mulier ...
... simulatione compescuit. ingenioq; suo in tantam pacem eos compaginauit ut splen
didum eis conuiuium prepararet ambosq; simul ad mensas discumbere faceret. et nocte sequenti
ambobus in uno conclaui strata pararet: et apte prout placuit illis ministraret. Vrbanus
papa legatos apostolice sedis in galliam destinauit. per quos et sacerdotum predicationem erro
neum regem arguit. obsecrauit et increpauit ut legitimam coniugem repudiatam. adulteram
q; sibi contra dei legem sociauerit. Cetrum in flagitio grauiter obduratus ad instar sur
de aspidis que obturat aures suas ad uocem incantantis: corripientium hortamenta
... spreuit. et in adulterii fetore diu putridus iacuit. donec filios duos philip
pum et florum ex adultera genuit. Tempore quidem urbani et paschalis romanorum pontificum
fere. xv. annis infelicius fuit. Quo tempore nunquam diadema portauit. nec purpu
ram induit. neq; solennitatem aliquam regio more celebrauit. In quodcumq; oppidum
uel urbem galliarum rex aduenisset. mox ut a clero auditum fuisset: cessabat omnis clan
gor campanarum. et generalis cantus clericorum. Luctus itaq; publicus agebatur. et diuinus
cultus ... exercebatur. quandiu transgressor princeps in eadem diocesi commorabatur.

Permissu tamen presulum quorum dominus erat pro regali dignitate capellanum suum habebat: a quo cum
priuata familia priuatim missam audiebat. His temporibus Gallia religiosis et eruditis
presulibus florebat. Nam Leuterius senex Bituricensi preerat metropoli. et Daimbertus
Senonensi: inclitus uero Rainaldus Remensi. eique defuncto Radulfus cognomento Viridis
successit in eadem diocesi. Eruditissimus quoque Iuo Carnotensis preerat ecclesie: cui
perhibet euidens testimonium laus bone uite et recte doctrine. Walo etiam preerat
Parisiensibus: aliique plures episcopi fulgebant in suis regionibus. quorum religione admo-
dum Gallia gaudebat et sacris dogmatibus. Rex tamen Philippus eorum admonitionibus
de corrigenda uita peccatrice obstitit. adulterioque pertinacius in malitia perdurauit.
ideoque dolori dentium et scabiei multisque aliis infirmitatibus et ignominiis merito
subiacuit. Ludouico quoque filio suo consensu Francorum Pontisariam et Madantum totum-
que comitatum Vilcassinum donauit: totiusque regni curam dum primo flore iuuentutis pu-
besceret commisit. Constantiam uero filiam suam Hugoni Trecasino comiti prius dedit:
quam postmodum famosissimo duci Antiochie Buamundo apud Carnotum tradidit.
Hic nempe dux anno ab incarnatione domini M.C.VI. Gallias uenit: et ab occiden-
talibus populis ut potentissimus precipuus christiani exercitus signifer susceptus ubique claruit. Pre-
fatam quoque regis filiam in eoas partes secum duxit: multaque occidentalium milia secum
contra ethnicos perduxit. sed in illa tunc profectione peregrinantibus ad uotum pro omnia non
Anno ab incarnatione domini M.C.VIII. indictione prima: Willelmus — contigit. Nō
archiepiscopus concilium presulum et abbatum Rotomagi congregauit. et de necessariis ecclesie
rebus cum suffraganeis suis per aliquot dies tractauit. Tunc Radulfus Constantie urbis episcopus
ad hospitium Serlonis Sagiensis episcopi qui sapientior erat uenit. et cum eo de plurimis
locutus copiosam rationem depositis audiuit. Tandem inter cetera prefatus pontifex retu-
lit dicens. In urbe nostra est basilica in honore beati Petri apostoli ab antiquis temporibus
constructa. ubi diuinitus multa olim perpetrata sunt miracula. Multe sanitates egro-
tis ibi contigerunt. et multotiens desursum ardentes candele demitti uise sunt. Quedam
uero sanctimonialis magne ut creditur religionis hanc ecclesiam cotidie frequentat. et plurima
huiuscemodi se uidisse sepius enarrat. Et ut certum specimen sue narrationis exhiberet
quondam dum in oratorio sola excubaret. et candelam ardentem desursum sine humana
ope deponi uidisset: reuerenter ad aram accessit. candelam extinxit. linteolo mundo
inuoluit. et in scrinio suo reclusit. Cumque oportuno tempore quod uiderat retulisset. et
scrinium aperuisset ut depositam ostenderet: fauillam solummodo pro indicio concremationis inue-
nit. sed totam penitus candelam sine lesura mappule aliarumque rerum que ibidem erant com-
bustam perspexit. Nuper in eadem basilica dum plebs dei festiuitatem beati Petri apostoli ce-
lebraret. et clerus ad uespertinalem sinaxim in choro celebrandam astaret: tres cereos
clare ardentes desursum usque ad altare demitti omnes uiderunt. et pre insolita admiran-
tes obstupuerunt. Cerei autem usque ad finem matutinorum arserunt. et tunc ad auroram consumpti
sunt. In aere quidem super aram ordinate stabant: sed tamen altaris mappulam non tangebant.
Medius eorum maximus erat et quadratus: alii uero duo mediocres erant et rotundi. Fama huius
rei personuit in tota urbe. et pene omnes clerici et laici post uesperas ad spectaculum occurrerunt.
Porro nullus cereos ausus fuit tangere: sed in quadrato cereo clerici scripturam huius-
modi legere. In primo latere: Mancia petre uiam de celo. In secundo: Populum tarisum

peccato. Initio: miserere mei; In fine: lacrimas. Litterę quidem optime formatę erant ad legendum: et litterati lectores studiose inquisierunt huius scripturę sensum. et necessariis subauditionibus additis exposuerunt secundum suum intellectum; Sic interpretatum uisum est illis. ut diuinitus diceretur petro qui caput est orbis. iudex seculi et claniger regni cęlestis. Macta petre iram de cęlo ut effundatur super populum tuum. id est totum mundum peccato. Miserere pro misereretur ei. si lacrimas dignę pęnitentię in offerret. Diuina quippe locutio grammaticorum regulis subiecta non est. et humanę loquacitatis idioma sequi ex necessitate cogi non potest. His itaque in constantino uisis territi sumus. et inter pestilentias ac tempestates bellorum quas tolerauimus: imminentia nobis picta sensimus. et in futuro adhuc peiora formidamus. Hęc radulfo constantiensi episcopo referente audientes mirati sumus: et in normannia paulo post multę calamitates bellorum ac tempestatum atque famis subsecutę sunt. Nam idem presul non multo post defunctus est. et lętifera clades per totam diocesim eius debacchata est. Anno ab incarnatione domini .M.lxxxix. indictione .x. uenerabilis lanfrancus dorobernensis archiepiscopus defunctus est: et ęcclesiastica possessio quę metropoliti competebat dominio regis per triennium subdita est. Deinde sacer anselmus beccensis abbas dispensante deo successit: et multorum patiens laborum ac dolorum curam per .xvii. annos sedem rexit. Eo tempore multa malicia inorta est: et uehementer augmentata est. Militares uiri mores paternos in uestitu et capillorum tonsura dereliquerunt: quos paulo post burgenses et rustici et pene totum uulgus imitati sunt. Et quia diuinę legis preuaricatio nimis exuberauit: cęlestis irę animaduersio multis uariisque calamitatibus reos merito perculit. In illo tempore melcoma rex scottorum contra regem anglorum rebellauit: debitumque seruitium ei denegauit. Porro Guillelmus rex postquam in normannia ut supra retulimus cum roberto fratre suo pacem fecerat. ipsumque contra infidos proditores qui contra regem conspirauerant secum duxerat: exercitum totius anglię conglobauit. et usque ad magnum flumen quod scotte uuatra dicitur perduxit. Sed quia inaccessibilis transitus erat super ripam consedit. Rex autem scottorum e regione cum legionibus suis ad bellandum paratus consistit: regique anglorum per internuntios ista mandauit; Tibi rex Guillelme nichil debeo: nisi conflictum si a te iniuriis lacessitus fuero. Verum si robertum primogenitum Guillelmi regis filium uidero: illi exhibere paratus sum quicquid debeo. His auditis ex consultu sapientum robertus dux cum paucis militibus transfretauit: rex autem scottorum benigniter illum suscepit. secumque tribus diebus amicabiliter detinuit. Tunc super quendam montem excelsum ducem deduxit: et inde in quadam planicie ingentem exercitum armatorum ei ostendit. Deinde inter duos montes eundem ex alia parte minauit: et in alio campo maiorem exercitum ei demonstrauit. Talibus itaque stipatus cuneis scotticę paratus sum fratrem tuum suscipere: si huc ad me presumpserit transfretare. Vtinam uellet nos aggredi: et consilium uirorum acrium experiri. Fateor quod rex eduardus dum mihi margaritam proneptem suam in coniugium tradidit lodonensem comitatum mihi donauit; Deinde Guillelmus rex quod antecessor eius mihi dederat concessit: et me tibi primogenito suo commendauit. Vnde quod tibi promisi conseruabo: sed fratri tuo nichil promisi et nichil debeo. Nemo ut christus ait potest duobus dominis seruire. Robertus respondit. Vt asseris ita est. Sed mutationes rerum factę sunt: et statuta patris mei a pristina soliditate nonnullis uacillauerunt. Nunc ergo inclite rex acquiesce mihi. et mecum ad fratrem meum ueni: inuenies que apud eum dulcedinem

bonique affluentiam quia uetustior est et potentior et maiorem habet diuitiarum copiam.
His itaque promissis rex credulus effectus est: et pactis colloquiis cum rege pacificatus est. Deinde
reges agmina sua remiserunt: et ipsi simul in angliam profecti sunt. Post aliquot tempus dum
melcoma rex ad sua uellet remeare et muneribus quam multis honoratus a rege rediret paci
fice: prope fines suos rodbertus de molbraio cum morello nepote suo et multis armatis occur-
rit. et ex insperato inermem interfecit. Quod audiens rex anglorum regnique optimates ualde
contristati sunt: et pro tam feda re tamque crudeli a normannis commissa nimis erubue
runt. Priscum facinus a modernis iteratum est. Nam sicut abner filius ner a ioab et abisai de do
mo dauid pacifice rediens dolose peremptus est: sic melcoma rex de curia guillelmi regis
cum pace remeans a molbraianis trucidatus est. Margarita scottorum regina tam tristi nun
tio de morte uiri sui perculsa contremuit. omnesque regni sui proceres conuocauit. eisque filios
suos edgarum et alexandrum et dauid commendauit. ac ut eos sicut filios regis honorarent
obsecrauit. Susceptis autem precibus eius cum ingenti fauore a curia. iussit aggregari pauperum
agmina: eisque pro amore dei omnem thesaurum suum distribui. omnesque rogauit ut pro se mari
tumque suum plebemque suam dominum studerent deprecari. Haec mirum filia fuit eduardi regis hunorum.
qui fuit filius edmundi cognomento irne side fratris eduardi regis anglorum: et exul coniugem
accepit cum regno filiam salomonis regis hunorum. Generosa quippe mulier de sanguine regum
a parentibus orta pollebat. sed morum bonitate uiteque sanctitate magis precluebat. Denique competen
ter ordinatis rebus et gazis distributis pauperum cetibus: ecclesiam intrauit. missam a capellanis
celebrari rogauit. Sacris deinceps deuote solemniis interfuit. et post sacre perceptionem eucha
ristie inter uerba orationis exspirauit. Inter cetera bona que nobilis hera fecerat: huense ce
nobium quod seruus christi columba tempore brudei regis pictorum filii meilocon construxerat: sed tempesta
te preliorum cum longa uetustate dirutum fuerat. fidelis regina reedificauit. datisque sumptibus ido
neis ad opus domini monachis reparauit. Duas filias edith et mariam christiane sorori sue que
rumesiensis abbatie sanctimonialis erat: educandas sacrisque litteris imbuendas miserat.
Ille diutius inter monachas enutrite sunt: et tam litteratoriam artem quam bonorum obseruantiam
morum edidicerunt. nubilemque etatem pertingentes solatium dei deuote uirgines prestolate sunt. Nam
utroque ut dictum est parente orbate. et fratrum aliorumque amicorum seu parentum auxilio destitu
te: cuncta bene disponentis dei clementiam sibi promptam auxiliatricem persensere. Alanus enim
rufus britannorum comes mathildem que prius dicta est edith: in coniugem sibi a rege rufo re
quisiuit. sed morte preuentus non optinuit. Deinde guillelmus de guarenna suthregie comes mathil
dem expetiit: sed diuinitus reseruata celebri alteri nupsit. Henricus enim adepto anglorum regno
prefatam uirginem desponsauit. ex qua guillelmum adelinum et mathildem imperatricem genuit. Mariam
uero eustachius bolomensis comes coniugem accepit: que filiam ei unicam peperit. quam stephanus mo
ritoliensis comes cum patria hereditate sibi sociauit. Interfecto a normannis melcoma re
ge scottorum: sedicio de successore grauis orta est in regno eorum. Edgarus enim primogenitus eius
patrios fasces iure assumpsit. sed duuanaldus frater melcome regis arrepta tirannide aliquanto
tempore crudeliter ei restitit. Tandem strennuus iuuenis a patruo suo peremptus est. sed alexander eius
frater occiso duuanaldo: regnum sortitus est. Victor itaque et successor fratris aliquot annis alexander
regnauit. et filiam henrici regis anglorum ex concubina uxorem duxit. moriensque sine liberis
dauid fratri suo regnum dimisit. Sic omnes isti fratres uicissim in scotia regnauerunt. bonisque moribus
et amore dei pollentes uiguerunt. atque pro modulo suo in tempore adolescentes iuniorque sclares

laudabiliter vixerunt. David autem minimus fratrum sagaci consilio devitans atroces motus
Scottorum, expetiit curiam Henrici regis Anglorum. Qui dum intestina clades Scottos vexa-
ret, et bellica rabie in sua viscera impacabiliter armaret; curie sororis sue inseparabilis
inhesit, et inter domesticos educatus pueros crevit, regisque sapientis et potentis familia-
rem amicitiam promeruit. Unde ab illo preclara militie arma recepit, et multiplicibus exe-
niis muneratus inter precipuos optimates penes illum consedit. Filiamque Guallevi
comitis et Iudith consobrine regis uxorem duxit, binosque comitatus Northamto-
nie et Huntendonie, quos Simon Silvanectensis comes cum prefata muliere possederat
habuit. Illa vero peperit ei filium nomine Henricum, duasque filias Claritiam et Hodiernam.
P arro primogenitum eius sobolem masculini sexus ferreis digitis crudeliter peremit quidam mise-
rabilis clericus, qui ob maleficium quod apud Northwigenas perpetraverat scelus, oculorum privatione
et pedum manuumque precisione fuerat multatus. Ille enim quendam sacerdotem dum missam
celebraret, post perceptionem sacramentorum dum populus recessisset, ingenti cultello fortiter in alvo
percussit, et intestinis horribiliter effusis super aram mactavit. Hic postmodum a David comi-
te in Anglia pro amore dei susceptus et victu vestituque cum filia parvula sufficienter susten-
tatus, digitis ferreis quibus utebatur utpote mancus, biennem filium benefactoris sui quasi
mulcere volens inmaniter perpupugit, et sic instigante diabolo inter manus nutricis visce-
ra lactentis ex insperato effudit. Prima itaque proles David sic enecata est. Homicida vero
ad caudas iiii indomitorum equorum innexus est, quibus in diversa valide trahentibus ad terrorem
sceleratorum discerptus est. Anno ab incarnatione domini M.C.XXV. frater eius regni gubernacula
[margin: ... rex Scottorum ...] suscepit. Melcofus autem nothus Alexandri filius regnum patruo proripere affectavit, eique
duo bella satis acerrima instauravit; sed David qui sensu et potentia divitiisque sub-
limior erat, illum cum fautoribus suis superavit. Anno ab incarnatione domini M.C.XXX. dum Da-
vid rex in curia Henrici regis caute iudicium indagaret, et de reatu perfidie quam
Goisfredus de Clintonia ut dicunt contra regem agitaverat diligenter discuteret;
Aragois comes Morafie cum Melcolfo et quinque milibus armatorum Scotiam intravit, totam-
que regionem sibi subigere studuit. Porro Eduardus Siuuardi filius qui sub Eduardo rege
tribunus Merciorum fuit, princeps militie et consobrinus David regis exercitum aggrega-
vit, et hostili repente exercitui obviavit. Tandem facta congressione Aragois consulem
occidit, eiusque turmas prostravit, cepit atque fugavit. Deinde cum cohortibus suis iam cum
prosperitate elatis fugientes avide insecutus est, et Morafiam defensore dominoque vacantem in-
gressus est, totiusque regionis spaciose ducatum deo auxiliante nactus est. Sic David
aucta potestate super antecessores suos exaltatus est, studioque eius religiosis et eruditis
personis regio Scottorum decorata est. En causa Scottorum qui ab antiquis temporibus adheserunt
catholice fidei, et Christiane gravitatis servierunt simplicitati, inceptam epanalempsim
aliquantulum protelavi. Sed nunc ad propositum iterum opus denuo regredi. Plerique Norman-
norum qui divitiis labore aliorum questis in Anglia ditati nimis intumuerunt, ardentis
oris cupiditatis et superbie molesta inquietudine admodum stimulati sunt. Invidebant
quippe et dolebant, quod Guillelmus Rufus audacia et probitate precipue vigeret, nullumque
timens subiectis omnibus rigide imperaret. Arrogantes ergo conglobati sunt, et in regem
nefariam conspirationem fecerunt, fideique immemores quam domino suo promiserunt, in facinus
proditionis turpiter prolapsi sunt. Robertus Rogerii de Molbraio filius potentia divitiisque

admodū pollebat audacia & militari feritate suꝑbꝰ pares despiciebat. & superiori
b; optemperare uana uentositate turgidus indignū autumabat. Erat enī cor
pe magnꝰ. fortis. niger & hispidus. audax & dolosus. uultu tristis ac seuerus. plꝰ
meditari q̃m loqui studebat. & uix in confabulatione ridebat. Hic nimirū. cc.
lxxx. uillas in anglia possidebat: q̃s Guillelmꝰ rex magnꝰ Goisfredo constantini
ensi epō dederat. Prefatꝰ enī presul nobilitate cluebat. magisq; ꝑitia militari q̃m
clericali uigebat. ideoq; loricatos milites ad bellandū q̃m reuestitos clericos ad psallen
dū magis erudire nouerat. Conflictib; ꝗ contra dacos & anglos sepe interfuit: & ingen
tes subactis hostibꝰ possessiones optinuit. q̃s moriens rotbto nepoti suo comiti nordan
himbror̃ dimisit. Rotbtꝰ autē ut fines suos undiq; dilataret. & ditissimis contubnalibꝰ
affinitate potentiū sibi copulatis robustior ardua temptaret: mathildē generosā uirginē
filiā richerii de aquila uxorē duxit. q̄ neptis erat hugonis cestrensis comitis ex soro
re nomine iudith; Hic itaq; ꝑmo cū complicibꝰ suis ferale consiliū iniit. & manifestam
rebellionē sic inchoauit. Quattuor naues magne quas canardes uocant de noth
uegia in angliam appulse sunt: quibꝰ rotbtꝰ & morellus nepos eiꝰ ac satellites eor̃ occur
rerunt. & pacificis mercatoribꝰ quicq̇d habebant uiolentꝰ abstulerunt. Illi autem
amissis reb; suis ad regem accesserunt: damniq; sui querimoniā lacrimabilitꝰ de
prompserunt. Qui mox imperiose mandauit rotbto. ut mercatoribꝰ ablata restitueret
cunctanter: s; omnino contempta ē huiusmodi iussio. Magnanimꝰ autē rex q̃ntitatem
rerū quas amiserant inquisiuit. & omnia de suo eis erario restituit. Deinde ad curiā
suā rotbtū accersiuit: s; ille uenire noluit. Tunc rex nequitiā uiri ferocis intelligens
exercitū aggregauit. & sup eū ualidā militie uirtutē conduxit. Deniq; ut rex finibꝰ
rotbti appropinquauit: Gislebtꝰ de tonnebrugia miles potens & diues regē seor
sū uocauit. & prius ad pedes eiꝰ corruit: eiq; nimis obstupescenti ait. Obsecro dñe
mi rex ignosce qđ deliqui: & ingens tue saluationis emolumtū insinuabo tibi. amore

Cumq; rex miraretur & hesitaret. & intra se aliquantulū deliberaret: tandē supplican
ti lenitē ignouit. & promissū auidus expectauit. Gislebtꝰ ait. Siste pedē queso.
rex nobilis: & hanc siluā que ante nos ē. ne ingrediaris. Hostes enī illic in armis
parati pstolantur: q te nunc iugulare conantur. Contra te conspirationē fecimus: & mortem
tuā iure iurando machinati sumus. His auditis rex substitit: & prefato barone
indicante q̃s & q̃ fuerint proditores agnouit. Delusis itaq; sicariis q regē occide
molti sunt: armate phalanges pspe loca insidiarū ptransierunt. & munitissimū
castrū qđ babbenburg dr obsederunt. Et q̃m illa munitio inexpugnabilis erat &
inaccessibilis uidebatur: ppter paludes & aquas & alia quedā itinerantibꝰ contraria
quib; ambiebatur. rex nouā munitionē ad defensionē prouincie & coartationem
hostiū construxit. & militib; armis ac uictualibꝰ impleuit. Conscii autē pfidie
& fautores eor̃ de regi uerentes conticuerunt. & metu exangues q̃a conatꝰ suos ni
chil ualere ppendunt. regiis cohortib; inmixti eī seruitiū cuiꝰ exitiū opta
uerant prompte aggressi sunt. Interea dū rex in armis cū agminibꝰ suis ad bellū
prompte constaret. & chiliarchos ac centuriones aliosq; proceres albionis cū subdi
tis sibi plebibꝰ operi noue munitionis indesinenter insistere compelleret: rotbtꝰ de
ppugnaclis suis contrariū sibi opꝰ mestꝰ conspiciebat. & complices suos alta uoce

normannorum compellebat, ac ut iusiurandum depredationis societate conservarent
palam commonebat. Rex autem cum fidelibus suis hec audiens videbat et conscia te-
stes publicam mentis conscios et participes timore et verecundia torquebat.
Rege autem ad sua prospere remeante, et de modo damnique regni cum suis annalis sollerter
tractante: Robertus longe obsidionis tedio nauseatus noctu exilivit, et de castro in cas-
trum migrare volens in manus inimicorum incidit. Captus itaque a satellitibus regis Robertus
finem belli fecit, et fere xxx annis in vinculis vixit, ibique scelerum suorum penas luens consenuit.
Mathildis uero uxor eius que cum eo uix tribus mensibus leta fuerat, quia inter tumultus perturbationis des-
ponsata fuerat, et mox bellicas clades tribus tantum mensibus cum tremore timoris incubue-
rat, maritali consolatione cito caruit, multisque meroribus afflicta diu gemuit.
Vivente eius viro ut dictum est in carcere tenebatur, nec ipsa eo vivente secundum legem Dei alteri nubere
legitime valebat. Tandem permissu Paschalis pape cui res actionis enucleata patuit,
post multos dies Nigellus de Albinneio ipsam uxorem accepit, et pro favore nobilium parentum
eius aliquandiu honorifice tenuit. Verum defuncto Gisleberto de Aquila fratre eius nactus occasio-
nem divortii exquisivit, eique quia consanguinei sui coniux fuerat repudiatur, et
Gundream sororem Hugonis de Gornaco uxorem duxit. Morellus autem domino suo in vinculis indis-
solubiliter iniecto de Anglia mestus aufugit, multasque regiones peragrans pauper et exosus
in exilio consenuit. Exhilaratus itaque de bellicis trophæis rex annosos remuneravit,
factiosos convenit, diversisque modis convictos punivit. Rogerium de Laceio penitus exhere-
datum de Anglia fugavit, et hereditatem eius Hugoni fratri eius qui fideliter iusticie servierat
dedit. Hugonem Scrobesburiensium comitem privata altercatione corripuit, et acceptis ab eo tribus
millibus libris in amicitiam callide recepit. Sic et alios plures ingentem pecunie massam
accipiendo castigavit: et pro nobilium reverentia parentum qui talionem in Normannia re-
compensare possent, vellet nollet, pro inde dissimulavit. Tunc Guillelmum de Auco palam de ne-
quitia convictum fore iussu regis luminibus privavit, et amputatis testiculis eviravit. Hoc ni-
mirum Hugone Cestrensium comite petulanter instigante, cuius sororem habebat, sed congruam fidem
ei non servaverat, quia pellice trinam sobolem de pellice genuerat. Consules et consulares viri
nefande coniurationis gnari inceptores erant, sed prava conspiratione detecta secum plura per-
tractantes erubuerant: et potentissimo eorum confracto ne simile quid paterentur conticuerant.
Porro hec subdolus rex comperit, et consultu sapientum huiusmodi viris pepercit, nec eos ad
iudicium palam provocavit, ne timor in peius augmentaretur, veruntamen in generale faciunt contra
rem publicam lacesserent, et multa multis inde damna, pernicies et luctus publice gignerentur.
Anno ab incarnatione domini M XC IIII: rebellium conatus in Anglia compressus est, et Guil-
lelmi potentis nullo resistente in suo regno pax confirmata est. Verum Normannia incole
ubique terrarum et commotus misere turbata est: et Robertus dux seditionis admodum fomen-
tis per mollitiem suam despicabilis effectus est. Tunc nimia guerra inter Guillelmum Bretoliensem
et Ascelinum Goelli orta est: cuius occasio talis est. Guillelmus frater Goelli invenis miles cuidam
apud Paceium iniuriam mulieri fecit. Unde conquerenti Guillelmus Bretoliensis ut iustitiam
preceptum dedit: de contumacia adolescentis legitimam rectitudinem tenuit. Ascelinus
autem iratus est contra dominum suum: quod publice placitare coegerit fratrem suum. Non multo post ar-
cem de Ibreio ingeniosa fraude illi surripuit, et Roberto duci Normannorum tradidit:
atque ille ingenti pondere argenti dato redemit. Postmodum inter illos pro huiusmodi furto

inmanis simultas furuit. et uterque alteri nocere concupiuit. Mense febr. Ascelinus ricardi de monte forti et familiam philippi regis sibi asciuit. et Guillelmum dominum suum contra se adpugnam uenientem audacter excepit. uicit et comprehendit. et exercitum eius captis quibusdam militibus fugauit. Hac itaque uictoria elatus nimis intumuit. dominumque suum et rogerium de glotis aliosque quos cepit crudeliter cruciauit. Nam prefatos tres in castro breheruallo in carcere strinxit. et multotiens dum nimia hiemps seuiret. in solis camisiis aqua largiter humectatis in fenestra sullimis aule boree uel circio expositos, donec tota uestis circa corpus uinctorum nimio gelu diriguit. Tandem intercurrentibus amicis pax inter eos facta est. ac tali tenore Guillelmum egredi de carcere permiserunt. Isabel filiam suam Goello coniugem dedit. et tria milia librarum cum equis et armis aliisque multis sumptibus erogauit. et arcem de ibreio permisit. His ita compositis Guillelmus liber exiuit. sed pax quam pepigerant parum durauit. Sequenti anno Guillelmus inquietudine stimulatus guerram iterauit. et munitionem in cenobio monachorum quos rogerius de ibreio in honore sancte marie construxerat militibus suis muniuit. Porro Goellus qui arcem tenebat copiam militum conduxit. ad cenobiumque quod tunc spelunca latronum pro dolor effectum fuerat appropinquauit. et estiuis ardoribus circa pentecosten torrentibus acriter impugnauit. ignem iniecit. et edacibus flammis basilicam et edes monachorum cum supellectili sua consumpsit. Tunc Guillelmus aliique et ernaldus popeline filius aliique octo milites capti sunt. quos diu Goellus crudelitate nimia in carcere exposuit. Guillelmus autem britoliensis fugiendo uix euasit. ultionemque de tantis iniuriis summo nisu concupiuit.

Diues erat intrinsecus immo dolore pungebatur. quod homo suus contra se tantum grassabatur. et uires eius per .iii. annos redemptionibus captorum spoliisque pagensium nimis augebantur. Tandem philippo regi francorum .dcc. libras [illegible] et roberto duci normannorum aliisque pluribus ingentem pecuniam promisit. si fideliter sibi adminicularentur. et hostiles copias subigerent. Igitur quadragesimali tempore rex francie et dux normannie breheruallum obsederunt. ibique fere duobus mensibus laborauerunt. Illuc presbiteri cum parochianis suis uexilla tulerunt. et abbates cum hominibus suis coacti conuenerunt. Illuc robertus belesmensis ingeniosissimum artificem adduxit. cuius ingeniosa sagacitas ad capiendam ierusalem christianis profecit. Hic machinas construxit. contra munimentum hostile super rotulas egit. ingentia saxa in oppidum et oppidanos proiecit. bellatores assultus dare docuit. quibus uallum et sepes circumcingentes diruit. et culmina domorum super inhabitantes deiecit. tantisque calamitatibus aduersarios ad deditionem coegit. Vetus odium inter robertum et Goellum diu pro antiquis reatibus inoleuerat. ideoque robertus tunc tempus ultionis opportunum uidit. Guillelmum bretoliensem consilio et auxilio plusquam omnes alii pares sui adiuuerat. Goellus autem probus et callidus et predo maligni ecclesiarumque uiolator erat. nobiles et animosos parentes habebat. quorum adminiculis breheruallum in deserta et siluestri regione castrum firmauerat. et magnanimitate subsidiisque tanta pluorum pondera strenue pertulerat. Denique ut tam magnos principes et animosos sibi summopere aduersari perspexit. pacem a domino socerque suo petiit. et gaudentem illinc impetrauit. eique tunc regibus et ducibus diu uexatis arcem de ibreio honorifice reddidit.

Hec inmirum est turris famosa. ingens et munitissima. quam albereda uxor radulfi baiocensis comitis construxit. et hugo baiocensis episcopus frater iohannis rotomagensis archiepiscopi contra duces normannorum multo tempore tenuit. Ferunt quod prefata matrona postquam multo labore et sumptu sepefatam arcem perfecerat. lanfredum architectum cuius ingenium laus super omnes artifices qui tunc in gallia erant transcendebat. qui post constructionem turris de peuerris magister huius operis extiterat. ne simile opus alicubi fabricaret decollari fecerat. Denique ipsa

suo

p eadē arce auito, peempta est q̄a ipsū q̄; ab eadē munitione arcere conatę̄ē. En uolubił
fortuna cotidie rotat̄: & mundi stat̄ uariabilit̄ agitat̄; Insipiens mimis excecat̄: qui
talia uidet assidue nec castigat̄. s; confidit in eo q̄d cito pcipitat̄; Mortal̄ mortalē
in mortē impellit. parīq; cursu seq̄t̄ illū q̄m in exitiū ꝑmisit. meritoq; sibi uel
aliis suffragari posse ꝑh dolor amittit. Pace facta int̄ pugnaces adūsarios multos
gaudentib;. solus robt̄ belesmisis admodū sunt irat̄. q̄a ipse ad consiliū pacis ne im
pediret n̄ fuerat inuitat̄. qm̄ pcipuus psederat ad bellicos apparat̄. ut acrīg &
peruius hostis confunderet̄ supat̄; Rob̄ti eni argutię & uires formidande sup omīs
alios ip̄t ualuerē & insignē sensū militiaq; ꝑdonē mirandis machinationib; ꝑrue
runt. q̄m antea reges & duces in asilo suo ludentē & inimicos multos ūsurais tub
caninantē a cachinnis cohibere neq̄uerē. Denīq; prefat̄ miles ut concordiā int̄
discordes factā cognouit: amicos suos ꝑuī conuocauit. nulliq; fraudē sui cordis
detegens festinant̄ remeauit. ac ad scm̄ serenicū sup robt̄ū geroianū ex improuiso
conuolauit. Municipes aut̄ robt̄ū in expeditione generali cū duce putantes ꝑ
erant: & sparsim p agros secum plibitu suo discurrebant. Quūq; uafer insidiator
cū copiis suis repente irrueret. & oppidū ingredi castellanosq; sibi subire satā
geret: geroianus nutu dī hostilē impetū preuenit. & munitionē cū suis celerit̄
intrauit. & belesmisis qd̄ uelle suū de capiendo castro frustratū ē doluit. Deinde
ad ꝑdandū sese conuertit. unū militē occidit: & plurima dāna fecit. Sic nequa ei
& fraus detecta est: & exinde manifesta guerra inchoata ē. Geroian̄ aut̄ gonfre
dū de madenia & guillelmū de sulleio aliosq; plurimos auxiliatores habuit. to
tamq; circa alencionē p. iii. miliar̄ p uinciā deuastauit. Henric̄ guillelmi magni
castellū
regis anglorū fili danfrontē possidebat. & sup robt̄ū cui ꝑstatū abstulerat: immo
sup frēs suos regē & ducē guerrā faciebat. a q̄b; exorris de cespite patrio expulsus
In initio m̄sis iulii robt̄ geroian̄ cū familia henrici aliisq; cōmanipu ꝑ fuerat
larib; suis expeditionē fecit. & ingenti preda direpta belesmisis hostes cū copiis
suis insectari cepit. Quūq; geroian̄ auxiliarios suos ad sua ꝑpanter conduceret. &
alacrit̄ confabulando cū notis & amicis longius iret: subito rumor ortē ē. qd̄ occi
omīs
sus eēt. Mox dolor ingens ꝑculit. & t̄ribilis clamor in castro ꝑsonuit. Castrenses
expalluerē: & omnē consiliū ac uirile robur amiserē; Pagan̄ itaq; de mondublel
& roto de monte forti aliiq; muniones castri defecerē: ac ut belesmisi fauerent
suciu quidā ferunt: nemine cogente castrū sine defensore deseruerē; Radegun
dis aut̄ uxor tam diris ꝑculsa rumorib; expalluit. & in castro certitudinē rei cū suis ꝑstolari de
creuit. s; sola mulier contra ꝑcaces uiros qd̄ sibi bonū uidebatur defendē n̄ potuit. Porro illis
de castro egredientib;. & impudentē uociferantib;. r. belesmisis comperta huiusmodi re statim affu
it. munitionē ꝑpugnatore uacuā repperit. facile intrauit. penitq; spoliauit. flāmisq; reliq̄ cremā
mauit. Ingressi castrū lebetes sup ignes feruentes inuenerē carnib; plenas: & mensas mappulis
scī
coopertas. & escas cū pane sup appositas. Sagiensesq; monachi brachiū senerici de ecclā uile
et
runt: & in scī martini cenobiū reuerent̄ transtulerē; Nam reliq̄ pars corporis in castello
teoderici sup matrnā fluuiū seruat̄: & a gallis celebri deuotione uenerant̄ excoliturq;
Denīq; Geroianus ab amicis tec̄ rediret. & de dāno inimicis uerū inferendo frustra
meditaret̄. quia nulla potentia mortaliū longa ē: adūsis rumorib; ꝑceptis ex insperato

confracti s. Sic nobilis miles patrimonio exheredatus est: et extraneorum hospitia cum rerum penuria coactus est.

Eodem anno radegundis uxor eius proba et femina honesta defuncta est: quam paulo post Guillelmus
infans filius eius moriendo secutus est. quem Robertus belesmensis obsidem habuerat. et pro malis totius depo
lio ueneficio ueneno extinxerat. Geroianus itaque tot infortuniis laesus ad amicos
confugit. auxilium petiit. solatioque parentum et amicorum corroboratus spe ad meliora
erexit. Deinde castellum sequenti anno super montem acutum firmauit: acerrimamque ultionem
contra belesmensem exercuit. At ille nimis furens adducto concurrit. multis questibus
ac promissis excitauit. atque ad obsidendum montem acutum cum exercitu normanniae adduxit.
Tunc Gaufridus madeniensis aliique optimates cenomannorum ducem conuenerunt. eique pro
Geroiano cognato scilicet suo blande supplicauerunt. ac quoniam patruus quia filgabitur erat ad ruinam
impetrauerunt. ut castrum quod nuper constructum fuerat diruerent. eique tota hereditas
eius cum pace restitueretur. Quod et ita factum est. Sicut post nimiam tempestatem serenitas re
dit. hominesque laetificat: sic diuina iusticia reos plerumque uerberat. et clemens bonitas
afflictos mitigat et penitentes iustificat. purgatosque pie remunerat. Geroianus itaque multis
calamitatibus eruditus deo gratias egit: cuius ope post multos agones pristinum honorem recupa
rauit. et fere xxx annis postmodum inter laeta uel tristia uitae cursum peregit. Feliciam uero Gaturne
rii de conerata filiam coniugem accepit: quae tres filios totidemque filias peperit. Guillelmum
scilicet et robertum ac mathiam. agatham. damatam et auelinam. Belesmensis munio nouum
castellum totis nisibus destruere studuit. et pagenses de omni potestate sua et uicinitate
ad angariam ceptae delectionis compulit. Et quia homines sancti ebrulfi ad dissipationem
castri non affuerunt. quia ditioni eius subdi minime debuerunt. uehementer contra monachos in
tumuit. et plurimum annum ingentia damna eis intulit. Homines sancti patris ebrulfi ad suorum
opera castrorum uiolenter cogebat. diffugientium uero predas diripiebat: et ipsum cenobium se destructu
rum crudeliter minabatur. nisi omnino sibi ut domino moribus manciparentur. Denique in tantum creuit
eius uesania: ut pene omnes ecclesiasticae possessiones in uicinio eius depopularentur insolentia. Unde
monachi claustrales graui arctati sunt penuria. et rogerius abbas compulsus est Guillelmi
regis subsidium deposcere in anglia. ad usus egenorum quibus tirannica depopulatio alimenta sustu
lerat necessaria. Aliis quoque dei famulis quos sub eo ut in eius uicinio crudeliter imminebat. eosque
pluribus damnis et afflictionibus absque misericordia sepe contristabat. Hoc sagienses et troarnenses.
hoc etiam attestantur cenomannenses: qui per seruitiam et iniustas exactiones frequenter ita tristi
tiaque expalluere lugentes. Sagiensque episcopium robertus contra ius et fas comprimebat.
et Guillelmo belesmensi auo eius a ricardo duce datum asserebat: et multas oppressionibus ac decimis
multis ecclesiasticas possessiones ualde aggrauabat. Unde uenerandus serlo episcopus eum excommuni
cauit. et pontificali rigore totam terram eius interdixit: ne diuinum ibidem officium celebraretur nec mor
tuorum corpora humarentur. Robertus autem qui pelliticia iure talauaci uocabatur. indurato ut pharao
pontificalibus plagis siue unguentis non emolliebatur. sed ad omne nefas cotidie detestabiliter augmentabatur.
1 Ipse sicut ismahel contra omnes uicinos manu armatas atrociter erigebat: monachos et clericos
et inerme uulgus seua tirannide terebat. et damnis contumeliisque frequenter illatis miserabiliter
affligebat. Temporibus illis principalis censura super illum preualere nequibat quae sceleris potentiam
nimium extollebat. et malorum immanitas morum intolerabilem familiaribus amicis et clientibus
faciebat. Homines priuatione oculorum et amputatione pedum manuumue deformare paruipendebat. sed inauditorum commentatione suppliciorum in torquendis miseris more sicuti

hilaris tripudiabat. Quos in carcere pro reatu aliquo stringebat. nerone seu decio uel dioclic
iano seuior inexcogitabiliter cruciabat. et inde iocos cum parasitis suis et cachinnos iac
tabundus exercebat. Tormentorum que uinctis inferebat delectatione gloriabatur. homi
numque detractione pro penarum immanitate crudeliter letabatur. magisque affectabat supplicia mi
seris inferre. quam per redemptionem captiuorum pecunias augere. Plerique de uinculis eius nutu di
uino deo miserante euaserunt. suasque per modum iniurias fortiter ulti sunt. per quos si humana ra
tione ex clementia tactus noluisset. ingentem censum et honorifica pene seruitia potuisset.
Terribilis multis multos metuebat. et quia plures conscientia mordaci stimulante suspec
tos habebat. nocte dieque meticulosus in erumnis quamque laborabat. sibique uix aliquem fidum
credebat. Miles quidem magnus erat in armis et acerrimus. ingenio et eloquentia cum fortitudine
pollebat. sed nimio tumore et crudelitate omnia polluebat. scelerumque nefaria congerie
dona sibi diuinitus prestita obscurabat. Ob insolentiam et cupiditatem plurima contra col
limitaneos prelia cepit. sed sepe uictus cum damno et dedecore aufugit. Hoc bene nouerunt
corbonienses et cenomannenses. normanni affines proximique contribules. qui tiranno
fugiente facti sunt uictores. Hoc feliciter experti sunt Goisfredus moritonie comes et rotro
filius eius. heliasque cenomannensium aliique affines. quibus ipse semper infestus detrimenta moliebatur.
sed iudicante deo duriora iure patiebatur. Triginta .iiii. castella munitissima posside
bat. multisque milibus hominum dominatu preminebat. hugo tamen de nonanto pauper oppidanus
ei multis annis ei restitit. et ingentia damna minasque frequenter intulit.
Agnetem filiam Guidonis pontiui comitis uxorem habuit. que Guillelmum talauatium totius
honoris eius heredem peperit. Seuus maritus generosam coniugem non ut decuit pro dilecta sobole
honorauit. immo multis eam afflictionibus intolerabilem inmeritam contristauit. quam etiam
multo tempore in arce belesmensi uelut latronem custodie mancipauit. Tandem auxilio
dulitraque fidelis cubicularii erepta de carcere clanculo exiuit. et ad hadalam carnoten
sem comitissam confugit. et inde nunquam ad tirannum reditum in posterum se egessit.
Huius conatibus et tergiuersationibus prefati lanionis neustria sepe turbata est. et cenomanni
ca regio uicinaeque circumiacentes prediis accedibus incendiisque feraliter profligata est. et precipue
et cenobia super illo ad dominum sabaoth clamauerunt. in quorum terris castella uiolenter constructa
sunt. et possessiones sanctorum temeraria inuasione eius diminute uel spoliate sunt. Uticenses
enim monachi pro multa damna et labores tolerauerunt quam uerram eius ferre non potuerunt. unde coacti dicam
pro terra terram suam que baccalli amat consuetudinibus libera fuerat fecerunt. et .lx. libras ceno
mannensium de censu pro recensu suo roberto dederunt. ne monasterium et colonos eius ulterius uexa
ret. et in pace dei cultores legali teulebia compudiare sineret. Alii quoque monachi et iner
mes clerici simili pretio se redemerunt. clanculque magnis sumptibus frendentem tirannum
sibi placuerunt. quia tunc ingentem sententiam eius reges seu duces per papali censura cor
rigere ad decus ecclesiarum nequiuerunt. In diebus illis antiqui optimates qui sub roberto duce et
filio eius Guillelmo rege militauerunt. humane conditionis more hominem exierunt. Roge
rius de monte gomerici apud scrobesburiam pro monachile scema deuote suscepto. et in basi
lica sancti petri apostoli quod extra urbem inter duo flumina meolam et sabrinam conditum est. tribus diebus
in colloquiis diuinis et oratione inter seruos dei permansit. Tandem .vi. kalendas augusti mortuus
est. et in basilica sancti petri sepultus est. Post quem hugo de monte gomerici filius eius comes in an
glia factus est. et roberto debilissimo totum honorem eius in normannia nactus est. Porro rogerius

pictauinus et arnulfus philippus et ebrardus de paterna hereditate nichil habuerunt. Quia duo priores ut dictum est. robertus et hugo citra mare et ultra totum patris ius optinuerunt. Rogerius enim et arnulfus. qui militie probitatisque titulis inter contubernales ualuerunt. consilio patris sui atque procuratione generosas coniuges acceperunt. et ambo comites potentia diuitiisque pollentes aliquandiu floruerunt. sed ante mortem pro perfidia sua honores adeptos perdiderunt. Philippus enim cum roberto duce peregre profectus est. et antiochie mortuus est. Ebrardus uero qui de ... de laude comitissa natus est. in capella henrici regis clericali officio inter mediocres functus est.

Philippus autem ... litterarum studio ... pueritia lab... uite cursum ... gerit uaria

Rogerius quoque de bellomonte sapiens et modestus heros qui dominis suis ducibus normannie fidelis semper extitit. in cenobio pratellensi post emerite militie tempus colla monachatui submisit. Illud enim unfridus de uetulis pater eius in proprio fundo fundauerat. et ipse post patris obitum multis possessionibus et ornamentis ditauerat. Ibi robertus de bellomonte filius unfredi germanus rogerii de claritate occidit tumulatus quiescit. et ipse rogerius iam senex fere eis per aliquot annos conuersionis sue bono fine quieuit. filios uero suos robertum et henricum honoris sui sensatos heredes dereliquit. quos in hoc seculo gratia dei multum sullimauit. Amicicia siquidem et familiaritate regum comitumque potentum illustrati sunt. Generosis et fecundis coniugibus et insigni prole utrique sexus multisque diuitiis cum honoribus ditati sunt. Robertus enim comitatum de mellento in pago uilcassino hereditario iure post hugonem adeline matris sue fratrem possedit. et in anglia comitatum legrecestre cum aliis pluribus ex gratia henrici regis dono feliciter optinuit. Henricus autem frater eius strenuitate sua et legalitate comitatum de Guaruuico promeruit. et elegantem margaritam Goisfredi moritonie comitis filiam coniugem accepit. cuius religionis et honestatis fama celebris habetur. et longe lateque in uicinis regionibus inter precipuas mulieres diuulgatur. Hec marito suo rogerium et robertum de nouo burgo peperit. quorum sullimitas in anglia et neustria tempore henrici regis perspicue fulsit. Prefati consules pratellense monasterium iure dilexerunt. et multis opibus locupletatum honorauerunt. quod antecessores eorum in optimo loco prope portum mari et pontem aldemari uel rapide pontum risela peritu construxerunt. Ibi monachi ad laudem et cultum omnipotentis dei diuinitus conuocati sunt. et a religiosis ac sapientibus pedagogis regulari disciplina pie instituti sunt. Primi abbatis pratellensis gesta qualiter quantumque fuerit. epitaphium quod in claustro super tumulum eius intuetur ad hostium basilice in australi climate sic intuentibus ostendit.

Ecce sub hac tumba requiescit sine felle columba. Abbas anfridus uir probus atque pius. Peruigil implebat quod lex diuina iubebat. Eius consilium que fuit et studium. Debilibus. dubiis. cecis. claudis. peregrinis. Tectum. pes. oculus. consilium. baculus. Triginta phebus dum decidit iste diebus. Mortuerat pisces. cum deo sitque quies.

Ricardus autem de crunnelt modno tempore idem monasterium rexit. quem robertus tum balemcensis ad monachatum baiocis in ecclesia sancti uigoris susceperat. Uerum odone presule qui noui cenobii fundator erat in carcere Guillelmi regis gemente. et roberto sophista ad montem sancti michahelis de periculo maris unde cenobita erat repetente. scilicet post in latias partes ut supra retuli migrante. noua constructio et imperfecta celeriter dissipata est. et concio fidelium que illuc confluxerat de diuersis locis rectore carens cito dispersa est. Ricardus itaque ... exilii diuinis in litteris eruditissimus fuit. et in contracta deuastatione ... regit religiosos sophistas quesiuit. in quorum contubernio dogmatibus alumnis inherens reuerentie habitum.

Ea nempe tempestate in normannia florebant anselmus beccensis. Gerbertus fontanellensis. Guntardus Gemeticensis. aliique plures in templo dei lucentes lucerne. a quibus insignia illustratis salubris hauriebat ubertate doctrine. Defuncto autem Goisfredo abbate ricardus ad re...

precellentis abbatie [illegible] est quod roberti [illegible] et henrici regis tempore fere xx iiii annis
tenuit tunc [illegible] litteris diuinis et secularibus apprime studuit. multa dei paratoque
uestigia patris pstellens ab adolescentia cucurrit famelicisque pueris enigmatica
pane in domo domini [illegible] tegmine manus tendentibus alacriter et uberiter distribu
it. corporalibus quoque et uirtutibus ut mandentur una [illegible] Commentarium super genesim
baiocensi
mauricio sancti laudomari eruditissimo abbati edidit. et aliud domino adelelmo
eruditissimo [illegible] conscripsit. flauiacensi quidem monacho qui cum fiscannensibus
sancte trinitati reuerenter militans consenuit. Egregio cluniacensium abbati poncio exi
miam explanationem super parabolas salomonis contexuit. aliisque ueneribilibus personis
ecclesiasten et cantica canticorum ac deuteronomium luculenter exposuit. multosque tractatus
super obscura prophetarum problemata allegorice seu tropologice disseruit.

Nicholaus leuita et abbas sancti presulis audoeni ricardi ducis normannorum
filius fuit multaque benignitate et caritate aliisque uirtutibus floruit. et in ecclesia dei usque
ad quartum annum post mortem Guillelmi regis consobrini sui specialiter effulsit. Hic compellente
roberto duce patruo suo puer monachus in cenobio fiscannensis sub iohanne abbate factus est. sed
post aliquot annos a Guillelmo duce ad prefate regimen abbatie in adolescentia assumptus
est. In regimine uero posito subiectis interiorique magis prodesse quam preesse studuit.
et postquam adorato in ierusalem sepulchro domini remeauit. quinquagesimo sexto regiminis
sui anno. iiii kalendas martii obiit. et in ecclesia sancti petri apostoli quam ipse a fundamentis cepit.
ante altare sancte dei genitricis marie sepultus est nichil in resurrectione expectat. Super
ipsum structura de lignis pulchre depictis condita nitescit. cui in culmine mau
ricius cenobita huiusmodi epitaphium litteris aureis eleganter inseruit. Hic amor et
pietas monachorum. flos et honestas. Deponens artus dux iuuit nicholaus. Rexit in more gre
gem quam ternis condidit edem. Hec lux occubuit. dum pisces phebus adiuit. Helgotus cado
mensis prior eruditione et uirtutum exercitio pollens uenerabili nicholao subrogatus est. et gu
bernaculo abbatie sancti audoeni fere xx annis potitus est. cuius tempore conuentus eiusdem ecclesie nume
ro et religione laudabiliter auctus est. Tunc Gislebertus quidam laicus de ierusalem rotomagum uenit.
et a prefato patre ad monachatum susceptus ecclesie sue dignitatem profecit. Opus enim basilice quod iamdiu
diu pro admiranda magnitudine intermissum fuerat assumpsit. ibique pecuniam alberade grosse
domine sue que [illegible] dei moriens thesaurum ei suum commendauerat largiter distraxit. et inde aliorum
que fidelium subsidiis adiutus insigne opus perficere sategit. Helgotus autem abbas xii kalendas decembris de
functo et ante altare sancti stephani prothomartiris sepultus quod in uestibulo in aquilonali plaga est.
Guillelmus calotensis eidem ecclesie a puericia monachus in ordine regiminis per annos fere xiiii
in
subsecutus est. Ipsius quidem tempore basilica ingens olim a nicholao cepta [illegible] annis lx consum
mata est. et a Goisfredo archiepiscopo cum aliis pluribus prelatis et subditis xvi kalendas nouembris
eodem anno Guillelmus abbas obiit. et ragemfredus eidem monachus ecclesie regimen [illegible] dedicata est.
[illegible] suscepit. cuius tempore claustrum cum aliis monachorum officinis consummatum specialiter emicuit.
[illegible] fulbertus archidiaconus et decanus rotomagensis egrotauit. et monachile scema deuotus
suscepit. Defunctus autem in claustro sancti audoeni ante capitulum tumulatus est. et albo lapide de
center coopertus. Titulus uero qui fuerit illic ita insculptus ostendit. Gloria metropolis. cleri decus et diade
ma. Morte tua fulberte ruit ruit illa profunda. fontis ingeniis sapientia lingua diserta.
[illegible] metropolitani fuit archidiaconus [illegible] Gemme [illegible] premio [illegible] Quarta dies erat aut dicte [illegible]
[illegible]

Virgine de sacra xpi cum tanta columna. Accidit ecclesie nulli pietate secundo.

Felici patrum decessione in xpo migrantium. pius in terris moeret amor filiorum. qui quamvis eos regnum indubitanter spe ascendere supernum. affectuose tamen absentiam plangit eorum metuens nimiam desolationem hic exulantium. Verum divina pietas ecclesiam suam crebro visitat. et invisibili tactu dulcedinis sue consolatur ne inedia deficiat. cotidieque missis ad eam fortibus agonithetis adlucta corroborat. Hinc ait propheta; Pro patribus tuis nati sunt tibi filii. Apostolis enim astra transvolantibus apostolici doctores successerunt. qui verbis et operibus matris tecta stantes fulserunt. deoque suorum fructus laborum hucusque acceptabiles offerunt. Ecce abundante iniquitate in mundo uberius crescit fidelium in religione devotio. et multiplicata seges in agro surgit dominico.

I In saltibus et campestribus passim construuntur cenobia. novisque ritibus variisque scematibus trabeata peragrant orbem cucullatorum examina; Albedine in habitu suo precipue utuntur. qua singulares ab aliis notabilesque videantur. Nigredo in plerisque locis locis sacre scripture humilitatem designat. quam ideo colorem religiosorum fervor hactenus gratanter gestat. Nunc autem nigredinem qua principes patres tam regulares clerici in capis quam monachi in cucullis ob humilitatis speciem usi sunt. moderni tanquam ob maioris iusticie ostentationem abiciunt. insolitam quoque pannorum sectione suorum ab aliis discrepare appetunt. Voluntaria paupertas mundique contemptus ut opinor in plerisque fervet. et vera religio. sed plures eis hypocrite seductoresque simulatores permiscentur ut lolium tritico. Paganus carnotensis canonicus cognomento bolotinus pulchrum carmen adonico metro nuper edidit. in quo palliatas horum hypocrisis superstitiones subtiliter et copiose propalavit. Ego autem in presenti chronographia nunc intentor palam enucleare. unde et a quibus antiqui status mutatio nuper cepit pullulare. quod posteris lectoribus hoc autumo gratum fore.

In burgundia locus est qui dicitur molismus. unde rainardus ait lingonensis episcopus. Et frater eius baptisimus quibus est in amore molismi. Ibi tempore philippi regis francorum venerabilis robertus abbas cenobium condidit. et inspirante gratia spiritus sancti discipulos magne religionis aggregavit. studioque virtutum in sancta paupertate iuxta usum aliorum cenobiorum comiter instruxit. Post aliquot annos sancti benedicti regulam diligenter perscrutatus est. aliorumque sanctorum documentis patrum perspectis convocans fratres sic affatus est. Nos fratres karissimi secundum normam sancti patris benedicti professionem fecimus. sed ut mihi videtur non eam ex integro tenemus. Nota

Multa que ibi non precipiuntur observamus. et de mandatis eiusdem plura negligenter intermittimus. Manibus nostris non laboramus. ut sanctos patres fecisse legimus. Si mihi non creditis o amici. legite gesta sanctorum antonii. macharii. pachomii. et ante omnes alios doctoris gentium pauli apostoli. Abundanter victum et vestitum ex decimis et oblationibus ecclesiarum habemus. et ea que competunt presbiteris ingenio seu violentia subtrahimus. Sic nimirum sanguine hominum vescimur. et peccatis participamus. Laudo igitur ut omnino regulam sancti benedicti teneamus. caventes ne ad dexteram vel ad sinistram ab ea deviemus. Victum et vestitum labore manuum nostrarum vendicemus. a femoralibus et staminiis pelliciisque secundum regulam abstineamus. Decimas et oblationes clericis qui diocesi famulantur relinquamus. et sic per vestigia patrum post xpm currere ferventer insudemus. Huiusmodi dictis monachorum conventus non adquievit. immo predecessorum quorum vita evidentibus miraculis insignita manifeste refulsit. exempla et instituta venerabilium vestigiis trita virorum immoderatis novitatibus obiecit. Viam inquiunt vite qua sancti patres olim in gallia religiose

[...] quorum sanctitatem deo placitam in uita et post humationem prodigia contestata sunt: iuxta
ritum et traditiones eorum iam diu obseruauimus. et usque ad mortem toto conatu conser-
uare proposuimus. De hoc quod redarguimur a te pater uenerande quia exorbitauimus a rigore mona-
chilis regule. nec aspero gradimur egiptiorum patrum tramite qui in thebaida et scithi-
tiaque commorabantur inter barbaros antiquo tempore. necessariam rationem subtili con-
siderata examinatione. Huius doctor iure cogito fideles omnia pati pacis tempore
Nō en̄ que sancti martires compulsi in persecutionibus paganorum tolerarunt. quoniam nec ipsi ea-
dem ante pressuram impiorum ultro perpessi sunt: que necessitate per modum cogente pro
fide certantes sustinuerunt. Hoc nimirum dominus petro manifeste declarauit dicens. Cum
esses iunior cingebas te: et ambulabas ubi uolebas. Cum autem senueris: extendes ma-
nus tuas et alius te cinget et ducet quo tu non uis. Secundum precepta diuine legis prudenter
intuere. quam discrete in uia dei debeas te illos dirigere. qui sponte sua conuersi
a mundana prauitate sub tuo magistratu emendatiorem uitam uolunt arripere.
Qua ratione potes approbare ut illos qui ultro uolunt suum nequam esse in bonum mu-
tare. ad latebras pauli uel antonii uiolenter debeas effugare? Illi quippe parentum
etiam suorum amore de paternis laribus ne occiderentur fugere. Prouidus archiater
egrotum fouet temperato medicamine. ne si nimis importune medicationis uexat
infirmum cruciamine. quem curandum susceperat uideatur extinguere. Nullus pru-
dens inualido inferre onus importabile. ne lassus portitor uel oppressus sarcina
pereat innitatur. Hic palam monachis repugnantibus dixit abbas robertus. Imitabilem
egiptiorum patrum uitam ad informationem boni commemoro. sed inde nulla uobis
uiolenta imponitur exactio. immo salubris proponitur persuasio. Uerum ad tenendam
per omnia sancti benedicti regulam uos inuito: quam in pluribus preuaricari secundum id quod
professi estis uos ueraciter agnosco. Unde superni iudicis animaduersionem pertimesco. ne
in nos deseuiat pro reatu transgressionis in tremendo iudicio. Ad hec monachi
responderunt. Beatus pater benedictus ut nobis omnibus euidenter patescit. beatum maurum
monasterii sui priorem quem a puericia nutrierat in galliam misit: et librum regule quam ipse
uir dei propria manu conscripsit. et libram panis et eminam quoque uini pensum francis destinauit.
Hic a teodeberto rege susceptus usque ad obitum suum in gallia permansit. atque floro regis
consiliario adiuuante cenobium construxit. ibique centum quadraginta monachos in loco qui
glannifolium dicitur regulariter instruxit. Discretus autem pater maurus non mores egiptiorum quos nimio
solis ardore nigris estuantibus imitatus est. sed ritus gallorum qui sepe brumali gelu in occiden-
te contremiscunt pie intuitus est. sicut a spirituali magistro salubriter edoctus est. Dicit enim sanctus
benedictus. Uestimenta fratribus secundum locorum qualitatem ubi habitant. uel aerum temperiem dentur.
quia in frigidis regionibus amplius. in calidis uero minus indigetur. Hec ergo consideratio penes abba-
tem est. Sic etiam de cibo et potu et omni conuersatione humana prouide temperat ac dispo-
nit. ut omnia mensurate fiant propter pusillanimes. ut absque murmurationibus sint.
Abbatem quoque summopere admonet. ut omnium inbecillitatem consideret. Fratribus infirmis aut
delicatis talem operam uel artem iubet iniungi. ut nec ociosi sint: nec uiolentia
laboris opprimantur ut effugentur. Paulus et antonius aliique plures qui primitus heremum ex-
petierunt. et in arduis desertis locis monasteria sibi construxerunt. timore pa-
ganorum ut supradictum est illuc compulsi artam nimis uitam elegerunt. et cooperante

gratia Dei necessitatem in voluntatem transmutaverunt. Deinde laudabili eorum exemplo admodum crevit renuntiantium saeculo numerus, et pro diversitatibus locorum atque moribus hominum varius in cultu institutionibus. Sed in una fide ut dicit Gregorius papa: nil officit sanctae ecclesiae consuetudo diversa. Magna pars hominum in calidis regionibus caret femoralibus, tunicisque fruuntur ut mulieres laxis et talaribus. Quorum consuetudinem non abhorrent, sed amplectuntur inde propagati, ibique consistentes monachorum cunei. Atqui omnis populi bracis utuntur in occiduo climate, nec eis tantum pro frigore quantum pro dedecore noverunt carere. Quibus pro causis idem mos est in nostro ordine, nec illum quia utilis et honestus est volumus relinquere. Sic de omnibus aliis rationabiles causas nobis tradiderunt eruditi doctores qui nos in sacro scemate praecesserunt. In Italia et Palestina et aliis regionibus quibusdam satis abundant olivae, cujus fructu ditati ad diversos esus condiendos non indigent sagimine, quod nobis hic clementer concessum est carentibus olei pinguedine. Quod vero manibus nostris cotidie non laboramus, plurimorum dure stimulamur redargutionibus. Sed sincerum in divino cultu laborem audacter obicimus, quem ab autenticis magistris diutina divinae legis observantia probatis olim didicimus. Dagobertus rex et Teodericus atque Carolus magnus imperator aliique reges et augusta cenobia devote condiderunt, et de suis redditibus victum et vestitum servorum Dei libenter erogaverunt, multitudinemque clientum ad exteriora ministeria plenarie explenda subegerunt, monachosque lectionibus et sacris orationibus pro cunctis benefactoribus suis et caelestibus misteriis intentos esse constituerunt. Exinde a principio institutione et diutina consuetudine usitatum est in Gallia, ut rustici ruralia sicut decet, pagani opera, et servi servilia passim exerceant ministeria. Monachi autem qui sponte relictis hujus mundi vanitatibus regi regum militant, claustralibus septis ut filiae regis quiete insideant, archana sacrae lectionis legendo perscrutentur, et inde semper meditantes taciturnitati delectabiliter insistant, a pravis et otiosis sermonibus os suum cohibeant, davidicos hymnos aliasque misticas modulationes nocte dieque creatori concinant, aliaque mundis et idoneis actibus cotidie agendis prout ratio exegerit secundum praecepta majorum intendant. Hoc in occidente monachi hactenus operari solent, ad studia eorum hodierno die esse debere omnis procul dubio noverunt et perhibent. Absit ut rustica torpescant otio, satietatique lascivientes cachinnis et inani vacent ludicro. Quorum germana sors labori dedita est assiduo, egregii vero milites et arguti philosophi ac dicaces scolastici si renuntiant saeculo, cogantur servilibus et incongruis more villanorum mancipiorum studiis seu laboribus occupari pro victu proprio? Decimae fidelium vel oblationes generali auctoritate conceduntur clericis et aliis ministris, sicut Paulus apostolus ad Corinthios: Qui in sacrario operantur, quae de sacrario sunt edunt; qui altari deserviunt, cum altari participantur. Ita et dominus ordinavit his qui evangelium annuntiant de evangelio vivere. Nos autem et ordine et officio clerici sumus, et clericale servitium summo pontifici qui penetravit caelos offerimus, ut sortem supernae hereditatis ipso adjuvante optineamus. Ecclesiastica igitur beneficia jure possidemus, et communi sanctione semper tenere decernimus. Hoc reverende pater scitati vestrae indubitanter notum sit, quae a patribus in cenobiis qui religiose vixere servanda didicimus, ac ut heredes ordinis et possessionis habemus. Quamdiu Cluniacenses vel Turonenses aliique regulares viri ea tenent, fuerunt non contemnimus, nec ut temerarii novitatum adinventores a fratribus nostris longe lateque condempnari volumus. Haec et plura his similia monachis constanter dicentibus, abbas in sua satis pertinax sententia recessit ab eis cum XII sibi assentientibus.

Nota bene

diuq; locū quesierunt idoneū sibi suisq; sodalib; qui sc̄i decreuerant regulā benedic
ti sicut iudei legem moysi ad litteram seruare penit̄. Tandē odo fili' henrici bur
gundie dux illis compassus ē. & prediū in loco q̄ cistercius dr̄ in ep̄atu cabilonensi
largit' ē. Ibi robt' abbas cū electis frib' aliq̄ndiu habitauit in heremo nimie dis
trictionis & religionis cenobiū construere cepit. deoq; donante in breui plerosq; sc̄i
tatis emulatores habuit. Cūq; molismenses cenobite p aliq̄d temp' pastore carerent.
utroq; dimissis fratrib; famoso discedente despicabiliores erga uicinos & notos fie
rent: urbanū papā supplices adierunt. eiq; prius enodata serie rerū q̄s supra re
tuli consiliū & auxiliū ab eo postulauer̄. Ille u° paterno affectu utrisq; consuluit.
Abbati enī ap̄lica iussio auctoritate ut pri' monastiū repeteret. & ne laberetur regulariter
regeret: ac in alio q̄d p̄mo diū cepit q̄mlibet de suis idoneū substitueret. Deinde
firma decreuit sanctione. ut in p̄mis q̄sq; q̄m uellet institutionē iuxte arriperet.
ipsamq; omī uita sua irrefragabilit̄ teneret. Sic mirurū sollers papa utile
sup hoc decretū promulgauit dicens. Summope cauendū ē. ne horridū scisma in
domo dī nutriat̄. multorū q̄ ad detrimta scaturiat atq; grassetur. & rursus ne
bonū culpabilit̄ prefocet q̄d diuinit' ad salutē animarū inspirat̄. Salubriter
g° paterno more prudentū. & ap̄lica auctoritate iubemus: ut molismenses q̄ generales
monachorū rit' eligunt immobiliter illos custodiant. ne aūt relicta sede sua cistercien
ses ad alios rit' andeant. cistercienses u° q̄ sc̄i benedicti regulā p omnia serua
turos iactitant. deinceps relicta inde q̄ spontaneo despectu nō desint numq̄ rede
ant. Stabilitas q̄ppe in congregatione & morū bono perseuerantia semp attollenda
& firmit̄ tenenda ē. q̄ oblatori ā cauda hostie in sacrificio exigit̄. acceptabilē. & hoib;
q̄ uiso scitaos exemplo adiutoriū apice puocant cōmode gratiā ē. Robertus itaq; robtus
abbas molismū repedauit. ibiq; laudabilit̄ usq; ad finē uite sue deo militauit. Albe
ricū u° magne religionis uirū ad opus cisterciū uicariū sibi elegit. & iohi ac hilbodo
atrebatensib; aliisq; xx.ii. fr̄ib; abbas cisterciū constituit. Qui in magna egestate p x.
annos ibi degit. & cū suis coenobitalib; d̄o laboriose militauit. a q̄ secul' inestima
bile p̄miū expectauit. Quo defuncto stephan' natione anglic' uir magne religionis
& sapientie successit. & p lx. q̄m xx.iii. anni doctrina & opatione sc̄a ōstruens pollens te
nuit. cui tempe monastiū in heremo multiplicat' creuit. Ipso adhuc uiuente &
iubente Guido abbas triū fontiū electus ē. & p̄ multo p' uenerabil' predecessor eius
defunct' ē. Guido aūt assūptū patris officiū aliq̄ndiu irreprehensibilit̄ tenuit: sed p' duos
annos insipient' reliq̄t. Deinde rainardus iuuenis fili' milonis comitis de bar
sup sequana electus ē. & abbas a g̃ualt̃ cabilonensi p̄sule ōsecrat' ē. Iam fere xxxvii
annis sunt ex q̄ robt' abbas ut dictū ē cisterciū incoluit. & in tantillo tempe tanta uirorū
illuc copia ōflux' ut inde lxv. abbatie ōsurgerent. q̄ oēs cū abbatib; suis cistercien
si archimandrite subiacent. Omnes femoralib; pelliciisq; carent. ab adipe & carniū
esu abstinent. multisq; bonis in mundo ut lucerne lucentes in caliginoso loco renitent.
Omni tempe silentio studens. fucatis uestib; n̄ utunt̄. Manib; p̄priis laborant. uictūq; s̄
& uestitū uendicant. Omnib; dieb; p̄t dn̄icū ab idib' septembris usq; ad pascha
ieiunant. Aditus suos satis obserant. & secreta sua summope celant. Nullū alteri'
ecclē monachū in suis penetralib' admittunt. nec in oratoriū ad missam

ut alia seruitia secũ ingredi pmittunt. Multi nobiles athletę et pfundi sophistę
ad illos p nouitate singularitatis concurrerunt. et inusitatã districtionẽ ultro cõplexan
tes in uia recta lęti xº ymnos lęticię modulati sunt. In desertis atque siluestribus locis mo
nasteria pprio labore condiderunt. et sacra illis nomina sollerti puisione imposuerunt. ut ẽ
domus dei. clara uallis. bonus mons et elemosina. et alia plura huiusmodi. quibus auditores
solo nominis nectare inuitantur festinanter experiri. quanta sit ibi beatitudo. quę tã specia
li denotatur uocabulo. Multi ex eorum fonte sitientes hauserunt. et inde plures riui
li p diuersas galliarum regiones deriuati sunt. Nouę institutionis emulatores cõspicui sunt
in aquitania. in britannia. guasconia. et hibernia. Mixti bonis hypocritę procedunt. can
didis seu uariis induuntur amictis. homines illudunt. et populis ingens spectaculum effi
ciunt. Veris dei cultoribus scemate non uirtute assimilari plerique gestiunt. Iique multi
tudine intuentibus fastidium ingerunt. et probatos cenobitas quantum ad fallaces hominum
obtutus attinet despicabiliores faciunt. Eodem tempore uenerabilis andreas de
ualle brutiorum monachus effloruit. et in bituricensi pago monasterium quod casale benedicti
nuncupatur construxit. et discipulos in magna paupertate et continentia deo famulari docu
it. Hic erat genere italus. litterarum eruditione pleniter instructus. et lucrandis deo
animabus per gratiam idoneus. Tunc hildebertus dolensis abbas ad archiepatum bituricen
sẽ pmotus ẽ. multisque pollens uirtutibus sanctitatis documentum sequentibus xpm uerbo et actione lar
gitus ẽ. Guarnerius de monte maurilionis pfati presulis frater miles illustris fuit. et postmodum
casę dei monachus fere xl. annis deo militauit. Hic dum adhuc in armis mundo serui
ret quondam dum de sci iacobi peregrinatione rediret: in introitu cuiusdam siluę solus cum armi
gero suo languenti mendico repente occurrit. et poscenti stipem nummos quos daret ad manum
non habuit. sed preciosas cirothecas ab amica sibi directas deuote porrexit. Deinde post lon
gum tempus cuidam religioso in seruo post matutinos in oratorio supplicanti angelica uisio
apparuit: et ei quedam agenda specialiter iniunxit. Cumque monachus diligenter inquireret cuius
auctoritate ista sibi preciperet: ille inquit me misit ad te. et hęc tibi mandauit. quem martinus parte
clamidis suę uestiuit. et cui Guarnerius cirothecas suas donauit. Frater hęc abbati intulit
et senioribus. Historia de martini diuisa clamide satis claruit. cuius parte ambianis
adhuc catecuminus xpm in paupere texerit. sed res de Guarnerii cirothecis omnino diu
latuit. Tandem ipse quibusdam percunctantibus simpliciter detexit. qualiter inopi pro amore xpi
subuenerit. et ab illis nichilominus reuelationem audiuit. deoque qui bona facientibus
semper presto ẽ. grates egit. Circa hęc tempora bernardus quinciaci abbas pictauense
solum reliquit. quia prefatum monasterium quod hactenus liberum extitit cluniaco subiugare no
luit. Et quia sicut scriptum ẽ iustus ut leo confidit. in romana sinodo contra
eccłię paschalem papam pro libertate litigauit. ipsumque quia plenarium sibi rectum non fecerat ad di
uinum examen prouocauit. Cuius formidandam animositatem papa ueritus est. ipsumque
ut secum ad romanę tutelam ecclesię commoraretur precatus est. Ille uero mundanas omnino cu
ras deseruit. et plura cum quibusdam religiosis fratribus ipsum inde sequentibus loca lustrauit.
Deinque post plures circuitus ad uenerabilem epm iuonem diuertit. et ab eo benigniter susceptus
in predio carnotensis ęcclę cum fratribus quibusdam consistit. et in loco siluestri qui tiron dicitur
cenobium in honore sci saluatoris construxit. Illuc multitudo fidelium utriusque ordinis
abunde confluxit. et predictus pater omnes ad conuersionem properantes caritatiuo amplexu

suscepit: et singulis artes quas noverant legitimas in monasterio exercere precepit. Unde libenter convenerunt ad eum fabri tam lignarii quam ferrarii, sculptores et aurifabri, pictores et cementarii, vinitores et agricole, multorumque officiorum artifices peritissimi.

Sollicite quod eis iussio senioris iniungebat operabantur: et commune conferebant ad utilitatem que lucrabantur. Sic ergo ubi paulo ante in horribili saltu latrunculi solebant latitare, et incautos viatores repentino incursu trucidare: adiuvante deo in brevi consurrexit monasterium nobile. Teobaldus comes palatinus et Adala mater eius, et Rotro comes Mortonie ac Beatrix mater eius, illustresque ac mediocres Carnotenses, Drocenses, Corbonienses, aliique fideles viri ut innocentiam simpliciatemque monachorum veraciter experti sunt, benigniter illos in timore domini coluerunt, sumptibus et consiliis ad corroborandum quod ceperant diu castrum summopere adminiculati sunt.

Venerandus Vitalis quondam fuerat Roberti comitis Moritolii capellanus, et apud Moritolium sancti Ebrulfi canonicus. Secularium curarum ac divitiarum depositis oneribus, leve iugum Christi et pauperum vestigia ferre decrevit, et in desertis locis aliquandiu cum religiosis quibusdam habitavit. Ibi violentioris vite pertinaces consuetudines edomuit, et rigidioris observantie cultui se dedidit. Denique Saviniacum vicum ubi antiquorum ingentes edificiorum ruine apparent consideravit, sedemque sibi suisque ad habitandum elegit, et in contiguo saltu monasterium in honore sancte et individue Trinitatis condere cepit. Ritus Cluniacensium vel aliorum qui monachilibus observantiis iam dudum mancipati fuerant imitatus est: sed modernas institutiones neophytorum prout sibi placuit amplexatus est. Hic eruditione litterarum erat apprime imbutus, fortitudine ac facundia preditus, ac ad proferendum quicquid volebat animosus. Non parcens in populari sermone infimis nec potentibus;

Quasi tuba exaltabat vocem suam iuxta Isaie vaticinium, annuntians populo Christiano scelera eorum et domui Iacob peccata eorum. Reges quoque ducesque verebantur illum. Plures turbe manicabant ut audirent verba eius, que primo modo audientes ab illo latenter olim actis facinoribus lugubres et confuse redibant a facie ipsius. Omnis ordo intrinsecus pungebatur eius veridicis allegationibus. Omnis plebs contremiscebat coram illo ad correptiones eius, et utrique sexus rubore infectus verecundabatur ad improperia illius. Nuda quippe vitia manifeste perimebat: et occultorum conscios probrosis redargutionibus stimulabat. Sic tyrannorum superbos athletas et indomitos vulgi cetus plerumque comprimebat, atque locupletes erat sericis vestibus et carissimis pellibus delicate indutas crepidare cogebat: dum verbi dei gladio in scelera seviret, et spurciciis pollutas conscientias valide feriret, grandisonoque divine animadversionis tonitruo terreret. Sollers itaque seminiverbius multis profuit, multos secum aggregavit in cenobio quod construxerat per annos XVII deo militavit, et usque ad bonum finem bone vite permansit. In oratorio post aliquantam egritudinem in qua fideliter confessus fuerat et sacre communionis viaticum devote perceperat ad matutinos de sancta virgine Maria lectori poscenti benedictionem dedit, et a cunctis qui aderant dicto amen mox spiritum exhalavit. Quo defuncto Baiocensis Goisfredus ac Cerasiacensis monachus successit, qui et ipse immoderatis adinventionibus studuit, durumque iugum super cervices discipulorum aggravavit. Notitie posterorum hec annotavi de modernis preceptoribus qui novas traditiones priscorum preferunt patrum ritibus, aliosque monachos seculares vocitant, ac veluti regule prevaricatores temere condemnant.

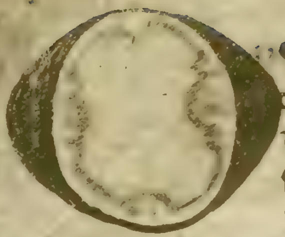
S tudiũ & rigorem eoꝝ consid'auis illos magnop̃e n̄ uitupo· at tñ maiorib; & pbatis patrib;
n̄ ante pono. Arbitror ignorant q̃d beat' pat' columban' de hibernia ort' s̃cõ benedic
to contemporaneus fuerit· patriã domũ patriamq; relinquẽs cũ precipuis monachis
in gallias nauigauerit· & a childeb'to rege francoꝝ filio sigisb'ti suscept' in burgundia
luxouii cenobiũ ꝯstruxerit· ac p̃modũ ab impiissima brunichilde regina expulsus inita
liam secesserit· & ab agilulfo langobardoꝝ rege recept' bobiense monast'iũ condiderit.
H ic admirande s̃citatis pat' int' precipuos laborauit· signis & p̃digiis glõse int' t'rigenas
effulsit· & sp̃u s̃cõ edoct' monachile reglam edidit· p̃miq; gallis tradidit. Florentissi
mi de scola ei' monachi p̃dier't· & in mundo uelut astra in firmamento s̃citatib' micue
runt. Eustasi' eñi luxouiensis· agil' resbacensis· faro meldensis· audomar' bononi
ensis· philib't' gemmeticensis· aliiq; plures ep̃i & abbates excellentissime p̃cessere reli
gionis· quoꝝ s̃citas euidentib' miraclis celit' ostensa ē· ipsoꝝq; studio in filiis ecclię
insignit' p̃pagata ē. Ipsi reor beatũ maurũ eiq; socios & discip̃los nouer't in tẽpore
meim· & ab ipsis sicut ab aliis scripta doctoꝝ edificationis causa s̃ci normãnis
cepe benedicti· ita tñ, ab horrer'ent sui statuta magistri. alim uidelicet columbani.
A b ipso siquidẽ modũ diuine seruitutis & ordinẽ didicer't· & formã orationũ pro
cunctis ordinib' qui in ecc̃la dei sunt: nigredinẽ uestiũ aliasq; obseruationes
sumpser't· q̃s p̃ religione & honestate ipsi tenuer't· & seq̃ces eoꝝ usq; in hodi
ernũ diẽ reuerent' obseruare appetunt. Q ualis predict' doctor ante d̃m & hoĩes
q̃ndq; fuer't: lib' uite ei' signis plen' & s̃citatib' ostendit. Ingeniis etiã sepe memo
rat' audoeni rotomagensis archiep̃i· & nonnullis aliorumq; uiroꝝ q̃ ab illo
educati sunt: ac ad apicẽ ueritatis p̃ ei' documenta p̃uecti sunt. Materiã scribendi
nup ab uticensi ecc̃la cep̃i· & ampla t'rarũ regna uelut in extasin rapt' p̃spexi. lon
ge lateq; oratione uolitaui· & plura p̃lustrans longissimã epanalẽpsin p̃tela
ui. Nunc autẽ stratũ meũ q̃d ē utici fessus repetã· & q̃ddã de reb' ad nos p̃tinen
tib' in libri calce liq̃do retexam. A nno ab incarnatione d̃ni· m· xc uiii· inditio
ne· ui· hugo de grentemaisnil inclit' hero in anglia in lectũ decidit· senioq; &
infirmitate fract' ultimis approp̃inquit. Tunc a goisfredo aurelianensi uticensiũ
p̃ore q̃m rogeri' abbis p̃ tutela eidẽ in anglia iam p̃de dimiserat monachatũ sus
cepit· sextoq; p̃modũ die· uiii· scilicet· k̃ marcii obiit. Inde bernard' & dauid uti
censes cenobitę cadauer illi' sallitũ & corio boũ optime consutũ in normanniã
conduxer't· q̃d supramemorat' abbis & conuent' monachoꝝ in capitulo s̃ce matre
riũ abbem in australi plaga honorifice tumulauit. Porro ernald' de rodelento
nepos ei' lapidea sarcofagum lamina cooperuit· & uital' hoc heroicis u'sib' epitaphiũ
edidit. Ecce sub hoc titulo requiescit strenuus hugo: Q' uiguit multos multa p̃bi
tate p annos. Mansio grentonis munitio dr̃ ei'. Unde fuit cognom̃ ei multis bene
notũ. Guillelmi fortis anglor tempe regis· Int' precipuos magnates iste cluit herois.
M ilitia fortis fuit & uirtute fideli. Hostib' horribil' & amicis tutor erat. Sumptib' offi
ciis augens & p̃guib; aruis. Cenobiũ s̃ci multũ p̃uexit ebrulfi. Dũ cathedram
s̃ci celebrat plebs pia petri. Occidit emerit'. habitu monachi trabeat'. Ecclę cul
tor largus dator & releuator. Blandus egenoꝝ. leuet' in arce polorum. amen.
A nte· uii annos adeliza prefati optimatis uxor rotomagi· u· id' iulii ob[...]

& in capitulo uticensi ad dexteram mainerii abbatis tumulata fuerat. Hec uero
nis de bello monte comitis de iudea genitrice filia fuit. uiroq; suo . v . filios &
totidem filias peperit. quib; uaria sors in mundane instabilitatis uaga fluctuati
one incubuit. Robertus qui maior natu erat trigamus consenuit: sub cuius manu
patrimonium quod satis amplum a patre receperat decidit. Ipse tandem post xxx viii annos
a morte patris . k. iunii mortuus est. & in uticensi capitulo cum duab; uxorib; suis
agnete & emma sepultus est. Guillelmus frater eius in curia Guillelmi regis magne estima
tionis fuit. ipsumq; rex adeo dilexit. ut ei neptem suam roberti scilicet moritoliensis co
mitis filiam offerret. quatinus sic iuuenem in magno honore consanguinitatis suę
connexum retineret. Deniq; superbus tiro consilium regis respuit. & leuitate ductus
cum roberto gifardo aliisq; plurib; apuliam expetiit. ibiq; mabiliam roberti Guiscar
di filiam que curta lupa cognominabatur cum quindecim castellis coniugem accę
pit. ibiq; post reditum de antiochia obiit. filiosq; suos Guillelmum & robertum honoris sui
heredes dimisit. Hugo strenuus & honestus miles in iuuentute defunctus est. & in
capitulo sancti patris ebrulfi honorifice sepultus est. Iuo paternum honorem in anglia primo
aliquandiu tenuit. sed postmodum tempore henrici regis roberto consuli de mellento inua
diauit. Iter in ierusalem bis iniit. & in prima profectione apud antiochiam dira cum sociis
tolerauit: in secunda uita decessit. Albericus qui etate iunior erat in puericia litteris studuit.
sed in adolescentia relicto clericatu ad miliciam se contulit. in qua strenue plura
patrare satregit. Tancredum odonis boni marchisi filium multarum uirt' (?) probitatum
insignem uulnerauit. unde prefatus optio postmodum omni uita sua claudicauit. Omnes
isti hugonis filii corpore formosi & proceri strenuiq; fuerunt. sed infortunio infestan
te nec longeuitate preter robertum nec placida felicitate diutius potiti sunt.

Ici finit le l. VIII d'Orderic Vital.

Anno ab incarnatione domini millesimo . c . xxx . iiii . Scisma fuit in ecclesia. Duo
enim pape rome quidem fuerunt ordinati. sed uno ibidem remanente alter apud
gallias deuenit. tam a gallis quam & ab omni occidentali ecclesia receptus. Alter uero ro
mam tenens ab orientali ecclesia receptus est. Anno ab incarnatione domini . m . c . xxx .
iiii . obiit robertus comes normannie. scilicet xx ix anno ex quo captus fuerat. Hoc
anno . v . k. nouembris fuit uentus uehemens. arbores antra radicitus euellens. &
tam murorum quam turrium siue domorum maximam partem prosternens. Hoc eodem anno
obiit henricus rex anglię . iiii . id' decembris. cuius tempore pax fuit in ecclesia. cui
successit stephanus comes moritonii sororis suę filius. Qui stephanus anno ab incarna
tione domini . m . c . xl . i . in bello a roberto comite gloecestrie captus est: & multi alii.
Eodem anno obsedit eundem comitem episcopus Wintonie frater regis in ipsa Wintonia.
& cepit eum. Quo facto: regi reddidit. & ipse quoq; liber exiit. Qui mortuus est anno ab in
carnatione domini . m . c . xl . vii . Anno ab incarnatione domini . m . c . xxx . vii . fuit
siccitas magna. in tantum ut flumina. fontes & putei siccarentur. Anno ab incar
natione domini . m . c . xl . iii . fuit fames ualida & mortalitas hominum. Deinde
alio anno fuit uentus magnus. Eodem anno subiugata est normannia Gaufrido andega
uensi comiti. reddita ei ciuitate rotomagensi. Memorari & recitare decet
memoriam sancti michaelis archangeli fratres karissimi cunctis generalib; in toto or
be terrarum dispersi. qui constitutus est adeo dux & princeps super omnes animas

hominū suscipiendas· q̄m honorificant angłoꝝ ciues; Hic est enī ꝓnceps milic
angłoꝝ cui9 honor p̄āt beneficia popłis· ⁊ oratio eī ꝑducit adregna celorum·
I pse est enī prepositꝰ paradisi sicut scriptū est: ueniet michael cū multitu
dine angłoꝝ, cui tradidit dš animas scōꝝ ut ꝑducat eas inparadisū exul
tationis, ⁊ habitare ibi faciat cū iocunditate ⁊ cū gaudio magno; hui9
ḡ grā ab omīb; fidelib; ueneranda est scī michaelis solennitas: ac precipue
quia inmultis locis terrarū in auxiliū ueniens est popłis dī; Hanc quoq;
immensam ⁊ admirabilem in dexterali parte asię fecisse legimus ūtutē.
D raco enī ingens mire magnitudinis montem quendā altū occupatꝰ multis regionib9
nocuit: cui9 flatꝰ flammiuomi quantoscumq; ingiro suo tangi potuisset· omīs inte̅fi
ciebat; Incole ḡ regionis illi9 uacuas terras miserabilit̄ relinquentes· ad alias exie
runt gentes; Videntes aūt suā regionē eē· desertam diuina grā edocti ⁊ illu
minati: ad dñm omīpotentē toto corde conūsi sunt, ⁊ ab ihū xp̄o auxiliū pe
tentes multa dō ꝓmittebant uota· dicebant qd innomine eī templū edificarent:
cū magno honorificentia si hunc draconē suā deuorantē patriam abeis expelleret·
ne ultra nocere potuisset; Misit ḡ dš archangłm suū michaelē auxiliū eis ferrem,
speciē altas preclari cū gladio ignito: ut draconē interficeret. Factū ē aūt silentiū
incelo· dū preliaretꝰ michael archangłs cū dracone. Qumq; fecisset uictoriā dra
conē in· xii· partes interficiens: exaudita est uox milia miliū dicentiū· salus· honor·
... uirtꝰ ⁊ imperiū: sempꝑ omīpotenti dō· Sj cū incole regionis illi9 p9 hec demu
glificantes reuersi essent, uix unam q̄mq; partē eī draconis ꝑ· xii· iuga bouū ad ma
re usq; trahere conantes preualuerunt· ne suo fetore homines ⁊ iumenta morti
ficarent; Deinde p9 hec: inillo loco ecclīam magne structure in dī nomine
sub honore scī michaelis gens illa iuxta ꝓmissionē construxit; In q̄ deinde
cl· iiii hui9 rei grā pascunt; Quinq̄ginta adorandū· ⁊ supplicandū dñm
celi· ac· l adlegendū ⁊ scribendū· ⁊· l adpreparandū ea que necessaria sc̄
eis inpresentiuita· Non omittendū q̄; qd in illo loco ū stetit scs michael in
forma auis q̄ndo draconē occidit signa unguloꝝ eī impressa q̄si in cera
mollissima apparent omī tempe; Cui9 grā hui9 uictorię multas uirtutes
⁊ signa ⁊ mirabilia ibi perficere prestat· cotidie dominus ad lau
dem ⁊ Gloriam nominis sui, qd est benedictū in secła secłoꝝ amen;

mnipotens ds̄ sicut sex diebus in initio mundũ creauit. & elorna
tũ mirabilit̃ compleuit. septimaq; ab opib; suis requieuit; sic sex eta
tes sc̄li hominib; p peccatis in laborib; & erumpnis distinxit. &
sabbato electis requiẽ concessit. Prima enĩ die fecit lucẽ quã appel
lauit diẽ. Scd̄a firmamentũ celi librauit in medio aq̃rũ. ipsis aq̃s
ac terra cum celo superiori. ac uirtutib; que in eo conditorẽ laudarent ante
hos sex dierũ exordiũ creatis. Tertia die congregatis in suũ locũ aquis q̃ cuncta
contexerant: aridam iussit apparere. Quarta sidera in firmamento celi posuit.
Quinta natatilia & uolatilia creauit animantia; Sexta animalia terrestria & ipsũ
hominẽ formauit adam: de cui' latere dormientis matrẽ omniũ uiuentiũ pduxit euã;
Sex q̃q; sunt etates uni' hominis. q̃ microcosmos. hoc est minor mundus grece
nuncupat' a philosophis. cui' similitudinẽ sequit' sc̄li cursus instabilis. Prima ẽ ergo
mundi etas ab adam usq; ad noe: continens annos iuxta hebraicã ueritatẽ mille
sexcentos quinquaginta sex: iuxta septuaginta interptes duo milia ducentos quadraginta.
duos. Generationes iuxta utramq; editionẽ numero decẽ. Que uniuersali deleta ẽ di
luuio. sicut pmã cuiusq; hominis etatẽ demergere consueuit obliuio. Scd̄a etas a noe
usq; ad abraham: generationes iuxta hebraicã ueritatẽ complexa decem. annos aũt
.cc.xcii. Porro iuxta .lxx. interpretes annos mille .lxxii. Generationes ũ undecĩ. Hec
quasi puericia fuit generis popli dĩ. & ideo in ea inuenta ẽ lingua hebrea. A pue
ricia nãq; homo incipit nosse loqui post infantiã que hinc appellata ẽ qd̄ fa
ri ñ potest. Tertia ab abraham usq; ad dauid: generationes iuxta utramq;
auctoritatem .xiiii. annos ũ nongentos .xl.ii. complectens. Hec ueluti
adolescentia fuit popli dĩ. a qua etate quasi incipit homo posse generare.
ppterea matheus euglista generationũ ex abraham sumpsit exordiũ. Qui etiam
pater gentiũ constitut' ẽ. quando mutatũ nomẽ accepit. Quarta a dauid usq; ad
transmigrationẽ babilonis habens annos iuxta hebraicã ueritatẽ
cccc.lxx.iii. iuxta .lxx. translationẽ .xii. ampli'. Generationes ũ
iuxta utrosq; codices .x. & .vii. quas tñ euuangelista matheus certa mistiũ gratia
.xiiii. ponit. Ab hac uelut iuuenili etate in poplo dĩ regnũ tempa ceperunt.
Hec nãq; in hominib; etas apta gubnando solet existere regno. Quinta quasi
senil' etas a transmigratione babilonis usq; ad aduentũ dñi saluatoris in car
nẽ. Generationib; & ipsa .xiiii. porro annis .d.lxxxix. extenta. in qua ut grauis senec
tute fessa mal' crebriorib; plebs hebrea quassat'. Sexta que nunc agit' etas
nulla generationũ uel tempm serie certa. s; ut etas decrepita ipsa total' sc̄li morte
consumenda. Has erumnosas plenasq; laborib; mundi etates quiq; felici morte in
terierunt. septima iam sabbati perennis etate suscepta. octauã beate resurrectionis
etatẽ in qua semp cũ deo regnent. expectant. In pma etate decẽ patres fulguerunt.
q̃ sic in ceo paralipomenon nominati sũt. Adam. seth. enos. chainan. malaleel.
iareth. enoch. matusalã. lamech. noe. sem. cham. & iafeth. In scd̄a sc̄li etate
post diluuiũ famosi patres floruerunt. Sem. & arfaxath. cainan. & sale. eber.
& falech. reu. & serug. nachor & thare. Ab eber dicunt' hebrei. falech aũt
interptat' diuisio. quia tempe natiuitatis eius terra p linguarũ confusione

diuisa est. Tunc primum templa constructa sunt: et quidam principes gentium tanquam dii adora
Tota secunde seculi etatis serie recensita. beatus augustinus in libro de ciuitate dei [illegible]
xvi capitulo decimo sic conclusit. Fiunt itaque anni a diluuio usque ad abraham
mille .lxxii. secundum uulgatam editionem hoc est interpretum .lxx. In hebreis autem codicibus
longe pauciores annos perhibent inueniri: de quibus rationem aut nullam aut difficillimam
Tercia mundi etas a natiuitate cepit abraham patriarche qui .lxxv. redda[n]t.
annorum cum esset relicta gente patriaque ad imperium dei uenit in terra chanaan: accipiens
promissionem nascituri de suo semine saluatoris. in quo benedicerentur omnes gentes simul et
se ipsum in gentem magnam esse futurum. Quarum una spiritalis: altera est promissio carnalis; His
temporibus ninus et semiramis assiriis regnauerunt; Anni huius etatis dcccc.xlii per patriar
chas et duces atque iudices israel usque ad dauid computantur; Excellentes nempe
fama illis temporis fuerunt abraham. isaac iacob leui et filius eius caath et amram. moises
et aaron. iosue filius nun et caleph filius iephone othoniel de tribu iuda. et aoth
filius gera filii gemini debbora prophetissa de tribu ephraim. cum barach de tribu nep
talim; Gedeon de manasse. et abimelech filius eius. thola filius phua de isachar et iair
de manasse. iepte galaadites abessan de bethleem. ahialon zabulonites. labdon
de ephraim. samson de tribu dan; heli sacerdos. samuel propheta et saul filius cis qui
primus super israel regnauit. et in monte gelboe cum tribus filiis suis peremptus corruit. Amodo
de precipuis rebus hic nolo non nulla prelibare. que ueridicatores in historiis gentium
edidere. et posteris scripto transmisere; Tempore isaac primus apud argos inachus annis
.l. regnauit. cuius filia io quam egyptii mutato nomine isidem coluerunt; Tempore
iacob apis argiuorum rex in egypto memphim condidit. et phoroneus rex leges gre
cis dedit. et regnante ogigio in achaia diluuium fuit; Tempore ioseph [illegible] segetes
habere cepit. atlas astrologiam inuenit; Tempore moisi uitis in grecia reperta est:
et in thessalia tercium diluuium multos perdidit. deucalion autem cum pirra coniuge
sua non nullos in monte parnaso saluauit. unde antiquitas illum humani gene
ris reparatorem in poematibus asserit; Sub othoniel cenereo cadmus agenoris filius
grecis litteras dedit. et cum amphione filio iouis thebas urbem [illegible]
in beotia condidit; Tempore gedeonis peleus peloponensium rex iasonem esonis filium
nepotem suum pro aureo uellere arietis in colchos direxit. ille autem cum hercule et
insigni grecorum iuuentute profectus auream pellem optinuit. et inde gaudens domum
remeauit. Tirus condita est ante templum ierusolimorum annis .ccxl. ut scribit io
sephus. Tempore abimelech hercules .xv. naues cum electis militibus parauit. casto
rem et pollucem. peleum et telamonem ac nestorem duces secum adduxit. laomedontem
troie regem occidit. et ilium deuastauit. Sub iair priamus regnauit. et hercules olim
piacum agonem constituit. a quo usque ad primam olimpiadem supputantur anni cccc.xxx.
Tunc carmentis nicostrata latinas litteras repperit. et euander archas ualentiam urbem
super albulam .i. tibrim condidit. que nunc roma mundi caput consistit; Tempore
iepte hercules ob morbi dolorem flammis se iniecit. Tempore abessan [illegible]
annis .xxxv. [illegible] imperauit. cuius anno quinto sub ahialon troia obsessa est.
annoque tercio labdon capta est. De obsidione huius urbis greci et latini
multa metro et prosa scripserunt; Precipue dares phrigius qui certaminibus

interfuit. & usq; dū troia capta est; militauit. geste rei seriē luculent͡ exaratā descripsit; Asserit enī qđ sub imperatorib; agamnone & palamede greci troiā obsederunt. & x. annis ac mensib; vii. xx iiii. bella cōmiserunt. in qb; argiuor dcccLxxx.vi. perierunt; Troianorū u͡. circit͡. dcLxx.vi. necē subierō; Deniq; p̄q̄ neoptolem͡ peremit pentheslleam reginā amazonū; ac fraude antenoris & enee proditū fuisset oppidū. ccLxx.vii. flāma uł ferro cogentib; perierunt erebū; Duces xlvii. naues. m.c.xc iii. adduxerunt. & soluta classe in latitudine ad troiā accesserunt. s; troiani litora fortit͡ defenderē; In p̄mo bello hector occidit protesilaū; Scđo: patroclū & merionē; At tenuer et menestheus sauciat. & telamoni͡ aiax fortit͡ obstat; Post inducie protelant͡ in bienniū,
Q uarto bello menelaus cū aiace locro paridē p̄sequitē. a q̄ sagitta uulnerat͡; hectorū paridi suppetias uenit. & eneas cū clipeo protegit. ac de prelio ad urbem ducit; Quinto hector vii. duces peremit. orcomenē palamonē. epistropū scediū. elpinorē doriū. & polixenū; Eneas: amphimachū & nereū; Achilles: euphemū ypotū. pileū xantiū; Diomedes: xantippū & menesthē; Sexto multa milia hinc & inde cadunt; Post inducie in triennium dant͡ a p̄amo; Septimo bello hector occidit phillipū antippū & merione; Achilles: lichaonē & euphorbiū; Octauo fortissimi duces hinc & inde cadunt. Post inducias xxx. dierū certam͡ nonū icit͡; hector ab andromacha coniuge sua p̄mo retinet͡. s; iiii fortissimis ducib; grecor agamnone. diomede. achille. & aiace locro troianos acrit͡ ferientib; egredit͡. & q̄nq; duces idomeneū. ephidiū leontheū stenelū & polibetē p̄sternit. s; cū tandem sauci͡ achilles occidit. Undecimo palamedes naupli fili͡ deiphebū & sarpedonē p̄imit. s; ei collū paris sagitta transfigit; Nono decimo achilles troilū & memnonē necat; Post hec in templo apollinis hecube rogatu p de sponsalibus polixene q̄m amabat faciendis achilles accersit͡. paridisq; dolo militor inlatū telis cū antiloco inermis occidit͡; Uicesimo p̄mo telamoni aiax & alexander mutuis uulnerib; interficiunt͡; Respondo deor p̄les achillis reposci iubet͡. menelaus ob hoc scitū p̄ficiscit͡. & fili͡ deidamie multū requirit; Licomedes auus ei͡ agnitus libenter concedit. ut pirr͡ neoptolemus achillis heres mirmidonib; presit; Uicesimo scđo pentesilea iuuenis amazon acrit͡ pugnauit. argiuos in castra oppressit. cui uix diomedes obstitit; Alioq͡n castra uastasset. naues incendisset. & pelasgos deuastasset,
N eoptolem͡ ut aduenit. arma patris accepit. & paulop͡ certamen fine fecit; Uicesimo p̄mo pentesilea pirri uulnerat. s; ipse sauci͡ mox eā obtruncat; Post hec eneas & antenor. polidamas & uchalegon amphidamas & dolon p̄amū rogant, ut helena reddat͡ achiuis & pax fiat; His p̄amū ñ adq̄esce͡. s; eos ad cenā uocatos fraudulent͡ occide amphimacho precipit; At illi dolū aduertentes nequicā preueniunt. p polidamantē & sinonē grecis troiā p̄dunt: neoptolemū cum exercitu portam sceā introducunt; Pirrus p̄amū ante aram iouis obtruncat,
A gamnon consulto suor heleno & hecube. cassandre & andromache libertatē reddit; Neoptolem͡ polixenā ad patris sui tumulū ñ iniuste iugulat. qđ amor ei͡ causa
causa pierat; Agamnon eneā cū suis patria pen͡ excede imperat. q͡a polixenā cū patre suo clam ne periret abscondat; Eneā & anchisem diuerse gentes & sex hominer

circiter .iiii. cccc. secuti sunt. ex quibus albani et romani atque britones orti sunt. Antenori
vero .ii. d. adheserunt: ex quibus daci et declarati normanni prodierunt. Heleno et an
dromachen mille .cc. secuti sunt. et instar troie sicambriam urbem super meotidas
paludes condiderunt. Ubi diutius et armis insignes sicambri diu floruerunt. Denique
post multa secula rebelles gothos bello vicerunt. et spolia multa cum captivis quos ducebant
abstulerunt. unde a valentiniano imperatore libertatis honore per decem annos remunera
ti sunt. pro triumpho de inimicis ipsius quos insigniter superaverunt. Adepta itaque de
cennii libertate oppido gavisi sunt: et semper in eadem permanere optaverunt.
ac pro illius optentu si sic necesse fuerit dimicando mori decreverunt. Facto autem
decennio exactores augustalis fisci sicambriam vite repetierunt. et ab indigenis
vectigalia cum angariis solito exigere ceperunt. Sed illi unanimiter conglobati
omnes rei publice ministros interfecerunt. A senatu quoque publici hostes adiudica
ti sunt: armisque viriliter raptis longo tempore in romanos pugnaverunt. Tandem
insuperabili imperii robore quod in danielis serto comparatur imperio vacillaverunt.
et pristinam sedem cum divitiis multis deserere quam libertate privari maluerunt. Istae
nes igitur dardanide pro libertate demum exulare coacti sunt: et galliis qui diro [illegible]
iugo diu arctati rebellare nitebantur adheserunt. a quibus susceptis pingenti fre
quentate principatum eorum optinuerunt. Vocabula quoque adhuc accepimus. Nam
a franco duce de prosapia helenivatis filii priami orto franci dicti sunt. et de pro
genie eius sunno dux et ferramundus. clodio et meroveus a quo merovingi
reges francorum nuncupati sunt: childericus et flodoveus aliique reges usque ad
childericum filium lodovei filii dagoberti regis processerunt. Porro de salegast qui sali
gas leges dedit salici appellati sunt: et de origine illius arnulfus et ansegisus.
pipinus et carolus martellus pipini parvus et karolus magnus aliique multi reges
quorum grandis in mundo fama est exierunt. Epanalempsim feci prolixam. sed
quibusdam tironibus qui suam nesciebant prosapiam. nisi fallor acceptabilem et commo
dam. Nunc autem ad inceptam redeam materiam. Tempore samson latini qui postea roma
ni nuncupati sunt ~~[illegible]~~ post tercium annum captivitatis troie. sive ut quidam volunt
octavum. eneas tribus annis regnavit. Ascanius filius eius albam condidit [illegible] et post quam pater
eius ac tetrarchas rex mutuo sese occiderunt annis .xxxviii. regnavit. Ante eneam
ianus. saturnus. picus. faunus. et latinus in italia regnaverunt annis circiter .cl. Tempore
heli sacerdotis latinorum tercius silvius annis .xxix. regnavit. Qui quia post mortem patris rure
editus fuerat et educatus. silvii et postumi nomen accepit. a quo omnes albanorum reges silvii
vocati sunt. Samuhel et homerus unius temporis sunt. Latinorum quartus eneas silvius
regnavit annis .xxxi. uno. Quarta mundi etas non solum cum inchoatione iudeorum [illegible]
tis incipit. sed et cum innovata promissione que patribus olim data est. in qua xpisti [illegible]
nito exordium. iurante dño david veritatem de fructu ventris eius sedere super sedem eius.
Q uadringenti .Lxxxv. anni quarte etatis computantur per .xx. principum tempora. quorum
hec sunt vocabula. David filius iesse et salomon filius eius. roboam et abiam. asa et iosaphat.
ioram et azarias. athalia filia ahab et ioas filius azarie. amasias et ozias. ioathan et
achaz. ezechias et manasses. amon et iosias. ioakim et sedechias. R[illegible]
nid latinorum quintus latinus silvius annis .L. regnavit. Ephesus condita [illegible]

C arthago q; ut quidā uolunt a charcedone tirio. ut u̾o alii a didone filia eius anno .c.xl.
.iii. post troianū excidiū condita ē. Sub salomone latinoꝝ sextus alba siluiꝰ siluii
enee filii annis .xxx.ix. regnauit. Tēpe roboam . latinoꝝ septim̄ egiptꝰ siluiꝰ
albe . siluii filiꝰ annis .xx.iiii. regnauit. Asa regnante . latinoꝝ octauus capis
siluiꝰ egipti filii annis .xx.viii. regnauit. Tempe iosaphat latinoꝝ nonꝰ car
pentꝰ siluiꝰ capis filiꝰ p annos .xiii. regnauit. cui tiberiꝰ siluiꝰ filiꝰ eiꝰ p annos .viii.
successit . a q̄ fluuiꝰ tibris appellatꝰ est q̄ priꝰ albula dicebatur. Ioas azarie filio regnan
te . qui bono p̄ncipio et fine pessimo usus est. latinoꝝ .xi. agrippa siluiꝰ tiberini
filiꝰ anni .xl. regnauit. Latinoꝝ .xii. aremulꝰ siluiꝰ agrippe filiꝰ annis .xix. reg
nauit . q̄ presidiū albanoꝝ int̄ montes ubi nūc roma ē. posuit. huiꝰ filiꝰ iuliꝰ
paulus iuli p̄cuilꝰ qui cū romulo romā commigrans fundauit iuliā gentem;
Amasia regnante latinoꝝ .xiii. auentinꝰ siluiꝰ aremuli maior filiꝰ .xxxvii. annis
regnauit . et in eo monte q̄ nunc pars urbis ē . sepultꝰ eciā loco uocabuliū dedit.
Tempe ozie sardanapallus .xxxvi. rex charsū et anchialē condidit . et in p̄lio
uictꝰ ab arbaco medo semet ipsū incendio concremauit; Omīs anni assirioꝝ regni
a p̄mo anno nini usq; ad p̄ceptationē sardanapalli supputantur mille ducenti qua
draginta; Arbaces medus assirioꝝ impio destructo . regnū in medos transtulit.
ubi p̄riꝰ ipse annis .xx.viii. regnauit. Latinoꝝ .xiiii. pecas siluiꝰ auentini filiꝰ annis
.xxiii. regnauit; p̄ q̄m amuliꝰ siluiꝰ p annos .xliiii. successit; Macedonū regnū
inchoat: p̄mū habens regem caranum annis .xxviii. Lacedemonioꝝ reges deficiunt.
lidoꝝ incipiunt. Ioathan regnante olimpias p̄ma ab eliensib; constituitur p annos
troiane captiuitatis .cccc.v. Romulus et remꝰ nascuntur genitrice rea siluia . que numi
toris erat filia . amuli neptis . uirgo uestalis constuprata; Tempe achaz roma con
ditur in monte palatino .xi. kl̄ maias a geminis remo et romulo; Anno ab urbe con
dita tercio remus rutro pastorali a fabio duce romuli occisus ē; Ezechie sexto
anno salmanassar rex assirioꝝ capta samaria transtulit isrl̄ in assirios: cuiꝰ regnū
a p̄mo ieroboam steterat annis .cclx. Mortuo romulo q̄ .xxxviii. annis regnauit.
p quinos dies senatores rem publicam rexerunt . atq; ita unꝰ expletꝰ ē annꝰ. Post quos
numa pompiliꝰ annis .xli. regnauit: q̄ capitoliū a fundamentis edificauit; Manasses
regnante romanoꝝ tcī tulliꝰ hostiliꝰ annis .xxxii. regnauit . q̄ p̄mꝰ regū romanoꝝ
purpura et fascibꝰ usus ē . et adiecto monte celio urbē ampliauit. Tempe iosie glosi
regis tertius romanoꝝ q̄rtꝰ ancus marcius nume ex filia nepos .xxiii. annis regnauit .
q̄ auentinū montē et ianiculum urbi addidit. et supra mare sexto decimo ab urbe
miliario hostiā condidit. Tarquiniꝰ p̄scus p annos .xxxvii. successit . q̄ circū rome
edificauit . numerū senatoꝝ auxit . romanos ludos instituit . muros et cloacas edifi
cauit . et capitoliū extruxit. Ioachaz filiꝰ iosie p̄ mortē patris trib; mensib; regnante . q̄m ne
chao uinctū ducens in egiptū . ioachim constituit regē; huiꝰ anno tercio nabugodonosor
capta ierusalem: et plurimis captiuatis in quibꝰ erant danihel . ananias . misahel . et
azarias partē uasoꝝ templi babiloniā transfert. A quarto anno ioachim q̄ .xi. annis
regnauit scriptura regnū nabugodonosor computat . q̄a ex eo nō soliū chaldeis et iude
is; et assiriis . egiptiis . moabitis . aliisq; multis gentibꝰ incipit regnare; Ioachim q̄
et iechonias filiꝰ ioachin mensib; regnante trib; et .x. dieb; ; hierusalem cremata a chaldeis

ierlin exiit ad regē babilonis et mater eius et in babiloniam cum populo suo ductus ē.
Sedechias qui et mathanias filius iosie .xi. annis regnauit. et postea a chaldeis captus
oculisq; priuatus est. et iudea in babiloniā captiuata ē. et templū dn̄i incensū ē. anno
ex quo fundari cepit .cccc.xxx. Iudei qui relicti fuerant in egyptū transfugerunt. qua
post annos .v. percussa a chaldeis in babiloniā et ipsi captiui ducti sunt. Quinta etas
mundi ab exterminio cepit regni iudaici. quod iuxta prophetiam ieremie .lxx. annis permansit.
quib; quoq; reges chaldeorum fuerint ut iosephus scribit. Nam post nabugodonosor euilmerodach
filius eius .xviii. annis successit. post quem egesar filius eius .xl. annis regnauit. Labosordach
uero filius eius mensib; nouem regnauit. quo defuncto balthasar naboan .xvii. annis imperauit.
Hoc autem a ciro et dario interfecto regnum caldeorum corruit. persarum uero et medorum imperium
surrexit. quod annis .ccxxxi. stetit. per tempora .xv. principum. quorum nomina sic perscripta scrip
tura depingit. Darius astiagis filius et cirus nepos eius. cambises ciri filius qui secundus nabugo
donosor ab hebreis uocatur. et oropasta magus cum fratre suo. qui smerme dē magnū cam
bisis generum et successorem interfecerant. et pro eo regnauerant. darius cum pantapte
cambisis filia. xerses et artabanus. artaxerses macrochir. i. longimanus. cuius pin
cerna neemias fuit. xerses et sogdianus. darius nothus et artaxerses mnon darii
et parisatidis filius qui assuerus hester maritus ab hebreis uocatur. et c xv. filius fuit.
amplius. artaxerses ochus et arses ochi filius. et darius arsami filius quem superauit ale
xander macedo philippi regis filius. quo tempore etiam latini a romanis perdomiti sunt.
Quinta etas a transmigratione babilonis usq; in natiuitatē xp̄i generatio
nib; .xiiii. annis scilicet .dlxxxix. extenditur. Anno .xiiii. postquam ciuitas percussa
ē. qui annus transmigrationis ioachin regis .xxiiii. ē. ezechiel qui cum eodē captiuatus
est uisionib; dei ductus in terrā israel uidit renouationē ciuitatis cerimoniarū
q; ipsius. Romanorum sextus seruius regnauit annis .xxxiiii. qui tres montes urbi addi
dit quirinalē. esquiliū. uiminalē. fossas circū muros duxit. censum romanorum cuiū
Anno primo ciri primi regis persarū qui .xxx. annis regnauit inspi ... primus instituit
rante deo qui per os ieremie sic promiserat. hebreorum captiuitas relaxata ē. Quinqua
ginta ferme hominū milia in iudeam redierunt. et uasa templi dn̄i aurea et argen
tea quinq; milia quadringenta reportauerunt. Congregati uero in ierusalem mense septimo altare
edificauerunt. et a primo die mensis eiusdē offerre holocaustū dn̄o ceperunt. Anno autē secundo
aduentus sui fundamenta templi iecerunt. sed impedientib; samaritis .xlvi. annis opus inter
compleuerunt. Romanorum septimus tarquinius superbus .xxxv. annis regnauit. qui causa tar
quinii iunioris filii sui qui lucretiā corruperat regno expulsus est. Cambises ciri filius
.viii. annis regnauit. et fratres magi .vii. mensib; darius uero .xxxvi. annis. Tunc iesus sacerdos
magnus et princeps gentis zorobabel. aggeus. zacharias et malachias prophete claruerunt.
Pytagoras etiam phisicus philosophus clarus habetur. Pulsis urbe regib; qui imperauerant annis .cc.
xliii. usq; ad .xv. lapidē roma tenebat imperiū. Rome post exactos reges primū consules
a bruto esse ceperunt. deinde tribuni plebis ac dictatores. et rursus consules rem publicā opti
nuerunt. per annos ferme .cccclxiii. usq; ad iuliū cesarē. qui primus singulare arripuit imperiū.
olimpiade .clxxxiii. Xerses darii filius annis .xx. regnauit. et egyptū que a dario
discesserat cepit. et contra greciā pugnauit. decem milia armatorum de regno. et .ccc. de
auxiliis. rostratas etiam naues mille ducentas. honerarias autem tria milia numero habuit.

narratur. Ad cui uicem patriam refugit. Artabanus prefectus xersen occidit. et mensibus vii.
pro regnauit. Artaxerses machrocheir artabano patris sui interfectore perempto an
nis xl. regnauit. qui septimo anno esdram sacerdotem et scribam legis dei cum uiris mil
le. dcc. de babilonie iherusalem misit. et xx. anno muros ierusalem exstruit iussit. Qui
opinceinum asi de susis castro adueniens prefuit. et murum ierusalem. l. ii. diebus restitu
it. et ducatum genti xii. annis prebuit. Hucusque diuina scriptura tempor.
seriem continet. que uero post hec apud iudeos gesta sunt: de libro machabeorum et
iosephi atque affricani scriptis exhibentur. qui deinceps uniuersam historiam
usque ad romana tempora perfecta sunt. Xerses regnauit. ii. menses. post quem sog
dianus. vii. His temporibus herodotus historiarum scriptor. zeuxis pictor. socrates et
plato philosophi. hipocras insignis medicus floruerunt. Darius nothus. x
ix. annis regnauit. Egiptus ab persis recessit. Reuersis de captiuitate iudeis. non
reges. sed pontifices prefuerunt usque ad aristobolum. qui cum dignitate pontificis
etiam regale sibi cepit usurpare uocabulum. Artaxerses mnemon sub quo hester
historia completa uidetur annis xl. regnauit. Athenienses. xx iiii. litteris tan
cepitur. cum antea xvi. tantum litteras haberent. Cartaginensium bellum famo
sum. Galli senones duce brenno romam inuaserunt excepto capitolio. et incensam
sex mensibus uastauerunt. Tribuni militares pro consulibus esse ceperunt. Artaxerses
ochus annis xx vi. imperauit. imperioque suo egiptum iungit. nectanabo rege in
ethiopia pulso in quo egiptiorum regnum corruit. Aristoteles auditor platonis.
et demostenes orator. omnium rumore celebrantur. Romani gallos superant. Plato
moritur. post quem speusippus achademiam tenuit. Xerses ochi filius annis iiii. regna
uit. Post reditum iudeorum de captiuitate usque ad macedonum tempora ipsi ponti
fices per ordinem in sacerdotium successerunt. Ihesus iosedech filius. ioachim. heliasi
bac. ioiada. iohannes. iaddus annis. Manasses frater iaddi templum in monte garizi
construxit. Speusippus moritur cui succedit xenocrates. Darius arsami filius annis
vi. regnauit. Alexander philippi et olimpiadis filius uicesimum quintum annum gerens
macedonibus regnare cepit. contra illiricos et traches feliciter dimicauit. sub uersis
[illegible] arma corripuit. apud granicum flumen regiis ducibus oppressis. tir
[illegible] capto capta [illegible] iudeam inuadit. ibi a iudeis fauorabiliter excep
tus deo uictimas immolat. iaddum pontificem templi plurimis honoribus prosequitur.
et andromachum custodem locorum dimittit. Septimo regni sui anno alexan
driam in egipto condidit. nec mora interfecto dario babilonem optinuit. [illegible]
[illegible] post mortem darii quinque annis regnauit. Hircanos et mardos
[illegible] reuertens in ammone paretonium condidit. Idem indicum usque
[illegible] potius quam bellis prueniens ac babilonem reuersus. xxx ii.
[illegible] regni sui. xii. anno ueneni haustu perit. Post quem translatio in mul
[illegible] imperio. egiptum ptolomeus lagi filius tenuit. Macedoniam philippus arideus
frater alexandri. Siriam et babilonem et omnia regna orientis. seleucus nichanor
[illegible] regnante [illegible] apud danihelem per quatuor bestie quartum
[illegible] cornua designatur. Egipti primus ptolomeus lagi filius annis xl.
[illegible] iudeam in ditionem suam dolo redegit plurimosque captiuos

expgefact surrexit impator. Quid plura? Omnia scdm preceptum dni
p scm siluestrum impatori mandata sicut iussit completa sunt. & p
uestigia equi & tractum crucis fundamenta ciuitatis posita sunt.
Extruxitq; constantinus ciuitatem: & nom illi imponens constantinopo
lim: Ecclam u sce sophie tam preclare instruxit: ut in toto mundo
celebris & famosi decoris usq; hodie habeat. Ibi etiam sedem unius
quatuor patriarcharum instituit. & in eadem eccla crucem dni posuit
In eodem loco sex aplor copa requiescunt. & innumerabilium scor reliqe
ibi continent. Et sicut roma caput est occidentis. ita constantinopo
lim caput tocius orientis. & sedes impatoria usq; hodie ee dinoscit.
Hec oia facta st ad laudem & glam nois xpi. qui uiuit & r. p. o. s. s. Amen.

FRIBUS monte beati michaelis habitantib; fr robert & frs
ceteri beato uigori in monte crhismatum seruientes. Bene
dictus ds pat. & benedict ds dei filius. scsq; utriq;
sps. trinus in eiusdem maiestatis substantia ds. qui nichil
odit eorum que fecit. qm uult omns homines saluos fieri. &
ad agnitione ueritatis uenire. qui nos etiam contemptores
non contempnit. s; aduersos conuertit. conuersos diligit.
dilectosq; ad uult sui hilarissima beatissimaq; uisione inmu
tabilib; sue potestatis singlaris puehit. hic est ds nr. solus timnd.
solus amand. Qui n respicit psona hominis. s; pdit ea que st
ut ea que sunt n instruat. qui apud nos q; ultimos seruos
suos timore suum & amore reuelauit. pcutiens supbos & sa
nans humiles. Rem uob loquor dignam memoria nris tempo
rib; inauditam. que cum omnium aures magnitudine singlaritatis
sue ualeat exturbare: nos tam montanos frs maxime pcutit
& sollicitat. qa de nob est & uob innotuit. Hugo uocat fr quidam
apud nos degens. nepos lonlensis abbatis. quem uos optime nos
tis. qa apud uos incolis nutrit e puer. Iste quem loqr rem incur
rit. que uob necesse e ut nota fiat. In choro quadam die tercia
feria dum frs nri missam matutinale celebrarent: erat & ipse cum
ceteris. ut nob uidebat sanus & hilaris. Qui pauxillulum doloris
in capite sentiens lectum adiit ut se psterneret & qesceret. Ubi
cum nob omnib; ignorantib; iaceret: subito illa molestia arripit
quam medici epilensiam uocabulo greco dicunt. uel sacrum morbum.
eo qd sacras hominis partes. id est capud. & mente occupet. nos
u uulgarit guttam caducam. eo qd cadere faciat uocamus. hac igit
arrept est confestim mente pdidit. oculos clausit. qs etiam manu
b; stringens genua curuauit. calcitrans & uoluens se in lecto.
Ego u cum fortuito casu in claustro tum sedens scriberem. cucurrit
fr quidam exturbat. & dicens hugonem mori. Ad hanc uocem cum
ego tremefact surgerem. currerem q; post eum: iam fere omnes
frs omns currebant portantes crucem. aquam q; benedictam.
Uenientes g sine mente iacentem inuenimus. stringentem manib; oclos

31

et genib; calcitrantem. Ex [illegible] septem psalmos penitentia
les cepimus. Videns [illegible] oculos ultra quam in expedire
uideretur oppinentes: [illegible] eas a loco, dedique fratrib; ut tenerent
reluctante illo [illegible] quamuis nichil sentiente. Paululum uero
cum ibi sup illum psall[illegible] et signantes eum cruce stetisse mus:
iussi ut oratorium [illegible] Quem cum obedientes fratres undique
apprehensum uix portassent. iaciebatur enim inter manus [illegible] morbo.
membris et dissoluebatur omnib; tortione mirabili et miserabili: ante beati
nicholai prostrauerunt altare. seque prosternentes: et nimia con
tritione psallentes. Ubi cum ego adesse et mirabiliter dolerem
adeo cruciabar. lacrimis et suspiriis quatientib;: ut nec loqui
nec psallere ualerem. herens tantum solo. et fletib; mestus. Dictis
itaque psalmis septem et letania. postea dicebantur triginta. quasi
nisus monachus est ante nocturnam sinaxim celebrare. cum ille sur
rexit. planctus miserabiles emittens: nosque qui eum circumdederamus
dolore nimio. et intolerabili committens. Surrexi tunc
e solo ueniens ad illum qui in manib; fratrum iacuerat iamque surre
xerat tantum ut sederet. Aspiciente uero eum et uix me agnoscente
rogaui lacrimis infusus ut nob quomodo erga eum se [illegible] diceret.
Qui tandem nimis eum [illegible] et summisse loquens. ait miserabiliter tor
tum et confractum. Precepit ergo ut in quodam qui ibi aderat lecto pone
retur: ut quiesceret. Quo sic facto rogaui fratres ut more suo inca
ptum iterent: quia ego a fratre omnino dolore me agitante recedere
non ualebam. Sedi uero coram eo merens et lacrimans loquensque cum
eo. Ait itaque michi. facta est ad me uox quedam terribilis michi dicens.
Cur de monasterio tuo egressus es? Cum sic increpata me. et ter
rerent. alia uox me audiente satis placida et suauis confestim
respondit. Quid ex hoc ad te? Cumque ego si aliquid uidisset quesis
uidisse sem: tantum audisse nichilque se dixit. Finito tandem capitulo: et uo
catis quibusdam fratrib; iussi ut in domum infirmorum portaretur.
Qui portatus iacuit. ego quoque secutus eum. quippe quem nullomodo res tam noua
et tam tristis dimittere me sinebat assiduus aderam. Septies autem
usque ad eandem horam crastinam nob presentib; et uidentib; eadem
passio eum arripuit. Aliis uero dieb; pene omni die semel aut bis
idem passus est. Uocati ergo medici duo doctissimi qui in ciuitate pre
sentes aderant. fecerunt ei quicquid potuerunt. Sed quem sua ma
nu prostratum deus sua sola operatione sanandum prudebat. humane
manus molitionib; erigendum non aptauit. Dum hec agerentur: quadam
die ego qui pene assiduus aderam. domum in qua frater separatus. ut
[illegible] huiuscemodi rei competebat habebatur intrans: sedentem iocantemque
cum famulis qui ei seruitio me precipiente seduli assistebant:
inueni. Tante namque leuitatis erat quante uos scitis. ut dum mecum
in claustro ante hanc egritudinem uiueret. nullis minis. nullis
plagis. nullis blanditiis nullis admonitionib; ad se rediret ut

se cognoscere. Indomabilit͞ eni leuitati iocis et lasciuie intendens in
stans. scurrilitates ex toto sequens contempnebat omnino. nec ali[illegible]
modo frenabat. Si quid loquor de humano animsu cu tunc
q; diuino iudicio tortus. tā incertis. tāq; horribilib; tormtis
quateret. et nec sic duricia ei frangeretur. ut uel aliquantulu min᷒
lasciuiret: Immo ampli᷒. et ampli᷒ morib; soluebat. Neq; eni conti
nua passione. s; incertis spaciis. accedebat passio. torquebat. et dimitte — [illegible]
tebat. Qui dimissus. una hora aut dimidia reparatis uirib᷒ surge
bat. et pristina leuitate pascebatur. morboq; tortus insania iuuen
tutis eo peior. quo uoluptuosius torquebat. Intrans itaq; ut dicere
cepam domu. cu m͞ ualde risus tam importunus displiceret: tacui
et sedi cu eo. parcens ei. Nichilq; dicens etiā n͞ displicere qd age
bat simulaui. Timebā eni ne forte uerb᷒ meis si aliq͞ durius loque
rer turbatus passionē solitā incurreret. Unde et ego sepe etiā
dissimulans iocabar. congaudens omnino sanitati ei᷒. et q͞ ei. Cu͞q;
sedere͞ cu eo ait. Nocte ista preterita dormiens: uisus su͞ m͞ iudicio
diuino presentari. Ubi cu assistere͞ conscientia torquente accusa
bar. adductis corā me multis que fecerā mal᷒. que horrebā pena
lit᷒. erubescens ampli᷒ quā nunc cogitatione comprehendam. Hoc
ego audiens. et in eo nichil timoris. nichilq; aspiciens grauitatis.
tacit᷒ dolui. et inclinatis oclis cogitabā quante duritie eet homo.
q nec diuino iudicio exterit᷒ terrebat. Transactis tandē in hac pas
sionis euntis et redeuntis alternatione uiginti et septē dieb;: uice
simo octauo ego qui eu absq; intermissione in memoriā gerebā. post
cenā fr͞m locu ingrediens. sedi iuxta que ante lectu fris tensa pende — cortinā.
bat. Cu͞q; diu sedere͞ et ille in lecto iaceret: mirabar qd n͞ loqueretur.
Aperiens u͞ cortinā aspexi. et ecce iacebat supinus clausis oclis [illegible] quā
dormiens. Cu͞q; aspiciens hesitare͞. dubitans utru͞ sono an morbo
teneret. nullaten͞ eni sicut p᷒dē accedente passione solebat mouebatur:
accessi ppius. et caput ei᷒ agitans. clamansq; eu nomine p᷒o. cu n͞ res
pondisset nec oclos apuisset: deprehendi passionē accessisse et expecta
ui donec recederet. Que cu recessisset: aperuit ille oclos. et extensis po
plitib; planctu flebilē emisit. dicens se nimis laborasse. et lassescentib᷒
menbris fatigari. Sicq; ter eadem hora me cu coloquente accedente
passione iuit et rediit. Cu͞q; ego ualde dolere͞ tanta contritione uidens
frēm et filiu meu laborare. p quo aiām ponere͞ si posse͞. nec ualerem
succurrere: ingemiscens ille intimo suspirio dixit m͞. Pat᷒ pat᷒. Quā
pessimā noctē ducere me oportet hanc que imminet. Quē cu rogasse͞
ut diceret qd timeret. et q͞lit᷒ hoc sciret adiecit. Vocē audiui terrente͞ me
nimis et dicente͞. Roga p᷒orē tuu roberti et frs tuos ceteros ut orent p te
q͞ n͞ pietas diuina subuenerit pessimā noctē passurus es ista. Nunc
ergo pat᷒ succurrite et orate p me quia ualde timeo [illegible]
que dicta sunt m͞. Me itaq; precipiente confestim uocati [illegible]
tuor. quos ego nominib; designaui allatoq; cu cruce et cand[illegible]

xp̄i dñi nr̄i sacro sc̄o corpore me exortante. premissaq; confessio
ne: corpis sacri comunionē sumpsit. factusq; securior iacebat nobis
corā sedentib; et expectantib; paratꝰ omib; aut grām aut iudiciū
dī. qui omia [illegible] ualet potest. Et ecce iam facta nocte. et qui
escentib; frīb; exceptis his q̄ uicturi erant. accedente passione. abiit a
nob sicut consueuerat. claudens oclos et iacens immotꝰ. Cūq; nos
psallerem̄ [illegible] et redire: iussit excitari frēs q̄ dormiebant
ut uenirent. Quib; illico introgressis psallebam̄ om̄s eadē intentio
ne precantes. ut frī nr̄o q̄ erat sicut nos pietas diuina subueniret:
cū subito ille uidentib; nobis omib; claudens more suo oclos abscessit. sicq; aliquandiu iacens rediit. apertisq; oclis me intuens qui semper
faciei eius assistebā dixit. Dicite dñis istis ut uadant. et requiescant. quia
ego dī grā lib sū et absolutꝰ ab hac passione usq; in diē terciū. nichil
passurus. A quo cū quesissē qualr̄ hoc sciret: respondit. Audiui uocē
que m̄ diceret. Dic seruis dī qui circa te sunt ut uadant et requiescant.
q̄a usq; in tciū diē nichil huius morbi passurꝰ es. Letus g̊ factꝰ iussi ut re
cederent q̄ uenerant. et abierunt. Hic itaq; dictus et actus factꝰ ē sanus
sr̄ siccipmanens tota illa nocte et die seqnti usq; in diei tcia nonā uł
decimā horā. coansto ū timidus ualde. et frenata admodū ꝓxima
leuitate cū merore graui prestolabatr̄. q̄d sup eo fieri uellet deus.
A diu autē eū et accersiui uerb. rogans ut ad cor suū rediret. et agnosceret q̄d fuerit. confiteretq; om̄ia peccata sua. et illa maxime q̄b;
tanq̄m tormtis conscientia eū in diuino iudicio sicut in somis
uisis [illegible] sibi cruciauerat. Q̄d ille audiens et annuens: illico confitens
exposuit m̄ omēm uitā suā preteritā q̄ntū recordari potuit. plane
[illegible] Assumensq; consiliū a me q̄d meliꝰ inueni: die
tcia [illegible] innarū dies erat. me consuliente et monente mane in
oratoriū cū et ego seriꝰ irē precio. frīb; que ꝓ̊ma psalmosq; sequentes
et missā matutinalē que etiā ex iussu nr̄o ꝓ peccatis illiꝰ dicebatꝰ cele
brantib; ille extra chorū faciens in meditationib; et lacrimis pseue
rabat. Hos ū finitis que finienda erant hora illa. capitulū introgres
si sedim̄. et post alias sermocinationes que necessarie uidebantꝰ. de
illo mentionē introduxi omib;q; annuentib; uocatꝰ est in capitu
lū. Hoc enī a me petierat. me tn̄ prius consulente et monente. seque
batꝰ quippe iam intimū domiꝰ uoluntatē meā ex toto q̄ibꝰcunq;
poterat. Ingressus g̊ ꝓsternitꝰ toto corpe corā nob tantis lacrimis
plenꝰ tanto luctu fractus. ut me ex imo corde concitteret. tantoq;
dolore ut uix loqui ad uerba illiꝰ ualerē: mixto gaudio agitarer.
gaudebā enī uehementē. q̄d tā supbū. tā lasciuū. tā pcinacē in
omi actu [illegible] uanitate: in pstratū. tā humilē. tam modestū.
tā conuersū ad omēm penitentie grauitatē uidebā. Surrexit
g̊ me iubente et in eodem luctu ꝑsistens. adeo ut uix loquereꝰ.
quesiuit a nob ut sup eo et sup peccatis suis que ualde plurima
se [illegible] cognoscebat. et quibꝰ ultra quā putauerat grauabatur:

preciperem quod placeret. Respondi ego pro omnibus ut potui neque enim ad per- 107
fectum cordis gemitus et lacrimis defluentes exprimere permittebant quod vole-
bam. Suscepto itaque a fratre eius precepto est statim iudicium irrogatum. exiit
cum tanta humilitate sicut mihi postea per ipsum ab eo dictum est ut parum
sibi videretur quod petebatur. Precepi igitur fratribus qui per omnia obedientes erant ut
illa die ieiunantes apulmentorum coctorum perceptione penitus abstinerent ut
parandum [illegible] inquiam ego ex toto ut solitum est vobis fieri parari faci-
am: quod pro vobis pauperes in eadem domo refectoria hora una ante vos
discumbentes comedant. ut in omnibus quibus possum et ieiuniis et oratio-
nibus et elemosinis fratri in necessitate tanta posito succurram. Quibus
omnibus concessis petitisque orationibus a fratre qui coram astabat flens uber-
tim et graviter suspirans et promissis a nobis qui sedebamus vix fletus ut lo-
queremur intrumpentes surreximus. euntes cum psalmorum septem decan-
tatione in oratorium ubi prostrati iacuimus donec finiti sunt. Post que omnia
precepi uni ex fratribus ut missam pro peccatis illius statim diceret. quam au-
diret ipse et sacramenta corporis et sanguinis Christi perciperet. Factis
igitur omnibus que dicta sunt. datisque pauperibus refectis per singulos singulis
denariis. feci etiam coram fratre propter quem hec omnia fiebant comedente
pauperem qui inventus est sedere ut cum eo comederet. Volebam
enim omnino ut non solum pro eo sed etiam cum eo Christus in forma pauperis reficeretur.
quem in necessitate tam proxime futura deprecabamur omnes fieri adiutorem.
Dati sunt etiam huic duo denarii: quos ego fratri tradideram. Cum itaque come- ad hoc
dissemus omnes et hora que timebatur proxima fieret. ego domum intrans
fratrem sedentem inveni et timidum. Qui ilico mihi dans manum et a me
susceptus surrexit a loco in quo sedebat. vadens mecum et iaciens se in
lectum. Ubi cum coram eo sederem post paululum suspirans ait. Heu pater,
quantum nunc in capite doleo. Modo inguina dolent. in cru[illegible] nunc bra-
chia per corpus totum dolor ingeminatur et crescit. Cumque hec dicens et ecce
vehementer doleret affuit quidam laicus cui ut loquerer oportebat.
et exivi. cum statim revocatus a puero qui egroto assistebat: ingrediens-
que domum. inveni eum iacentem. arreptumque molestia pristina. Non cum
calcitrabat. aut volvebatur sicut prius. sed clausis oculis tamquam dormiens
non movebatur. Cumque post aliquantulum tempus rediens aperiret oculos me-
que inspiceret assistentem: iterum eodem modo raptus est. Et cum sepius fieret
et ille spumaret. videns ego laborem eius tantum ingemui ex intimo.
et misi per conventum fratrum ut adessent. Quibus presentibus et psallentibus:
nobis coram omnibus egrotum molestia sua arripuit. Cumque adhuc ab eadem
teneretur. clausisque oculis et pugnis nichil eorum que a nobis gerebantur sentiret:
aperuit dextram manum subito. et erigens eam ad caput signavit se ipsum
ter. nobis videntibus et mirantibus. Psallebamus igitur quantum poteramus. expectan-
tes ut rediret ad sensus. et sciremus ab eo quare hoc fecisset. Et ecce re-
diit planctu se concutiens. et dicens. deus. deus quantum constringor.
Cui cum ego psallentibus ceteris dicerem. ut quid erga se fieret aperiret: re-
spondit. Male bestie me impetunt. A quo cum quererem. utrum nunc

presentes sunt . in . ceciderunt . recesserunt aut . Precepi ilico fratribus omnibus
ut euntes agerent orationes . et laudes uespertinas . Quibus egressis
remanens ego solus cum fratre iacente sciscitabar diligenter ut
audirem ab eo de signo crucis quod ter fecerat . et de bestiis quas
direxerat ueritatem . De quo cum sollicitum me uidisset : ait . Uisus
est mihi in hostiolum istud intrare homo nigerrimus . et horridus
plusquam dicere ualeam . oculos habens igneos . et ab ore ignem
iaciens et super me efflans . trahensque duos canes horridos ma
nu sicut erat et ipse . Quos cum in me animaret . et cogeret .
egoque illos me impetentes ualde expauescerem : unum eorum qui ante
ibat pugno percussi et effugaui . Cumque accessisset alter . ne tam primus
quam et alius fuerat . fieret : percussi et eum pugno . et post primum expuli.
Ab his liberatus effugatis . iui ad hominem qui loco steterat . et similiter pug
no percutiens post canes ieci . sicque domino miserante tribus ictibus liber
factus sum ab his tribus hostibus . Intellexi ergo quod tres ictus isti fuerunt tria
signa crucis : que uideram nobis psallentibus fieri . Interea reuocato
uno ex fratribus qui abierant . censum orationum uespertinarum et laudium
cum egroto qui et ipse nobiscum psallebat persoluimus . Postea etiam uo aliud
cari precepi ut tres essemus cum fratre iacente . Alii uero omnes finitis
officiis diurnalibus ex precepto nostro tempore quam consueuissent :
dormitum ierunt . Reputabam enim tractans in corde . ut si maxima
imminente necessitate aut mortis . aut alicuius exitii quod enim futu
rum esset incerta eramus oportebat omnes affuturos esse : bonum erat si
aliquantulum somno refecti firmius et magis sobrie facerent quicquid agen
dum esset . Ante uero debilitatis uel lassitudinis in corpore erat . ut
cum in lecto quo iacebat . quo quomodo uel parum tam maxima molestia
saltem ... sicut languaret . componere se uellet : nullo modo uale
ret . Nos uero qui aderamus cum ad appetitum que fieri in eo uidebamus
uellemus eum componere . uix eum etiam cum labore mouebamus . Ad na
ture necessaria cum ire uellet . nec surgere nec a loco mouere se ua
lens . duo fratribus tentis brachiis erigendum portandumque se prebuit.
Qui eum cum labore sine illius aliquo motu auxiliabili excepto quod
pedes per terram magis trahebat quam regebat . portantes et reportan
tes : in lecto coram me posuerunt quomodo potuerunt . Et cum tante
egritudinis pondere premeretur : dicebat tamen uideri sibi quod nichil
in corpore pateretur pre timore quo animus eius cruciabatur . Cumque
ego quererem quid timeret timeo inquit me illorum quos
uidi manus . aut nequiores reuersurum . Loquebamur autem sic
inuicem . et ecce iam nocte imminente raptus est iterum . et spuma
bat . Erigensque sicut prius manum signauit se totum . Cumque nos
psalleremus . et ille rediret : quesiuimus utrum uidisset ali
quid . Uidi inquit intrantes domum hanc homines tres qui
lanceas tres gestabant igneas . fetentes tanquam esset sulphu
re . Quibus cum me uellent transfigere : signo crucis quod

1 ... cum illo qui patiebatur ... loquimur ... quantum
... nobis

a me teneri uidebatur· nos quippe in manu illius crucem tenebam
me defendebam· et illos fugabam. Iacuit itaque dolens· et plangens
se uehementer· iam tamen consolatione accepta dicebat se sperare
optime euasurum· Cumque ego ipso audiente ob illius consolationem
fratribus mandarem aliqua fratribus qui aderant de scripturis et de fide tri
nitatis dicerem· et multa iam noctis pars transisset: subito
cum ille diligenter audiret: clausit oculos et sensu abiit a nobis.
Cumque in eodem excessu positus· iam enim excessum· non molestiam
aut passionem nominare habeo· manus iungens ad celum eri
geret tamquam orans· nosque psalmum fidei diceremus quicumque uult.
repetitumque mediaremus: ille oculos aperiens erectasque tenens manus
sicut eas iunxerat· locutus est dicens Gloria tibi deus. Cumque nos psalmi
finem accelerassemus. et ille sepius gloria tibi deus repetisset· omnino unde
tam leta· tamque amabilis uox illi data esset que totiens reiterabat· scire
appetentes: sciscitati sumus. At ille aliquantulum seuere me intu
ens ait. Vocentur inquit omnes monachi de monte sancti michaelis qui in
monasterio isto commorantur· missus sum enim nuntius ad eos. Cum
que hoc michi satis displiceret· timens hoc aliquod esse illusorium fantasma
uerensque fratres qui ad nocturnas surrecturi erant orationes excitan
do fatigare· multis uerbis ne hoc fieret renitebar. At ille michi prorsus
restitit. dicens ex toto sic fieri expedire. Nolui tandem amplius re
sistere metuens ex altero ne si hoc preceptum diuinum esset fratrem deo
inobedientem facerem. unde ego et ipse partem rei existeremus. Quesi
uimus de seipso quid sibi futurum uideretur. et ille se adhuc nes
cire respondit· Vocati itaque quos uoluit. citissime affuerunt.
Quibus presentibus me rogante ut loqueretur ait. A deo et a sancto
michahele. et a sancto uigore optimo patrono uobis omnibus dico·
ut numquam in montem sancti michaelis redeatis aut intretis gratia
ibi remanendi· quamdiu iste qui nunc ibi abbas est uixerit.
Quod si ieritis· et manseritis sine malo et morte pessima consu
memini· Cumque illi ad uerba se inclinassent flentes pre gaudio:
adiecit ille et ait. Signa uobis uerborum istorum quod uera sint.
dicturus sum sed nundum ea audita audienda prestolor. Quibus
dictis. ego fratribus illis montanis· erant autem quinque. eia domini mei
inquam audistis que adeo precepta sunt uobis· recedite nunc ut
iterum instratis uestris quiescatis. Neque enim cum omnia alia optime
attendissem: de signis que dicenda erant aliquid perceperam
sed hoc ipse idem testantibus omnibus partem qui affuerunt· se sicut dixisse
michi postea manifestauit. Precepto ergo meo fratres uelociter obedientes
iam surgebant. cum ecce ille qui iacebat coram nobis raptus est.
Decimus itaque hoc uidentes fratres qui iam surrexerant· ut simul psal
leremus· euentum rei expectantes. Diximus ergo totum psalmum qui
cumque uult. et adiecimus gloria patri. Quo finito rediit ille. et se
dit in lecto. dixitque Benedictus. benedictus deus. iungens manus

..derunt oculisque aspicientibus [illegible] ... eius [illegible] ut dicam
si audire placuerit. Quod cum omnino placere respondissem omnes
uno uerbo, et illi fratri qui complexionem dixerat ut locutus
est. Si unquam amplius in omnia uel una ex ipsis me huius in-
firmitatis propter quam hic iaceo signum aliquod aut mo-
lestiam patientem uideritis, sciatis nequaquam uerum fuisse quod
ante dictum est. Et ecce nunc integre sanus factus sum et firmus,
potens surgere et ire et agere quicquid sano homini agendum
est. Cumque hec perfecti [illegible] et euidentia rei uidebamus eum
in cuius facie nescio quod diuinum [illegible] sanctitatis mirarem[ur]
[illegible] quodam ex fratribus diceremus uoce sobria et
summissa [illegible] laudemus [illegible] illi quidem fratres quibus propter
complexionem loquendi licentia non erat, ad strata sua me-
tu abierunt. Ille uero [illegible] nobis coram positis et cum eo
surgenti qui non abieramus surrexit in [illegible]
et hilaris [illegible] sicut nos. Stabat igitur gaudens et nos
mirabamur et congaudebamus. Videbamus quippe hominem
in lecto iacentem diuturna et molesta passione [illegible]
contractumque et pene omnibus membris dissolutum ut nec etiam
moueri ad sedendum ualeret, essetque ei ipsa lecti mollicies tor-
mentum ingens. Nunc uero ipsa eadem hora [illegible] surre-
xisse stare nobiscum sanum et gaudentem. Benedictum itaque
dominum qui percutit et sanat, mortificat et uiuificat, deducit
ad inferos et reducit. Est ergo hodie in claustro nobiscum
benedicens dominum qui eum uere ut pater diligens filium et
percussit et sanauit. Sanus namque corpore, meliorem et de-
[illegible] suscepit in anima sanitatem. Correptus enim
et correctus mores omnino mutauit, deo omnipotenti se sub-
didit, ipsa sua uita dans testimonium quod uere manum
omnipotentis senserit, cui est honor et gloria et potes-
tas in secula seculorum. Amen. [illegible]

Iste liber est de abbatia sancti Stephani de Cadomo
in Normannia ordinis sancti Benedicti [illegible]

